

Република Македонија

ПРОГРАМА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ

2017 ГОДИНА

јануари 2017 година

Содржина

Листа на кратенки	3
Вовед 4	
1. Општа рамка и цели на економската политика	4
1.1. РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ СОГЛАСНО ПРЕПОРАКИТЕ УСВОЕНИ НА ЕКОНОМСКО-ФИНАНСИСКИОТ ДИЈАЛОГ ВО МАЈ 2016 ГОДИНА	6
2. Макроекономски движења	10
2.1. Последни МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА	10
2.2. СРЕДНОРОЧНО МАКРОЕКОНОМСКО СЦЕНАРИО	19
2.3. АЛТЕРНАТИВНО СЦЕНАРИО И РИЗИЦИ	33
3. Фискална рамка	36
3.1. ФИСКАЛНА СТРАТЕГИЈА И СРЕДНОРОЧНИ ЦЕЛИ	36
3.2. ИЗВРШУВАЊЕ НА БУЏЕТОТ ВО 2016 ГОДИНА	37
3.3. СРЕДНОРОЧНИ БУЏЕТСКИ ОЧЕКУВАЊА	39
3.4. СТРУКТУРЕН ДЕФИЦИТ	44
3.5. УПРАВУВАЊЕ СО ЈАВЕН ДОЛГ, СОСТОЈБА И ПРОЕКЦИИ НА ДВИЖЕЊЕТО НА ЈАВНИОТ ДОЛГ	45
3.6. СЕНЗИТИВНА АНАЛИЗА	49
3.7. ФИСКАЛНО УПРАВУВАЊЕ И БУЏЕТСКИ РАМКИ	51
3.8. ОДРЖЛИВОСТ НА ЈАВНИТЕ ФИНАНСИИ	52
4. Приоритетни структурни реформи за периодот 2017-2019 година	53
4.1. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА КЛУЧНИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ И ИНКЛУЗИВЕН РАСТ	53
4.2. РЕЗИМЕ НА ПРИОРИТЕТНИТЕ РЕФОРМИ	56
4.3. ПРИОРИТЕТНИ СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ И АНАЛИЗА ПО ОБЛАСТИ	57
4.3.1. УПРАВУВАЊЕ СО ЈАВНИТЕ ФИНАНСИИ	57
4.3.2. ЕНЕРГЕТСКИ, ТРАНСПОРТНИ И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИСКИ ПАЗАРИ	60
4.3.3. СЕКТОРСКИ РАЗВОЈ	69
4.3.4. ДЕЛОВНО ОКРУЖУВАЊЕ И НАМАЛУВАЊЕ НА НЕФОРМАЛНАТА ЕКОНОМИЈА	81
4.3.5. ИСТРАЖУВАЊЕ И ИНОВАЦИИ	87
4.3.6. ПОТТИКНУВАЊЕ НА НАДВОРЕШНАТА ТРГОВИЈА И ИНВЕСТИЦИИТЕ	92
4.3.7. ОБРАЗОВАНИЕ И ВЕШТИНИ	94
4.3.8. ВРАБОТЕНОСТ И ПАЗАР НА ТРУД	98
4.3.9. СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА, НАМАЛУВАЊЕ НА СИРОМАШТИЈАТА И ЕДНАКВИ МОЖНОСТИ	101
5. Буџетски импликации на структурните реформи	102
6. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни	102
Анекс 1: Преглед на податоци	105
Анекс 2: Показатели за македонската економија за 2015 година согласно Процедурата за макроекономските нерамнотежи на Европската комисија	142
Анекс 3. Анализа на одржливоста на надворешниот долг	144
Анекс 4. Придонес од консултациите со заинтересираните страни за ПЕР 2017-2019	146

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

ABPM	Агенција за вработување на Република Македонија
БДП	Бруто домашен производ
БЕЕР	behavioural equilibrium exchange rate
ВФП	вкупна факторска продуктивност
ГП	Граничен премин
ДДВ	Данок на додадена вредност
ДЗС	Државен завод за статистика
ДХВ	државни хартии од вредност
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕЗ	Европска заедница
ЕИБ	Европска инвестициска банка
ЕК	Европска комисија
ЕНЕР	Единствен национален електронски регистар на прописи на Република Македонија
ЕСА	Европски систем на сметки
ЕУ	Европска унија
ЕФТА	Европска асоцијација за слободна трговија
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИПА ТАИБ	ИПА Помош при транзиција и градење на институциите
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за рурален развој
ИПВ	Индивидуален план за вработување
ИТ	информатичка технологија
ЈИЕ	Југоисточна Европа
ЈПМЖ	Јавно Претпријатие Македонски Железници
км	километри
КфВ	Германска банка за развој
МЕПСО	Македонски електропреносен систем оператор
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МИОА	Министерство за информатичко општество и администрација
МИП	Меѓународна инвестициска позиција
МСП	Мали и средни претпријатија
МФ	Министерство за финансии
НБРМ	Народна банка на Република Македонија
НЕДК	Номинален ефективен девизен курс
НКТТ	Национална канцеларија за трансфер на технологии
ОЕЦД	Организација за економска соработка и развој
п.п.	процентен поен
ПВР	Проценка на влијанието на регулативата
ПЕР	Програма на економски реформи
ПЕФА	Програмата за јавни расходи и финансиска отчетност
ПФМ	Управување со јавните финансии
РЕДК	Реален ефективен девизен курс
РМ	Република Македонија
РОАА	поврат на просечни средства
РОАЕ	поврат на просечен капитал
РРР	Рамномерен регионален развој
СБ	Светска банка
СДИ	Странски директни инвестиции
СОО	Стручно образование и обука
СТО	Светска трговска организација
ТИРЗ	Технолошко индустриски развојни зони
ТС	Трафостаница
УНИДО	Организација за индустриски развој на Обединетите нации
ФИТР	Фонд за иновации и технолошки развој
ха	Хектари
ЦЕБ	Банка за развој при Совет на Европа
ЦЕФТА	Централно Европски Договор за слободна трговија
WBIF	Western Balkans Investment Framework

ВОВЕД

Република Македонија како земја кандидат има подготвено досега вкупно 9 програми, односно 7 Претпристапни економски програми и 2 Програми на економски реформи.

Европската Унија (ЕУ) во Стратегијата за проширување од октомври 2013 година вовеле нов пристап на економско управување, кое стана клучен столб во процесот на проширување. Главна цел на овој нов приод е да им помогне на земјите од проширувањето прво да се справат со економските основи за да ги исполнат економските критериуми за пристапување.

Новиот пристап на економско управување во процесот на проширување е инспириран од процесот Европски Семестар на ниво на ЕУ. Овој пристап подразбира важна промена во дијалогот за економските политики и подобро известување со цел да се дадат појасни насоки за потребните реформи за поддршка на долгорочен економски раст и конкурентност. Земјите од Западен Балкан, меѓу кои и Република Македонија, од 2015 година се поканети да ги подобрат економските политики и економското управување преку подготовка на годишни Програми за економски реформи (ПЕР).

Програмата на економски реформи за 2017 година претставува трет ваков документ изработен согласно насоките дадени од страна на Европската комисија (ЕК). Програмата ја прикажува среднорочната макроекономска и фискална рамка, како и секторските структурни реформи за промовирање на конкурентноста и растот.

Програмата е изработена во согласност со Програмата за работа на Владата на РМ 2014 – 2018 година и останатите национални стратешки документи, како што се Националната програма за усвојување на правото на Европската унија, Спогодбата за стабилизација и асоцијација и националните секторски стратегии, како што се: Стратегијата за иновации 2012-2020, Стратегијата за конкурентност 2016-2020, како и усвоените среднорочна Фискална стратегија за периодот 2017-2019 и Буџетот на Република Македонија за 2017 година.

Исто така, програмата е во согласност со Стратегијата на ЕУ за брз, одржлив и сеопфатен економски развој „Европа 2020“, како и Стратегијата за Југоисточна Европа - ЈИЕ 2020 на Советот за регионална соработка наречена „Работни места и просперитет во европската перспектива“ која одблиску ја следи визијата на Стратегијата „Европа 2020“.

При подготовката на Програмата земени се предвид препораките наведени во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2016 година, како и специфичните препораки од Министерскиот дијалог од 25 мај 2016 година дадени врз основа на Извештајот на ЕК со оценка на Програмата на економски реформи 2016-2018.

Целокупниот процес на подготовка на документот го координираше Министерството за финансии со учество на релевантните државни институции, додека предлог секторските структурни реформи беа споделени со социјалните партнери и бизнис заедницата преку интернет страната на МФ и одржаниот консултативен состанок со цел добивање нивно мислење и предлози. Во текот на изработка на ПЕР имаше континуирана соработка со ЕК и ОЕЦД во форма на мисии и работилници со цел подобрување на квалитетот на ПЕР и јакнење на капацитетот на институциите за приоритизација и координација на економските политики.

1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ЕКОНОМСКАТА ПОЛИТИКА

Макроекономската политика во периодот 2017-2019 година обезбедува услови за зголемена економска активност преку одржлива фискална политика, која во координација со монетарната политика ќе придонесе за постигнување одржливост на екстерната

позиција на земјата и обезбедување ниво на инфлација кое ќе ја поддржи економската активност во земјата.

Согласно Фискалната стратегија 2017-2019 година, главен приоритет во среднорочниот период останува фискалната консолидација согласно Мاستришките критериуми. Во периодот 2017-2019 година предвидено е етапно намалување на буџетскиот дефицит и тоа: 2017 година 3% од БДП; 2018 година 2,6% од БДП и 2019 година 2,2% од БДП. Се очекува умерен и контролиран пораст на државниот долг до 44,0% од БДП на крајот на 2019 година, додека јавниот долг во истиот период се очекува да биде на ниво од 56,0% од БДП.

Во периодот 2017-2019 година, глобалната економија се предвидува да забележи умерени стапки на раст. Економијата на ЕУ се очекува да биде под влијание на резултатите од референдумот во Велика Британија. Зголемената неизвесност и намалената доверба кај инвеститорите се очекува негативно да влијаат врз растот и да го забават заздравувањето на европската економија. Имајќи ги предвид очекувањата за раст на странската ефективна побарувачка, особено за производите со повисока додадена вредност, чиј удел се зголемува во структурата на домашната индустрија, како и структурните реформи за зголемување на конкурентноста на земјата и активната економска политика во овој среднорочен период, се очекува да продолжат поволните економски движења во земјата.

Врз основа на горенаведените претпоставки, реалниот раст на БДП во 2017 година се очекува да изнесува 3%, во 2018 година 3,5%, а во 2019 година 4%.

Извозот на стоки и услуги се предвидува да биде значаен двигател на економскиот раст, додека разрешувањето на политичката криза во земјата ќе има позитивно влијание врз очекувањата и довербата на економските субјекти на среден рок и ќе се одрази преку зголемен раст на инвестициите, а ќе значи и позитивен сигнал за потенцијалните странски инвеститори. Анализирани по дејности, растот ќе биде придвижен од градежништвото, следен од услужниот сектор, индустријата и земјоделието.

Предвидениот раст на економската активност во периодот 2017-2019 година се очекува да биде проследен со зголемена побарувачка на пазарот на работна сила, преку отворање нови работни места во слободните економски зони, но и како последица на реализацијата на јавно-финансираните инфраструктурни проекти, и заедно со активните мерки и програми за вработување ќе резултираат со натамошно намалување на стапката на невработеност на 21% во 2019 година.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период останува ориентирана кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото.

Глобалните фактори на инфлацијата на среден рок упатуваат на умерено забрзување на домашната инфлација, по нејзиното ниско ниво во 2016 година, во согласност со општото надолно движење на цените на основните производи во глобални рамки. Во 2017 година стапката на инфлација се очекува да изнесува 1,3%, додека во текот на 2018 и 2019 година, се очекува истата полека да се приближи кон историскиот просек и да изнесува околу 2%.

Последните оценки за надворешниот сектор во следните три години укажуваат на задржување на умерен дефицит на тековната сметка на ниво од околу 2% од БДП.

Република Македонија и во наредниот среднорочен период ќе остане посветена на создавање функционална и конкурентна пазарна економија. Структурните реформи ќе бидат насочени кон зајакнување на човечкиот капитал, стимулирање на иновативноста и креативноста, подобрување на конкурентноста на услужниот и земјоделскиот сектор, натамошно подобрување на транспортната и енергетска инфраструктура, олеснување на трговијата и привлекување на странски директни инвестиции. Спроведување на овие

мерки надополнети со активните мерки на пазарот на трудот, треба да придонесат за зголемување на конкурентноста на македонската економија, креирање работни места и намалување на стапката на невработеност.

1.1. РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ СОГЛАСНО ПРЕПОРАКИТЕ УСВОЕНИ НА ЕКОНОМСКО-ФИНАНСИСКИОТ ДИЈАЛОГ ВО МАЈ 2016 ГОДИНА

П 1/2016:Поддржување на фискалната консолидација со конкретни мерки на приходна и расходна страна; подобро таргетирање на трошоците за трансфери и подобрување на јавното финансирање од аспект на неговото влијание врз растот, особено преку целосно реализирање на планираните трошоци за приоритетни јавни инвестиции. Искористување евентуално повеќе реализирани приходи за креирање фискален простор за заштита од фискални ризици.
Во новата Фискална стратегија 2017-2019 главен приоритет во среднорочниот период останува фискалната консолидација. Во периодот 2017-2019 година предвидено е етапно намалување на буџетскиот дефицит и тоа: 2017 година 3% од БДП; 2018 година 2,6% од БДП и 2019 година 2,2% од БДП. Министерството за финансии континуирано ја следи реализацијата на планот на приходите и другите приливи, расходите и другите одливи на Буџетот на Република Македонија, при што се преземаат соодветни мерки за запазување на поставениот фискален таргет и обезбедување простор за реализација на приоритетните инфраструктурни вложувања. Расходната страна на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период ќе биде насочена кон реализација на две компоненти: развојниот дел на Буџетот кој ќе биде во функција на поддршка на растот на македонската економија преку инвестирање во значајни инфраструктурни проекти, додека социјалната компонента е изразена преку одржување на социјалната стабилност и подобрување на животниот стандард на населението, пред сè на најранливите категории граѓани. Притоа ќе продолжи спроведувањето дисциплинирана буџетска потрошувачка со нагласен акцент на рестриктивност и ригорозна контрола на помалку продуктивните трошоци, за сметка на зголемување на инвестиционите вложувања во капитални проекти.
П 2/2016:Подобрување на капацитетите за фискална транспарентност и буџетско планирање преку брзо воведување среднорочна рамка на трошоци; преку обезбедување детални повеќегодишни проекции на компонентите на приходите и расходите во среднорочната стратегија како и целосно информирање за вонбуџетските расходи во консолидираните фискални извештаи. Систематско информирање за достасани а неплатени обврски.
Унапредувањето на управувањето со јавните финансии преку подобрување на среднорочната буџетска рамка, како и унапредување на транспарентноста ќе остане клучниот приоритет во наредниот среднорочен период. Од декември 2015 година преку ИПА 2011 започна имплементацијата на Проектот за зајакнување на среднорочното буџетско планирање за ефикасно управување со јавните финансии, чии главни активности ќе бидат насочени кон утврдување програмска класификација на расходите, зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање и известување согласно методологијата на ЕСА. Очекувани резултати од Проектот, покрај програмската класификација, се и подготовката на среднорочна буџетска рамка на расходи, при што концептот за имплементација на среднорочната буџетска рамка (МТБФ) и среднорочната рамка на расходи (МТЕФ) ќе биде соодветно дефиниран, а согласно со тоа ќе бидат подготвени и соодветни законски измени, упатства и подзаконски акти. Имено, во рамки на Проектот во изминатиот период беше спроведена серија мисии со експерти, чиј фокус беше насочен кон предуслови и елементи за ефективна среднорочна буџетска рамка, фискални ризици: како треба да се дискутираат фискалните ризици и истите да бидат презентирани на пример, во Фискалната стратегија и содржината на Фискалната стратегија и среднорочната буџетска рамка: што треба да содржи Фискалната стратегија за најдобро да ја поддржи среднорочната буџетска рамка и какви промени би требало да се направат во буџетскиот календар. Имено, една од целите на Проектот е подобрување на капацитетите за буџетското планирање и фискалната транспарентност. Еден од резултатите на Проектот е подготовка на упатства што ќе овозможат сите дополнителни релевантни податоци да бидат систематизирани и презентирани на соодветен начин во целокупната буџетска документација. Како потврда за имплементација на активностите во рамки на Проектот е и фактот дека сите активности поврзани со среднорочното буџетско планирање и фискалната транспарентност дополнително се вклучени и во рамките на ИПА Секторскиот плански документ и Програмата за реформа на јавните финансии.
П 3/2016: Развивање сеопфатни стратегии со вклучување на сите клучни субјекти, со цел понатамошно зајакнување на разрешувањето на нефункционалните пласмани од страна на банките, како и натамошно унапредување на користењето на локалната валута заради намалување на ризиците за финансиската стабилност и реалната економија. Би можело да се очекува постепено поместување од прилагодливата монетарна политика во зависност од степенот на реализација на оптимистичкото макроекономско сценарио на

властите (вклучително и неговото влијание врз инфлациските очекувања и производниот јаз).

Нефункционалните пласмани во банкарскиот систем на Република Македонија од почетокот на глобалната финансиска криза остварија пораст, сепак задржувајќи се на умерено ниво, кое во периодот 2013-2015 година беше релативно стабилно на околу 11%. Народната банка на Република Македонија (НБРМ) постојано го следи движењето на нефункционалните кредити, не само од аспект на одржување на финансиската стабилност на земјата, туку и поради евентуалните оштетувања на кредитниот канал. Во овој контекст, НБРМ постојано презема активности со цел утврдување на причините за високата перзистентност на постоечките нефункционални кредити, но и причините за појава на нови нефункционални кредити (анализи и анкети на банките). Во овие рамки, во 2013 година беа направени регулаторни промени во насока на поддршка на реструктурирањето кредити од страна на банките.

Анализите на НБРМ упатуваат на висока концентрација на нефункционалното кредитно портфолио составено од правни лица, каде 50-те најголеми нефункционални кредити сочинуваат речиси 60% од вкупниот износ нефункционални кредити кон правните лица. Повеќе од половината од износот на нефункционалните кредити се „целосно резервирани“. Анкетите на банките укажуваат на вообичаени активности и мерки што ги преземаат за управување со нефункционалните кредити (засилени лични контакти со клиентите, прилагодување на кредитните услови на моменталните финансиски тешкотии), а отписот на побарувања не го користат сè додека постои и најмала веројатност за наплата. Во овој контекст, постоењето инструменти за обезбедување на нефункционалното побарување најчесто се смета како причина којашто ги одвраќа банките од спроведување побрзо и пообемно отпишување на побарувањата. При вакви околности, во декември 2015 година, НБРМ направи измени во Одлуката за управување со кредитниот ризик, според која, од 30 јуни 2016 година, банките беа обврзани да извршат отписи на сите побарувања што се целосно резервирани подолго од две години. Притоа, банките и понатаму имаат можност и обврска да преземаат активности за наплата на овие побарувања, иако се отпишани. Следствено, во септември 2016 година, како резултат на извршените отписи, учеството на нефункционални пласмани е намалено на 7,4%.

Во текот на 2016 година НБРМ презеде дополнителни активности во насока на испитување на можностите и пречките за поефикасно разрешување на лошите побарувања на банките. Имено, направена е анализа на законските можности и пречки за: поефикасна наплата на лошите побарувања, продажба на лошите побарувања, продажба на преземиот имот за наплата на побарувањата. Испратен е и многу посеопфатен прашалник до сите банки во Република Македонија, за нивнитевидувања во однос на сите овие прашања. По добивањето на одговорите од страна на банките ќе се лоцираат можните пречки во овој домен и со координирана акција на соодветните институции ќе се направи обид тие да се намалат или да се отстранат.

Во периодот од средината на 2009 година до 2015 година беше присутен тренд на интензивна *денаризација* на двете страни на билансот на банките, кој беше главно воден од денаризацијата на страна на пасивата, на што се надоврза и денаризацијата на страна на активата. Во овој период, учеството на депозитите со валутна компонента во вкупните депозити се намали за околу 18 процентни поени, а учеството на кредитите во валутна компонента во вкупните кредити се намали за околу 12 процентни поени. Промената во валутните склоности на субјектите во насока на зголемено учество на депозитите во домашна валута може да се објасни со повеќе фактори. Покрај водењето кредибилни макроекономски политики, во функција на одржување макроекономска стабилност, како и здравиот и стабилен банкарски сектор, треба да се истакнат и: зајакнатите фундаменти на домашната економија, повисокиот принос на инструментите во домашна валута, кризата во евро-зоната, напорите за развој на домашните финансиски пазари, како и широката лепеза макро-прудентни мерки што НБРМ ги имплементираше во овој период насочени кон промоција на домашната валута.

НБРМ значајно го поддржа процесот на денаризација главно преку промени кај задолжителната резерва, која во овој период беше активно користена како макропрудентен инструмент и инструмент за поддршка на денаризацијата. Така, во овој период се изврши дополнително диференцирање на стапките на задолжителна резерва од валутен аспект (намалување на стапката за задолжителна резерва на обврските во домашната валута и зголемување на стапката за обврските во странска валута) и се воведо нулта стапка на задолжителна резерва за депозитите на домаќинства со договорна рочност над 2 години и за депозитите на домаќинствата во домашна валута со договорна рочност над 1 година. Овие мерки дејствуваа поттикнувачки врз банките преку активен пристап и соодветна каматна политика да влијаат врз одлуките за штедење на приватниот сектор, придонесувајќи за валутно и рочно реструктурирање на билансите на банките, во корист на штедењето во домашна валута и на подолг рок. Неизвесноста во однос на политичката состојба и шпекулациите во однос на девизниот курс и стабилноста на банкарскиот систем во текот на вториот квартал на 2016 година доведоа до прекин на позитивниот тренд, при што сепак треба да се нагласи дека учеството на депозитите со девизна компонента забележа мал раст (од 1,5 п.п.) и потоа стабилизирање во текот на третиот квартал. Пакетот мерки за справување со настанатата ситуација, меѓу другото, вклучуваше и мерка за задржување на процесот на денаризација (зголемување на стапката на задолжителна резерва за денарски депозити со девизна клаузула). Во овој контекст, значајно е да се истакне дека придобивките од неколкугодишниот процес на деевроизација се задржани и покрај надворешните и внатрешните шокови. Воедно, во текот на 2016 година, НБРМ изработи листа на предлог-мерки за натамошна поддршка на процесот на деевроизација во економијата, врз чијашто основа, заедно со другите надлежни институции во земјата, би се дефинирала стратегија со конкретни мерки и активности во оваа област.

Во однос на *монетарната политика*, во мај 2016 година беше извршено зголемување на основната каматна стапка,

при истовремено затегнување и преку дел од другите монетарни инструменти. Овие промени претставуваа реакција на неекономските фактори, односно на влијанието на политичката неизвесност и шпекулативниот напад врз девизниот курс и банкарскиот систем врз очекувањата на економските субјекти, при што притисоците главно се одразија врз движењата на менувачкиот пазар и депозитите на населението кај банките (во периодот април-мај). Како резултат на преземените мерки и делумното смирување на политичките тензии, во текот на третиот квартал е остварена стабилизација на движењата, што продолжи и во последниот квартал. Ваквите поволни движења, заедно со оцените за стабилноста на економските фундаменти и намалените политички ризици, создадоа услови за постепено приспособување на основната каматна стапка, при што во декември основната каматна стапка беше намалена, но и натаму останува над нивото остварено пред мај. НБРМ ќе продолжи со внимателно следење на движењата, внатрешните и надворешните ризици, и останува подготвена за соодветна реакција во насока на одржување на ценовната и финансиската стабилност во економијата.
П 4/2016: Усвојување веродостојна програма за реформи во управувањето со јавните финансии. Приоритизација на јавните инвестиции врз основа на јасни цели на политиките и идентификување на потребите за кои се наменети овие инвестиции. Зголемување на транспарентноста на критериумите за селекција на инвестициите и нивното влијание врз економскиот раст и фискалните движења.
Унапредувањето на управувањето со јавните финансии преку подобрување на среднорочната буџетска рамка, како и унапредување на транспарентноста ќе остане клучниот приоритет во наредниот среднорочен период. Во овој контекст формирана е работната група за управување со јавни финансии од сите релевантни институции, чии активности се насочени кон изработка на програмските документи за обезбедување поддршка за потсекторот Управување со јавни финансии (ПФМ), како дел од економското управување во рамки на ИПА 2 инструментот. Во изминатиот период, работната група за управување со јавни финансии во координација со Делегацијата на ЕУ и експерти на СИГМА ангажирани од ЕК, интензивно работат на изработката на Програма за реформи во управувањето со јавните финансии, како основен стратешки документ за наредниот среднорочен период, како и на ИПА Секторски плански документ за ПФМ. Програмата предвидува подобрување во повеќе сегменти од областа на јавните финансии и тоа: зајакнување и имплементација на среднорочна буџетска рамка вклучително буџетско планирање, воведување интегриран информациски систем за управување со јавните финансии, подобрување на усогласеноста, ефикасноста и ефективностa на системот за јавни набавки, модернизирање на даночниот систем и подобрување на даночна наплата, зголемување на квалитетот на царинските процедури и услуги, натамошно подобрување на јавната внатрешна финансиска контрола и ефикасноста на надворешната ревизија.
П 5/2016: Обезбедување сигурна и предвидлива регулаторна средина за бизнисите преку намалување на користењето на процедурата за брза постапка при усвојување на законите, соодветна консултација со засегнатите страни и засилување на независноста на трговските судови.
Со Уставот на Република Македонија и Законот за судовите се уредуваат основните принципи и начела на независноста на судската власт и судовите во Република Македонија. Судската власт ја вршат судовите во Република Македонија, кои се самостојни и независни државни органи. Судовите судат и своите одлуки ги засноваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот, во постапка пропишана со закон. Судиите во примената на правото ги заштитуваат човековите слободи и права. На граѓаните и другите правни субјекти им се гарантира судска заштита во однос на законитоста на поединечните акти на органите на државната управа или организации и други органи што вршат јавни овластувања. Секој има право на еднаков пристап пред судот во заштитата на неговите права и правно заснованите интереси. При одлучувањето за граѓанските права и обврски и при одлучувањето за кривичната одговорност, секој има право на правично и јавно судење во разумен рок пред независен и непристрасен суд основан со закон. Судијата одлучува непристрасно со примена на законот врз основа на слободна оцена на доказите. Воедно, се забранува секој облик на влијание врз независноста, непристрасноста и самостојноста на судијата во вршењето на судиската функција по кој било основ и од кој било субјект. Во рамките на основните судови со проширена надлежност задолжително се основаат специјализирани судски оддели што ќе постапуваат за одделни видови спорови. Основните судови со основна надлежност покрај надлежноста да одлучуваат во прв степен по граѓански спорови, одлучуваат и за спорови во имотно-правните и други граѓанско-правни односи на физички и правни лица, чија вредност е до 50.000 евра во денарска противвредност, доколку со закон не е предвидена надлежност на друг суд. Основните судови со проширена надлежност покрај надлежноста утврдена за подрачјата за кои се основани, се надлежни да одлучуваат по граѓански спорови, како и за спорови - во имотно-правните и други граѓанско-правни односи на физички и правни лица, чија вредност е над 50.000 евра во денарска противвредност, доколку со закон не е предвидена надлежност на друг суд, - во трговски спорови во кои двете странки се правни лица или државни органи, како и спорови од авторски и други

сродни права и права од индустриска сопственост,

- за спорови на домашни правни и странски лица што произлегуваат од нивните меѓусебни стопански, односно трговски односи.

Во наведените основни судови со проширена надлежност, постојат специјализирани судски оддели за постапување по спорови од стопанска област, односно за стопанските спорови.

Процената на влијанието на регулативата (ПВР) е процес за систематско утврдување и проценување на очекуваните влијанија од предлог-регулативите преку користење на конзистентни аналитички методи. ПВР претставува компаративен процес кој се заснова на дефинирање на целите кои треба да се постигнат со регулативата и изнаоѓање на можните начини за нивно постигнување за да може систематски да се избере најефективниот и најефикасниот начин за постигнување на целите.

Правната рамка преку која треба да се обезбеди квалитетен процес на подготвување закони, подзаконска регулатива и стратешки документи ја сочинуваат следниве подзаконски акти и документи: Деловник за работа на Владата на РМ, Методологија за стратешко планирање и подготвување на годишната програма за работа на Владата, Методологија за анализа на политиките и координација, Методологија за проценка на влијанието на регулативата, Одлука за формата и содржината на Извештајот за проценка на влијанието од регулативата, Упатство за начинот на постапување во работата на министерствата во процесот на спроведување проценка на влијанието на регулативата.

Согласно Деловникот за работа на Владата, ПВР се спроведува за сите предлог-закони што се доставуваат до Владата за разгледување и утврдување, со исклучок на:

- законите чие усвојување се предлага по итна постапка;
- законите за ратификација на меѓународни договори;
- законите со кои се врши термилошко усогласување со други закони;
- Буџетот на Република Македонија;
- законот за извршување на Буџетот на Република Македонија и
- законите за задолжување на Република Македонија и законите за гаранција на Република Македонија.

Согласно Методологијата за проценка на влијанието на регулативата, процесот се спроведува во следниве чекори:

- планирање на процесот за спроведување ПВР;
- спроведување на процесот на ПВР;
- подготвување Извештај за ПВР;
- консултации со засегнатите страни и
- добивање мислење од Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА).

Согласно Упатството за начинот на постапување во работата на министерствата во процесот на спроведување проценка на влијанието на регулативата, Годишниот план за спроведување на ПВР се подготвува истовремено со подготвување на иницијативите за Нацрт годишната програма за работа на Владата на РМ и се објавува на ЕНЕР најдоцна 15 дена по усвојувањето на Годишната програма за работа на Владата на РМ.

Согласно Деловникот за работа на Владата на РМ, МИОА дава мислење за предлозите на законите што подлежат на ПВР. Мислењето се подготвува врз основа на Нацрт извештајот за ПВР доставен од страна на надлежното министерство.

Во рамките на овој процес особено значајна улога има Генералниот секретаријат кој согласно Деловникот за работа на Владата се грижи предлог-законите што се доставуваат до Владата да содржат проценка на влијанието на регулативата и соработува и врши координација со министерствата по ова прашање.

Во текот на процесот на ПВР, ЕНЕР претставува многу важно средство за подобрување на спроведувањето на фазата на консултации. ЕНЕР претставува централна точка каде што се презентираат сите предлог-закони што се доставуваат во владина процедура, заради коментар од страна на засегнатите страни. Во 2015 година целосно во употреба беше ставен новиот ЕНЕР кој овозможи негова интеграција со мултиплатформскиот систем за колаборација на е-влада, чија цел беше да се оневозможи доставување предлог-закони за разгледување во владина процедура, доколку претходно текстот на предлог-законот не е објавен на ЕНЕР, а со тоа и целосно почитување на Деловникот за работа на Владата на РМ.

Исто така, почнувајќи од јуни 2014 година е овозможено на ЕНЕР во делот „соработка“, да се прикажуваат податоци што произлегуваат од проектот „Огледало на Владата“ кој се спроведува во Македонија од 2012 година од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка. Во рамките на овој Проект се следи ЕНЕР со што се оценува вклучувањето на јавноста во раната фаза на подготовка на закони и се известува за истото во квартални извештаи. Целта на овие изданија е да се зголеми информираноста на граѓаните и да се поттикнат граѓанските организации и другите засегнати страни да учествуваат во раните фази на подготовката на законите.

Со цел унапредување на процесот за ПВР, МИОА организира состаноци, семинари, обуки, советувања со државните службеници во министерствата. Притоа во периодот 2012-2015 година преку основна, напредна и специјализирана обука се обучија вкупно 674 лица вклучени во процесот на ПВР од јавниот и приватниот сектор. Исто така, Секторот за регулаторна реформа тековно по барање на министерствата дава информации во однос на примената на процесот на ПВР, актите што ја уредуваат материјата за ПВР и аналитичките алатки за спроведување ПВР.

П 6/2016: Зајакнување на обезбедувањето активни мерки особено за млади, жени и долгорочно невработени и натамошно подобрување на административниот капацитет на Агенцијата за вработување за профилирање и лично консултирање на барателите на работа.

Новата алатка што се воведува во работниот процес на АВРМ е наменета за лица во неповолна положба на пазарот на трудот и има за цел да им се обезбеди најсоодветната комбинација од услуги и програми за вработување, кои се достапни со годишните Оперативни планови за услуги за вработување и активни програми и мерки на пазарот на трудот. Со новиот пристап на работа се зајакнува довербата и соработката помеѓу невработеното лице и АВРМ како сервис на граѓаните, бидејќи сите активности се прилагодуваат кон реалните потреби на невработеното лице за негово вработување. Од друга страна, финансиските средства што се трошат за имплементација на услугите, програмите и мерките за вработување ќе бидат главно насочени кон онаа категорија невработени лица на кои им е потребна најголема помош при вработувањето.

Човечките ресурси се еден од битните предуслови за успешно остварување на функциите на Агенцијата за вработување. Поради тоа, неопходно е континуирано јакнење на човечките ресурси, како квантитативно, така и квалитативно. Од голема важност е и нивното рационално распоредување, усогласување на барањата на работата со индивидуалните можности на вработените, квалитетен менаџмент со човечките ресурси, сè со цел подобрување на ефикасноста во работењето. Со оглед на ограничените средства за нови вработувања, односно квантитативно зајакнување на човечките ресурси, Агенцијата за вработување и во текот на 2016 година става посебен акцент на квалитативното зајакнување на човечките ресурси, со цел доближување на услугите кон граѓаните преку мала, но ефикасна и модерна стручна служба. Тоа главно се остварува преку обезбедување континуиран развој, јакнење и надградба на човечките капацитети, преку учество во разни семинари, обуки, работилници и предавања.

Капацитетите во делот на физичките и човечките ресурси со кои располага Агенцијата за вработување и нивното постојано подобрување, унапредување и модернизација се од големо значење за успешното спроведување на политиките и мерките (пасивни и активни) за вработување и за постигнување на посакуваните резултати и ефекти на пазарот на труд во целина. Во текот на 2016 година се реконструираа 12 локални центри за вработување, со што се подобрија условите за подготовка на Индивидуален план за вработување, но тоа предизвика застој во спроведувањето во 2016 година. АВРМ започна со имплементација на оваа мерка од јануари 2016 година, како пилот – активност. Со состојба на 31.10.2016 година, направено е профилирање на вработливоста за 4.869 активни баратели на работа, од кои 1.893 се категоризирани како невработени лица со значителни тешкотии при вработувањето. Од нив, на 1.635 лице им е изработен ИПВ 2.

2. МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

2.1. ПОСЛЕДНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

Меѓународно економско окружување. Стапката на раст на глобално ниво во 2016 година се очекува да изнесува 3,0% и да порасне на 3,4% во 2017 и 3,5% во 2018 година. Глобалната економија во 2016 година ќе расте со најниска стапка по 2009 година, како резултат на забавениот раст на многу развиени економии надвор од ЕУ. Во САД се очекува закрепнување на економската активност во втората половина од 2016 година и продолжување со стабилно темпо во 2017 година, додека во 2018 година се очекува негово забавување. Брзорастечките економии, како целина, постепено ќе зајакнат во 2016 година, по забавувањето во 2015 година. Кинеската економија се очекува да оствари раст од 6% до 2018 година, под претпоставка дека макроекономските политики ќе бидат во насока на поддршка на растот и тековните финансиски слабости ќе останат под контрола. Сепак, очекувањата за глобалниот раст остануваат под значително влијание на надолните ризици.

Во претстојниот период се очекува постепено зајакнување на светската трговија, по слабите перформанси во 2016 година кои беа предизвикани од слабоста на пазарите во брзорастечките економии и од неочекуваното намалување на побарувачката за увоз во развиените економии.

Моменталната слабост на глобалната трговија надвор од ЕУ влијае на извозот на еврозоната и покрај еластичноста на трговијата внатре во еврозоната. Дополнително, неизвесна е и идната трговска релација помеѓу Велика Британија и ЕУ, што се очекува да доведе до намален обем на трговија во наредните години. Растот на извозот се очекува да забави од 1,8% во 2016 година на 1,6% во 2017 година, додека истиот се очекува постепено да зајакне на 1,8% во 2018 година. Се очекува посилен раст на увозот во споредба со извозот од

ЕУ, со што придонесот на нето извозот во растот на БДП во еврозоната ќе биде негативен сè до 2018 година.

Реалниот раст на **БДП** во еврозоната се очекува да остане релативно непроменет, и тоа 1,7% во 2016 година, 1,5% во 2017 година и 1,7% во 2018 година. Растот на вработеноста се очекува да влијае позитивно врз приватната потрошувачка и со тоа да се неутрализира негативното влијание на растот на инфлацијата врз куповната моќ на домаќинствата. Се очекува дека има предуслови за силен раст на инвестициската активност, но истовремено зголемената несигурност може да влијае во спротивна насока. Слабата глобална трговија и намалувањето на извозот во Велика Британија, надополнети со депрецијација на фунтата, се ограничувачки фактор за раст на извозот на еврозоната. Се очекува намалување на стапките на невработеност, додека инфлацијата ќе се зголеми како резултат на исцрпувањето на придобивките од ниските цени на нафтата.

Табела 2.1. Основни макроекономски индикатори во еврозоната и ЕУ

	БДП			Инфлација			Стапка на невработеност		
Година	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Еврозона	1,7	1,5	1,7	0,3	1,4	1,4	10,1	9,7	9,2
ЕУ	1,8	1,6	1,8	0,3	1,6	1,7	8,6	8,3	7,9

Извор: Европска комисија, Есенски проекции, 2016 година

Заздравувањето на **пазарот на труд** во ЕУ е солидно и се очекува раст на вработеноста во ЕУ и еврозоната од 1,4% во 2016 година, што е најголемо забрзување од 2008 година. Создавањето работни места се очекува да продолжи и истото е резултат на експанзијата водена од домашната побарувачка, умерениот раст на платите, како и на фискалните мерки и структурните реформи имплементирани во некои земји-членки. Растот на вработеноста во еврозоната е проектиран да остане на релативно стабилно ниво. Во ЕУ, пак, растот на вработеноста ќе биде послаб заради забавувањето на британската економија. И покрај очекувањата за забрзување на растот на работната сила во 2016 година, што се должи на зголеменото учество и постепената интеграција на бегалците во пазарот на труд, стапката на невработеност во еврозоната се очекува да паѓа релативно брзо, од 10,1% во 2016 година на 9,7% во 2017 година и 9,2% во 2018 година. Стапката на невработеност во ЕУ се очекува да изнесува 8,6% во 2016 година, 8,3% во 2017 година и 7,9% во 2018 година.

Стапката на **инфлација** во ЕУ и еврозоната се очекува да биде 0,3% во 2016 година како резултат на влијанието од ниските цени на енергенсите. До втората половина на 2017 година инфлацијата се очекува да биде под големо влијание на позитивните ефекти од енергетската инфлација. Со оглед на тоа што се очекува стабилизација на увозните цени и цените на производителите, зголемување на номиналните плати, понатамошно стеснување на производниот јаз и благ раст на профитните маржи, оценката е дека овие фактори ќе се рефлектираат со пораст на базичната инфлација. Се предвидува стапката на инфлација во еврозоната да изнесува 1,4% и во 2017 и во 2018 година. Во ЕУ, инфлацијата се предвидува да достигне 1,6% во 2017 година и 1,7% во 2018 година.

Ризиците за очекувањата во ЕУ и еврозоната се претежно надолни. Домашните ризици произлегуваат од брегзитот (излезот на Велика Британија од ЕУ), наследените проблеми (високи нефункционални кредити) од европската должничка криза, како и одложувањето на структурните реформи, додека надворешните ризици доаѓаат од отежнувачките геополитички конфликти, предизвиците со кои се соочува Кина во обидот за структурно ребалансирање на растот и нормализирањето на монетарната политика во САД.

Последни економски движења во Република Македонија.

Бруто домашен производ. БДП во првите три квартали од 2016 година забележа раст од 2,7% на реална основа, во услови на зголемена политичка нестабилност во земјата. Значаен придонес врз економскиот раст во овој период, како и во изминатите години, имаше Градежништвото, кое забележа раст од 15,0%. Земјоделството во овој период забележа раст од 6,1%, а растот на услужниот сектор изнесува 2,6%, што се должи на растот на активноста во повеќе дејности (информации и комуникации, финансиски дејности, трговија, транспорт и угостителство итн).

Индустриското производство¹ во периодот јануари-септември 2016 година забележа раст од 5,4%, како резултат на зголеменото производство во Преработувачката индустрија од 8,6%, во чии рамки позначително зголемување има кај производството на моторни возила (раст од 70,8%), производството на машини и уреди (раст од 27,3%) и производството на електрична опрема (раст од 19,5%), гранки во кои припаѓаат дел од капацитетите кои работат во слободните економски зони. Солиден раст на производството има и во дел од сегментот на традиционални индустриски дејности.

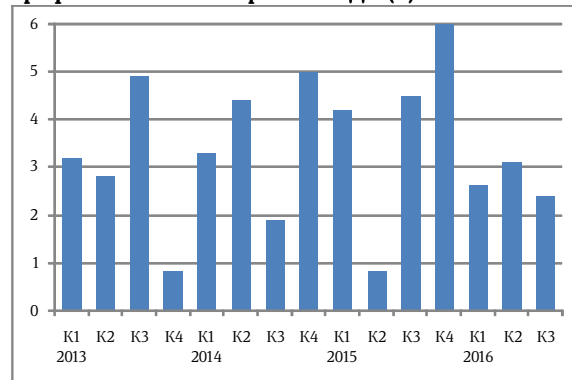
Анализирано според расходната страна на БДП, економскиот раст во првите три квартали од 2016 година е придвижен од извозот и потрошувачката. Извозот на стоки и услуги забележа реален раст од 10,9%, главно како резултат на растот на активноста на компаниите во слободните економски зони, во услови на поволни движења на надворешната побарувачка, односно солиден раст на економската активност во ЕУ, како најзначајна дестинација за пласман на македонските производи.

Растот на извозот е придружен и со подобрување на структурата преку зголемување на учеството на производи со повисока додадена вредност, во услови на раст на извозот на машини и транспортни уреди од 22,4% и на хемиски производи од 12,2%. Увозот на стоки и услуги во овој период забележа понизок раст од извозот и изнесува 8,7%.

Финалната потрошувачка во првите три квартали од 2016 година забележа реален раст од 3,3%, што се должи на растот и на приватната и на јавната потрошувачка. Приватната потрошувачка забележа раст од 3,8% на реална основа и во најголем дел се должи на растот на расположливиот доход на домаќинствата, во услови на раст на вработеноста и платите. Јавната потрошувачка порасна за 0,9% на реална основа. Позитивен придонес врз економската активност во овој период имаа и бруто-инвестициите, кои забележаа реален раст од 0,8%, во услови на зголемена градежна активност.

Пазар на труд. Во 2016 година продолжија позитивните движења на пазарот на трудот. Според Анкетата на работна сила, стапката на вработеност регистрира постојан раст и во третиот квартал достигна 43,4%, што претставува раст од 1,0 п.п. споредено со истиот квартал од 2015 година. Во првите три квартали од 2016 година стапката на вработеност изнесува 43,0% и е повисока за 1,1 п.п. во однос на истиот период лани. Бројот на вработени во првите три квартали од 2016 година е повисок за 2,6% во однос на истиот период од претходната година. Растот на вработеноста главно се должи на реализацијата на

Графикон 2.1. Реален раст на БДП (%)

Извор: Државен завод за статистика

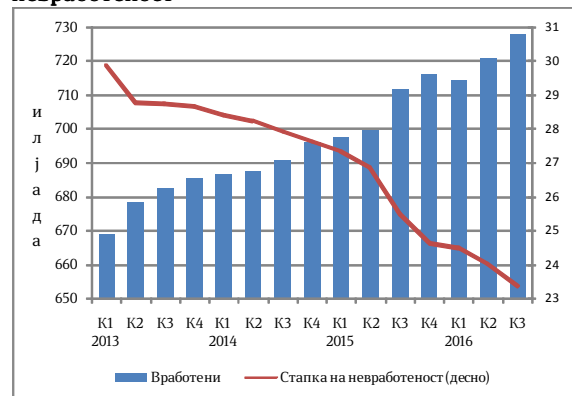
¹Согласно месечните податоци

активните мерки и политики за намалување на невработеноста, пред се мерката „Македонија вработува“, како и на инвестициите на странските компании во слободните економски зони и јавните инвестиции во инфраструктурата. Најголем број од отворените работни места се во трговијата, индустријата и градежништвото.

Растот на вработеноста е придружен со пад на бројот на невработени, кој во првите три квартали од 2016 година е намален за 10,6% во однос на истиот период лани. Ваквите движења на пазарот на работна сила предизвикаа стапката на невработеност во К3 2016 година да се намали на 23,4%, односно за 2,1 п.п. споредено со истиот квартал претходната година. Имено, во К3 2016 година невработеноста е на најниско ниво од осамостојувањето до денес. Во првите три квартали од 2016 година стапката на невработеност изнесува 23,9% и бележи намалување од 2,6 п.п. во однос на истиот период од 2015 година. Активното население во првите три квартали од 2016 година претставува 56,5% од вкупното работоспособно население.

Просечната нето/брuto плата во првите девет месеци од 2016 година е повисока за 2,0% на номинална основа, односно за 2,3% на реална основа во однос на истиот период од 2015 година.

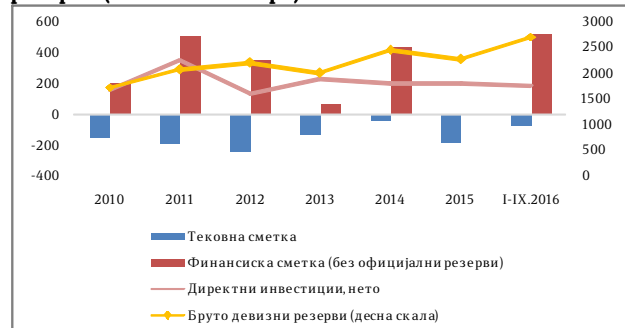
Графикон 2.2. Број на вработени и стапка на невработеност

Извор: Државен завод за статистика

Надворешен сектор. Движењата во тековната сметка на билансот на плаќања во првите девет месеци од 2016 година се во согласност со јакнењето на позитивните ефекти од новите производствени капацитети врз вкупниот извоз, движењето на светските цени на основните производи, како и умерениот раст на економијата (при ограничени ефекти од политичката криза). Кумулативно, на тековната сметка од платниот биланс во периодот јануари - септември 2016 година е остварен умерен дефицит од 70,1 милион евра, кој е за 25 милиони евра повисок споредено со истиот период лани². Проширувањето на салдото на тековната сметка главно е условено од проширување на трговскиот дефицит, при истовремено мало влошување на нето-приливите на секундарен доход и дефицитот кај примарниот доход, што беше делумно неутрализирано од поголемиот суфицит во

Графикон 2.3. Биланс на плаќања и бруто девизни резерви (во милиони евра)

Извор: НБРМ

размената на услуги. Во рамки на секундарниот доход, нето откупената ефективна на менувачкиот пазар беше пониска за само 1,5% споредено со истиот период лани, главно одразувајќи го намалениот нето-откуп во вториот квартал заради зголемената политичка неизвесност и шпекулативните притисоци.

Во првите девет месеци од 2016 година, во рамки на приливите на финансиската сметка, најзначаен

² Во септември 2016 година беше објавена редовната годишна ревизија на платниот биланс во 2015 година, при што извршените ревизии главно се однесуваа на категориите примарен доход во тековната сметка (поголемо негативно салдо) и повисоки нето приливи кај трговски кредити и странски директни инвестиции (реинвестирана добивка).

придонес имаат приливите врз основа на новата еврообврзница на државата (издадена во јули) и нето-приливите врз основа на СДИ. Во периодот јануари – септември 2016 година СДИ, нето, изнесуваат 183 милиони евра, што е за 39% повеќе во однос на истиот период лани. Во нивни рамки, најголемиот дел (близу 82%) се однесува на приливите во форма на акционерски капитал и реинвестирана добивка, наспроти помалото учество на меѓу-компанискиот долг. На крајот на септември 2016 година, бруто девизните резерви изнесуваа 2.699 милиони евра, што претставува зголемување за 19% споредено со состојбата на крајот на 2015 година, главно заради трансакциите за сметка на државата, а во помал дел и како резултат на девизните депозити на банките кај НБРМ (објаснети во делот Монетарна политика и девизен курс). Девизните резерви се одржуваат на адекватно ниво, обезбедувајќи просечна покриеност на увозот на стоки и услуги од наредната година од над четири месеци.

Инфлација. Просечната годишна инфлација во периодот јануари - септември 2016 година изнесува -0,3%, со тренд на забавување на негативните промени во третиот квартал од годината. Ниската просечна инфлација главно се должи на пониските цени на храната и горивата, во согласност со надолните движења на светските пазари. Просечната базична инфлација, која ги исклучува варијабилните категории (храна и енергија) изнесува 1,5% годишно и во текот на годината беше главно стабилна.

Монетарни движења и девизен курс. Амбиентот за спроведување на монетарната политика во првите три квартали на 2016 година беше главно одбележан со неизвесноста поврзана со домашната политичка ситуација и нејзиното влијание врз очекувањата. Неповолните ефекти беа главно присутни во периодот април-мај и истите главно се одразија врз движењата на менувачкиот пазар и депозитите на населението кај банките. При вакви околности, на почетокот на мај 2016 година беше извршено затегнување на монетарната политика преку зголемување на основната каматна стапка и соодветни промени кај дел од другите инструменти, што заедно со интервенциите со нето-продажба на девизниот пазар и зајакнатата комуникација со јавноста, делуваше во насока на стабилизација на очекувањата во продолжение на годината.

Во услови на забавена економска активност и влошени очекувања заради политичката неизвесност, годишниот раст на најшироката парична маса М4 умерено забави на 4% во септември 2016 година (наспроти 6,8% на крајот на 2015 година). Забавување на растот забележаа и вкупните депозити на приватниот сектор кои во септември 2016 година беа повисоки исто така за 4% на годишна основа (наспроти растот од 6,5% на крајот на 2015 година). Од секторски аспект, ова главно се должи на забавувањето на растот на депозитите на домаќинствата. Имено, под влијание на неизвесноста и шпекулациите во однос на девизниот курс и банкарскиот систем, растот на депозитите на домаќинствата во вториот квартал на 2016 година забави на 0,2% (наспроти 4,1% на крајот на 2015 година). Позитивните преносни ефекти од мерките преземени од НБРМ и делумното смирување на домашните политички превирања, го сопреа повлекувањето на депозитите од нефинансиските субјекти во текот на третиот квартал. На крајот на септември 2016 година, вкупните депозити на домаќинствата остварија годишен раст од 1,2%, а депозитите на

претпријатијата се повисоки за 11,3%, при што две третини од остварениот годишен раст на вкупните депозити произлегува од растот на депозитите на претпријатијата.

Истовремено, во текот на 2016 година, под влијание на политичката неизвесност, вклучително и шпекулациите во однос на банкарскиот систем и девизниот курс, дојде и до промена на валутните преференции. На крајот на септември 2016 година, побрз годишен раст бележеа девизните депозити (6,9%), наспроти растот кај денарските депозити (2%), при што растот на денарските депозити креира околу една третина од годишниот раст на вкупните депозити. Следствено, наспроти неколкугодишниот тренд на намалување на просечното учество на депозитите со валутна компонента во вкупните депозити во кризниот период од 2009 година наваму, нивното учество во септември 2016 година малку се зголеми и изнесуваше 42,6% (наспроти 41,6% во септември 2015 година), што сепак и натаму е значително пониско наспроти нивото на почетокот на глобалната криза.

Графикон 2.5.

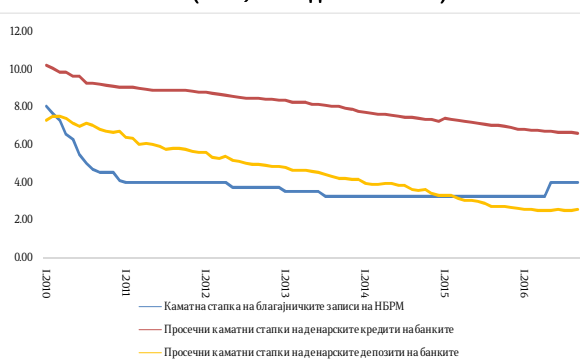
Вкупни депозити и кредити на банките (% годишно)

Извор: НБРМ.

Графикон 2.6.

Каматни стапки (во %, на годишно ниво)

Извор: НБРМ.

Банкарските кредити кај приватниот сектор во периодот јануари – септември 2016 година остварија поволни движења, при што од средината на годината годишните промени беа под влијание на мерката на НБРМ за пренесување во вонбилансна евиденција на нефункционалните пласмани кои се целосно покриени подолго од две години. На крајот на септември 2016 година кредитите остварија годишен пораст од 2,5%, додека коригирано за извршениот отпис растот изнесува 7,7%. Во услови на забавен депозитен раст, показателот за соодносот на кредитите и депозитите во првите три квартали од годината се одржуваше на умерено повисоко ниво (во просек околу 95%, коригирано за ефектот од отписите кај кредитите, наспроти просекот за истиот период лани од околу 91%). Од секторски аспект, коригирано за ефектот од отписите, поинтензивен годишен раст бележат кредитите на населението (11,1%) наспроти растот на кредитите кон претпријатијата (5,3%). Од валутен аспект, кредитниот раст и натаму во најголем дел (околу три четвртини) се објаснува преку растот на денарските кредити.

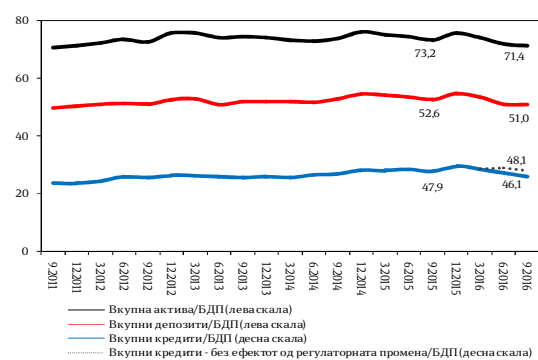
Каматните стапки на банкарскиот сектор забележаа умерено намалување. Просечната пондерирана каматна стапка на вкупните денарски кредити во септември 2016 година изнесуваше 6,6% годишно и во однос на крајот на 2015 година се намали за 0,2 п.п.. Истовремено, просечната пасивна каматна стапка се намали за 0,1 п.п. и во септември 2016 година изнесуваше 2,5% годишно. За одбележување е фактот дека промените кај денарските каматни стапки на банките беа присутни во првите неколку месеци од годината, додека во периодот по затегнувањето на монетарната политика тие се задржаа непроменети. Со оглед на поголемото намалување на активната каматна стапка, каматниот распон е стеснет за 0,1 п.п. на ниво од 4,1 п.п. споредено со крајот на 2015 година. Во септември 2016 година, каматните стапки на девизните кредити и девизните депозити изнесуваа 5,4% и 1%, при што од почетокот на годината се намалени за 0,3 п.п. и 0,1 п.п.,

соодветно. Следствено, каматниот диференцијал меѓу денарската и девизната депозитна каматна стапка се задржа непроменет, на ниво од 1,5 п.п..

Банкарски систем. Банките се доминантен институционален сегмент со учество од околу 86% во вкупната актива на финансискиот систем на крајот на 2015 година, чија стабилност е клучна за одржување на стабилноста на целокупниот финансиски систем. Во Република Македонија работат петнаесет банки и три штедилници. Странскиот капитал преовладува (главно од земјите од ЕУ) и учествува со околу три четвртини во вкупниот акционерски капитал на банкарскиот систем. Единаесет банки се во претежна сопственост на странски акционери, а шест од нив се подружници на странски банки.

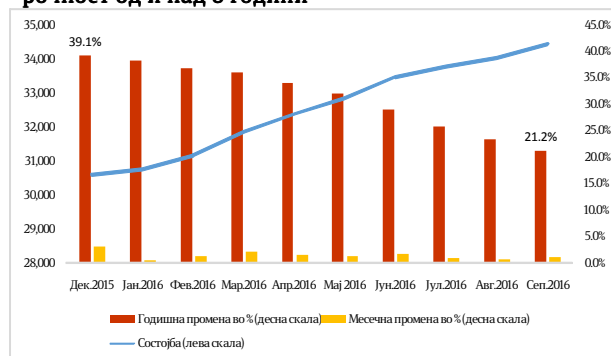
Во првите девет месеци од 2016 година, и покрај сите предизвици, банкарскиот систем ја одржа својата стабилност и ја потврди отпорноста на шоките од домашното и надворешното окружување. Во услови на домашна политичка нестабилност и остварување пониски стапки на економски раст во споредба со првично очекуваните, во третиот квартал од 2016 година вкупната актива на банките во Република Македонија продолжи да расте, но со забавено темпо, во споредба со истиот период претходната година. Домашните политички превирања и шпекулациите во врска со стабилноста на банките и депозитите кај нив, доведоа до повлекувања депозити од банкарскиот систем, особено од страна на домаќинствата, што беше најизразено во втората половина на април и во мај 2016 година. Позитивните преносни ефекти од мерките преземени од НБРМ и делумното смирување на домашните политички превирања во летниот период го сопреа намалувањето на депозитите кај банките во текот на третиот квартал. Сепак, како последица на ваквите движења, во третиот квартал од 2016 година учеството на депозитите кај банките изнесуваше 51% од БДП и оствари намалување во споредба со нивото остварено во истиот период од 2015 година (за 1,6 п.п.).

Графикон 2.7. Финансиско посредување (во %)

Извор: НБРМ и ДЗС.

Графикон 2.8. Потрошувачки кредити со договорна рочност од и над 8 години

Извор: НБРМ и ДЗС.

Учествата на вкупната актива и кредитите на банкарскиот систем во БДП од средината на 2016 година наваму се под влијание на извршените отписи на нефункционалните пласмани, целосно резервирани подолго од две години, така што по корекцијата за овој ефект, овие показатели упатуваат на релативно стабилно ниво на финансиска интермедијација од страна на банките. Следствено, намалувањето на депозитите во банкарскиот систем немаше позначителни преносни ефекти врз кредитната активност на банките (без ефектите од отписите). Анкетата на НБРМ за кредитната активност на банките во првите три квартали на 2016 година упатува на задржување на нето-олеснувањето на кредитните услови за одобрување корпоративни кредити кај каматната стапка, некаматните приходи, условите поврзани со големината на заемот или на кредитната линија, а помалку кај условите поврзани со барањата за обезбедување и достасување на заемите. Исто така, се забележува задржување на нето-олеснувањето и на

условите за одобрување кредити на населението, што главно се однесува на каматната стапка и некаматните трошоци за станбени и потрошувачки кредити. Овие промени се во насока на олеснет пристап за финансирање на приватниот сектор од банките. Во овој контекст, треба да се истакне и постепеното подобрување на оценката за пристапот до кредити, во рамки на оценката на конкурентноста на економијата³.

Задолженост на корпоративниот сектор и на секторот „домаќинства“. Во 2015 година, долгот на македонскиот корпоративен сектор⁴ забележа побрз раст во споредба со 2014 година, со структурни промени што се однесуваа на зголемување на екстерната компонента на долгот. Имено, вкупниот долг на корпоративниот сектор на годишна основа порасна за 10%, што е побрз раст во споредба со минатите пет години. Учеството на корпоративниот долг во бруто домашниот производ и натаму расте, достигнувајќи ниво од околу две третини. Најголем придонес во растот на вкупната задолженост на корпоративниот сектор во 2015 година имаа обврските на домашните претпријатија кон нерезидентните доверители, кои ги вклучуваат и меѓукомпаниските заеми и трговски кредити (при што треба да се имаат предвид и побарувањата од нерезиденти – матични компании и трговски партнери кои влијаат врз намалување на задолженоста). Домашните должнички извори на финансирање на активностите на корпоративниот сектор главно се во форма на договорно финансирање од страна на финансиските институции, каде што преовладуваат домашните банки, додека небанкарските финансиски институции имаат незначително учество. Во 2015 година, долгот на домаќинствата забележа највисока стапка на раст во изминатиот петгодишен период, што се должи на натамошното засилување на кредитната поддршка од банкарскиот систем. Со тоа, нивото на задолженост на домаќинствата во Република Македонија, мерено според учеството на долгот во БДП изнесува 22,4% (21% во 2014 година). Сепак, солидната кредитоспособност на секторот, како и обемот на неговата финансиска актива, оставаат простор за негово натамошно задолжување. И натаму најзначајниот кредитор на домаќинствата се банките, на кои отпаѓа 94% од долгот на домаќинствата.

Кредитен ризик. Кредитниот ризик е најзначајниот инхерентен ризик во билансите на банките. Во првите девет месеци од 2016 година нефункционалните кредити забележаа позначителен пад, најмногу под влијание на измената во регулативата на НБРМ, според која, најдоцна до 30 јуни 2016 година, банките имаа обврска да ги пренесат (и да продолжат да ги пренесуваат) во вонбилансна евиденција сите побарувања што се целосно резервирани подолго од две години. По задолжителното „чистење“ на кредитните портфолија од старите и целосно расходувани нефункционални кредити, се подобрија показателите за квалитетот на кредитната изложеност на банките, каде што учеството на нефункционалните во вкупните кредити се спушти до нивото од 7,4%. Но, доколку се изземат ефектите од пренесувањето на дел од целосно резервираните нефункционални кредити во вонбилансната евиденција на банките, квалитетот на кредитното портфолио се задржува на вообичаеното ниво, (од околу 11%), главно определено од корпоративните кредити. Сепак, ризикот за сопствените средства на банките од евентуално остварување на кредитниот ризик од нефункционалните кредити не е висок, поради нивната висока покриеност со издвоената исправка на вредноста, но и поради задоволителниот обем и квалитет на сопствените средства на банките.

³Согласно Извештајот за глобална конкурентност на Светскиот економски форум, 2016-17, Република Македонија според последното рангирање се наоѓа на 45 позиција според критериумот Олеснување на пристапот до кредити (подобрување за 51 позиција во однос на 2011 година односно 11 позиции во однос на 2015 година), при што оценката за овој критериум од 2,4 во 2011 година е зголемена на 4,3 во 2016 година (каде што највисока оценка е 7).

⁴Последни расположливи податоци.

Во декември 2015 година НБРМ го зголеми капиталното барање за потрошувачките кредити чија договорна рочност е еднаква или подолга од 8 години. Ефектот од оваа мерка се согледува преку забавување на растот на овие кредити. Умерениот ефект беше и очекуван, со оглед на тоа дека оваа мерка се однесува само на новоодобрените кредити.

Профитабилноста на банкарскиот систем и понатаму се подобрува, при што банките во последните неколку години речиси постојано ги зголемуваат стапките на поврат на капиталот и на активата. На крајот на третиот квартал на 2016 година стапките на поврат на активата и на капиталот се издигнаа на ниво од 1,6% и 13,9%, соодветно. Неколку години по ред, подобрената профитабилност се темели на намалувањето на каматните расходи.

Табела 2.2. Основни индикатори за банкарските ризици (во %)

		2014 K4	2015 K4	2016 K2	2016 K3
Адекватност на капиталот					
	Стапка на адекватност на капиталот	15,7	15,5	15,6	15,7
Квалитет на актива					
	Нефункционални кредити/брuto кредити (нефинансиски субјекти)	11,3	10,8	7,5	7,4
	Вкупни издвоени резервации за кредити/нефункционални кредити (нефинансиски субјекти)	104,7	108,4	111,3	108,8
Профитабилност					
	РОАА	0,8	1,1	1,4	1,6
	РОАЕ	7,4	10,4	12,2	13,9
Ликвидносен ризик					
	Ликвидна актива/вкупна актива	33,2	31,4	28,7	29,7
	Ликвидна актива/краткорочни обврски	59,2	54,9	51,2	52,9

Извор: НБРМ.

Солвентноста на банкарскиот систем е висока и релативно стабилна. Стапката на адекватност на капиталот во третиот квартал од 2016 година изнесува 15,7%. Во октомври 2016 година беа усвоени измените и дополнувањата на Законот за банките, со кои беа воведени заштитните слоеви на капиталот согласно со Базел 3 и Европската регулатива, со што дополнително ќе се влијае кон зајакнување на солвентноста на банките.

Повлекувањето депозити во април и мај се одрази врз обемот на ликвидната актива, која беше главниот столб кој им овозможи на банките непречено сервисирање на побарувачката за исплата. Со повисокиот износ на претходно акумулирани ликвидни средства, како и инструментите на НБРМ за креирање ликвидност, оваа кризна епизода во домашниот банкарски систем успешно се амортизира и дури се овозможи остварување солидни стапки на кредитен раст. И покрај намалувањето на ликвидните средства во вториот квартал од 2016 година, **ликвидноста** на банкарскиот систем се стабилизира и се приближи кон нивото од пред турбуленциите во периодот април-мај. Така, во третиот квартал од 2016 година, ликвидните средства и понатаму учествуваат со близу 30% во вкупните средства на банките и покриваат околу 53% од вкупните краткорочни обврски и 57% од вкупните депозити на домаќинствата, што е задоволително ниво и им овозможува на банките непречено работење.

Отпорноста на банкарскиот систем на шокови се потврдува со **тестовите на сензитивност** што се спроведуваат на редовна квартална основа. Резултатите од стрес-тест симулациите, каде што се претпоставува одредено процентуално зголемување на нефункционалната кредитна изложеност, се значително подобрени, што најмногу произлегува од извршеното пренесување на целосно резервираните нефункционални кредити на вонбилансната евиденција во вториот квартал од 2016 година, согласно со најновите измени во регулативата за управување со кредитниот ризик. Симулациите покажуваат дека само при исклучително висок раст на нефункционалната кредитната изложеност на нефинансиски субјекти (од 143,2%), адекватноста на капиталот на банкарскиот систем би се спуштила на законски минималното ниво од 8%.

2.2. СРЕДНОРОЧНО МАКРОЕКОНОМСКО СЦЕНАРИО

Макроекономската политика на Република Македонија во наредниот период е во функција на остварување на стратешките определби за долгорочен и одржлив економски раст, зголемување на конкурентноста на економијата, зголемување на вработеноста и подобрување на животниот стандард на населението.

Макроекономската политика во периодот 2017-2019 година обезбедува услови за зголемена економска активност преку одржлива фискална политика, која во координација со монетарната политика ќе придонесе за постигнување одржливост на екстерната позиција на земјата и обезбедување ниво на инфлација што ќе ја поддржи економската активност во земјата.

Во периодот 2017-2019 година, глобалната економија се предвидува да забележи умерени стапки на раст. Економијата на ЕУ се очекува да биде под влијание на резултатите од референдумот во Велика Британија. Зголемената неизвесност и намалената доверба кај инвеститорите се предвидува негативно да влијаат врз растот и да го забават заздравувањето на европската економија. Имајќи ги предвид очекувањата за раст на странската ефективна побарувачка, особено за производите со повисока додадена вредност, чиј удел се зголемува во структурата на домашната индустрија, како и структурните реформи за зголемување на конкурентноста на земјата и активната економска политика во овој среднорочен период, се очекува да продолжат поволните економски движења во земјата.

Бруто домашен производ. Врз основа на горенаведените претпоставки, реалниот раст на БДП во 2017 година се очекува да изнесува 3%, во 2018 година 3,5%, а во 2019 година 4%.

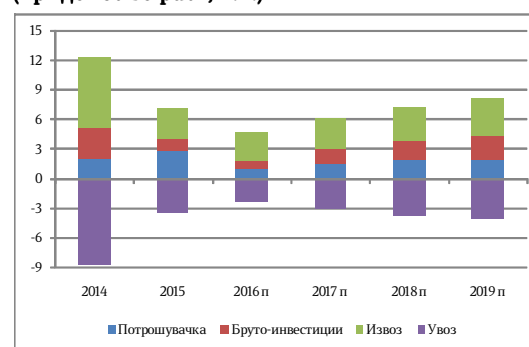

Извозот на стоки и услуги се предвидува да биде значаен двигател на економскиот раст во овој среднорочен период, кој се очекува да забележи реален раст од 6,7% во просек. Растот на извозот во најголем дел се поврзува со натамошното зголемување на извозот од слободните економски зони, во услови на влез на нови извозни капацитети и постепен раст на надворешната побарувачка. Поволни ефекти врз извозот се очекуваат и од предвиденото постепено

зголемување на цените на металите на среден рок.

Разрешувањето на политичката криза во земјата ќе има позитивно влијание врз очекувањата и довербата на економските субјекти на среден рок и ќе се одрази преку зголемен раст на инвестициите, а ќе значи и позитивен сигнал за потенцијалните странски инвеститори. Позитивен придонес врз растот на инвестициите се очекува и од планираните инвестиции на јавниот сектор, како главен двигател на инвестициите во инфраструктурата. Во рамки на јавните инвестиции предвидена е реализација на инвестициски проекти за подобрување на

Графикон 2.10. БДП по расходиен метод (придонес во раст, п.п.)

Извор: Пресметки на МФ, п - проекции

транспортната мрежа во земјата, но и капитални расходи за подобрување на енергетската и комуналната инфраструктура, подобрување на условите во образовниот, социјалниот и здравствениот систем, кои на подолг рок ќе влијаат врз зголемување на конкурентноста на земјата. Проекцијата за раст на бруто-инвестициите во периодот 2017-2019 година изнесува 5,8% во просек на реална основа.

Приватната потрошувачка се очекува да забележи реален раст од 2,5% во просек во периодот 2017-2019 година, во најголем дел како резултат на очекуваниот раст на расположливиот доход на домаќинствата, при проектирано зголемување на вработеноста и платите, а поддржана и од очекуваниот раст на кредитирањето на домаќинствата. Проекцијата за раст на јавната потрошувачка во овој период изнесува 1,3%.

Проектираниот раст на домашната побарувачка и извозната активност условуваат зголемен увоз на стоки и услуги, кој во овој период се очекува да забележи просечен реален раст од 5,5%.

Анализирано по дејности, во периодот 2017-2019 година градежништвото се очекува да оствари просечна стапка на раст од 5,7% на реална основа, главно како резултат на реализацијата на планираните јавно-финансирани инфраструктурни проекти и очекуваните инвестиции во слободните економски зони. Во овој период, услужниот сектор се очекува да забележи просечна реална стапка на раст од 3,2%, при што се предвидува дека најзначаен придонес кон растот ќе имаат трговската и транспортната активност. Реалниот раст во индустриската дејност во овој период се очекува да се движи помеѓу 2% и 4%, со изгледи за одредено интензивирање на растот, согласно предвиденото движење на надворешната побарувачка и на очекуваното зголемување на производствениот потенцијал на земјата. Реалниот раст во земјоделскиот сектор во овој период се очекува да изнесува 2,4% просечно. Реалните стапки на раст по години и сектори се прикажани во Табела 1д од Прилог 1.

Пазар на труд. Предвидениот раст на економската активност во периодот 2017-2019 година

се очекува да биде проследен со зголемена побарувачка на пазарот на работна сила, преку отворање нови работни места во слободните економски зони, но и како последица на реализацијата на јавно-финансираните инфраструктурни проекти, и заедно со активните мерки и програми за вработување ќе резултираат со натамошно намалување на стапката на невработеност.

Според проекциите, во овој период се очекува просечен годишен раст на бројот на вработени од околу 2%, што ќе предизвика

намалување на бројот на невработени за 3,2% просечно во овој среднорочен период. Растот на побарувачката во овој период се очекува да се одрази и врз понудата на работна сила, која е проектирано да се зголеми просечно за приближно 1%. Ваквите движења на пазарот на трудот ќе придонесат стапката на невработеност во 2019 година да се намали на околу 21%. Просечниот раст на нето-платата во овој период се очекува да изнесува 2,4% на номинална основа, односно 1% на реална основа.

Извори на растот. Вкупната факторска продуктивност (ВФП)⁵ се предвидува да има

⁵ВФП е резидуал на растот на останатите фактори на економски раст, трудот и капиталот. За пресметка на физичкиот капитал е применет т.н. перпетуал инвентори метод (perpetual inventory method) (види Berleemann and Wesselhöft, Estimating Aggregate Capital Stocks Using the Perpetual

негативен придонес врз економскиот раст во 2016 година, во услови на очекуван низок раст на инвестициите во основни средства и силен раст на бројот на вработени. На Графиконот 2.12 се прикажани растот на продуктивноста на трудот и на ВФП во периодот 2009 - 2019 година. Во периодот 2017-2019 година, растот на продуктивноста на факторите на производство се очекува да премине во позитивната зона. Сепак, придонесот на ВФП врз растот во овој период е релативно низок и има просечно учество од 12,8%. Придонесот на трудот во економскиот раст изнесува 39%. Физичкиот капитал, согласно со проекциите за раст на инвестициите, во анализираниот период се очекува да забележи раст од 4,7% во просек, придонесувајќи со 48,2% во вкупниот економски раст.

Графикон 2.12. Продуктивност на трудот и ВФП (стапки на раст)

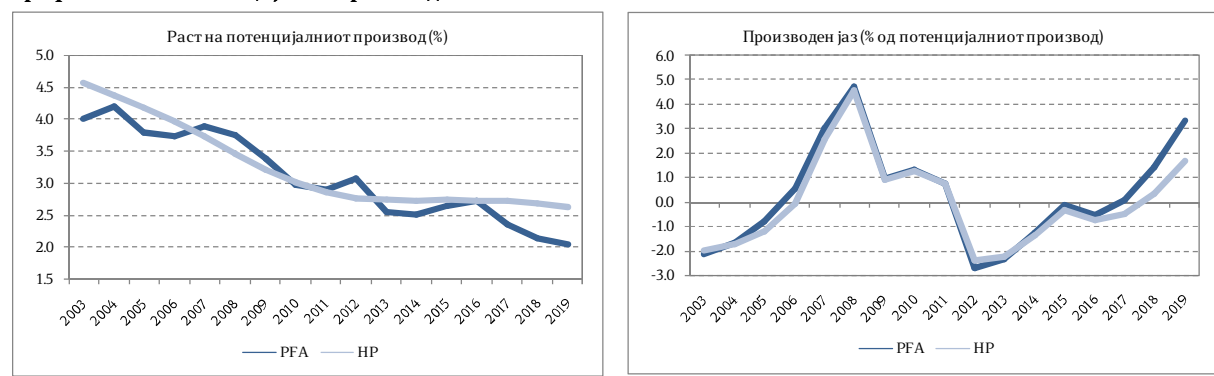

Извор: Пресметки на МФ, п - проекции

Потенцијален раст. Пресметката на потенцијалниот аутпут претставува основа за процена на цикличната позиција на економијата. За пресметка на потенцијалниот аутпут се користени два метода. Според првиот метод, филтерот Ходрик Прескот (Hodrick Prescott - HP), кој спаѓа во групата статистички пристапи (a-theoretical) и се базира единствено на историските податоци за БДП⁶ потенцијалниот раст на БДП е проценет на 3,3%. Според пристапот функција на производството ПФА (PFA), којшто се користи од страна на Европската комисија⁷, потенцијалниот раст на БДП во анализираниот период е проценет на 3,1%. Резултатите од пресметката на потенцијалниот производ се прикажани на следниот панел на графикони, како и во Табела 5 од Прилог 1.

Согласно проекциите за раст на производството во наредниот среднорочен период и проценките за движењето на потенцијалниот производ, во 2016 година цикличната компонента на аутпутот е во негативната зона. Во 2017 година, според пресметките базирани на методот функција на производството производниот јаз се очекува да се затвори, додека согласно филтерот Ходрик Прескот (Hodrick Prescott) производниот јаз останува негативен, но е стеснет споредено со 2016 година. Во 2018 година производниот јаз се очекува да премине во позитивната зона и да остане позитивен и во 2019 година.

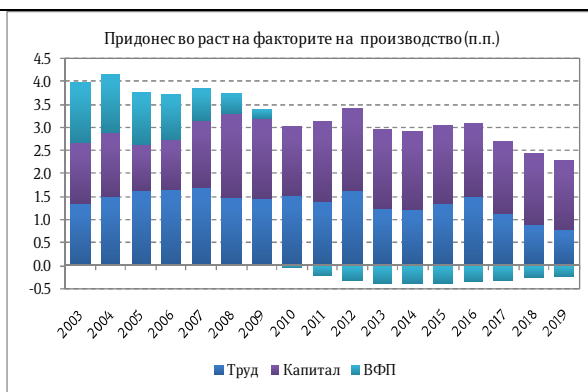
Графикон 2.13. Потенцијален производ

Inventory Method, 2014), со користена стапка на амортизација на акумулираниот капитал од 4%. Просечната вредност на делот од доходот од капитал е проценета на 36%, а остатокот е дел од доходот од труд.

⁶ Вредноста на трендот се проценува со минимизирање на јазот на фактичкото производство и трендот и варијабилноста за целиот примерок.

⁷ Базирано на трудот на Havik et al, The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps, 2014

Извор: Пресметки на МФ

Монетарна политика и политика на девизен курс. Монетарната политика е насочена кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Амбиентот за спроведување на монетарната политика во 2016 година беше под влијание на политичката неизвесност и шпекулациите во однос на девизниот курс и банкарскиот систем. Неповолните влијанија на домашната политичка ситуација и шпекулативните напади врз девизниот курс и стабилноста на банкарскиот систем, главно се одразија врз движењата на менувачкиот пазар и депозитите на населението кај банките во периодот април - мај. Како одговор на овие неекономски фактори, покрај интервенциите на девизниот пазар со продажба на девизи, на почетокот на мај 2016 година НБРМ ја зголеми основната каматна стапка од 3,25% на 4% (прва промена од средината на 2013 година). Воедно, беше зголемена и задолжителната резерва за денарските депозити со девизна клаузула (од 20% на 50%), со цел поддршка на деевроизацијата и натамошно одржување ниска склоност на економските субјекти за овој вид депозити. Дополнително, беа реактивирани аукциите на девизни депозити на банките кај НБРМ, по поповолни каматни стапки во однос на тековно негативните каматни стапки на меѓународните пазари, што резултираше со висок интерес од страна на банките и следствено, зајакнување на девизните резерви. По преземените мерки, состојбата беше стабилизирана, при што во текот на третиот квартал остварени се позитивни движења и кај депозитите и на менувачкиот пазар, а на девизниот пазар беше остварен нето-откуп. Кон крајот на октомври, одржувањето на аукциите на девизни депозити беше прекинато, а пласираните депозити постепено би се ослободувале согласно нивното достасување.

Стабилизација на движењата продолжи и во последниот квартал од годината. Ваквите поволни движења, заедно со оцените за стабилноста на економските фундаменти и намалените политички ризици, создадоа услови за постепено приспособување на основната каматна стапка, при што во декември основната каматна стапка беше намалена на 3,75%.

НБРМ постојано ги следи движењата во валутната структура на депозитите и кредитите, како и на каматниот диференцијал за инструментите во домашна и странска валута. Во таа насока, во последните години спроведени се и неколкукратни промени во стапките на задолжителна резерва кои генерално се однесуваат на намалување на стапката за задолжителна резерва на обврските во домашната валута (и на подолг рок), што потенцијално преку намалените трошоци би се одразило соодветно и врз каматниот диференцијал, во полза на денарските депозити. Политичката нестабилност и шпекулативните напади во периодот април – мај 2016 година се оценува дека имаа ограничени неповолни ефекти врз валутната структура на депозитите (мал раст на учеството на депозитите со валутна компонента од 1,5 п.п. и стабилизирање во третиот квартал), а во прилог на нивно ограничување беше преземен пакет мерки што дејствуваше

во правец на стабилизирање на очекувањата на населението, во продолжение надополнети со постепено, делумно смирување на политичката ситуација. Последното зголемување на задолжителната резерва на депозитите со девизна клаузула во мај 2016 година е во функција на задржување на поволните трендови во однос на дееврозацијата во последните години, што повратно го зголемува кредибилитетот на монетарната политика заснована на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото.

И во 2016 година се спроведуваше мерката за ослободување на банките од обврската за задолжителна резерва за кредити одобрени на извозниот и енергетскиот сектор, што се применува од почетокот на 2013 година и обезбеди поддршка на кредитниот раст. Во 2015 година, околу четвртина од вкупниот годишен раст на кредитите одобрени на корпоративниот сектор, беше насочен кон нето-извозниците. Заради позитивните ефекти врз кредитната активност на банките, на крајот на 2015 година примената на оваа нестандартна мерка е продолжена до крајот на 2017 година. Следствено, се очекува дека банките ќе продолжат со активна кредитна поддршка на компаниите во овие сектори преку понуда на нови кредитни производи и поповолни кредитни услови.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период останува ориентирана кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Резултатите од моделите за оценка на рамнотежниот реален ефективен девизен курс⁸ на денарот заклучно со последниот квартал на 2015 година, не упатуваат на поголеми отстапувања од рамнотежното ниво и истите во периодот 2003 - 2015 година се одржуваат во прифатливи рамки од $\pm 3\%$, при што во текот на 2015 година тие укажуваат на умерена потценетост на курсот⁹. Во однос на спроведувањето на монетарната политика, значајно е да се наведат и резултатите од моделите за анализа на монетарната трансмисија, кои со последното ажурирање заклучно со 2015 година укажуваат на подобрување на каматниот канал на трансмисија од основната каматна стапка до каматните стапки на банките (подобрување кај трансмисијата врз активните и пасивните каматни стапки, при поголем преносен ефект кај депозитните стапки).

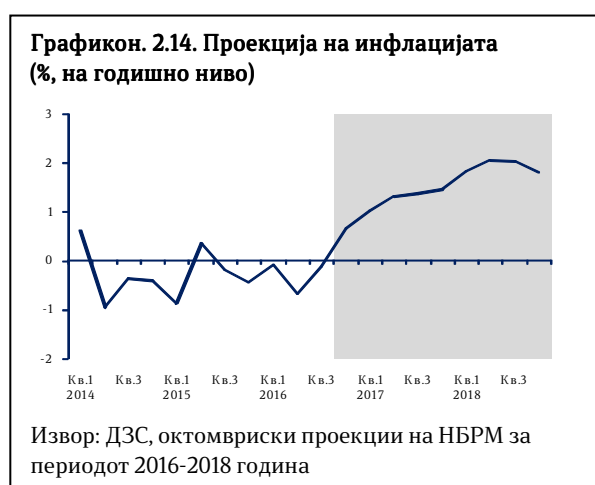
Во изминатиот период на турбулентно надворешно окружување, монетарната политика ја потврди својата флексибилност и дејствуваше преку соодветно прилагодување на монетарниот инструментариум, во насока на поттикнување на кредитниот раст, зајакнување на депозитната база на долг рок и во домашна валута, при истовремено остварување на примарната и интермедијарната монетарна цел. Во овој контекст, монетарната политика обезбеди задоволителен стимул, при што дојде до заживување на кредитниот раст, а дел од мерките се очекува да даваат ефекти и во следниот период. Во 2016 година монетарната политика покажа подготвеност и за соодветно справување со последиците од внатрешно-политички шок, при што ефектите беа краткотрајни. Инфлацијата во 2016 година се задржа на ниско ниво, под доминантно влијание на глобалните фактори на страна на понудата, но базичната инфлација се задржа умерено позитивна. Согласно проекциите на останатите сегменти од економијата, во следниот тригодишен период може да се очекуваат умерени инфлациски движења и генерално поволни движења на девизниот пазар, иако придружени со ризици. Фискалната политика, особено начинот на финансирање на буџетскиот дефицит и спроведувањето на најавената фискална консолидација во наредниот период, остануваат значаен фактор во однос на

⁸Според пристапот БЕЕР (behavioral equilibrium exchange rate) за оценка на рамнотежниот девизен курс на денарот, кој базира на потесна дефиниција на реален ефективен девизен курс и е конструиран врз основа на петте најголеми трговски партнери на Република Македонија од Европската Унија. Во моделите (поставени со различна спецификација и оценети според различни техники), како независни варијабли се вклучени: диференцијалот во продуктивноста, трговската отвореност, јавната потрошувачка и вкупната нето девизна актива.

⁹Анализите на ММФ исто така потврдуваат дека не постои значајно отстапување на реалниот девизен курс (IMF Staff Report 2016 Article IV Consultation, November 2016, p.37).

амбиентот во кој се спроведува монетарната политика, што воедно го нагласува значењето на монетарно-фискалната координација. Движењата во надворешниот сектор, структурата на увозот и нивните ефекти врз девизниот пазар и девизните резерви, ќе бидат од клучно значење за монетарната поставеност во следниот период. Дополнително, и натаму редовно ќе се следи динамиката и структурата на кредитниот раст од аспект на кредитирањето на потрошувачката наспроти кредитирање на инвестициите, како и движењето на депозитите и каматните распони. Монетарната власт и натаму останува подготвена за преземање соодветни мерки, доколку е неопходно, за задржување на ценовната и финансиската стабилност во економијата.

Инфлација. Глобалните фактори на инфлацијата на среден рок упатуваат на умерено забрзување на домашната инфлација, по нејзиното ниско ниво во 2016 година, во согласност со општото надолно движење на цените на основните производи во глобални рамки. Странската ефективна инфлација¹⁰ во 2016 година се проценува на 0% (што е значително пониско во однос на минатогодишното сценарио). Во 2017 и 2018 година се

очекува дека странската инфлација умерено ќе се зголеми и ќе достигне 1,3% и 1,6%. Нагорни придвижувања се очекуваат и кај цените на основните производи на светскиот пазар.

Просечната годишна стапка на инфлација во македонската економија во последниот квартал на 2016 година се очекува да се задржи на ниско ниво. Следствено, просечната стапка на инфлација во 2016 година се очекува да изнесува околу 0%. Од аспект на компонентите, непроменетото просечно ценовно ниво во однос на претходната година е одраз на негативните промени кај цените на енергијата (во согласност со падот на светските цени на горивата) и цените на храната, наспроти базичната инфлација што се задржа на умерено ниво и во рамки на очекувањата. Споредено со минатогодишното сценарио кога се очекуваше инфлација од околу 1,5%, инфлацијата во 2016 година во ова сценарио се проценува значително пониско, што главно се должи на пониските светски цени на нафтата и на храната во однос на тогашните очекувања.

Во 2017 година се очекува постепено зголемување на ценовното ниво и инфлација од околу 1,3%. Растот на цените во наредната година е во линија со движењето на увозните цени, особено со очекувањата за раст кај цените на нафтата, во услови на очекување за интензивирање на инфлацијата и кај трговските партнери. Од структурен аспект, во 2017 година се очекуваат нагорни придвижувања и кај прехранбената и енергетската компонента, при релативно стабилна базична инфлација. Позитивен ефект врз инфлацијата се очекува и од домашната побарувачка, во услови на постепено јакнење на економската активност, при што производниот јаз е оценет како умерено позитивен. Се очекува дека забрзувањето на стапката на инфлација ќе продолжи и во текот на 2018 и 2019 година, кога се очекува истата полека да се приближи кон историскиот просек и да

¹⁰Пресметката на странската ефективна инфлација е изведена од пондерираниот збир на индексите на потрошувачките цени на девет земји кои се најзначајни извозници на производи за лична потрошувачка во Република Македонија. Пондерирациската структура базира на нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2010-2012 година.

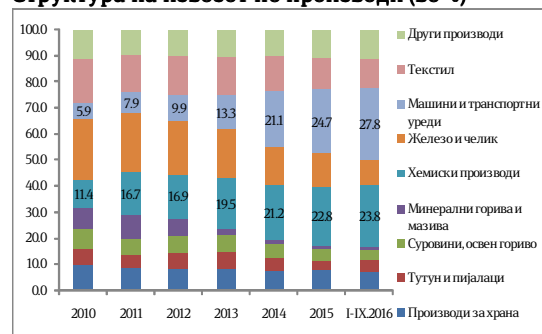
изнесува околу 2%. Ризиците за проектираната патека на инфлацијата главно се поврзани со неизвесноста околу движењата на цените на светските примарни производи.

Надворешен сектор и негова одржливост на среден рок. Движењата во тековната сметка на билансот на плаќања на Република Македонија и натаму се во знакот на структурните промени во економијата во текот на последните неколку години, кои овозможија зајакнување на извозниот сектор и подобрување на салдото на тековната сметка. Имено, дефицитот на тековната сметка во последниот шестгодишен период (2010-15 година) во просек изнесува 2% од БДП (наспроти претходниот шестгодишен просек од околу 6%). Согласно остварените движења и оценките за последниот квартал на 2016 година, дефицитот на тековната сметка за 2016 година се оценува на 2,1% од БДП, што би било непроменето ниво во споредба со претходната година. Проценетиот дефицит за 2016 година е минимално повисок во однос на очекуваното ниво во минатогодишното макроекономско сценарио (блиску до 2% од БДП).

Трговскиот дефицит во периодот јануари - септември 2016 година¹¹ е за 7% повисок во однос на истиот период минатата година, при раст на извозот од 6,1% и истовремен раст на увозот на стоки од 6,3%. Зголемувањето на извозот главно се должи на повисокиот извоз на машини и транспортни уреди и хемиски производи, што главно го одразува ефектот од новите производствени капацитети во слободните економски зони. Дополнително, позитивен придонес имаа и дел од традиционалните сектори (храна, пијалаци и тутун). Зголемувањето на увозот главно се должи на повисокиот увоз на сировини и опрема, во согласност со динамиката на економската активност и инвестициската потрошувачка, при умерен придонес и од зголемениот увоз на возила и готови производи, наспроти понискиот увоз кај горивата (при значителен ценовен ефект) и понискиот увоз на руди. Највисок дефицит во размената на стоки во периодот јануари - септември 2016 година е остварен со Велика Британија, додека позначаен суфицит е регистриран во размената со Германија.

Графикон. 2.15.

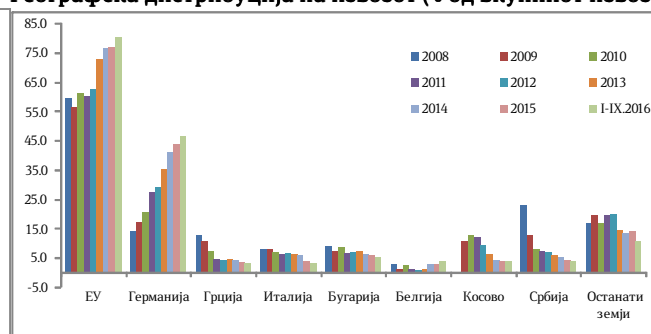
Структура на извозот по производи (во %)

Извор: ДЗС.

Графикон. 2.16.

Географска дистрибуција на извозот (% од вкупниот извоз)

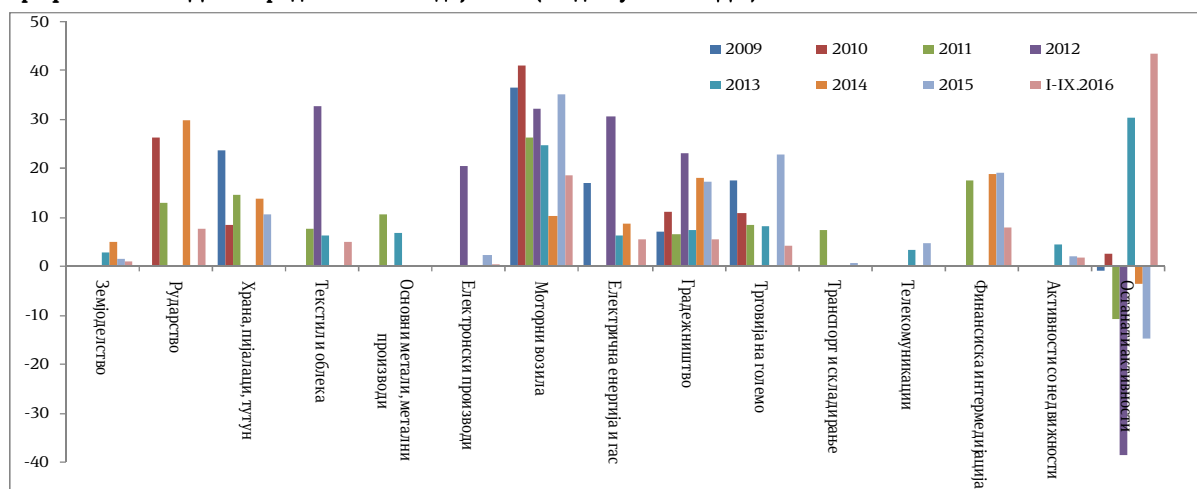
Извор: ДЗС.

Анализирано структурно, како резултат на новите капацитети во економијата, регистрирано е значително подобрување на извозната структура. Тоа се темели на постепено зголемување на учеството на производи со повисока додадена вредност на страна на извозот, главно хемиски производи и машини и транспортни уреди, што на крајот на септември 2016 година достигна 51,6%. Промените во извозната структура соодветствуваат со странските директни инвестиции кои во изминатите години беа главно концентрирани во овие дејности. Во периодот 2009-2015 година во просек околу 63% од новиот странски капитал е вложен во секторот на разменливи добра, при што може да се очекува негов натамошен придонес во насока на поголема извозна диверзификација. Од

¹¹ Според надворешнотрговската статистика, каде што увозот е прикажан на цифр основа.

друга страна, забележано е намалување на учеството на традиционалните извозни производи - железо и челик и текстилни производи (при помал пад кај текстилот наспроти позабележителниот пад кај железото и челикот), при што нивното учество од доминантни 40% во 2010 година е сведено на околу 20% на крајот на септември 2016 година, што ја потврдува извозната диверзификација и осовременувањето на извозната структура. Во однос на извозот на железо и челик, треба да се има предвид дека неповолните трендови во последните години беа условени од неповолните движења на меѓународниот пазар на метали и падот на нивните цени. Намалување на учеството на извозната страна во последните години бележи и извозот на минерални горива и мазива, што главно ја одразува промената во деловната ориентација на нафтената рафинерија (со одраз на двете страни на размената).

Графикон 2.17. СДИ според економски дејности (% од вкупните СДИ)

Извор: НБРМ.

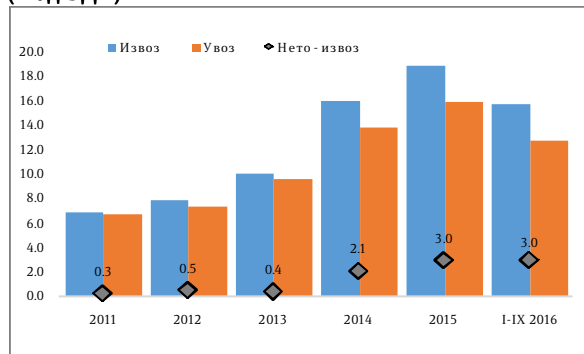
Трговската размена на новите компании во странска сопственост подетално може да се анализира преку податоците од надворешнотрговската статистика, која покажува дека овие компании во размената со странство бележат позитивна додадена вредност, којашто се интензивира во последните три години. Имено, во 2014 и 2015 година, во просек нето-извозот на овие фирми изнесува 2,5% од БДП. Учеството на извозот на овие компании во вкупниот извоз на стоки од економијата постојано е во пораст, достигнувајќи близу 50% од вкупниот извоз во првите девет месеци на 2016 година. Со тоа, растот на извозот на новите фирми претставува основен движечки фактор за раст на целокупната извозна активност на земјата, во услови кога придонесот на останатите традиционални извозни сектори е релативно мал (или негативен). Од друга страна, имајќи предвид дека овие компании увезуваат репроматеријали и опрема од странство, учеството на увозот на овие капацитети во вкупниот увоз на стоки исто така континуирано расте, но сепак со побавна динамика во однос на растот на извозот (27,5%, во првите девет месеци од 2016 година).¹²

Покрај директните ефекти во однос на извозот и вработеноста, влезот на СДИ во секторот на разменливи добра има повеќекратни позитивни ефекти во економијата. Тоа главно се однесува на можностите за трансфер на нови технологии, осовременување на производната структура, како и зголемена побарувачка за сировини од локалните

¹²Извор: Квартален извештај на НБРМ, август 2016 година (Прилог 2). Податоците во графиконите се според надворешнотрговската статистика (царински декларации), каде извозот на стоки е претставен на ф.о.б основа, додека увозот на стоки е на ц.и.ф основа. Во анализата се вклучени 15 нови поголеми компании со странски капитал. Добиените резултати покажуваат дека во периодот 2009 - 2015 година се регистрирани нето-приливи во тековните трансакции кај овие компании од околу 2,4% од БДП, како и нето-приливи кај финансиските трансакции од 2,7% од БДП на кумулативна основа. Сумирано, ефектот од тековните и финансиските трансакции на 15-те нови компании упатува на креирање нето-девизни приливи во домашната економија од 5,1% од БДП.

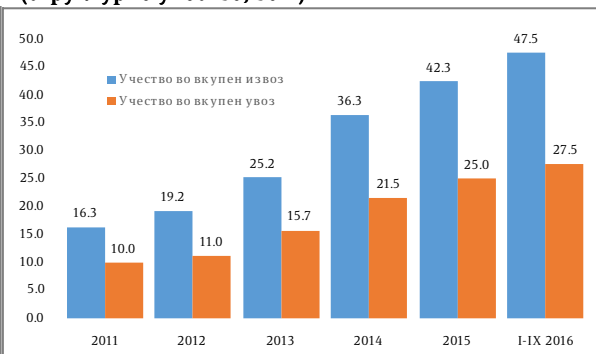
компаниите што резултира со подобрување на квалитетот на локалните добавувачи¹³ (особено преку влијание за имплементирање стандарди во нивното работење). Со тоа постепено се зголемуваат секундарните ефекти од СДИ во економијата.

Графикон 2.18. Рамена на стоки на новите компании (% од БДП)

Извор: НБРМ.

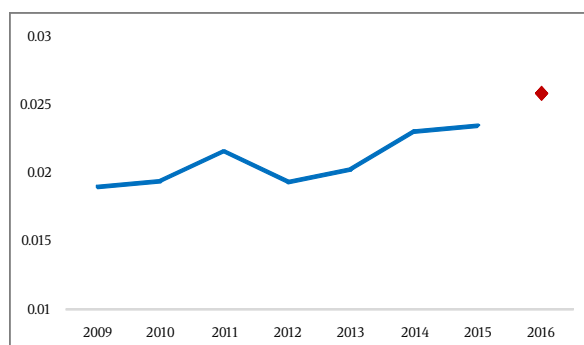
Графикон 2.19 Извоз и увоз на новите компании (структурно учество, во %)

Извор: НБРМ.

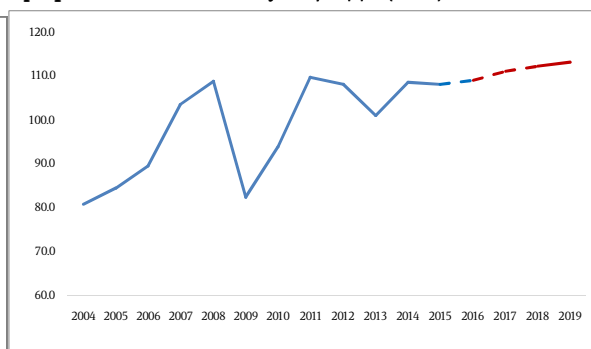
Анализата на географската насоченост на македонскиот извоз ја потврдува доминацијата на ЕУ како главна извозна дестинација, каде што во периодот јануари-септември 2016 година се извезени околу 80% од македонскиот извоз. Во рамки на ЕУ, годишен пораст бележи учеството на извозот кон Германија (позитивни придвижувања има и извозот кон Белгија и Шпанија, при пониски почетни учества, додека продолжува да се намалува учеството на извозот кон Грција, Италија и Бугарија). Вкупната размена на Република Македонија со ЕУ во периодот јануари - септември 2016 година сочинува околу 70% од вкупната трговска размена на Република Македонија, при што во услови на повисок пораст на извозот од увозот, остварено е стеснување на дефицитот со ЕУ за околу 15% на годишна основа.

Графикон 2.20. Извозен пазарен удел (во % од светскиот извоз на стоки и услуги)

Извор: ММФ и НБРМ проекција за 2016 година.

Графикон 2.21. Извоз и увоз/ БДП (во %)

Извор: ДЗС и проекција на НБРМ за 2016-2019 година.

Во периодот јануари - септември 2016 година, реалниот ефективен девизен курс (РЕДК)¹⁴ на денарот дефлациониран со трошоците на животот оствари апрецијација од 1,4% на годишна основа. Во услови на поволен ценовен сооднос на домашните и странските цени, тоа главно произлегува од номиналниот ефективен девизен курс на денарот кој забележа апрецијација во услови на флукуации на валутите на некои од земјите, најзначајни трговски партнери. Со исклучување на примарните производи од пресметката (како производи со варијабилни цени), РЕДК, според истиот ценовен индекс, бележи помала

¹³Согласно Извештајот за глобална конкурентност на Светскиот економски форум, 2016-17, Република Македонија според последното рангирање се наоѓа на 89 позиција според критериумот СДИ и технолошки трансфер (подобрување за 24 позиции споредено со 2011 година) и на 47 место според критериумот квалитет на локалните добавувачи (подобрување на ранг-листата за 44 позиции споредено со 2011 година).

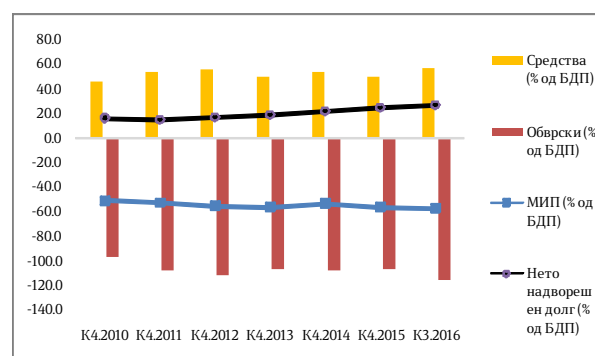
¹⁴Во рамки на РЕДК, при пресметката на номиналниот ефективен девизен курс и релативните цени, вклучени се 15 најзначајни трговски партнери на Република Македонија според нивното учество во надворешнотрговската размена во периодот 2010-2012 година и базен период 2010 година.

апрецијација од 0,3%. Номиналните трошоците за труд по единица производ во првите три квартали на 2016 година бележат умерен раст од 1,7%, што во услови на скроман раст на продуктивноста, се должи на побрзиот раст на платите.

Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз, по порастот во 2013 и 2014 година, во 2015 година се задржа на релативно стабилно ниво. Во 2016 година се оценува повторно забрзување на извозниот пазарен удел во светскиот извоз на стоки и услуги, во услови на забрзување на македонскиот извоз на стоки и услуги при речиси непроменето ниво на светскиот извоз на стоки и услуги. Степенот на трговска отвореност на македонската економија генерално е висок, при што во периодот 2014 – 2016 година се стабилизира на ниво од околу 108%. Во наредниот тригодишен период се очекува постепено умерено зголемување на степенот на трговска отвореност на економијата.

Меѓународна инвестициска позиција и надворешен долг. На крајот на третиот квартал на 2016 година негативната меѓународна инвестициска позиција (МИП) е зголемена за 8% споредено со крајот на 2015 година, при повисок (апсолутен) пораст на обврските кон странство споредено со растот на средствата. Проширувањето на негативната МИП произлегува од зголемената негативна нето-позиција на државата¹⁵ согласно новото задолжување од странство преку еврообврзници, што во голема мера беше неутрализирано со зголемувањето на позитивната МИП на монетарната власт. Дополнително, во насока на проширување на негативната МИП делуваа и депозитните институции и „останатите сектори“ (при пораст на нето-обврските главно врз основа на директни инвестиции). Негативната МИП во септември изнесува 57,1% од проценетиот БДП и во однос на крајот на 2015 година е проширена за 1 п.п. од БДП.

Графикон 2.22. МИП и нето надворешен долг

Извор: НБРМ и ДЗС.

Графикон 2.23. Структура на обврските кон странство (во %)

Извор: НБРМ.

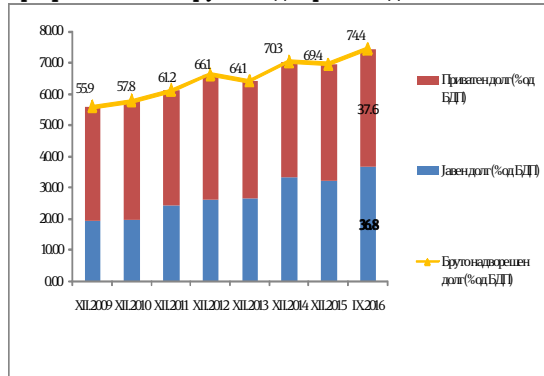
Со оглед на значителното учество на странските директни инвестиции на страната на обврските кон странство (околу 50% во последните неколку години), кое е карактеристично за земјите што конвергираат, при анализа на надворешната позиција потребно е да се согледаат и други показатели, како што е нето-надворешниот долг, кој ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на третиот квартал на 2016 година нето-надворешниот долг на Република Македонија изнесува 26,9% од проценетиот БДП, што претставува зголемување за 2,1 п.п. од БДП во однос на крајот на 2015 година (при пораст на нето-долгот кај јавниот сектор за 1,8 п.п. и истовремено зголемување кај приватниот сектор за 0,2 п.п. од БДП).

На крајот на третиот квартал од 2016 година, бруто-надворешниот долг изнесува 7.151 милиони евра (без репо-трансакциите на НБРМ, кои се јавуваат во речиси идентичен износ и на страната на обврските и на страната на побарувањата кон нерезиденти). Притоа,

¹⁵Секторот држава опфаќа: централна влада, локална самоуправа и фондови за социјално осигурување.

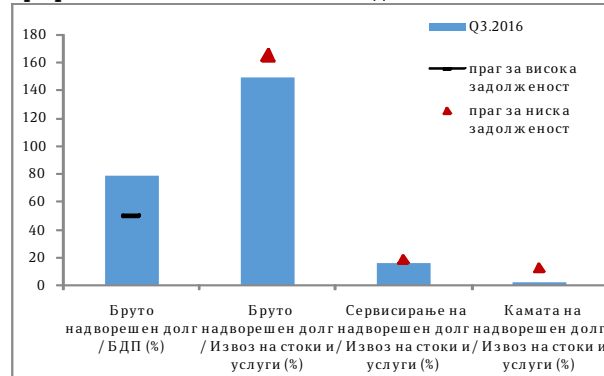
бруто-долгот претставува 74,4% од БДП и споредено со крајот на 2015 година е зголемен за 5 п.п. од БДП. Ова зголемување главно се должи на долгот на јавниот сектор (придонес од 4,4 п.п.), при мал раст на долгот на приватниот сектор (придонес од 0,6 п.п.). Во структурата на долгот и натаму доминира долгорочниот долг со учество од околу 75%.

Графикон 2.24. Бруто надворешен долг

Извор: НБРМ

Графикон. 2.25. Показатели за задолженост

Извор: пресметки на НБРМ

На крајот на третиот квартал на 2016 година покриеноста на краткорочниот долг според преостанато доспевање со девизни резерви изнесува 1 што упатува на солидна ликвидност во однос на плаќањата кон странство. Анализата на надворешната задолженост¹⁶ на Република Македонија укажува на ниско ниво на задолженост според три показатели (бруто-надворешен долг, сервисирање на долгот и отплата на камата, поединечно, во однос на извоз на стоки и услуги), додека единствено според учеството на бруто-долгот во БДП задолженоста е висока. Според проекцијата за финансиската сметка на платниот биланс за периодот 2017-2019 година, трите показатели за задолженоста што се пресметани како соодноси со извозот на стоки и услуги се очекува да бележат подобрување или да се задржат стабилни во следниот тригодишен период, со оглед на очекуваното умерено забрзување на извозот, главно како резултат на новите компании со странски капитал. Од аспект на рочната структура, се очекува да се задржи доминацијата на долгорочниот долг.

Анализата за одржливост на долгот е дадена во Прилог 3 од документот.

Проекции на билансот на плаќања. Економското заздравување на глобално ниво се очекува да продолжи и во следните години. Во овој контекст, странската ефективна побарувачка за македонски производи¹⁷ во 2016 година на годишна основа се оценува дека забрза, бележејќи пораст од 1,8%, што е повеќе од очекувањата во минатогодишното сценарио. Економската активност кај дел од трговските партнери во 2017 година се очекува да биде под влијание на неповолните економски ефекти од излегувањето на Велика Британија од ЕУ, при што се оценува малку помал раст на странската побарувачка од 1,7%, а во 2018 година тој би достигнал 2%.

Последните оценки за надворешниот сектор во следните три години укажуваат на задржување на умерен дефицит на тековната сметка на ниво од околу 2% од БДП. Изворите на покривање на потребите за надворешно финансирање се очекува и во следниот тригодишен период да бидат креирани преку задолжување и директни инвестиции. Се очекува дека капиталните приливи ќе овозможат одржување адекватно

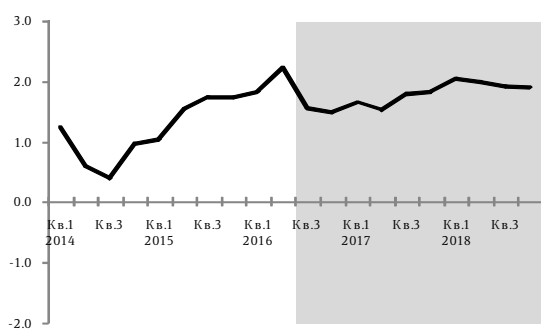
¹⁶ Според пристап на Светска банка, при што во пресметката на показателите се користат тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги, како именители. Методологијата дефинира и критериуми на задолженост, како референтни вредности за степенот на задолженост.

¹⁷ При пресметката на странската побарувачка се земаат предвид стапките на раст на БДП (според Консензус Форкаст) на десетте најзначајни трговски партнери, согласно нивното учество во македонскиот извоз во периодот 2010-2012 година.

ниво на девизни резерви од околу четири месечна покриеност на увозот на стоки и услуги од следната година.

Паралелно со постепеното стабилизирање на странската побарувачка, при натамошен позитивен ефект од постојните компании со странски капитал, како и оние што се очекува во меѓувреме да се етаблираат и да започнат со производство, извозот на стоки и услуги во следните три години се очекува да продолжи да расте. Увозот на стоки и услуги во следните три години би бил движен од растот на увозот за потребите на производството наменето за извоз, но и од увозот предизвикан од зголемената инвестициска потрошувачка. Така, дел од новите приливи на СДИ во периодот на воспоставување на

Графикон. 2.26. Странска ефективна побарувачка (годишни промени во %)

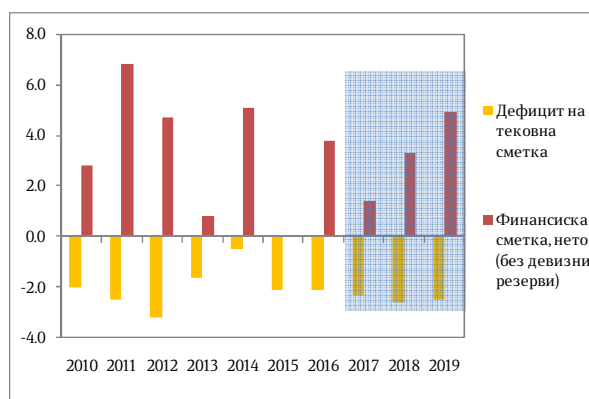

Извор: пресметки на НБРМ, октомврски проекции за периодот 2016-18.

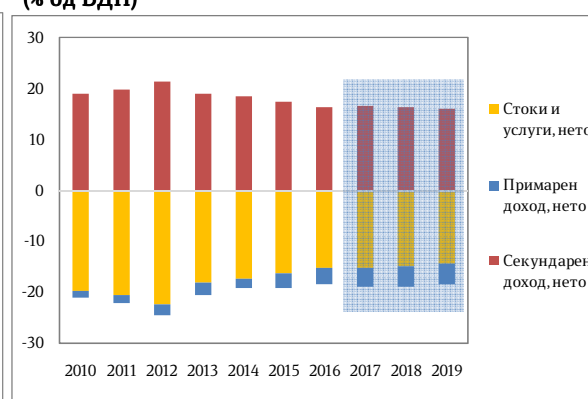
капацитетите се одразуваат со зголемен увоз на машини и опрема. Истовремено, дел од предвидените јавни инфраструктурни зафати на среден рок се очекува да влијаат и врз зголемување на одливите за услуги. За 2016 година, се оценува умерено стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 15,3% од БДП (наспроти остварениот од 16,3% од БДП во 2015 година). Оваа оценка е главно заснована на растот на извозот а стоки (посебно на новите индустриски капацитети), стеснувањето на енергетското трговско салдо, како и зголемениот

суфицит во размената на услуги. Во однос на размената на услуги, треба да се спомне дека подобрите остварувања во изминатиот дел на 2016 година главно произлегуваат од придонесот на телекомуникациските и компјутерските услуги, потоа транспортните и градежните услуги кон странство, што упатува на зајакнати извозни перспективи на услужниот сектор и во идниот период. Проценетиот дефицит во размената на стоки и услуги во 2016 година е понизок и во однос на очекувањата од минатогодишното сценарио (16,5% од БДП) согласно подобрувањето кај енергетското салдо, главно заради ценовниот ефект кај горивата, и подоброто салдо кај услугите. Во периодот 2017- 2018 година се очекува дефицитот во размената на стоки и услуги да се стабилизира на ниво од околу 15% од БДП и потоа да оствари мал пад во 2019 година. Во овие рамки, се очекува дека растот на берзанските цени на суровата нафта на светските пазари ќе доведе до умерено влошување кај енергетското трговско салдо, што се очекува да биде неутрализирано преку натамошни позитивни поместувања кај неенергетскиот трговски дефицит и кај салдото на услугите.

Графикон 2.27. Биланс на плаќања (% од БДП)

Графикон 2.28. Компоненти на тековната сметка (% од БДП)

Извор: НБРМ, проценка за 2016 и проекции за 2017-2019 г. Извор: НБРМ, проценка за 2016 и проекции за 2017-2019 г.

Значаен дел од дефицитот во размената на стоки и услуги и натаму ќе биде финансиран од приливите врз основа на секундарниот доход (кој го вклучува и нето-откупот на менувачкиот пазар, како основна компонента на приватните трансфери). Еден од главните пунктови на кои се одрази политичката криза во 2016 година беше менувачкиот пазар, каде што во вториот квартал дојде до зголемена побарувачка за странска ефектива. Сепак, последиците беа краткотрајни, при што нето-приливите врз основа на секундарен доход во 2016 година се проценуваат на 16,3% од БДП, наспроти 17,4% од БДП во 2015 година, што претставува слична динамика на забавување како и во претходните години кои беа одбележани со нормализација на оваа категорија, по екцесивното ниво во акутната фаза на глобалната криза (во 2011-12 година). По закрепнувањето на нето-приливите од секундарниот доход во 2017 година, во следните две години се очекува да продолжи нивната нормализација, со умерена динамика, при што во 2019 година тие би изнесувале 16% од БДП. Дефицитот кај категоријата „примарен доход“ во тековната сметка за 2016 година се проценува на 3,2% од БДП, додека во следните три години се очекува умерено да се зголеми и да се одржува на ниво од околу 4% од БДП.

При вака проектирани движења на ставките на тековната сметка, за 2016 година се проценува дефицит на тековната сметка од 2,1% од БДП, а воедно и во следните три години дефицитот би се задржал релативно стабилен на ниво од околу 2% (околу 2,5% од БДП во 2018-19 година). Притоа, наспроти релативно стабилниот дефицит во размената на стоки и услуги и негово мало стеснување во 2019 година, кај примарниот доход се очекува умерено проширување на дефицитот, при истовремено натамошно умерено намалување на приливите од приватните трансфери. Стабилизирањето на дефицитот на стоки и услуги на околу 15% од БДП е во согласност со очекуваните среднорочни ефекти од приливот на СДИ во последните неколку години во секторот на разменливи добра, кои веќе придонесоа за промени во структурата на економијата, поголема извозна диверзификација, а следствено, во услови на зајакнување на нивниот извозен потенцијали поповолно надворешно окружување, придонесоа и за стеснување и стабилизирање на трговскиот дефицит на пониски нивоа (за споредба, дефицитот во размената на стоки и услуги во 2009 година изнесуваше 22,7% од БДП).

Капиталните приливи во 2016 година и следните три години главно ќе произлезат од очекуваните СДИ и очекуваното надворешно задолжување на јавниот сектор и на приватниот сектор. Растот на домашната економија и подобрувањето на глобалниот амбиент се очекува да придонесат за одржување позитивни перцепции кај инвеститорите. Странските директни инвестиции во 2016 година се проценуваат на 2,6% од БДП и во следните три години се очекува постепено да растат и во 2019 година да достигнат 3,2% од БДП. Оваа проекција е слична како и во минатогодишното сценарио и се должи на континуитетот на приливите врз основа на СДИ (вклучително и во 2016 година која беше во знакот на внатрешно-политичката криза), како и најавите за влез на нови СДИ. Вкупните нето-приливи на финансиската сметка во 2016 година би изнесувале близу 4% од БДП (при солидно нето-задолжување на државата), во 2017 година би биле пониски, а во следните две години се очекува да се зголемат и во 2019 година да достигнат близу 5% од БДП. Проектираните движења во тековната и финансиската сметка се оценува дека ќе овозможат дополнителна акумулација на девизни резерви во следниот тригодишен период на кумулативна основа и понатамошно одржување на релативно стабилна и адекватна покриеност на просечниот увоз од секоја наредна година.

Финансиски сектор. Во 2016 година се оценува значително забавување на растот на депозитите на 2,6% (од 6,3% во 2015 година), што главно е одраз на поголемото повлекување депозити од банкарскиот систем поради шпекулациите за девалвација на денарот и стабилноста на банкарскиот систем главно во вториот квартал на годината и разнишаната

доверба на економските субјекти поради неизвесниот домашен политички амбиент. Сепак, со оглед на стабилизирањето на состојбите, се очекува дека повлечените средства постепено ќе се враќаат во системот во наредниот период. Ова, заедно со повољните очекувани трендови во домашната економија ќе овозможи позасилено кумулирање депозити во банкарскиот систем, кои се очекува да растат со солидна стапка од околу 7,5% во наредните две години.

Во 2016 година кредитната поддршка на приватниот сектор од страна на банките се задржа на солидно ниво, при што кредитниот раст, без отписите, на крајот на 2016 година се оценува на 5,6%, а во следните две години се очекува дополнително да се засили на 6 – 7% годишно. Зајакнувањето на кредитната активност се очекува да се случи во услови на позитивни поместувања и на страната на побарувачката и на страната на понудата. Во согласност со интензивирањето на економската активност во наредните години, се очекува дека кредитоспособноста на економските субјекти ќе се подобрува. Притоа, во услови на раст на личната и на инвестициската потрошувачка, ќе се јави и поголема потреба и подготвеност за финансирање преку кредити кај приватниот сектор. Истовремено, постои основа за раст и на понудата на кредити од страна на банките, имајќи ги предвид очекувањата за солиден раст на депозитната база во следните години и зајакнувањето на конкуренцијата во рамки на банкарскиот сектор, а при оценки за отсуство на поголеми ризици во економијата релевантни за банкарскиот сектор. Покрај ова, и понатаму се очекуваат повољни ефекти врз штедењето и кредитната активност од досега преземените мерки на НБРМ.

Задржување на стабилноста на финансискиот систем, неговиот натамошен развој и зголемувањето на интермедијацијата остануваат главни приоритети во областа на финансискиот систем. За таа цел ќе бидат преземени следниве активности:

- во периодот од 2017 до 2019 година, ќе се донесе нов Закон за банките со кој ќе се изврши натамошно усогласување на банкарската регулатива со Директивата 2013/36/EУ за пристап до активностите на кредитните институции и прудентната супервизија на кредитните институции и инвестициските друштва и Регулацијата (ЕУ) бр. 575/2013 за прудентните барања за кредитните институции и инвестициските друштва. Со новиот Закон, покрај терминологско усогласување, ќе се зајакне корпоративното управување на банките, пред сè од аспект на политиките и практиките на банките за наградување и зајакнување на функцијата на одборот за управување со ризиците. Со ова ќе се зајакне капацитетот на банките за адекватно управување со ризиците поврзани со нивните активности, како и апсорбирање на загубите што можат да настанат во нивното работење.

- во истиот период предвидено е донесување Закон за закрепнување на банки со проблеми во кој ќе се имплементира Директивата 2014/59/EУ за опоравување банки со проблеми, со што ќе се создадат услови за брза реакција на супервизорските органи во случај на проблеми во работењето на банките.

- до крајот на 2017 година ќе се донесе Закон за платежни услуги и системи во кој ќе бидат транспонирани Директивата за платежни услуги (2007/64/EЗ), Директивата за електронски пари (2009/110/EЗ) и Директивата за конечност на порамнувањата (98/26/EЗ). Предлог-законот за платежни услуги и системи се подготви преку проектот „Понатамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во областа на движење на капитал и платежни и финансиски услуги - пазари на хартии од вредност и инвестициони услуги“, финансиран од ИПА 2010 кој беше во времетраење од 18 месеци и истиот заврши во август 2016 година. Со донесување на Законот за платежни услуги и системи ќе се овозможи:

- отворање на пазарот на платежни услуги за даватели на платежни услуги кои не се банки и за нови издавачи на електронски пари и зголемување на конкуренцијата во овој сегмент од платниот систем;
 - воспоставување усогласен прудентен режим за давање овластувања на даватели на платежни услуги кои не се банки и на издавачи на електронски пари, заради обезбедување соодветно ниво на безбедност на корисниците на платежните услуги и
 - воспоставување хармонизирани правила за работење кои ќе се применуваат на сите даватели на платежни услуги и издавачи на електронски пари заради обезбедување еднаков пристап на пазарот на платежни услуги.
- два нови закона во областа на пазарот на капитал Закон за финансиски инструменти и Закон за проспекти за хартии од вредност и обврски за транспарентност за издавачите ќе бидат донесени до крајот на 2017 година. Подготовката на законите се изврши од страна на проектот „Понатамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во областа на движење на капитал и платежни и финансиски услуги - пазари на хартии од вредност и инвестициони услуги“, финансиран од ИПА 2010. Новите законски решенија ќе бидат целосно усогласени со законодавството на ЕУ во областа на пазарот на капитал и истите ќе обезбедат поголема транспарентност на компаниите, ќе се воведат нови финансиски инструменти, нови инвестициски услуги и нови места за тргување со финансиските инструменти, ќе се воспостави повисоко ниво на заштита од злоупотреби на пазарот и ќе се зголемат овластувањата на Комисијата за хартии од вредност како надзорен орган во областа на пазарот на капитал.
- во 2018 година ќе се донесе нов Закон за осигурување во кој ќе биде транспонирана Директивата за солвентност 2 (2009/138/ЕЗ). Подготовката на Законот за осигурување ќе се реализира преку проектот “Понатамошно усогласување со ЕУ во областа на осигурување и зголемување на пазарните операции” во рамките на Националната програма за ИПА компонента 1 - ТАИБ за 2012-2013 година. Проектот започна со реализација во март 2016 година и е со времетраење од 18 месеци. Донесувањето на новиот Закон за осигурување се очекува да ја зголеми сигурноста и стабилноста на осигурителниот сектор и да ја зајакне заштитата на осигурениците. Во таа смисла ќе се изврши усогласување со капиталните барања за основање и работење на осигурителните друштва и ќе се пропишат супервизорски мерки соодветни на утврдените неправилности во работењето на друштвата и процедури за нивно спроведување и извршување.
- Во текот на овој период ќе започнат подготвителни активности за транспонирање на Директивата за платежни услуги 2 и Директивата за сметки за вршење плаќања со цел понатамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во областа на платежните услуги.

2.3. АЛТЕРНАТИВНО СЦЕНАРИО И РИЗИЦИ

Алтернативни сценарија. Во продолжение ќе бидат образложени две алтернативни сценарија. Првото алтернативно макроекономско сценарио се заснова на претпоставката за понизок економски раст на економијата на ЕУ и другите трговски партнери на земјата во текот на периодот на предвидување. Согласно ова сценарио, проекцијата за реалниот раст на БДП во 2017 година изнесува 2,4%, во 2018 година 2,6%, а во 2019 година 3,0%.

Ваквото сценарио имплицира послаба надворешна побарувачка и неповолни ефекти врз домашните извозници, односно понизок раст на извозната активност и на индустриското производство. Согласно ова сценарио, реалниот раст на извозот се очекува да изнесува 5% во просек годишно во периодот на предвидување.

Ваквото сценарио претпоставува неповолни ефекти и врз приливот на капитал во земјата во форма на директни инвестиции, што имплицира и побавен раст на бруто-инвестициите

на среден рок, како последица на понискиот раст на инвестициите во градежништво и увозот на инвестициски добра (опрема и машини). Како резултат на ова, проекцијата за реален раст на бруто-инвестициите изнесува 4,3% просечно годишно во периодот на предвидување. Понискиот раст на бруто инвестициите во однос на основното сценарио главно се должи на побавниот раст на приватните инвестиции, а во помала мера на растот на јавните инвестиции.

Последиците врз потрошувачката се очекува да бидат помали во однос на другите компоненти. Така, реалниот раст на јавната потрошувачка изнесува околу 1% во просек годишно во периодот на предвидување. Проектираниот реален раст на приватната потрошувачка изнесува 1,8% во 2017 година и 2% наредните две години. Понискиот раст на извозот, како и на домашната побарувачка, имплицираат побавен раст на увозот, кој во анализираниот период е предвидено да се зголеми во просек за 4,2% годишно.

Второто алтернативно макроекономско сценарио е поврзано со ризикот од пролонгирање на домашната политичка криза во 2017 година¹⁸. Ваквиот неизвесен амбиент ќе влијае неповолно врз довербата на економските субјекти и ќе се рефлектира преку воздржаност од нови инвестиции од страна на странските инвеститори и воздржаност од поголема потрошувачка на домаќинствата. Како резултат на ова, проекцијата за реален раст на бруто-инвестициите изнесува 2,6%, при очекувано зголемување на јавните инвестиции, а растот на приватната потрошувачка се очекува да изнесува 1,4%. Ваквото сценарио не предвидува поголемо надолно прилагодување на растот на извозот споредено со основното сценарио, односно растот е проектиран на 5,7% на реална основа. Во услови на проектиран реален раст на увозот од 4%, нето-извозот се очекува да има мал позитивен придонес врз економскиот раст. Оттука, согласно ова сценарио, растот на економската активност во 2017 година се предвидува да изнесува 2,2%.

Во однос на пазарот на трудот, понискиот економски раст имплицира побавен раст на бројот на вработени и побавно темпо на намалување на стапката на невработеност во однос на основното сценарио. Така, согласно првото алтернативно сценарио се очекува просечниот годишен раст на бројот на вработени да изнесува 1,6%, што ќе резултира со намалување на бројот на невработени во периодот на предвидување за просечно 2,4% годишно, под претпоставка дека предвидените стапки на промена на неактивното население не се променети во однос на основното сценарио. Ваквите движења на пазарот на трудот ќе резултираат стапката на невработеност во 2019 година да се намали на 21,7%, додека стапката на вработеност да се зголеми на скоро 45%. Согласно второто алтернативно сценарио, растот на вработеноста во 2017 година се предвидува да изнесува 1,3%, што резултира со пад на стапката на невработеност на 23,2%.

Во однос на стапката на инфлација, се претпоставува дека движењата на цените на основните производи на светските берзи не се променети во однос на основното сценарио, односно претпоставуваме слични оценки за условите на страната на понудата и на нивото на странските цени. Побавниот раст на економската активност, согласно првото алтернативно сценарио, имплицира дека не се очекуваат инфлациски притисоци од страна на побарувачката, имајќи предвид дека производниот јаз е проценето да се затвори во 2018 година, а за 2019 година е проценет низок позитивен произведен јаз.

Ефектите на алтернативните сценарија врз буџетскиот дефицит се презентирани во точка 3.6. Сензитивна анализа.

¹⁸Претпоставките за меѓународното окружување се согласно основното сценарио.

Ризици. Ризиците во однос на проектираниот раст на економската активност генерално се поврзани со глобалните економски движења, главно со динамиката на раст на економијата на ЕУ, во услови на неизвесност поврзана со времетраењето, големината и опсегот на ефектите на процесот на одделување на Велика Британија од ЕУ. Така, послаби економски остварувања во ЕУ и другите трговски партнери на земјата би можеле неповолно да влијаат врз извозната активност и инвестициската побарувачка, а со тоа на економскиот раст на домашната економија.

Во однос на домашното окружување, ризикот од пролонгирање на домашната политичка криза е најизразен, иако досегашните ефекти од домашната политичка нестабилност врз економијата се ограничени. Од друга страна, со решавање на политичката криза се обезбедува стабилно домашно окружување, зголемена доверба на економските субјекти, што во услови на макроекономска стабилност може да резултира и со повисок раст на инвестициите, потрошувачката и соодветно на економската активност од проектираниот раст.

Главните ризици во однос на прикажаното сценарио за надворешниот сектор во наредниот период и понатаму во еден дел произлегуваат од глобалното окружување, особено динамиката на глобалното закрепнување и нејзиниот одраз врз растот на домашната економија и перцепциите на инвеститорите. Евентуално послабата надворешна побарувачка може да има неповолни ефекти врз присуството на домашните извозници на странските пазари. Во услови на зголемена нестабилност на глобалните финансиски пазари, можна е поголема аверзија кон ризик на инвеститорите и следствено ризици од помали капитални приливи на недолжничко финансирање или евентуални капитални одливи со цел финансирање на матичните компании. Во однос на ефектите од брегзит, се оценува дека директните ефекти од излегувањето на Велика Британија од ЕУ врз македонската економија би биле мали, додека потенцијален ризик претставува индиректното пренесување ефекти преку ЕУ, како наш најзначаен трговски партнер. Дополнително, и движењето на светските цени е придружено со неизвесност, со можни ефекти како врз домашната инфлација, така и врз извозните цени. Евентуалното задржување на неповолната пазарна конјуктура на светските пазари на метали (наспроти очекувањата за позитивни поместувања во 2017 година) може да има последици врз перспективите за раст и извоз на домашната метална индустрија, како традиционален извозен сектор, иако со значително намалено учество во последните години (во контекст на структурните промени во економијата и веќе доминантното учество на секторите што создаваат производи со повисока додадена вредност).

Процената и опфатот на ефектите од новите извозни капацитети во економијата е клучен за проекцијата на трговското салдо. Бројот на извозни капацитети во економијата расте и тие по процесот на воспоставување на производството, започнуваат да даваат придонес на страната на извозот. Притоа, остварениот трговски дефицит во последните три години беше понизок од очекуваниот во прикажаните сценарија, во голем дел како резултат на новите извозни компании, што упатува на нагорен ризик (потенцијален и за во иднина). Во овој контекст, треба да се истакне дека тековното сценарио инкорпорира очекување за достигнување на капацитетот на дел од постојните компании, но сепак нагорниот ризик останува, особено во однос на новите компании. На среден рок, промените во производната структура се очекува да доведат до натамошна диверзификација на извозот и подобрување на извозните перформанси, што е во прилог на јакнење на флексибилноста на економијата во однос на надворешните шокови. Со оглед на растечкиот број нови производствени капацитети во економијата, како и очекуваното подобрување на глобалното окружување, очекувањата во тој поглед се оправдани. Истовремено, проекцијата на нето-приливите врз основа на секундарен доход (во нивни рамки на нето-

откупената ефективна на менувачкиот пазар), која предвидува постепено забавување на нивното учество во БДП, генерално може да се оцени како конзервативна, што ги намалува надолните ризици во однос на оваа категорија и воедно остава простор за компензирање на евентуалните надолни ризици кај трговското салдо во рамки на тековната сметка.

Ризиците во однос на проекцијата на инфлацијата главно се условени од претпоставките за движењата на цените на основните производи, евентуалните промени на регулираните цени и можниот преносен ефект врз другите цени во економијата. Во контекст на условеноста на инфлацијата претежно од надворешни фактори на страната на понудата (производниот јаз би бележел мали позитивни промени), ризиците за проектираната патека на инфлацијата на среден рок е тешко да се оценат.

Во однос на очекувањата за кредитниот раст кај банките, динамиката на глобалното опоравување, во контекст на неговото влијание врз домашниот економски раст, и квалитетот на кредитното портфолио, како и досега, би влијаеле на согледувањата на банките за ризиците и следствено на кредитирањето. Ризиците поврзани со деловните стратегии на странските банкарски групации, како и промените во регулаторните барања, исто така можат да имаат ефекти врз работењето на нивните подружници присутни во земјата.

Значајно е да се истакне дека целокупното макроекономско сценарио во голема мера е условено од реализацијата на фискалната стратегија за наредниот тригодишен период. Дополнително, во 2015 година и особено во 2016 година, изразени беа и политичките ризици, кои сепак имаа ограничено влијание врз економијата. Нивното евентуално задржување и во следниот период може да ја зголеми воздржаноста на економските субјекти, иако економијата во овој поглед веќе покажа одредена виталност. Наведените ризици во однос на прикажаното макроекономско сценарио за следниот тригодишен период упатуваат на потреба од постојано следење на евентуалните промени во надворешните и домашните економски услови во наредниот период и навремено преземање адекватни мерки од страна на носителите на политиките.

3. ФИСКАЛНА РАМКА

3.1. ФИСКАЛНА СТРАТЕГИЈА¹⁹ И СРЕДНОРОЧНИ ЦЕЛИ

Фокусот на фискалната политика и во наредниот среднорочен период ќе се задржи на макроекономската стабилност и поттикнување на економската активност преку капиталните расходи и инвестициите во инфраструктурата и подобрување на условите за водење бизнис за ослободување на потенцијалот на приватниот сектор за раст и отворање нови работни места.

Во наредниот среднорочен период ќе биде нагласена определбата за етапна консолидација на јавните финансии, при што е предвидено значително намалување на буџетскиот дефицит под Мاستришкиот критериум од 3% од БДП.

Проектираните приходи на консолидираниот општ владин буџет во наредниот тригодишен период бележат релативно намалување како учество во БДП, и тоа од 32,7% од БДП во 2017 година на 31,6% во 2019 година. Како резултат на континуитетот во спроведување дисциплинирана буџетска политика и зајакната консолидација на јавните трошења, вкупните расходи во периодот 2017-2019 година исто така ќе остварат намалување и тоа од 35,7% во 2017 година на 33,8% во 2019 година.

¹⁹ Фискалната стратегија 2017-2019 година е објавена на интернет страната на Министерството за финансии http://www.finance.gov.mk/files/u6/Fiskalna%20Strategija%20na%20RM%202017-2019_1.pdf

Утврдените основни постулати на фискалната политика во наредниот период обезбедуваат постепено намалување на нивото на дефицитот и негово позиционирање на ниво од околу 2,6% од планираниот БДП во 2018 година и 2,2% од БДП во 2019 година.

Табела 3.1. Консолидиран општ владин буџет (во мил. денари)

	2017	2018	2019
Консолидиран општ владин буџет – Приходи	199.254	209.355	216.965
% од БДП	32,7	32,4	31,6
Консолидиран општ владин буџет – Расходи	217.861	226.359	232.380
% од БДП	35,7	35,1	33,8
Консолидиран општ владин буџет – Дефицит	-18.607	-17.004	-15.416
% од БДП	-3,0	-2,6	-2,2
Централен буџет – Приходи	115.724	122.700	127.433
% од БДП	19,0	19,0	18,5
Централен буџет - Расходи	134.443	139.460	142.533
% од БДП	22,0	21,6	20,7
Централен буџет - Дефицит	-18.719	-16.759	-15.100
% од БДП	-3,0	-2,6	-2,2
Буџетски фондови - Приходи	53.571	56.194	58.942
% од БДП	8,8	8,7	8,6
Буџетски фондови - Расходи	53.459	56.193	58.941
% од БДП	8,8	8,7	8,6
Буџетски фондови - Дефицит	112	0	0
% од БДП	0,0	0,0	0,0
Буџет на локална власт - Приходи	29.959	30.461	30.590
% од БДП	4,9	4,7	4,5
Буџет на локална власт - Расходи	29.959	30.706	30.906
% од БДП	4,9	4,8	4,5
Буџет на локална власт - Дефицит	0	-245	-316
% од БДП	0,0	0,0	0,0

Извор: Министерство за финансии

3.2. ИЗВРШУВАЊЕ НА БУЏЕТОТ ВО 2016 ГОДИНА

Реализацијата на приходите и приливите на Буџетот на Република Македонија е во рамките на очекувањата за овој период од годината, а плаќањата на расходите се реализираат редовно и навремено. Во периодот јануари-септември 2016 година вкупните приходи се реализирани во износ од 125.821 милиони денари, односно истите се повисоки за околу 7,1% во однос на наплатените приходи за анализираниот период од претходната година. Од овој износ 75.016 милиони денари се даночни приходи што бележат пораст од 6.432 милиони денари или за 9,4% повеќе во однос на лани. Најголем пораст има кај приходите од ДДВ, наплатени во износ од 34.956 милиони денари и се повисоки од истиот период во 2015 година за 4.333 милиони денари, или за 14,1% и истите доминираат во структурата на даночните приходи со 46,5%. Повисоки од планираните се и приходите од акцизи. Во деветте месеци од 2016 година тие достигнаа ниво од 16.712 милиони денари, што е за 2.191 милиони денари или 15,1% повеќе од минатата година. Од друга страна, приходите од данокот од добивка се реализираа за 14,2% помалку во однос на анализираниот период во 2015 година, односно достигнаа ниво од 8.234 милиони денари.

Приходите од социјални придонеси се остварија во износ од 36.874 милиони денари. Тоа е за 1.917 милиони денари или 5,5% повеќе од соодветниот период во 2015 година. По основ на пензиско осигурување реализирани се 24.779 милиони денари, додека по основ на здравствено осигурување наплатени се 10.519 милиони денари. Реализацијата на приходите соодветствува со позитивните движења во реалниот сектор и соодветно растот на економската активност.

Во деветте месеци од 2016 година неданочните приходи изнесуваат 9.540 милиони денари, што во однос на истиот период 2015 година се повисоки за 189 милиони денари, односно за 2%. Капиталните приходи изнесуваат 1.695 милиони денари, остварени од продажба на градежно земјиште и општествени станови. Буџетските корисници реализираа 2.441 милиони денари по основ на донации од меѓународна мултилатерална и билатерална соработка.

Расходите во периодот јануари – септември 2016 година се реализираа во износ од 134.915 милиони денари, односно за 3.596 милиони денари или 2,7% повисоко во однос на истиот период минатата година. Во овој период навремено се подмируваа сите обврски на буџетските корисници и доспеаните обврски кон домашните и странските кредитори.

Во овие рамки, тековните расходи изнесуваа 124.044 милиони денари. Во овој период исплатени се 19.378 милиони денари за плати и надоместоци за вработените во институциите што се буџетски корисници, додека расходите за стоки и услуги се реализираа во износ од 11.134 милиони денари.

Најголемо учество во структурата на тековните расходи имаат трансферите, за кои во овој период се исплатија 88.736 милиони денари. Редовно се сервисираа обврските на државата по основ на исполнување на правата за загарантирана социјална заштита на населението (парични надоместоци за ранливите категории граѓани, како и надоместоци по основ на детски и родителски додаток) за чија намена се реализираа 5.413 милиони денари. Во рамки на овие расходи се реализираше зголемувањето на социјалните права за 5% со јулската исплата. За редовна исплата на пензиите се наменија 35.923 милиони денари, за финансирање на здравствените услуги и надоместоци се исплатија 19.160 милиони денари, додека за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност се наменија 674 милиони денари преку Агенцијата за вработување. Од Буџетот на Република Македонија кон општините се трансферираа 11.096 милиони денари како блок дотации за финансирање на пренесените надлежности, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи. Исто така, се трансферираа и 1.443 милиони денари од приходот остварен од данок на додадена вредност. Во овој период континуирано и навремено се исплаќаа субвенциите во областа на земјоделството, со цел подобрување на квалитетот и конкурентноста на овој сектор.

За редовно сервисирање на обврските по основ на камати беа одвоени 4.796 милиони денари согласно амортизационите планови за домашно и надворешно задолжување. Од овој износ 2.960 милиони денари беа наменети за исплата на камати по надворешно задолжување.

Капиталните расходи во периодот јануари–септември 2016 година се реализираа во износ од 10.871 милиони денари. Во овој период од годината се интензивираа активностите за реализација на крупните инфраструктурни проекти, како изградбата на автопатот Коридор X и инвестициите во реконструкција и изградба на железничката инфраструктура. Истовремено, се реализираа повеќе проекти за подобрување на инфраструктурата во образованието, здравството, комуналната инфраструктура, преку изградба на училишта, спортски сали, игралишта, водоводи и канализации, како и реконструкција на здравствени објекти.

Во овој период остварен е дефицит на Буџетот на РМ во висина од 9.094 милиони денари што е за 4.780 милиони денари или 34,5% помалку од соодветниот дефицит во 2015 година. Реализираните приливи во Буџетот овозможиле редовна и предвремена отплата на главницата по преземените обврски по кредити во износ од 6.362 милиона денари.

Табела 3.2. Буџет на Република Македонија за 2016 година

(милиони денари)	Буџет 2016	Реализација во периодот јануари-септември 2016
1. Вкупни приходи	174.291	125.821
1.1. Даночни приходи и придонеси	149.597	111.890
1.1.1 Даночни приходи	99.452	75.016
1.1.2 Придонеси	50.145	36.874
1.2. Неданочни приходи	16.576	9.540
1.3. Капитални приходи	2.329	1.695
1.4. Донации и други приходи	5.789	2.696
2. Вкупни расходи	197.410	134.915
2.1. Тековни расходи	175.079	124.044
2.1.1 Плати и надоместоци	26.520	19.378
2.1.2 Стоки и услуги	21.621	11.134
2.1.3 Трансфери	120.044	88.736
2.1.4 Камати	6.894	4.796
2.2. Капитални расходи	22.331	10.871
3. Дефицит	-23.119	-9.094
4. Финансирање на дефицит	23.119	9.094
4.1 Прилив	44.573	15.456
4.1.1 Други приливи	54	60
4.1.2 Странски извори	31.657	30.357
4.1.3 Домашни извори	8.405	4.795
4.1.4 Депозити/ Дополнителни извори	4.423	-19.767
4.1.5 Приходи од продажба на акции	34	11
4.2 Одлив	21.454	6.362
4.2.1 Отплата по странско задолжување	12.273	2.391
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	9.181	3.971

Извор: Министерство за финансии

3.3. СРЕДНОРОЧНИ БУЏЕТСКИ ОЧЕКУВАЊА

Вкупните изворни приходи на Буџетот на РМ (централна власт) за периодот 2017-2019 година се планирани во висина од околу 30,4% од БДП, при што нивното учество во БДП по години се намалува, во услови на одржување на ниските даночни стапки и ниското даночно оптоварување на стопанството. Притоа, во структурата на планираните приходи, даночните приходи учествуваат со околу 58,2%, приходите по основ на социјални придонеси со околу 27,7%, неданочните и капиталните приходи со околу 10,7%, додека остатокот од приходите се очекува да се реализираат од фондовите на ИПА и други донации. Во рамките на даночните приходи најзначаен износ на приходи ќе се остварува по основ на ДДВ, персонален данок на доход и акциза.

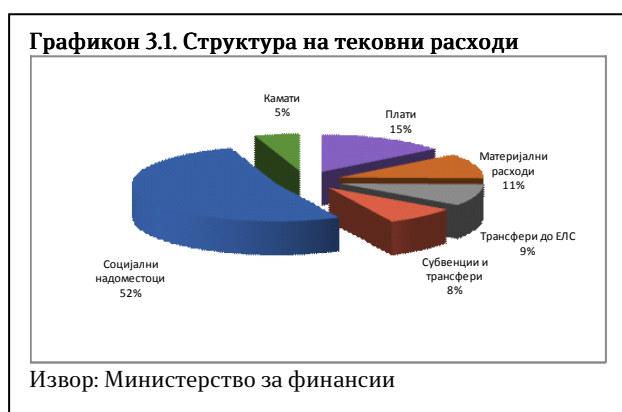
Проекциите на социјалните придонеси кои претставуваат изворни приходи на фондовите за пензиско, здравствено осигурување и вработување во наредниот среднорочен период се базираат на очекуваните позитивни економски движења, кои соодветно ќе се одразат на стапките на раст на вработеноста и платите. Неданочните приходи во наредниот среднорочен период учествуваат со околу 9,5% во вкупните приходи, а во нив најзначајно е учеството на приходите по основ на административни такси и други неданочни приходи што ги остваруваат буџетските корисници на сопствените сметки.

Во проекцијата на приходите на Буџетот на Република Македонија во делот на странските донации, во наредниот период планирани се донациите што буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти, како и повлекувањата од претпристапните фондови на ЕУ.

Расходната страна на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период ќе биде насочена кон реализација на две компоненти: развојниот дел на Буџетот кој ќе биде во функција на поддршка на растот на македонската економија преку инвестирање во значајни инфраструктурни проекти, додека социјалната компонента е изразена преку одржување на социјалната стабилност и подобрување на животниот стандард на населението, пред сè на најранливите категории граѓани.

Притоа ќе продолжи спроведувањето дисциплинирана буџетска потрошувачка со нагласен акцент на рестриктивност и ригорозна контрола на помалку продуктивните трошоци, за сметка на зголемување на инвестиционите вложувања во капитални проекти. Просечното учество на расходите на Буџетот на Република Македонија во периодот 2017-2019 година изнесува околу 33% од БДП.

При проекцијата на тековните расходи за наредниот период, земени се предвид следните претпоставки:

- во делот на расходите за плати и надоместоци, продолжување на стриктната контрола на новите вработувања;

- навремена исплата на пензиските примања и социјалните надоместоци, со цел обезбедување подобра материјална состојба на корисниците на овие права. Во рамки на среднорочните проекции планирано е редовно сервисирање на обврските по основ на социјалните

надоместоци за социјално најзагрозените семејства во вид на социјална помош, детски додаток, надоместоци по основ на права на инвалидизирани лица, воени и цивилни инвалиди и азиланти. Ќе продолжи со реализација Проектот за условени парични трансфери финансиран со заем од Светска банка наменет за намалување на сиромаштијата на ранливите групи преку условување на постоечките парични надоместоци;

- натамошно обезбедување значителни износи за исплата на субвенции во земјоделството со цел зајакнување и поддршка на овој сектор;

- подобрување на квалитетот на високото образование, подобрување на стручното образование, како и јавна финансиска поддршка за стимулирање на капацитетот за иновации на македонските компании, за што во 2017 година ќе продолжи со реализација Проектот за развој на вештини и иновации финансиран со заем од Светска банка;

- со цел подобрување на иновациониот капацитет на компаниите преку подобар пристап до вештини, знаење и технологија, Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) ќе продолжи со активности за подобар пристап до вештини, знаење и технологија преку своите нови инструменти во форма на кофинансирани грантови и условени заеми, како и за значителна техничка помош.

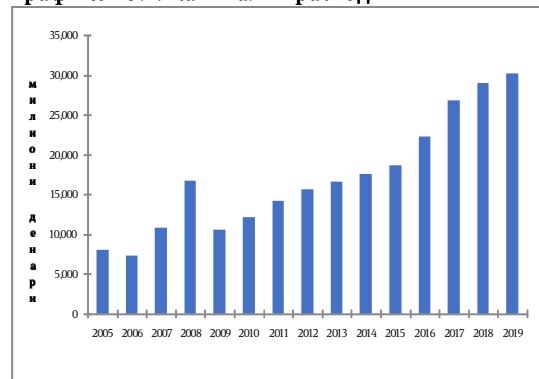
Во наредниот среднорочен период фокусот на фискалната политика останува на обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, кои се предуслов за подобрување на економските перспективи, како и подобар и поквалитетен живот на граѓаните. Со цел остварување и одржување позитивни стапки на економски раст, во следните три години се очекува значителен износ од Буџетот да се намени за јавните инвестиции како развојна

компонента на фискалната политика. Во Буџетот за 2017 година предвидени се 26.954 милиони денари за капитални инвестиции.

Во рамки на буџетските средства наменети за капитални расходи предвидени се значајни инвестициони вложувања:

- подобрување на патната инфраструктура преку изградбата на автопатската делница Демир Капија – Смоквица од автопатот на Коридорот X, во должина од 28,18 км, која е во тек, со што ќе се комплетира главната оска од Коридор X што поминува низ Република Македонија. Изградбата на оваа делница е финансирана со заеми од ЕБОР и ЕИБ, грант средства од ИПА и средства од Буџетот на Република Македонија;
- преку Јавното претпријатие за државни патишта во тек се значајни инвестиции во делот на патната инфраструктура за рехабилитација, надградба и развој на повеќе патни делници финансирани со заеми од Светска банка и Експорт-импорт банка на Кина;
- интензивирање на активностите за изградба на нови патни делници предвидени со Програмата за национални патишта финансирана со заем од ЕБОР;
- финализирање на Проектот за подобрување на железничката пруга на Коридор X, финансиран со заем од ЕБОР, во рамките на кој се врши ремонт на повеќе делници од овој коридор, во вкупна должина од околу 53 км;
- имплементација на Проектот за доизградба на железничката пруга на Коридор VIII, кој има за цел да го поврзе Црно Море со Јонско Море. Изградбата на источниот дел од железничката пруга на Коридор VIII - делот кон Бугарија, ќе се одвива во 3 фази, од кои првите две се финансирани од ЕБОР, додека третата со грант средства од ИПА и заеми од меѓународни финансиски институции. Со грант средства од ИПА предвидена е и изработка на основен проект со тендерска документација за изградба на западниот дел од железничката пруга на Коридор VIII;
- ќе продолжи реализацијата на Проектот за набавка на нови влечни и влечени средства во ЈПМЖ Транспорт, финансиран со заем од ЕБОР во износ од 50 милиони евра;
- продолжување со изградбата на останатите правци од националниот гасоводен систем финансирани со заем од Дојче банка и Ерсте груп банка.
- ќе продолжи имплементацијата на Проектот за водоснабдување и одведување отпадни води, со акцент на руралните средини, финансиран со заем од Европската инвестициона банка (ЕИБ);
- финализирање на првата фаза од Проектот за реконструкција и доградба на јавните здравствени установи, финансирана од Банката за развој при Советот на Европа (ЦЕБ) во рамки на која предвидена е изградба/рехабилитација на 24 јавни здравствени установи;
- ќе продолжи изградбата на Регионалната клиничка болница во Штип и ќе започне изградбата на Клиничкиот центар „Мајка Тереза“ во Скопје, финансирани со заем од ЦЕБ;
- ќе продолжи реализацијата на Проектот за изградба на фискултурни сали во средните училишта, финансиран со заем од ЦЕБ и учество на Република Македонија, како и реновирање неколку средни училишта;

Графикон 3.2. Капитални расходи

Извор: Министерство за финансии

- ќе продолжи реализацијата на Проектот за изградба фискултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта, финансиран со заем од ЦЕБ и учество на Република Македонија;

- ќе започне реализацијата на втората и третата фаза од проектот „Подобрување на искористувањето на водите од басенот на реката Злетовица со поддршка од ЕИБ, со што ќе се обезбеди наводнување на 4.570 ха нето површина, како и изградба на мали хидроцентрали по течението на реката Злетовица;

- ќе продолжи втората фаза од проектот „Наводнување на јужната долина на реката Вардар“, која се финансира со заем од КфВ Банката. Оваа фаза што опфаќа рехабилитација и модернизација на системите за наводнување во југоисточниот регион на Република Македонија, ќе придонесе за остварување зголемена продуктивност и одржлив развој на земјоделското производство во овој регион.

- ќе продолжи имплементацијата на Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи, финансиран со заем од ЦЕБ за изградба, реконструкција, обновување и проширување на 4 казнено - поправни установи согласно меѓународните и европските стандарди во затворите.

- продолжува со реализација на Проектот за домување на социјално ранливи групи, финансиран со заем од ЦЕБ, за изградба на станови за лица со ниски примања.

Проектиран дефицит и негово финансирање. Во периодот 2017-2019 година предвидено е етапно намалување на буџетскиот дефицит и тоа: 2017 година - 3% од БДП; 2018 година - 2,6% од БДП и 2019 година - 2,2% од БДП.

Финансирањето на планираниот дефицит ќе се обезбедува од странски извори (поволни кредити од меѓународни финансиски институции, кредитни линии наменети за финансирање одделни проекти, еврообврзници и друг вид странско задолжување) и домашни извори (емисии на државни хартии од вредност).

Странското задолжување како извор на финансирање ќе се користи и од страна на буџетските корисници за реализација на конкретни проекти.

Во однос на задолжувањето на домашниот пазар, Министерството за финансии и во наредниот период ќе продолжи со издавање на државните хартии од вредност. Целта е со редовна застапеност на државните хартии од вредност да се овозможи поефикасно финансирање на буџетските потреби на краток и на долг рок, намалување на трошоците за финансирање, како и поттикнување на натамошниот развој на финансиските пазари во Република Македонија.

Табела 3.3 Проектиран дефицит и негово финансирање.

	2017	2018	2019
Буџетски биланс	-18.607	-16.760	-15.099
Финансирање на дефицит	18.607	16.760	15.099
Приливи	37.133	39.754	29.165
Странски извори	17.634	14.096	18.924
Домашни извори	17.834	21.010	16.408
Депозити	1.665	4.648	-6.167
Одливи	18.526	22.994	14.066
Отплата по странско задолжување	9.232	10.520	6.339
Отплата по домашно задолжување	9.294	12.474	7.727

Извор: Министерство за финансии

Во претстојниот период, Министерството за финансии ќе продолжи со проширување на рочната структура на портфолиото на државните хартии од вредност преку издавање долгорочни хартии од вредност, односно преку издавање две-, три-, пет-, десет- и петнаесетгодишни државни обврзници. Особен интерес за вложување во долгорочните

хартии од вредност издадени од Република Македонија се очекува од пензиските друштва, како и од комерцијалните банки и осигурителните компании.

Буџет на локална власт. Како и во 2016 година, така и на среден рок се очекува општините да продолжат со подобра наплата на сопствените приходи, зајакнување на капацитетите за развивање политики за финансирање на општините и јакнење на капацитетите за финансиско управување.

Со цел остварување на стратешките определби, во наредниот период ќе продолжи силната посветеност на реализацијата на поттикнување на одржливиот локален развој, доброто локално владеење и создавање услови за поактивна, поефективна и поиновативна улога на локалните власти во остварувањето на националните цели за раст и развој.

Од Буџетот на Република Македонија се обезбедени дополнителни стабилни приходи за општините од дотацијата од ДДВ (општа дотација) која се исплаќа во висина од 4,5% од наплатениот данок на додадена вредност во претходната година.

Нови приходи се обезбедени со доделување средства од закупнина на земјоделско земјиште во сопственост на Република Македонија на општините и тоа во сооднос 50% за Буџетот на Република Македонија и 50% за општините и општините во градот Скопје, кои ќе започне да се распределуваат од 2018 година (во 2017 година соодносот изнесува 70%:30%), во зависност од местоположбата на земјоделското земјиште што е предмет на давање под закуп, под услов реализацијата на приходите од данок на недвижен имот да се остварува над 80% во однос на планираните. Пораст на сопствените приходи на општините се реализира од надоместокот што се наплаќа од издавање концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија во сооднос од 50% за централниот буџет и 50% за локалните власти, во зависност на чие подрачје се врши концесиска дејност.

Порастот на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноците на недвижен имот со подобар опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и репроценка на вредноста на недвижниот имот ќе продолжи и во текот на наредниот среднорочен период. Воедно, дел од општините реализираат повисоки приходи од даноци на имот како резултат на повисоката стапка за пресметка и наплата на данокот на имот во рамки на утврдениот распон согласно Законот за даноците на имот. Пораст се очекува и со примената на подобрените елементи на пресметување во Методологијата за утврдување на пазарната вредност на недвижниот имот, како и поквалитетна проценка на вредноста на недвижниот имот со законската можност во општините да се вработи стручно лице проценител или да ги користат услугите на лиценцирани проценители.

Во наредниот период се очекува да се остварат повисоки приходи со утврдување на реалната пазарна вредност на недвижниот имот по завршување на постапката на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште.

Во наредниот среднорочен период општините ќе продолжат со извршување во делот на пренесените надлежности за управување со градежното земјиште и третман на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште, за кои се утврдени и соодветни извори на приходи на буџетот на општината.

Владата на РМ и во наредниот период ќе продолжи со активностите за рамномерен регионален развој и унапредување на сите региони во земјата. Спроведувањето на Стратегијата за рамномерен регионален развој на Република Македонија 2009-2019 година во осумте плански региони (Вардарски, Источен, Југозападен, Југоисточен, Пелагониски, Полошки, Североисточен и Скопски) со подобра вертикална и хоризонтална координација на националните и на локалните политики и интегрираните развојни проекти прилагодени на локалните потреби и услови ќе обезбеди поизбалансиран и територијално

насочен локален развој. Советот за рамномерен регионален развој и понатаму ќе има значајна улога како промотор на партнерството помеѓу регионите/општините и Владата, и во негови рамки ќе се координира искористувањето на средствата од сите секторски програми наменети за планските региони и општините. Посебни напори ќе се вложат за поддршка на општините, со поттикнување на локалниот развој преку поддршка на локалните проекти и нивно усогласување со националните.

Реализацијата на низа инфраструктурни проекти поврзани со подобрување на квалитетот на животот соодветно ќе влијае врз подобрувањето на регионалниот развој и активното интегрирање на регионите во економијата. Во таа насока ќе се преземат низа проекти за подобрување на вкупната патна и комунална инфраструктура, како и урбанизација на селата со цел развој и поддршка на руралниот туризам и рекреативни центри.

Исто така, продолжува имплементацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги финансиски поддржан од Светска Банка. Средствата се наменети за финансирање инфраструктурни инвестициски проекти во областа на водоснабдувањето и одведувањето отпадни води, управувањето со цврст отпад и други инвестиции во општински услуги што имаат потенцијал за генерирање приходи односно остварување заштеди или, пак, кои се од висок приоритет за општините. За овој Проект дополнително се обезбедени и средства од ИПА кои општините на грант основа може да ги користат до 2019 година за финансирање на своите приоритетни општински проекти.

Воедно, согласно законската регулатива, општините што ги исполнуваат законските критериуми за задолжување, во наредниот период ќе може да ги финансираат своите проекти преку задолжување со склучување договор за заем кај домашни или кај странски кредитори или преку издавање општински обврзници.

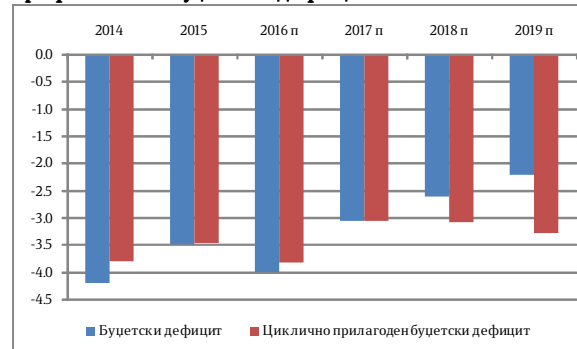
Владата ќе продолжи со успешното спроведување на овој процес во рамките на целосно воспоставената законска и институционална рамка на локалната самоуправа, со развиени, одговорни и функционални единици на локалната самоуправа и ниво на локална демократија, што ќе ги приближи граѓаните што е можно повеќе до институциите на локалната самоуправа.

3.4. СТРУКТУРЕН ДЕФИЦИТ

Економската активност со текот на времето има тенденција на раст, но при движењето кон трендната патека вообичаено флукутира над и под долгорочниот тренд. Ваквите циклични движења во економијата се рефлектираат и врз фискалните движења, преку автоматските стабилизатори. Со цел исклучување на ефектите од флукуациите на економската активност врз фискалните индикатори и оцена на основната фискална позиција на земјата, вршиме пресметка и анализа на циклично прилагоденото буџетско салдо, кое го добиваме преку прилагодување на буџетските приходи и на буџетските расходи за ефектот на отстапување на потенцијалниот од фактичкиот БДП, со тоа што прилагодувањето го вршиме на агрегатно ниво.

Пресметките укажуваат дека во 2016 година циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,8% и е понизок од планираниот буџетски дефицит за таа година, со оглед дека цикличната буџетска компонента има

Графикон 3.3. Буџетски дефицит

Извор: Пресметки на МФ, п-проекција

негативна вредност, како последица на проценетиот негативен произведен јаз.

Во 2017 година, имајќи предвид дека проектираниот БДП се очекува да се израмни со потенцијалниот, цикличната компонента на буџетот е неутрална, односно циклично прилагодениот буџетски дефицит е изедначен со планираниот буџетски дефицит, којшто изнесува 3% од БДП. Во 2018 и 2019 година, во услови на позитивен произведен јаз, пресметковниот циклично прилагоден буџетски дефицит е повисок од планираниот буџетски дефицит, односно изнесува 3,1% во 2018 година и 3,3% во 2019 година. Во анализираниот период циклично прилагодениот примарен буџетски дефицит изнесува 1,7% во просек (Табела 3.4).

Табела 3.4. Агрегатни фискални индикатори и произведен јаз

	2016	2017	2018	2019
Вкупно буџетско салдо	-4,0%	-3,0%	-2,6%	-2,2%
Примарно буџетско салдо	-2,8%	-1,7%	-1,1%	-0,7%
Произведен јаз	-0,5%	0,1%	1,4%	3,3%
Циклична буџетска компонента	-0,2%	0%	0,5%	1,1%
Циклично прилагодено вкупно буџетско салдо	-3,8%	-3,0%	-3,1%	-3,3%
Циклично прилагодено примарно буџетско салдо	-2,6%	-1,7%	-1,6%	-1,7%

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Забелешка: Податоците за произведен јаз и циклично прилагодено вкупно/примарно буџетско салдо се изразени во однос на потенцијалниот БДП.

3.5. УПРАВУВАЊЕ СО ЈАВЕН ДОЛГ, СОСТОЈБА И ПРОЕКЦИИ НА ДВИЖЕЊЕТО НА ЈАВНИОТ ДОЛГ

Државниот долг на Република Македонија²⁰ на крајот на К-3 од 2016 година изнесуваше 3.946,0 мил. евра, односно 41,9% од БДП. Вкупниот јавен долг²¹, кој го вклучува државниот и гарантираниот долг, на крајот од К-3 е на ниво од 4.759,3 мил. евра што претставува 50,6% од БДП. Во анализираниот период, внатрешниот државен долг учествува со 35,1% во вкупниот државен долг, а надворешниот државен долг со 64,9%. Учеството на надворешниот државен долг бележи зголемување за 4,2 п.п. во однос на крајот на 2015 година што пред сè се должи на издавањето на еврообрзница во износ од 450 милиони евра. Од аспект на каматната структура, долгот со фиксна каматна стапка се зголемува за 5,7 п.п. во однос на крајот од 2015 година, со што долгот со фиксна каматна стапка изнесува 74,1% наспроти долгот со променлива каматна стапка кој изнесува 25,9%. Ова зголемување на долгот со фиксна каматна стапка е резултат на издадена еврообрзница со фиксна каматна стапка од 5,625%. Од аспект на валутната структура на долгот во странска валута, учеството на долгот деноминиран во евра изнесува 86,8% во портфолиото на државниот долг и во споредба со крајот на 2015 година бележи зголемување од 3 п.п.

Рамката која ја одредува политиката на управување со јавниот долг во Република Македонија е среднорочната Фискалната стратегија која опфаќа период од 3 години.

Табела 3.5. Состојба на јавен долг (во милиони евра)

	2011	2012	2013	2014	2015	30.09.2016
Надворешен јавен долг	1882.0	1941.2	2078.7	2725.1	2847.5	3535.9
Државен долг	1582.1	1615.9	1597.5	2092.2	2096.7	2561.8
Гарантиран долг	299.9	325.3	481.2	633.0	750.8	792.1
Домашен јавен долг	532.9	967.6	1202.7	1196.2	1379.7	1405.4
Државен долг	510.8	938.6	1174.1	1170.3	1356.6	1384.2
Гарантиран долг	22.1	29.0	28.6	25.9	23.2	21.1
Вк. јавен долг според Законот за јавен долг	2414.9	2908.8	3281.4	3921.3	4227.2	4759.2

²⁰ Државен долг е збир на финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, јавните установи основани од Република Македонија и општините, општините во градот Скопје и градот Скопје.

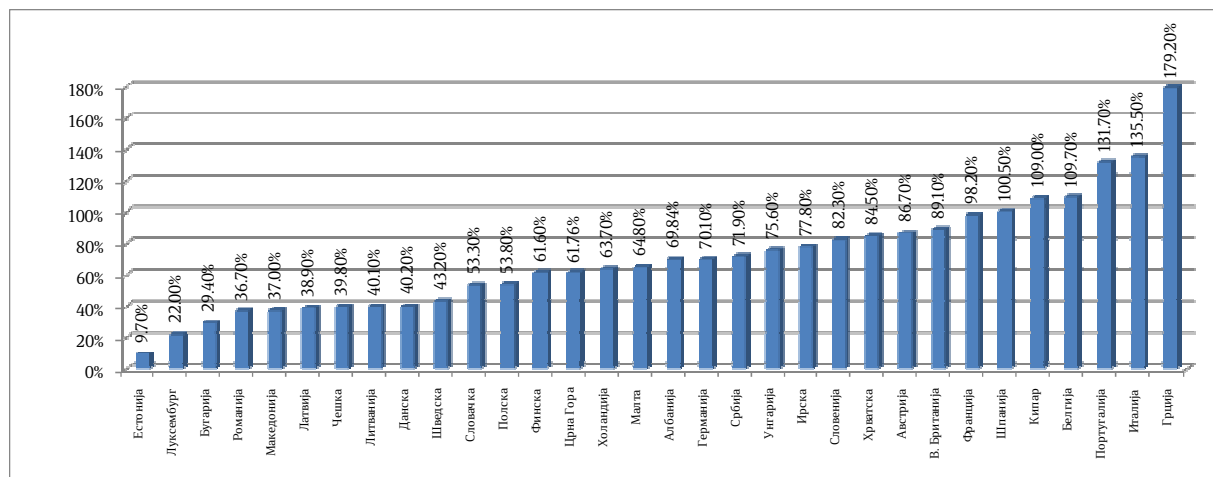
²¹ Јавниот долг е збир од државниот долг и гарантираниот долг на јавните претпријатија и акционерски друштва во државна сопственост.

Вкупен јавен долг како % од БДП	32.0	38.3	40.3	45.8	46.7	50.6
Вкупен државен долг	2092.9	2554.5	2771.6	3262.5	3453.3	3946.0
Државен долг како % од БДП	27.7	33.7	34.0	38.1	38.1	41.9
Вкупен гарантиран долг	322.0	354.3	509.8	658.9	774.0	813.2
Гарантиран долг како % од БДП	4.3	4.7	6.3	7.7	8.5	8.7

Извор: Министерство за финансии и Народна банка на Република Македонија

Во периодот 2017-2019 година се очекува продолжување на реализацијата на инвестициите започнати во претходниот период од областа на патната и железничката инфраструктура, водовод и канализација, спортски објекти, инвестиции во областа на образованието, здравството, енергетиката, изградбата на Националниот гасоводен систем како и останати проекти кои се во согласност со програмата на Владата на РМ. Проектите ќе бидат имплементирани од страна на органите на државната управа кофинансирани со странски заеми, но со цврста определба да не се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата. Согласно Фискалната стратегија, се очекува умерен и контролиран пораст на државниот долг до 44,0% од БДП на крајот на 2019 година, додека јавниот долг во истиот период се очекува да биде на ниво од 56,0% од БДП. Фискалната стратегија се доставува до Собранието на Република Македонија, при што законодавната власт има увид во политиката на управување со јавниот долг.

Графикон 3.4. Државен долг на земјите – членки на ЕУ и земји кандидати во К-2 2016 година (% од БДП)

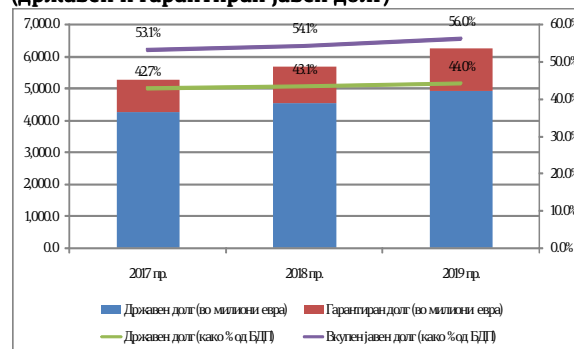

Извор: Министерство за финансии, Еуростат, октомври 2016

Со цел намалување на ризикот од промена на девизниот курс, во Стратегијата се утврдени лимити за валутна структура, при што минималното учество на евро долгот во портфолиото на долг во странска валута треба да биде 80%. Исто така, во Стратегијата е утврден лимит за каматната структура на државниот долг, односно долгот со фиксна каматна стапка треба да биде застапен со најмалку 50% во вкупното должничко портфолио.

Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот за рефинансирање, минималното ниво на индикаторот „Просечно време на достасување“ во 2017 година треба да биде 3 години. Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот од промена на каматните стапки, минималното ниво на индикаторот „Просечно време на промена

Графикон 3.5. Проекција на вкупен јавен долг (државен и гарантиран јавен долг)

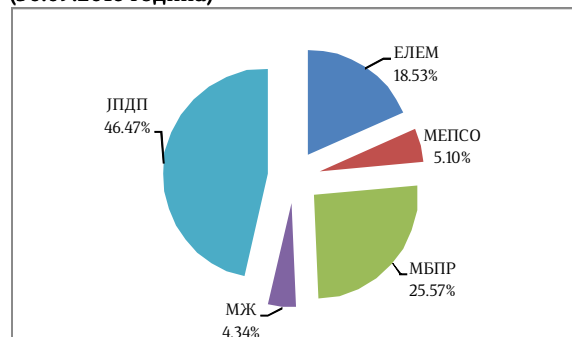

Извор: Министерство за финансии

на каматните стапки“ во 2017 година треба да биде 2 години.

Република Македонија и понатаму останува умерено задолжена земја како резултат на внимателната и успешно водена фискална политика во изминатите години.

Графикон 3.6. Структура на гарантиран јавен долг (30.09.2016 година)

Извор: Министерство за финансии

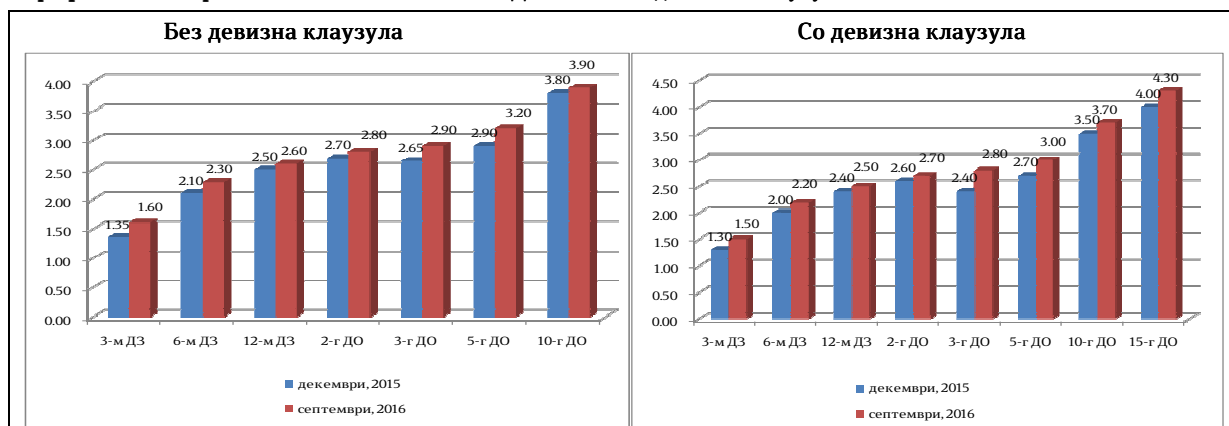
Во текот на 2017 година проектиран е умерен пораст на инвестициската активност преку користење кредитна поддршка од странство. Исто така, во периодот 2017 – 2019 година, се очекува имплементација на инвестициите во областа на патната и железничката инфраструктура, водоводната и канализациската мрежа, изградба на социјални станови, инвестиции во областа на образованието и здравството кои имаат за цел зголемување на продуктивноста, односно зајакнување на конкурентноста на

економијата на долг рок. Понатаму се очекува умерено зголемување на нивото на гарантираниот долг во однос на БДП, како резултат на новите планирани проекти од областа на патната инфраструктура, и во енергетскиот сектор за кои државата ќе издаде гаранции.

При реализирањето на новите задолжувања се води сметка за долгорочната одржливост на долгот, при што процесот на издавање нови гаранции е строго регулиран и подлежи на постапката за задолжување утврдена во Законот за јавен долг, според која барателите на гаранциите треба да исполнат одредени критериуми за да може државата да издаде гаранција. Заклучно со 30.9.2016 година издадените државни гаранции изнесуваат 813,2 мил. евра, што претставува 8,7% од БДП (кои се вклучени во јавниот долг од 50,6% од БДП).

Примарен пазар на државни хартии од вредност. Согласно Календарот за издавање Државни хартии од вредност (ДХВ) на домашниот пазар, во периодот јануари – септември 2016 година Министерството за финансии на редовна основа издаваше 3, 6 и 12 месечни државни записи, како и 10 и 15 годишни државни обврзници. Во овој период спроведени беа вкупно 81 аукција на ДХВ, односно 52 на државни записи и 29 на државни обврзници. Вкупниот износ понуден за продажба на аукциите изнесуваше 44.230,86 милиони денари, побарувачката изнесуваше 41.121,53 милиони денари, а реализацијата изнесуваше 41.007,81 милиони денари.

Графикон. 3.7. Просечни каматни стапки на ДХВ без и со девизна клаузула

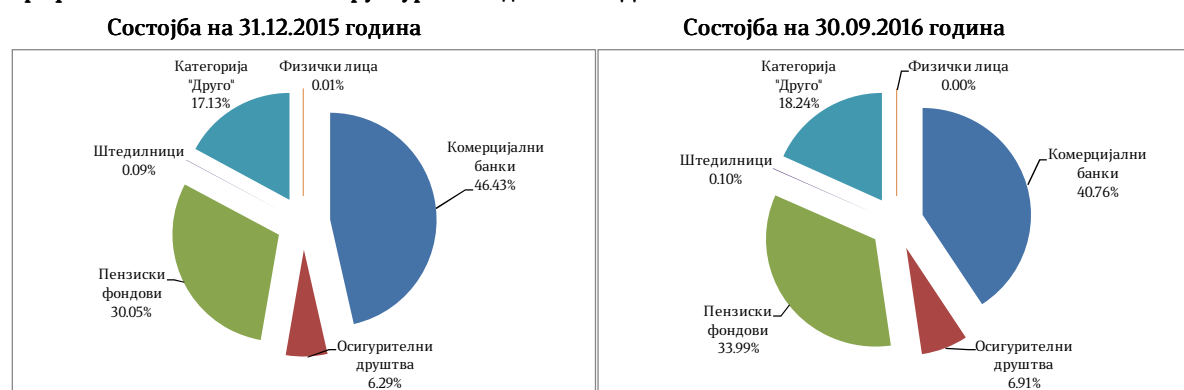
Извор: Министерство за финансии

На графикон 3.7. се прикажани каматните стапки на државните хартии од вредност во периодот декември 2015 година - септември 2016 година. Во јануари 2016 година Министерството за финансии ги зголеми каматните стапки на државните хартии од вредност во просек за 0,20 п.п., а заклучно со септември 2016 година, каматните стапки на државните хартии од вредност се задржаа на истото ниво.

Заклучно со септември 2016 година, состојбата на недостасани ДХВ изнесува 80.125,90 мил. денари, од кои 37.263,97 мил. денари се државни записи, а 42.861,93 мил. денари се државни обврзници.

И покрај намалувањето на учеството на банките во сопственичката структура на недостасаните ДХВ, трендот на нивното најголемо учество во сопственичката структура на ДХВ продолжи и во текот на 2016 година (графикон 3.8). Во периодот јануари - септември 2016 година, со исклучок на банките, штедилниците и физичките лица, останатите категории пазарни учесници бележеа зголемување на нивните учества во сопственичката структура. Во анализираниот период, учеството на банките бележи намалување за 5,67 п.п. во однос на учеството на останатите пазарни учесници. Заклучно со септември 2016 година, соодносот меѓу банките и останатите пазарни субјекти изнесува 40,76% спрема 59,24%, соодветно.

Графикон 3.8. Сопственичка структура на недостасани ДХВ

Извор: Министерство за финансии

Секундарен пазар на ДХВ. Законската регулатива за секундарно тргување во Република Македонија овозможува тргување со сите структурни ДХВ на Македонска берза А.Д, како и тргување со континуираните ДХВ на пазарите преку шалтер.

Во периодот јануари - септември 2016 година на Македонската берза беше евидентирано тргување со државните обврзници за денационализација. Вкупниот промет на тргување во овој период изнесува 649,54 мил. денари, што претставува зголемување за 63,04 мил. денари во однос на истиот период од минатата година.

Во истиот период, на пазарот преку шалтер се реализирани 24 трансакции со ДХВ, кои се однесуваат на државни записи и 7 трансакции со ДХВ кои се однесуваат на државни обврзници. Вкупниот номинален износ на тргување изнесуваше 2.950,00 мил. денари. Споредено со тргувањето во истиот период лани, може да се констатира дека во 2016 година се реализирани поголем број на трансакции со ДХВ, а вкупниот номинален износ на тргување е поголем за 1.482,14 мил. денари.

Меѓународен пазар на капитал. Во јули 2016 година, Република Македонија ја издаде петтата Еврообврзница на меѓународниот пазар на капитал, наменета за финансирање на буџетските потреби и рефинансирање на обврските кои достасуваат по основ на издаден јавен долг во 2016 и 2017 година. Еврообврзницата е издадена и со неа се тргува на Ирската берза за хартии од вредност, на износ од 450 милиони евра, со купонска каматна стапка од

5,625% на годишно ниво и рок на доспевање од 7 години. Сопственоста на Еврообврзницата беше во главно распределена помеѓу фондови за управување со средства, осигурителни компании и банки од САД и Континентална Европа. Во текот на 2016 година, на меѓународниот пазар на капитал се тргуваше со еврообврзниците издадени од Република Македонија кои достасуваат во 2020 година, 2021 година и 2023 година. Заклучно со септември 2016 година, приносот до достасување на еврообврзницата што достасува во 2020 година изнесува 3,19%, додека за еврообврзницата што достасува во 2021 година приносот до достасување изнесува 3,30% и приносот до достасување на еврообврзницата што достасува во 2023 година изнесува 4,31%.

Кредитен рејтинг на Република Македонија. Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“ на 19 август 2016 година, објави дека ја намалува доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута од BB+ на BB, со негативен изглед. Од агенцијата нотираат дека намалената оценка за кредитниот рејтинг ја засноваат на политичката криза во Македонија, зголемената економска неизвесност и негативниот притисок врз јавните финансии.

На 30 септември 2016 година, агенцијата за кредитен рејтинг „Стандард и Пурс“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута BB-, истовремено потврдувајќи го стабилниот изглед на земјата.

3.6. СЕНЗИТИВНА АНАЛИЗА

Сензитивност на буџетскиот дефицит. Среднорочните проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици, па во рамките на овој дел даваме преглед на резултатите од сензитивната анализа, со која е испитана чувствителноста на буџетскиот дефицит преку три песимистички сценарија, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции.

Со оглед дека среднорочното фискално сценарио се темели на макроекономските претпоставки, нив ги сметаме за фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Така, како прво сценарио претпоставуваме понизок економски раст, согласно алтернативните сценарија што се образложени во точката 2.3. Имено, основното сценарио врз кое се темелат проекциите на буџетските приходи и расходи, предвидува реален раст на БДП од 3% во 2017 година, 3,5% во 2018 година и 4% во 2019 година. Согласно првото алтернативно сценарио проекцијата за реалниот раст на БДП во 2017 година е 2,4%, во 2018 година е 2,6%, а во 2019 година е 3%. Пониските проекции за економскиот раст резултираат со повисок буџетски дефицит споредено со основното сценарио, и тоа за 0,3 п.п. во 2017 година, за 0,5 п.п. во 2018 година и за 0,7 п.п. во 2019 година. Согласно второто алтернативно сценарио реалниот раст на БДП во 2017 година е проектиран на 2,2%, што имплицира понизок раст на буџетските приходи и соодветно поголем буџетски дефицит во однос на основното сценарио, кој би изнесувал 3,5% од БДП. Во Табелата 3.6 е прикажан буџетскиот дефицит во овој период според основното и алтернативните сценарија.

Како второ сценарио претпоставуваме воздржување на економските субјекти од потрошувачка, и како последица на тоа намалување на годишните стапки на раст на вкупните буџетски приходи за 20% во анализираниот период во однос на првично предвидените стапки што се прикажани во табелата 3.6. Така, под претпоставка растот на буџетските приходи во 2017 година да изнесува околу 6%, во 2018 година 4,3% и во 2019 година околу 3%, буџетскиот дефицит се зголемува за 0,7 п.п. просечно годишно над нивото предвидено со основните проекции.

Во третото сценарио се претпоставува зголемување на стапката на раст на буџетските расходи во 2017 и 2018 година за 25% во однос на планираната стапка на раст во основното

сценарио. Како резултат на ова, односно раст на буџетските расходи за 5,6% и скоро 5% во 2017 и 2018 година соодветно, буџетскиот дефицит изнесува 3,4% од БДП во 2017 година и 3,3% од БДП во 2018 година. Доколку проекциите за растот на буџетските приходи и расходи за 2019 година останат непроменети, ефектите од претходните две години се пренесуваат и во 2019 година, така што буџетскиот дефицит е за 0,6 п.п. повисок во однос на проекцијата во основното сценарио.

Табела 3.6. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

	2017	2018	2019
БДП, реална стапка на раст	3,0	3,5	4,0
Буџетски приходи, стапка на раст	7,6	5,3	3,9
Буџетски расходи, стапка на раст	4,5	3,9	2,8
Буџетски дефицит (% од БДП)			
Основно сценарио	-3,0	-2,6	-2,2
Сценарио 1а. Понизок економски раст во анализираниот период согласно првото алтернативно сценарио	-3,4	-3,1	-2,9
Сценарио 1б. Понизок економски раст во 2017 година согласно второто алтернативно сценарио	-3,5	-2,7	-2,2
Сценарио 2. Намалување на стапката на раст на приходите за 1/5 во анализираниот период	-3,5	-3,3	-3,1
Сценарио 3. Зголемување на стапката на раст на расходите за 1/4 во 2017 и 2018 година	-3,4	-3,3	-2,8

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Доколку се оствари некое од прикажаните сценарија, Владата на РМ е подготвена соодветно да реагира, прилагодувајќи ја јавната потрошувачка, односно буџетските расходи, до ниво неопходно за да се задржат планираните стапки на буџетски дефицит.

Ризици на јавниот долг. Неизвесноста што произлегува од идното движење на макроекономските варијабли на меѓународниот пазар на капитал има значително влијание при донесувањето на одлуките за ефикасно управување со должничкото портфолио на државата. Во услови на големи осцилации на економските варијабли се јавува потреба од активно управување со ризиците на кои подлежи портфолиото на јавниот долг во Република Македонија. Како основни ризици што се идентификувани при управувањето со ова портфолио се јавуваат ризикот од рефинансирање, пазарниот ризик во кој се вклучени ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од промена на девизните курсеви, ризик поврзан со потенцијалните обврски и оперативен ризик.

Сензитивност на јавниот долг. Со цел да се испита сензитивноста на портфолиото на јавниот долг на изложеноста на пазарен ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви, направена е анализа за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз надворешниот државен долг. Сензитивната анализа се заснова на следните претпоставки: со промена на една варијабла сите останати варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*, при евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност и непостоење корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Табела 3.7. Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

	2017	2018	2019
Основно сценарио	100.0	100.0	100.0
Сценарио 1: зголемување на соодветните каматни стапки за 1 пп.	105.4	105.5	105.2
Сценарио 2: зголемување на соодветните каматни стапки за 2 пп.	110.8	111.0	110.5
Сценарио 3: апрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	101.3	101.2	101.5
Сценарио 4: депрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	98.7	98.8	98.5

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Анализата го опфаќа периодот 2017-2019 година и се заснова на сценарија на пораст на каматната стапка за 1 п.п. и за 2 п.п. од основното сценарио како и на апрецијација и депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%.

Главни заклучоци од оваа анализа се:

- каматните трошоци за сервисирање по основ на надворешниот државен долг се сензитивни на движењето на каматните стапки. Доколку каматните стапки во периодот 2017 -2019 година пораснат за 1 п.п. тоа би предизвикало пораст на каматните трошоци за најмногу 5,4%, како резултат на изложеноста на должничкото портфолио на ризикот од промена на каматни стапки, што е последица на учество на дел од долгот со променливи каматни стапки.
- за овој период, евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема да предизвикаат позначително зголемување на трошоците за сервисирање поради фактот што најголемиот дел од надворешниот државен долг е деноминиран во евра. Како резултат на тоа идна апрецијација, односно депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото (американскиот долар, јапонскиот јен и специјалните права за влечење) за 10% ќе предизвика зголемување, односно намалување на трошоците за сервисирање за најмногу 1,3% во 2017 година, 1,2% во 2018 година и 1,5% во 2019 година. Исто така, поради режимот на де факто фиксен девизен курс на денарот во однос на еврото овој ризик е минимизиран односно сензитивноста на портфолиото на јавниот долг е на пониско ниво.

3.7. ФИСКАЛНО УПРАВУВАЊЕ И БУЏЕТСКИ РАМКИ

Управувањето со јавните финансии претставува сериозна обврска и предизвик кој бара континуирани прилагодувања, реформи и унапредувања особено во услови на непредвидливо и турбулентно економско окружување. Ефикасното управување со јавните финансии и воспоставувањето стабилна фискална позиција на долг рок обезбедува солвентност во однос на преземените обврски и плаќањето на расходите.

Унапредувањето на управувањето со јавните финансии преку подобрување на среднорочната буџетска рамка, како и унапредување на транспарентноста ќе остане клучниот приоритет во наредниот среднорочен период.

Во овој контекст формирана е работната група за управување со јавни финансии од сите релевантни институции, чии активности се насочени кон изработка на програмските документи за потсекторот Управување со јавни финансии (ПФМ), како дел од секторот Реформа на јавната администрација, а во рамки на ИПА 2 инструментот.

Во изминатиот период, работната група за управување со јавни финансии во координација со Делегацијата на ЕУ и експерти на СИГМА ангажирани од ЕК интензивно работат на изработка на Секторскиот плански документ за ПФМ, како и на Програмата за реформи во управување со јавните финансии.

Во рамките на ИПА ТАИБ 2011 во ноември 2015 година започна да се реализира твининг проектот „Зајакнување на среднорочното буџетирање за ефикасно управување со јавните финансии“. Главните активности на Проектот за зајакнување на среднорочното буџетирање за ефикасно управување со јавните финансии, ќе бидат насочени кон утврдување програмска класификација на расходите, зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање и известување согласно методологијата ЕСА, а сè со цел унапредување на квалитетот на јавните расходи. Основната цел на Проектот е унапредување на управувањето со јавните финансии со централен фокус на среднорочното буџетско планирање како основен предуслов за здрави јавни финансии и одржување стабилна фискална позиција. Очекуван резултат од Проектот покрај

програмската класификација е и подготовката на среднорочна буџетска рамка, при што концептот за имплементација на МТЕФ (MTEF) и МТБФ (MTBF) ќе биде соодветно дефиниран, а согласно со тоа ќе бидат подготвени и соодветни законски измени, упатства и подзаконски акти.

Од програмата ИПА 2011 - Техничка помош за подготовка на проекти (IPA 2011 Technical Assistance Facility Envelope) добиени се средства за реализација на проектот „Развој на предлози за имплементација на современ интегриран информациски систем за управување со јавните финансии“. За Проектот, Министерството за финансии ангажираше експерти што подготвуваат Студија со анализа и оценка на постојната состојба на информациските системи на Министерството за финансии за управување со јавните финансии, со предлог решенија за воспоставување современ интегриран информациски систем за управување со јавните финансии.

3.8. ОДРЖЛИВОСТ НА ЈАВНИТЕ ФИНАНСИИ

Пресметките за долгорочната одржливост на јавните финансии²² се темелат на следните претпоставки:

- просечен раст на продуктивноста на трудот од приближно 2%;
- зголемување на стапката на активност кај мажите од 77,5% во 2015 година на 88,7% во 2060 година;
- поинтензивно зголемување на стапката на активност кај жените (од 52,0% во 2015 година на 74,0% во 2060 година), со што учеството на женската популација во вкупното активно население се очекува да достигне 45,5% во 2060 година;
- поинтензивно намалување на стапката на невработеност до 2030 година, проектирана на 12,4% истата година, а со помал интензитет во останатите 30 години, при што стапката на невработеност во 2060 година е проектирана да изнесува 4,8%;
- постепено зголемување на учеството на населението на возраст над 65 години, достигнувајќи 12% во 2060 година.

Покрај тоа, се претпоставува дека неданочните буџетски приходи како процент од БДП нема да се променат. Врз основа на горенаведените претпоставки, како и проекциите за раст на вработеноста, се проценува одредено зголемување на учеството на приходите од придонеси за пензиско осигурување, од 5,8% од БДП во 2015 година на 6,3% до 2030 година и стабилизирање на ниво од нешто под 6% во останатиот анализиран период. Во врска со расходите за пензии, потребно е да се напомене дека се опфатени оние на државниот пензиски фонд, додека расходите на приватните фондови за пензиско осигурување не се земени предвид. Така, учеството на расходите за пензии во БДП во периодот до 2030 година се очекува да достигне 9,7%, а во наредниот период е предвидено постепено намалување, ако се има предвид дека ќе дојде до намалување на учеството на оние пензионери чии пензии се целосно исплатени од првиот столб, а ќе се зголеми учеството на оние пензионери кои еден дел од нивните пензии ќе го примаат од вториот столб. Јавните расходи за здравствена заштита како процент од БДП се предвидува постепено да се зголемат од 5% во 2020 година на 5,5% до 2060 година. Ваквиот проектиран пораст е делумно резултат на ефектите од стареењето на населението. Расходите за образование како процент од БДП се предвидува да се движат помеѓу 5,2% и 5,5% во текот на анализираниот период. Каматните расходи се очекува да се зголемат на ниво од приближно 2% од БДП до 2030 година, а до 2060 година се очекува намалување на

²²Види Табела 7 во Прилог 1.

учеството на ниво од нешто над 1%, согласно проектираното движење на буџетското салдо, односно државниот долг.

4. ПРИОРИТЕТНИ СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ЗА ПЕРИОДОТ 2017-2019 ГОДИНА

4.1. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА КЛУЧНИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ И ИНКЛУЗИВЕН РАСТ

Македонија во голема мера се потпира на извозот како главен двигател на растот, имајќи предвид дека внатрешниот пазар не е доволно голем да обезбеди високи стапки на економски раст подолг период. Во периодот 2010-2015 година извозот на стоки забележа просечен годишен раст од скоро 14%, а учеството на добра што имаат повисока технолошка вредност, како машини и уреди и хемиски производи, е значително зголемено во овој период, на сметка на намаленото учество на извозот на добра што имаат понизок степен на финализација, како што се железо, челик и сировини. Исто така, во структурата на индустриското производство се забележува зголемување на учеството на гранките во кои припаѓаат компаниите што работат во слободните економските зони, како што се: Производство на моторни возила, Производство на машини и уреди, Производство на електрична опрема итн.

Стратегијата на Владата за привлекување странски директни инвестиции (СДИ) доведе до присуство на голем број странски компании во Македонија како резултат на поедноставување на условите за водење бизнис, инвестиции во економските зони и фискални стимули. Правната и регулаторната рамка се погодни за бизнисот, така што, во глобални рамки, Македонија е рангирана на 10^{то} место од 189 држави според извештајот Дуинг Бизнис 2017 и најдобро рангирана во регионот.

Сепак, економските перформанси на земјата може значително да се подобрат. Македонија сè уште се соочува со висока стапка на невработеност, со оглед на тоа што последните статистички податоци покажуваат дека 23,4% од населението се невработени, иако во споредба со 2008 година овој процент е помал за приближно 10 п.п.. Иако Владата вложи голем напор во привлекувањето СДИ што резултираше со околу 17.000 нови работни места, странските компании се соочуваат со недостиг на квалификувана работна сила во сите сектори. Во претходните неколку години се забележани подобрувања, посебно во поглед на подобрите резултати во основното образование и ефектите од задолжителното средно образование. Како и да е, автомобилските компании, на пример, и понатаму имаат проблем со вработувањето не само на раководните и техничките позиции, туку и на помалку квалификуваните позиции.²³

Невработеноста на младите се намалува со зголемувањето на нивото на образование, но сепак е два пати повисока од просекот, 48,2%. Во 2014 година, 25,2% од младите помеѓу 15 и 24 години не беа вклучени ниту во образовниот систем, ниту беа вработени. 40% од младите во Македонија наоѓаат работа за 1 до 3 години по излегувањето од образовниот систем, а просечното време на транзиција од образованието до работа е 6 години.²⁴

Овој предизвик на поврзување на квалификациите со потребите на пазарот на труд е посочен во синтетичкиот извештај Каталог и анализа на постоечките квалификации, студија за поддршка на процесот на споредување со Европската рамка на квалификации. Во извештајот стои дека реформираните квалификации во тригодишното стручно образование и обука се базирани на резултатите од учењето и постоечките квалификации во неформалното образование се делумно базирани на резултатите од учењето и дека има

²³http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15243_p12.pdf

²⁴www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Nacionalna%20Strategija%20za%20Vrabotuvane%20na%20Republika%20Makedonija%20za%20Vlada%2016102015.pdf

потреба за модернизација на четиригодишните квалификации во стручното образование, постсредното образование и високото образование.

Образованата и квалификувана работна сила придонесува за зголемување на продуктивноста на претпријатијата што е од голема важност посебно за малите и средни претпријатија (МСП) што имаат голем придонес во создавањето работни места и економски раст заснован на вклученост. МСП ориентирани кон раст, кои се вклучени во глобалните синџири на вредност, се клучни за зголемувањето на продуктивноста, иновациите и конкурентноста. Во Македонија најголем дел од компаниите се МСП, вработуваат 3/4 од вкупниот број вработени и придонесуваат со над 70% од вкупната додадена вредност во приватниот сектор.

Создавањето економија водена од иновациите и технологијата е клучен предизвик. Според European Innovation Scoreboard, Македонија е скроман иноватор. Трошоците за истражувања и развој изнесуваа само 0,44% од БДП во 2014 година²⁵, што е далеку под просекот на ЕУ 28 кој во истата година изнесуваше 2,03%²⁶

Фондот за иновации и технолошки развој обезбедува можности за компаниите, но сепак мора да се развијат капацитетите за апсорпција на грантовите за истражување, развој и иновации, да се зголеми соработката помеѓу академските институции и компаниите, и да се зголеми подготвеноста за инвестиции. Ова треба до доведе до проширување на продуктивниот капацитет на економијата и до создавање работни места и економски раст.

Извештајот на ОЕЦД со индикатори за мерење на политиките за МСП на земјите од ЈИЕ од 2016 година²⁷ покажува дека Македонија е една од најнапредните економии во регионот во промовирање на секторот МСП. Институционалната рамка и работната средина на земјата продолжуваат да имаат високо ниво на конвергенција на политиките за МСП со ЕУ. Иако има усвоено солидна рамка на политики, земјата мора да направи дополнителни напори за да обезбеди соодветна испорака на услуги согласно потребите на МСП.

Иако дигитализацијата во земјата напредуваше, приватниот сектор и пошироката заедница сè уште немаат корист од испораката на поврзани различни владини е-услуги, што ќе го поедностави начинот на добивање на потребните информации и ќе го намали потрошеното време и несигурноста при пребарување на индивидуалните портали на институциите. Од друга страна, недостасуваат и доследни информации за ефикасноста и ефективноста од имплементацијата на различни политики кои влијаат на подобрувањето на локалната и регионалната конкурентност. Правилниот надзор и оценување на начинот на спроведување на политиките и нивните трошоци треба да ја зајакне и насочи соработката помеѓу централните и локалните власти и да ја подобри алокацијата на средства на локално ниво.

Потребни се понатамошни напори за подобрување на раководните и претприемачките капацитети на МСП за да се зголеми продуктивноста, посебно во сектори како што се ИТ, туризмот, храната, итн., во кои државата има потенцијал за создавање производи со повисока додадена вредност. Имајќи предвид дека сегашниот глобален информатички технолошки развој всушност ја претставува четвртата индустриската револуција, особено е важно да се воспостават врски што се користат за вмрежување и иницијативи за создавање конзорциуми за пристап кон нови и поголеми тендери, пазари и клиенти од страна на македонските компании, бидејќи тоа ќе им овозможи да станат дел од

²⁵ <http://www.stat.gov.mk/Dokumenti/strategii/Evropa2020strategija.htm>

²⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy>

²⁷ <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/development/sme-policy-index-western-balkans-and-turkey-2016>

глобалните синџири на набавка и значајно ќе придонесе за зголемувањето на извозот на земјата.

Мора да се подобри соработката помеѓу индустријата и универзитетите, која е многу ограничена, а нивото на трансфер на технологија е многу ниско. Компаниите се повеќе насочени кон купување нова технологија или иновативни решенија отколку кон сопствени комерцијално ориентирани истражувања. Ова може да биде тесно поврзано со претходно споменуваниот предизвик за образовните резултати, т.е. колку дипломираните студенти имаат практично знаење, претприемачки вештини, и можности за развој и иновации. Исто така, тоа може директно да придонесе за зголемување на соработката помеѓу домашните и странските компании, имајќи предвид дека моментално околу 500 домашни компании соработуваат со странските, вредноста на соработката е околу 50 милиони евра во 2015 година, но е далеку пониска од вредноста на увезените добра од страна на СДИ која изнесува 1,2 милијарди евра. Подобрувањето на производните капацитети на домашните компании им обезбедува можност за зголемување на нивниот удел во извозот и на глобалниот пазар.

Очекувајќи извозот да биде клучниот двигател на долгорочниот економски раст, подобрувањето на транспортната инфраструктура е од голема важност за Македонија. Според тоа, големи инвестициски проекти во патната инфраструктура се или во тек или во финална фаза, а исто така се започнати активности за подобрување на железничкиот транспорт. Подобрувањето на железницата треба да се забрза на двата коридора, посебно на коридорот исток-запад, за да се намалат последиците од честите прекини на транспортот на јужната граница кои имаат негативно влијание врз трошоците на некои извозни компании, со оглед на тоа што тие мора да бараат поскапи алтернативни рути кои често не се добри и за животната средина (патишта).

Подобрувањето на перформансите на енергетскиот сектор е од клучна важност за одржлив економски развој и подобрување на конкурентноста во Југоисточна Европа (ЈИЕ)²⁸. Се предвидува значајно намалување на снабдувањето со електрична енергија во регионот во наредните неколку години, што ќе ја ограничи економската активност и ќе влијае на квалитетот на живот на граѓаните доколку не се реагира навремено. Според тоа, интеграцијата на Македонија на регионалниот пазар на енергија преку инвестиции во пренос на енергија и институционален развој кој ќе поддржи учество на пазарот е неопходна.

Исто така, мора да продолжат активностите за олеснување на прекуграничните економски активности. Според Извештајот за конкурентност на ОЕЦД за државите од ЈИЕ за 2016 година, Македонија е лидер во регионот во трговската политика и олеснувањето на трговијата. Сепак, постои простор за подобрување во транспортот и логистиката со оглед на фактот дека два коридора поминуваат низ земјата, од север кон југ, Коридор X и од исток кон запад, Коридор VIII. Според извештајот, транспортот и логистиката можат да ги подобрат трговските перформанси, така што ќе ја направат испораката на стоки полесна, побрза и побезбедна. Со оглед на тоа, прекуграничните тесни грла мора да се надминат за да се намалат трошоците и времето за транспорт, што директно ќе придонесе за конкурентноста на компаниите.

Извозот и увозот на земјоделски производи учествуваа со 11,1% и 10,6% во вкупниот извоз и увоз на земјата во 2015 година. Потенцијалот на земјоделскиот сектор не е искористен со оглед на тоа што е фрагментиран, слабо опремен и со релативно застарена технологија. Климатските промени наметнуваат друг важен проблем, наводнување на земјиштето.

²⁸ World Bank - Macedonia Partnership Country Program Snapshot April 2016

Справувањето со овие проблеми ќе има директно влијание врз производството на високо-преработени производи, зголемувајќи го приносот и физичкиот волумен на земјоделското производство и треба да води кон зголемено учество во извозот.

Справувањето со горенаведените предизвици ќе влијае позитивно врз создавање работни места. Како и да е, стапката на невработеност од 24% укажува и на друг аспект на проблемот на вработливост. Уделот на учениците што рано го напуштиле образованието, во популацијата помеѓу 18 и 24 години, во 2014 година изнесува 11,4%, според податоците на ДЗС²⁹. Тоа е блиску до просекот на ЕУ 27 за истата година, кој изнесувал 11,2%³⁰, но сепак мора да биде намален, посебно кај ромската популација. Според Европа 2020, целта е овој удел да биде под 10%.

Исто така, постои потреба да се активира ризичната популација на пазарот на труд преку подобрување на нивните квалификации, со оглед на тоа што невработеноста е главно структурна и го покажува недостатокот на квалификуван труд. Акцентот треба да биде ставен на оние што имаат повеќе потешкотии да влезат на пазарот на труд, посебно младите и жените.

Во согласност со овој преглед на главните пречки на конкурентноста и инклузивниот раст, идентификувани се бројни мерки во различни сектори, како што е прикажано во делот 4.2.

4.2. РЕЗИМЕ НА ПРИОРИТЕТНИТЕ РЕФОРМИ

Управување со јавните финансии
Мерка 1: Програма за реформи во управувањето со јавните финансии – Оваа мерка е поврзана со четвртиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2016 година „Усвојување веродостојна програма за реформи во управувањето со јавните финансии“
Мерка 2: Систем (ИТ платформа) за координација, менаџмент, мониторинг и евалуација на јавните фондови на регионално и локално ниво – СиРеПа (SiRePa)
Енергетски, транспортни и телекомуникациски пазари
Мерка 3: Заедничка погранична железничка станица Македонија - Србија
Мерка 4: Надградба и рехабилитација на Коридор X
Мерка 5: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII
Мерка 6: Изградба на интерконективен 400 kV далекувод од ТС Битола 2 до македонско албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид
Мерка 7. Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем
Развој на земјоделскиот сектор
Мерка 8. Подобрување на системите за наводнување
Мерка 9. Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште
Мерка 10. Земјоделски задруги
Развој на секторот услуги
Мерка 11: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство
Мерка 12: Зголемување на конкурентноста во секторот на креативни индустрии
Деловно окружување и намалување на неформалната економија
Мерка 13: Развој на национален портал за е-услуги
Мерка 14: Усвојување на Национална стратегија за МСП (2017-2022) со Акциски план (2018-2020)
Истражување и иновации
Мерка 15: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации
Мерка 16: Троен хеликс партнерство
Поттикнување на надворешната трговија и инвестициите

²⁹ <http://www.stat.gov.mk/Dokumenti/strategii/Evropa2020strategija.htm>

³⁰ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy>

Мерка 17: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Ќафасан (ИПА 2013)

Образование и вештини

Мерка 18: Понатамошен развој на системот на квалификации

Вработеност и пазар на труд

Мерка 19: Профилирање на невработените лица и изготвување Индивидуален план за вработување 2 – Оваа мерка е поврзана со шестиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2016 година „Зајакнување на обезбедувањето активни мерки особено за млади, жени и долгорочно невработени и натамошно подобрување на административниот капацитет на Агенцијата за вработување за профилирање и лично консултирање на барателите на работа.“

4.3. ПРИОРИТЕТНИ СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ И АНАЛИЗА ПО ОБЛАСТИ

4.3.1. УПРАВУВАЊЕ СО ЈАВНИТЕ ФИНАНСИИ

Доброто управување со јавните финансии е клучно за одржување на макроекономската стабилност, ефикасно користење на ресурсите со кои располага една земја и намалување на сиромаштијата. Управувањето со јавни финансии ги опфаќа сите компоненти на буџетскиот процес: стратешко планирање, среднорочна рамка на трошоци, годишно буџетирање, управување со приходите, јавни набавки, контрола, сметководство, известување, следење и оценување, ревизија и надзор.

Македонија добро се справи со двојната рецесија и ја одржа макроекономската стабилност преку експанзивна фискална политика. Од друга страна, експанзивната фискална политика ги нагласи слабостите во управувањето со јавните финансии имајќи предвид дека земјата не ги исполни фискалните таргети четири години по ред, потфрли во реализацијата на капиталните расходи, додека јавниот долг се очекува и понатаму да расте имајќи ги предвид планираните инвестициски проекти.

Забавениот раст на економијата во ЕУ, како и на глобалната економија и нагласената несигурност, ја наметнуваат потребата од зајакнување на управувањето со јавните финансии, создавање фискален простор за справување со идни непредвидени предизвици и подобрување на ефикасноста на јавните трошоци преку поддршка на проекти што придонесуваат за зголемена конкурентност на земјата и поголем раст на економијата.

Во таа насока, Европската комисија во својата оценка³¹ на Програмата на економски реформи 2016-2018 посочува дека властите сè уште немаат донесено сеопфатна програма за реформи во управувањето со јавните финансии. ЕК посочува дека земјата делумно ги спровела препораките³² содржани во заедничките заклучоци усвоени во рамки на министерскиот дијалог во мај 2016 година. Според Комисијата, иако буџетскиот дефицит значително се намалил (од 4,2% во 2014 година на 3,5% во 2015 година, н.з.), фискалниот таргет за 2015 година повторно не е постигнат. Владата останува посветена на фискалната консолидација, но не дава конкретни мерки кои би ја поддржале консолидацијата. Ефикасноста на јавното трошење останува попречено од недостатоците во буџетското планирање и повторно има потфрлање на капиталните расходи (во 2015 година реализацијата изнесува околу 84%, кој процент е приближен како и во претходните две години, н.з.). Дополнително, Комисијата посочува дека има недостиг од јасна приоритизација помеѓу бројните проекти финансирани како од донатори, така и од Буџетот, од редовна и навремена информација за статусот на нивна имплементација, а што може да има големо влијание на економскиот раст. Од друга страна, приоритизацијата на

³¹http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip028_en.pdf

³²<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/05/25-conclusions-dialogue-eu-western-balkans-turkey/>

инвестициските проекти ќе придонесе за избегнување на ризиците по однос на стабилизирање на јавниот долг.

Извештајот за проценка на јавните расходи и финансиската отчетност согласно методологијата ПЕФА (Public Expenditure Financial Accountability) од 2015 година, наведува дека систем на добро управување со јавните финансии подразбира максимизирање на приходите со цел обезбедување на јавните услуги, при што расположливите средства се трошат што е можно поефикасно и поефективно при испорачување на дадените услуги. Според Извештајот, има потреба од максимизирање на даночните приходи имајќи ја предвид даночната структура и даночните стапки, заради што е потребно надградување на електронските системи што се користат за регистрирање и даночна наплата и истите треба да се дел од нов интегриран систем. Во однос на ефикасноста и ефективноста, иако има одреден напредок во среднорочното фискално и буџетско планирање при подготовка на тригодишната фискална стратегија и Националната програма на економски реформи 2015-2017, овие документи даваат само фискални агрегати и не вклучуваат детални планови за развој на специфичните области. Јавните инвестиции во поголем дел се поддржани со финансиски средства од меѓународните финансиски институции, при што се подложни на строги анализи за исплатливост. Сепак, не постои процедура согласно која инвестициските проекти ќе подлежат на анализа за исплатливост пред да се имплементираат, ќе се евидентира извршувањето на проектите за време на спроведувањето и по нивното завршување. Бирото за јавни набавки не води евиденција за измена на договорите за време на нивното спроведување, а воедно не се води и евиденција за фактичкиот поврат на инвестицијата. Развивање нов Интегриран информациски систем за управување со јавните финансии веќе е приоритет во земјата. Буџетскиот и Трезорскиот систем кои засега се оперативни само во Министерство за финансии не се целосно интегрирани и буџетските корисници не внесуваат директно во системите за време на подготовката или извршувањето на Буџетот. Новиот систем треба да овозможи и евиденција дека сите финансиски контроли се спроведени согласно законодавството за јавна внатрешна финансиска контрола. Извештајот исто наведува дека има континуиран напредок во имплементацијата на јавната внатрешна финансиска контрола согласно моделот на ЕУ, но потребни се понатамошни напори за зголемување на опфатот додека сегашните внатрешна и надворешна ревизија повеќе се фокусираат на проверување дали се почитуваат законите, отколку да идентификуваат начини за подобрување на испораката на услугите.³³

Во врска со регионалниот развој, и покрај постигнатиот напредок, националните и регионални партнерски институции сè уште не се во можност целосно да ја имплементираат новата политика за регионален развој согласно барањата на ЕУ. Најголем предизвик кој сè уште постои е распределбата на буџетски фондови за рамномерен регионален развој (PPP). Хоризонталната и вертикалната координација во областа на PPP сè уште не е ефикасна, а постои и недостиг од меѓуинституционална координација за време на подготовката и спроведувањето на национални програми за поддршка на PPP. Недостасува соодветен механизам кој ќе го идентификува трошењето за поддржани проекти и за финансиска распределба за планирани проекти во различни плански региони³⁴ (во земјата има осум плански региони, н.з.). Во иста насока е и констатацијата на ЕК во Извештајот за напредокот во 2015 година каде што стои дека „Дистрибуцијата на капиталните фондови кон општините треба да биде спроведена на потранспарентен и покоординиран начин“.

³³<https://pefa.org/en/assessment/mk-dec15-pfmr-public-en>

³⁴<http://www.vicepremier-ekonomija.gov.mk/?q=node/667>

Мерка 1: Програма за реформи во управувањето со јавните финансии

Краток опис на мерката

Во тек се активности за изготвување Програма за реформи во управувањето со јавните финансии за наредниот среднорочен период до 2020 година. Програмата се изработува имајќи ги предвид препораките од Извештајот за проценка на јавните расходи и финансиската отчетност согласно методологијата ПЕФА (Public Expenditure Financial Accountability), Извештајот на СИГМА врз основа на мониторинг на имплементацијата на принципите на јавната администрација вклучително и јавните финансии,³⁵ Извештај на СБ за јавните трошоци³⁶ и Извештај на Мисијата по член 4 на ММФ³⁷.

Програмата предвидува подобрување во повеќе сегменти од областа на јавните финансии и тоа: зајакнување и имплементација на среднорочна буџетска рамка вклучително буџетско планирање, воведување интегриран информациски систем за управување со јавните финансии, подобрување на усогласеноста, ефикасноста и ефективноста на системот за јавни набавки, модернизирање на даночниот систем и подобрување на даночна наплата, зголемување на квалитетот на царинските процедури и услуги, натамошно подобрување на јавната внатрешна финансиска контрола и ефикасноста на надворешната ревизија.

Преку средства од ИПА 2, се предвидува поддршка за спроведување активности во рамки на посочените приоритетни области од Програмата.

Активности по години

2017 година: Усвојување на Програмата за реформи во управувањето со јавните финансии 2017-2020

Буџетско влијание /

Очекувано влијание врз конкурентноста

Програмата ќе претставува основа за спроведување мерки што ќе придонесат за зајакнување на капацитетите на институциите во подготовка и спроведување меѓусебно координирани економски политики, кои треба да одговорат на клучните структурни предизвици за зголемен раст на економијата и креирање работни места.

Потенцијални ризици

Програмата да не се усвои поради продолжување на политичката криза во земјата.

Мерка 2: Систем (ИТ платформа) за координација, менаџмент, мониторинг и евалуација на јавните фондови на регионално и локално ниво (SiReRa)

Краток опис на мерката

Во 2014 година е направена студија за изводливост за организациската, правната, техничката, финансиската и процедуралната рамка за воспоставување на системот SiReRa. Системот ќе биде ИТ платформа која ќе ги интегрира сите развојни проекти во земјата, и со тоа ќе обезбеди сеопфатна слика на јавните инвестиции во различни региони. Структурата на системот се содржи од четири компоненти:

- 1) системски податоци за сите документи за планирање на развојот (тековни и стари архивирани) на национално, регионално и локално ниво,

³⁵<http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5jm0xw47v6f7-en.pdf?expires=1482240711&id=id&accname=guest&checksum=1C97E0A6161202E211BFA2CADF076D90>

³⁶<http://documents.worldbank.org/curated/en/895641468269982851/pdf/Macedonia-PER-2015-Revised-for-Submission-Final-clean.pdf>

³⁷<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15242.pdf>

- 2) база на податоци за вработени професионалци во државната и локалната администрација, чија работа вклучувала или може да вклучува активности за развој на локално, регионално и национално ниво,
- 3) база на податоци за странски професионалци (експерти и соработници) чија работа вклучувала или може да вклучува активности за поддршка на развојот на локално, регионално и национално ниво,
- 4) финансиска матрица која обезбедува леснотија во алокацијата на фондовите

Системот вклучува:

- база на податоци за развојот на национално, регионално и локално ниво, вклучувајќи стратегии, програми, проекти со развојна компонента во неколку области: регионален развој, транспорт, земјоделство, здравство, образование, животна средина и др. Оваа база на податоци ќе поддржува платформа за процес на прилагодување програми и мерки во согласност со ситуацијата на терен,
- база на податоци со општински проекти (реализирани, во фаза на имплементација и подготвени за финансирање, кои можат да ги користат фондовите од инструментот ИПА), примарно на големи инфраструктурни проекти,
- статистички мониторинг и преглед на нивото на развој на регионите преку следење на нивото на имплементација на програмите и проектите. Ова е од голема важност за процесот на креирање политики, дизајнирање програми и финансирање проекти за рамномерен регионален развој.

Активности по години

2017 година: Воспоставување правна, организациска и техничка средина за функционирање на системот

2018 година: Функционален електронски систем на национално ниво (фаза 1)

2019 година: Функционален електронски систем на локално (општинско) ниво (фаза 2)

Буџетско влијание

Воспоставувањето на овој систем изнесува 3,5 милиони евра.

Очекувано влијание на конкурентноста

Воспоставувањето на системот ќе придонесе за континуиран мониторинг на нивото на развој на регионите, со цел навремено и ефикасно прилагодување на програмите и мерките за рамномерен регионален развој, што ќе доведе до зголемување на економскиот потенцијал на регионите.

Очекувано социјално влијание

Зголемувањето на економскиот потенцијал на регионите е тесно поврзано со отворање нови работни места и подобар животен стандард на населението.

Потенцијални ризици

Несоодветни вештини и способности на институциите за оперирање со ИТ системи.

Недоволна соработка помеѓу институциите на локално, регионално и национално ниво.

4.3.2. ЕНЕРГЕТСКИ, ТРАНСПОРТНИ И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИСКИ ПАЗАРИ

Македонија има голема потреба од подобрување на транспортната инфраструктура³⁸. Добра поврзаност со остатокот од светот и внатре во земјата е од суштинско значење за една мала, отворена економија без излез на море, каде што се очекува извозот да биде

³⁸ Republic of Macedonia Selected Issues, International Monetary Fund, November 2016

важен двигател на долгорочен економски раст. Во текот на 2010-2015 година нето-извозот придонесе за 0,04% во просек во годишниот раст на БДП, што покажува дека има значителен простор за зголемување на неговото учество. Како континентална земја, Македонија е особено зависна од добро развиена транспортна мрежа за намалување на растојанието до странските пазари и намалување на трошоците за транспорт кои произлегуваат од лошите услови на патиштата³⁹. Клучните елементи на оваа мрежа се и проширувањата на клучната Трансевропска транспортна мрежа, односно на Ориенталниот/Источно-медитерански коридор (врска север-југ [Коридор X] од Австрија до Турција, и врска исток-запад [Коридор VIII], што ја поврзува Албанија до пристаништата на Црното Море во Бугарија). Патната транспортна мрежа игра особено важна улога во развојот на економијата, со оглед дека преку неа се транспортира најголемиот дел од извозот и стоки во земјата (во 2014 година, 93% од товарот беше пренесен преку патишта).

Патната мрежа е полоша во споредба со повеќето земји со слично ниво на доход. Индексот на логистички перформанси на Светска банка покажува дека логистиката и инфраструктура во земјата се рангирани меѓу најниските во регионот. Квалитетот на патиштата е под просекот во регионот според Глобалниот извештај за конкурентност на Светскиот економски форум. Густината на патиштата во Македонија не е на ниско ниво според регионалните стандарди, но учеството на асфалтирани патишта е меѓу најниските согласно Светските развојни индикатори на Светска банка. Неодамнешен извештај на ММФ (ММФ, 2015) за земјите од Западен Балкан го идентификува подобрувањето на инфраструктурата како еден од врвните пет приоритети во Македонија.

Енергетската инфраструктура на Македонија дозволува експлоатација на домашните енергетски ресурси, увоз и извоз на енергија, обработка на примарна енергија и производство на финална енергија, транспорт и дистрибуција на енергија. Енергетската инфраструктура се состои од јаглен, нафта и нафтени деривати, природен гас, секторот за електрична енергија и секторот за производство на топлина.

Република Македонија го започна процесот на либерализација на пазарот на електрична енергија и денес постои регулиран и либерализиран пазар на електрична енергија за големите потрошувачи (компаниј). Во 2015 година Владата го одложи целосното отворање на пазарот на електрична енергија, т.е. за мали бизниси и домаќинства. Целосната либерализација на пазарот на електрична енергија се очекува да биде завршена до 2020 година.

Поголема употреба на обновливите извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност се некои од најважните стратески цели на Владата на Република Македонија во енергетскиот сектор. Ова е многу важно за енергетската сигурност и понудата на еколошки чиста енергија за државата, како и за создавање услови за одржлив енергетски развој во Македонија и регионот.

За да се создадат услови за сигурно работење на мрежата, пренос на податоци за далечинско регулирање и видео надзор на сите објекти поврзани на преносната мрежа, потребна е ревитализација и модернизација на преносната мрежа. Исто така, за да се надминат „тесните грла“ во мрежата кои го ограничуваат пристапот на генератори на регионалниот пазар на електрична енергија, поврзувањето помеѓу Македонија и Албанија носи значајни придобивки. Ова ги намалува производствените трошоци, и во националните системи и на регионално ниво. Дополнително, двата система ќе имаат придобивки од намалувањето на увезената енергија и намалувањето на прелевањето во резервоарите (крајниот ефект значи ослободување на постоечката „зелена енергија“).

³⁹ World Bank - Macedonia Partnership Country Program Snapshot April 2016

Подобрување на перформансите на енергетскиот сектор е многу важно за одржливиот економски развој и за подобрување на конкурентноста во ЈИЕ. Се проценува дека понудата на енергија во регионот значајно ќе се намали во наредните неколку години⁴⁰, што ќе ја ограничи економската активност и ќе влијае врз квалитетот на живот на граѓаните доколку не се реагира навремено. Според тоа, интеграцијата на Македонија на регионалниот пазар на енергија преку инвестиции во пренос на енергија и институционален развој кој ќе поддржи учество на пазарот е неопходна.

Неопходно е да се интензивира/продолжи со активностите за санација и модернизација на постоечката и изградба на нова модерна инфраструктура за производство и употреба на енергија, како и зголемување на ефикасноста на производството, дистрибуцијата и користењето енергија. Од особена важност е оптималната употреба на домашните ресурси за производство на енергија, како и зголемувањето на употребата на обновливите извори на енергија.

Комуникациите учествуваа со 3,4% во БДП во 2015 година. Македонскиот телекомуникациски пазар се развива брзо. Во моментот постојат два мобилни оператора и десет фиксни оператори, сите во приватна сопственост.

Законот за електронски комуникации, воведен во 2005 година, обезбеди стабилно и конзистентно регулирање на секторот за електронски комуникации. Тој е усогласен со пакетот на регулаторната рамка на ЕУ од 2002 година, со што се овозможува целосна либерализација на пазарот.

Владата на РМ го поддржа развојот и либерализацијата на електронските комуникациски услуги за да се обезбеди достапност на овие услуги по поволни цени, со цел да се постигне масовно користење на широкопојасен интернет. Зголемената конкуренција во телекомуникацискиот сектор ја воспостави потребната инфраструктура за ефикасна, сигурна и навремена испорака на висококвалитетни дигитални содржини и услуги.

Според податоците на ДЗС, во јануари 2016 година пристап до широкопојасен интернет имале 92,5% од деловните субјекти.

Мерка 3: Заедничка погранична железничка станица Македонија- Србија

Краток опис на мерката

Со изградбата на заедничката погранична железничка станица во Табановце, меѓу Македонија и Србија ќе се постигне ефикасен и брз премин на патнички и товарен сообраќај на граничен премин, преку скратување на процедурите за контроли кои треба да бидат извршени од страна на службите на двете земји. Имено, контролите ќе се прават од едно место „one stop shop“ и тоа во движење на возот. Согласно директивата 2012/34 на Европскиот парламент и Советот од 21 ноември 2012 година за создавање единствен европски железнички простор, во февруари 2015 година се склучи Спогодба за утврдување на граничните процедури меѓу двете земји од страна на Министерите за транспорт, а во јуни 2016 година се склучија и Протоколите меѓу релевантните служби од Македонија и Србија (полиција, царина, инспекциски служби итн.).

Активности по години

2017 година: изработка на физибилити студија, основни проекти и тендерска документација и поднесување Апликација до ВБИФ (WBIF) за инвестициски грант

2018 година: избор на градежна фирма, склучување договор и воведување изведувач на работите

⁴⁰World Bank - Macedonia Partnership Country Program Snapshot April 2016

2019 година: изведба на градежни работи

Буџетско влијание

Проектирање: 380.000 евра, ВБИФ (WBIF)

Изградба: околу 3,5 милиони евра Инвестициски грант преку ВБИФ (WBIF)

Очекувано влијание врз конкурентноста

Целта на Проектот е да се подобри меѓународниот железнички превоз меѓу железничките мрежи на двете соседни држави, како и воспоставување и спроведување на правната и институционалната рамка за постепено отворање на пазарот на железнички транспорт во Југоисточна Европа, врз основа на постепено остварување.

Мерката ќе придонесе за намалување на застоите на границите преку поедноставување и скратување на процедурите на граничниот премин и давање услуги по принципот едношалтерски систем, како и за зголемување на конкурентноста на железничкиот сектор во споредба со другите начини на транспорт.

Очекувано социјално влијание

Мерката ќе придонесе за олеснување на транспортот на патници на овој граничен премин.

Потенцијални ризици

Ненавремено завршување на градежните работи

Мерка 4: Надградба и рехабилитација на Коридор X

Краток опис на мерката

Предвидена е надградба и рехабилитација на транспортниот Коридор X со што целиот патен коридор ќе се комплетира на ниво на автопат, а со рехабилитацијата на делниците долж истиот, ќе се подобри капацитетот и севкупната ефикасност на патот E-75 Север - Југ. Исто така, се предвидува и доградба и модернизација на железничкиот Коридор X.

Активности по години

Кај патната и железничката инфраструктура се предвидуваат следните активности:

2017 година

- Изградба на патна делница Демир Капија – Смоквица во должина од 28,3 км.
- Рехабилитација и надградба на делницата Смоквица - Гевгелија во должина од 10,15 км.
- Рехабилитација и надградба на левата секција од автопатската делница Куманово– Миладиновци во должина од 22,5 км.
- Обновување на железничката делница Неготино – Ногаевци во должина од 30 км.
- Модернизација на 10 железнички станици долж Коридор X.

2018 година

- Рехабилитација и надградба на десната секција од автопатската делница Куманово– Миладиновци во должина од 22,5 км и
- Набавка и монтажа на опрема за автоматско регулирање на брзината на возовите ETCS (ETCS) и контролор на радиостаниците GSMR (GSMR) по должината на Коридорот X Табановце - Гевгелија.

2019 година

- Изградба на патот A1 и Пан-европскиот коридор Xd Градско – Прилеп–првата делница во должина од 10,2 км, а втората во должина од 15 км.

Буџетско влијание

Делница Демир Капија – Смоквица = 210 милиони евра (ИПА, ЕБРД, ЕИБ и Буџет на РМ)

Делница Смоквица- Гевгелија = 4,153 милиони евра за градба + 0,518 милиони евра Договор за надзор (85 % ИПА, 15 % Буџет на РМ)

Делница Градско – Прилеп = 31,8 милиони евра (ЕБРД) и 41 милиони евра (ИПА 2) (претпоставена вредност).

Куманово-Миладиновци = 5,1 милиони евра за градба + 0,60 милиони евра Договор за надзор (85 % ИПА, 15 % Буџет на РМ)

Неготино = Ногаевци 10 милиони евра - заем од ЕБОР

Железнички станици = 2,4 милиони евра (85 % ИПА, 15 % Буџет на РМ)

Набавка и монтажа на опрема за автоматско регулирање на брзината на возовите = 0,5 милиони евра, Контролор на радиостаниците = 0,3 милиони евра ВБИФ (WBIF)

Очекувано влијание врз конкурентноста

Со изградбата и рехабилитацијата на овие делници, целиот Коридорот X ќе биде изграден на ниво на автопат. Со ова значително ќе се подобри конкурентноста на земјата во однос на зголемување на сообраќајот, зголемување на безбедноста на сообраќајот и намалување на времето на патување. Ефектите ќе бидат подобрување на транспортот на стока за домашните и транзитните превозници, како и скратено време на патување. Исто така, ќе се обезбеди посилно интегрирање со пазарите од земјите од регионот и поврзување со заедничкиот пазар на ЕУ.

Со обновување делници на железничката пруга ќе се овозможи зголемување на дозволената брзина до 120 км/ч, со што ќе се намалат времето и трошоците за патување и ќе се подобри конкурентноста во патничкиот и товарниот железнички сообраќај наспроти патниот сообраќај по Коридорот X. Исто така, ќе се намали времето и трошоците за движење на стоките и патниците низ железничките станици преку поставување посебни влезови за патници и товар. Со подобрена контрола на движење на возовите ќе се овозможи сигурно и безбедно користење на железничкиот сообраќај, како за превоз на патници така и за превоз на стока.

Очекувано социјално влијание

На краток рок ќе има значително подобрување на вработеноста од локалното население во регионите каде што се врши изградба или рехабилитација на делниците. Така, ефектот врз вработеноста на Проектот автопатска делница Демир Капија - Смоквица претставен како број на работни места е следниот: во текот на имплементацијата на Проектот вработени се 4.165 лица со просечно времетраење од 48 месеци на овие работни места. Во текот на оперативната фаза вработени се 87 лица со просечно времетраење од 276 месеци на овие работни места.⁴¹

На долг рок мерката ќе влијае за подобра географска поврзаност, со тоа што ќе се забрза транспортот на патници и на стока на оваа делница како на домашните така и на транзитните превозници. Проектот ќе придонесе за подобрување на сигурноста и безбедноста на патниците.

Со обновувањето на делниците значително ќе се подобри безбедноста на патниците во патничкиот железнички сообраќај. Железничките станици ќе бидат модернизирани според најдобрите практики на ЕУ со цел да се исполнат барањата и потребите на патниците, вклучувајќи ги и патниците со посебни потреби. Контролата на движење на возовите ќе придонесе за подобрување на сигурноста и безбедноста на патниците.

Потенцијални ризици

⁴¹CBA of the Project for Construction of the section Demir Kapija - Smokvica

Ненавремено завршување на градежните работи.

Мерка 5: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII

Краток опис на мерката

Предвидена е надградба и рехабилитација на патниот и железничкиот Коридор VIII.

Активности по години

Кај патната и железничката инфраструктура се предвидуваат следните активности:

2017 година

- Изградба на автопатот А2, делница Кичево – Охрид (57 км).
- Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце (30,8 км).
- Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка (34 км).
- Изработка на основен проект со тендерска документација за изградба на нова железничка делницата од Крива Паланка до Деве Баир, граница со Бугарија.
- Подготовка на основен проект со тендерска документација за изградба на нова железничка делница од Кичево до Лин, граница со Албанија во должина од 62,6 км.

2018 година

- Изградба на автопатот А2, делница Кичево – Охрид
- Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце
- Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка

2019 година

- Изградба на автопатот А2, делница Требеништа – Струга во должина од 8,5 км.
- Изградба на експресен пат А2, делница Ранковце - Крива Паланка во должина од 23 км
- Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце
- Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка

Буџетско влијание

Куманово - Бељаковце: градежни работи – заем од ЕБОР: 46,4 милиони евра, надзор над градбата: 2,5 милиони евра грант преку ВБИФ (WBIF), изработка на основна документација 1,5 МЕУР грант преку ВБИФ (WBIF)

Бељаковце-Крива Паланка: градежни работи-заем од ЕБОР: 145 милиони евра, надзор над градбата: 3,0 милиони евра грант преку ВБИФ (WBIF) и 4 милиони евра од заемот, за изработка на основна документација 2,7 милиони евра грант преку ВБИФ (WBIF)

Крива Паланка-Деве Баир граница со Бугарија, изработка на основен проект со тендерска документација 3,0 милиони евра грант преку ИПА

Кичево–Лин, граница со Албанија, изработка на основен проект со тендерска документација 8,0 милиони евра грант преку ИПА

Изградба на автопат А2, делница Кичево – Охрид: 374 милиони евра финансиран 90% од ЕКСИМ банка и 10% од Јавното претпријатие за државни патишта.

Изградба на автопатот А2, делница Требеништа – Струга: 45 милиони евра заем од ЕБОР.

Изградба на експресен пат А2, делница Ранковце - Крива Паланка: 78 милиони евра заем од Светска банка.

Изградба на експресен пат А2, делница Крива Паланка - граница со Бугарија: 30 милиони евра заем од ЕБОР.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Со изградбата и комплетирањето на железничкиот Коридор VIII ќе се намали времето на патување меѓу Скопје и Софија со железница за околу 1 час во однос на сегашното време на патување со патен сообраќај. Ќе се намали времето на регионално патување меѓу Куманово и Крива Паланка со железница за приближно 35 минути од сегашното време на патување од приближно 50 минути со патен сообраќај. Ќе се скрати железничката врска помеѓу Македонија и Црно Море за приближно 200 км, а помеѓу Македонија и Истанбул за приближно 150 км. Ќе се зголеми капацитетот за превоз на товар така што ќе се овозможи минување на до 10 товарни во секоја насока, што е еквивалентно на 400 патни камиони. Со реализација на мерката ќе се овозможи директен железнички пат меѓу Македонија и Бугарија, избегнувајќи ја потребата за минување преку Србија и олеснување на размената со Бугарија.

Со изградба на патните делници долж Коридорот VIII значително ќе се подобри конкурентноста на земјата во однос на подобрата поврзаност на овој регион од земјата и интегрирање на овој регион со целокупната транс-европска мрежа. Ќе се обезбеди непречен и ефикасен пристап до бугарските и албанските пристаништа, како и пристап до потенцијални пазари од Истокот и поврзување на коридорот ТРАСЕКА (TRACECA)⁴².

Ќе се олесни размената меѓу Бугарија, Македонија и Албанија, а ќе се обезбеди и подобра поврзаност со регионалната област на зафаќање на Коридорот VIII со главните јужни италијански пристаништа и оваа област.

Очекувано социјално влијание

На краток рок ќе се отворат нови работни места во фазата на изградба на делниците на железничкиот и патниот Коридор VIII. На долг рок мерката ќе влијае за подобра географска поврзаност, со тоа што ќе се забрза транспортот на патници и на стока како на домашните така и на транзитните превозници. Мерката ќе придонесе за подобрување на сигурноста и безбедноста на патниците.

Потенцијални ризици

Ненавремено завршување на градежни работи и доставување на проектна документација.

Мерка 6. Изградба на 400 kV далекувод од ТС Битола 2 до македонско албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид

Краток опис на мерката

Овој Проект е дел од иницијатива за воспоставување голем коридор Исток- Запад за пренос на електрична енергија помеѓу Бугарија, Македонија, Албанија и потенцијално Италија (преку планиран подводен кабел). Оваа секција (Битола до македонско - албанската граница, со трафостаница во Охрид) е дел од македонско/албанската секција на тој коридор. Главната цел на Проектот е изградба на високонапонска линија за пренос на енергија од 400kV помеѓу Трафостаница Битола 2 и македонско - албанската граница, со изградба на нова трафостаница од 400/110 kV во близина на Охрид. Овој Проект е идентификуван како приоритетен во формирањето регионален пазар на електрична енергија во Југоисточна Европа, и ќе придонесе за стабилноста и безбедноста на системот на електрична енергија на Балканот, не само за двете држави што се директно засегнати,

⁴²TRACECA е кратенка за Транспортниот коридор Европа-Кавказ-Азија

туку и за системите на електрична енергија во регионот, преку затворање на прстенот од 400 kV помеѓу Албанија, Грција, и Македонија.

Активности по години за компонентите на Проектот: далновод од ТС Битола 2 до ТС Охрид, ТС Охрид, Проширување на ТС Битола 2 и Подобрување на паметната мрежа

2017: почеток на тендерскиот процес

2018: започнување на градежните работи

2019: продолжување на градежните работи

Влијание врз буџетот

Вкупниот трошок за имплементација изнесува 49 милиони евра. Проектот е финансиран од МЕПСО и не влијае врз годишниот буџет на Република Македонија

Очекувано влијание врз конкурентноста

Директните придобивки⁴³ од изградбата на интерконекцијата се огледуваат преку приходите од: намалени загуби на електрична енергија (просечно 1,9 милиони евра/годишно), намалување на неиспорачаната електрична енергија (просечно 1.500 евра/годишно), зголемено производство на електрична енергија (просечно 700.000 евра/годишно), ефикасен диспечинг и балансирање на генераторите (просечно 400.000 евра/годишно), зголемени преносни капацитети и поголеми транзити на електрична енергија (просечно 70.000 евра/годишно). Интерконективното електрично поврзување меѓу Македонија и Албанија носи значителни придобивки во надминување на „тесните грла“ во мрежата кои го ограничуваат пристапот на генераторите до регионалниот пазар на електрична енергија. Со тоа се намалува производната цена како во националните системи, така и на регионално ниво. Дополнително, и во двата система се намалува увезената енергија и се намалуваат преливите кај акумулациите (последниот ефект значи „ослободување“ на постојната „зелена енергија“).

Во однос на влијанието на Проектот врз работата на националната и регионалната преносна мрежа, може да се очекуваат следните ефекти:

- оформување 400 kV контура Албанија – Македонија – Грција,
- зголемен преносен капацитет на мрежата за поддршка на прогнозираниот пораст на оптоварувањето и транзитите на електричната енергија и приклучување нови производни капацитети,
- подобрена доверливост на регионалната мрежа, сигурност на напојување и стабилност на преносниот систем,
- намалување на техничките загуби на електрична енергија во преносниот систем,
- подобрување на квалитетот на напојување со електрична енергија (нормализирање на напонскиот профил, стабилизирање на тековите на моќност и флукуации на фреквенцијата итн.),
- поддршка на развојот на регионалниот пазар на електрична енергија во Југоисточна Европа и креирање можности за трговија со Бугарија и Италија, и
- намалување на трошоците за обезбедување резервни капацитети и можност за поддршка при хавариски ситуации.

Во студијата за изводливост⁴⁴ влијанието врз македонската економија е проценето на 37,8 милиони евра за 15 години.

⁴³Feasibility Study and ESIA for Elbasan (AL) - Bitola (MK) 400 kV Transmission Line, COWI – IPF Consortium, January 2013.

⁴⁴Feasibility Study and ESIA for Elbasan (AL) - Bitola (MK) 400 kV Transmission Line – Europe Aid/128073/C/SER/MULTI WB4bis-REG-ENE-01: 2013

Очекувано социјално влијание

Поради многубројните подготвителни и градежни работи Проектот ќе ангажира локални компании. Исто така, Проектот го подобрува квалитетот на понудата на електрична енергија, што ќе создаде подобра околина за водење бизнис и ќе ја зголеми вработеноста.

Потенцијални ризици

Проблеми со експропријација на земјиштето.

Мерка 7. Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем

Краток опис на мерката

Македонската преносна мрежа од 110 kV беше главно изградена во шеесеттите и седумдесеттите години. Најголем дел од линиите и опремата во трафостаниците се ближат кон крајот на нивното траење. Преносните линии и останатата опрема, за кои се проценува дека се со намалени резултати, оперативната сигурност и безбедност (технички грешки, чести прекини, влошената состојба) треба да бидат санирани.

Инвестицијата за ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем е составена од четири компоненти:

- ревитализација на седум 110 kV далекуводи (ТС Битола 1 - ТС Прилеп 1, ТС Осломеј – ТС Кичево, ТС Скопје 1 - ТС Миладиновци, ТС Велес – ТС Овче Поле, ТС Скопје 4 – ТС Велес, ТС Штип – ТС Овче Поле, ТС Штип – ТС Пробиштип),
- нова опрема за трафостаниците,
- комплетно затворање на оптичкиот прстен на преносната мрежа и
- инсталација на системите за надзор и управување со трафостаници.

Активности по години

2017: Опрема за ТС: рехабилитација на трафостаници, опрема под висок напон и релејна заштита

Оптичка јамка: набавка и инсталација на оптичка земјена жица и опрема и изградба на подземна инсталација за оптичка врска

2018: Активностите ќе бидат определени следната година

2019: Активностите ќе бидат определени следната година

Буџетско влијание

Вкупниот трошок на имплементацијата е 40,5 милиони евра. Проектот е финансиран од МЕПСО и не влијае на буџет на Македонија.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Со ревитализацијата и модернизацијата на преносната мрежа ќе се постигне исправност, доверливост, сигурна работа на преносната мрежа, ќе се обезбеди размена на податоци помеѓу Националниот диспечерски центар и електроенергетските објекти, пренос на податоци од областа на деловното и финансиското работење, пренос на податоци за далечинско водење и управување и обезбедување видео надзор на сите објекти приклучени на преносната мрежа, поврзување со соседните телекомуникациски мрежи за пренос на податоци на Србија, Бугарија, Грција и Албанија преку постојните и новите интерконективни водови, исполнување на барањата на Европската асоцијација на електропреносните систем-оператори ЕНТСО-Е (ENTSO-E) за обезбедување дигитална електронска врска со најмалку два соседни преносни систем оператори за размена на податоци од витално значење за водење на системите и стабилност на регионот.

Очекувано социјално влијание

Поради многубројните подготвителни и градежни работи Проектот ќе ангажира локални компании. Исто така, Проектот го подобрува квалитетот на понудата на електрична енергија, што ќе создаде подобра околина за водење бизнис и ќе ја зголеми вработеноста.

Потенцијални ризици

Проблеми со експропријација на земјиштето.

4.3.3. СЕКТОРСКИ РАЗВОЈ

4.3.3.1. Развој на земјоделскиот сектор

Земјоделството во Република Македонија има значајно учество во БДП, вработува голем број лица и има голем придонес во надворешно-трговската размена. И покрај неговата важност за македонската економија, секторот е фрагментиран, слабо опремен и со релативно застарена технологија, што секако има импликации на растот. Фрагментираното производство и недоволната механизација ги ограничува земјоделците да остварат поголемо производство и да произведуваат количества потребни за одредени пазари, што влијае врз ограничување на растот на земјоделството. Вложувањето повеќе ресурси за наводнување е особено важно за зголемување на производството на култури со висока додадена вредност.

Напредокот во консолидација на земјиштето и развојот на функционален пазар на земјиште би биле важни за зголемување на продуктивноста на секторот. Земјоделството е еден од секторите кој е директно погоден од климатските промени. Се очекува дека во блиска иднина и недостигот на водата и побарувачката за вода ќе бидат високи. Во малите земјоделски стопанства системите за наводнување се недоволни и лошо дизајнирани. Многу земјоделски стопанства зависат од локални бунари и неодржливите испумпани подземни води, што не е ниту регулирано, ниту се наплаќа.

Според публикацијата на Светска банка за намалување на ранливоста на македонскиот земјоделски систем од климатските промени, земјоделството е еден од најчувствителните економски сектори, така што без јасен план за усогласување на земјоделските политики со климатските промени, руралното население е во ризик. Во текот на следните 40 години климатските промени ќе се зголемат и ќе ги отежнат условите за земјоделското производство. Се очекува зголемување на температурите, проследено со поголемо намалување на врнежите, особено во клучните периоди за одгледување - на лето. Со предвидување на водоснабдувањето и побарувачката под услови на климатски промени, во иднина се очекува значителен недостиг на вода, што значи дека ќе има недоволно вода на располагање за наводнување на сите култури. Доколку ништо не се преземе за прилагодување кон промените, ова би можело да доведе до загуби на земјоделците од 50% или повеќе за повеќето култури според сценариото на средно (умерено) влијание.

Вкупниот инсталиран капацитет за наводнување може да обезбеди наводнување на 163.693 ха земјоделско земјиште, односно 144.894 ха во средно сушна година. Наводнуваните површини во 2014 година се проценети на 20.575 ха односно само 4% од обработливото земјоделско земјиште. Процентот на наводнувана површина на земјоделско земјиште е под просекот на ЕУ 27 (околу 5%). Наводнуваната површина е значително под просекот на земјите со медитеранска клима на кои припаѓа и Македонија (на пример Грција - 31%, Малта - 27%, Кипар - 21%, Италија - 21%, Шпанија - 10%).

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година „обновувањето и изградбата на системите за наводнување е приоритет на земјоделската политика, особено во однос на очекуваните негативни ефекти од климатските промени кои најмногу ќе влијаат на намалување на количината достапна вода за наводнување, како и зголемување на потребите за наводнување. Оттука, крајната цел е тековно зголемување

на наводнуваните површини во земјата на ниво на инсталиран капацитет (144.000 ха), и постепено проширување на хидросистемите да се постигне целта за наводнувана површина на половина од обработливата површина (околу 250.000 ха). Поточно, повеќето големи капитални инвестиции во нови хидросистеми и инвестиции за проширување и реконструкција на постоечките хидросистеми во земјата треба да започнат во наредниот период. Овие инвестиции ќе имаат директно влијание врз зголемување на приносите и на физичкиот обем на земјоделското производство. Идните фази на изградба на системите ќе бидат според анализите за идното влијание на климатските промени, за целите на соодветно прилагодување на техничките параметри“.

Трошковната ефикасност на новите инвестиции во наводнувањето може да се постигне доколку инвестициите се спроведуваат паралелно со проекти за консолидација на земјиштето.

Високата фрагментацијата на земјоделското земјиште (мали и фрагментирани земјишни парцели) има негативни ефекти врз продуктивноста и ефикасноста на земјоделското производство, а со тоа и на конкурентноста на македонските земјоделски производи. Без какви било промени во насока на подобрување на постојната структура на земјиштето, потенцијалот за земјоделскиот сектор ќе остане на ниско ниво.

Просечната големина на парцела на земјоделско земјиште е под 0,2 ха (висока фреквенција на парцели помали од 0,2 ха) и со значително присуство на граници меѓу нив или дисперзирани мали парцели на неорганизиран земјоделски простор.

Од 190.000 фарми, најголем дел (околу 80%) се индивидуални земјоделски стопанства - семејни фарми со просечна големина од 1,7 ха. На индивидуалните земјоделски стопанства работат околу 440.000 членови на домаќинствата и 141.000 сезонски ангажирани лица. Малите фарми произведуваат ограничени количества земјоделски производи со различен квалитет поради што се во подредена положба на пазарот, без преговарачка моќ со откупувачите и преработувачите. Од суштинско значење е воспоставување одржлив модел за организирање на земјоделците.

Некои од клучните карактеристики што ќе влијаат на развојот на земјоделските задруги и здруженија се поврзани со промените што се случуваат, како што се: прилагодување на производството на глобалната дистрибуција на конкурентноста, промена на структурата на производителите и зголемување на приносите на земјоделците, проблемите со кои се соочуваат, како што се вклучување на малите земјоделци во современиот пазар и промените со кои ќе се соочат (царинска либерализација, промени во потрошувачките навики, начин на трговија итн).

Мерка 8. Подобрување на системите за наводнување

Краток опис на мерката

Со цел да се обезбедат континуирани и долгорочни инвестиции во инфраструктурата за наводнување и одводнување, изготвен е десетгодишен плански документ „Инвестициски план за водостопанска инфраструктура за периодот 2015-2025 година“. Овој план вклучува: рехабилитација и реконструкција на постојната инфраструктура за наводнување и одводнување, со цел постигнување одржливост во користењето на водите; надградба и проширување на постоечките хидросистеми, со цел зголемување на наводнуваната површина во земјата; и изградба на нови големи објекти во македонскиот хидросистем.

Оваа мерка ги содржи следните капитални инвестиции:

- **Изградба на браната Речани на реката Оризарска** – за наводнување земјоделско земјиште од приближно 1.500 хектари и производство на електрична енергија преку изградба на 2 хидроцентрали со капацитет од 2.852 KW.

- **Изградба на браната Конско блиску до Гевгелија** – за снабдување на регионот со вода, наводнување приближно 4.200 хектари земјоделско земјиште со систем капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување дополнителни количини вода за хидросистемот „Ослободување на Дојранското Езеро”.

- **Изградба на главниот правец на снабдување во рамки на проектот Равен-Речица** – за наводнување околу 6.000 хектари земјоделско земјиште.

- **Изградба на брана на реката Слупчанска** – за снабдување на регионот со вода и за наводнување приближно 7.800 хектари земјоделско земјиште.

- **Втората и третата фаза на „Проектот за подобрување на искористувањето на водениот басен на Злетовица”** – за наводнување 4,570 хектари земјоделско земјиште. Фазата 3 на овој проект е изградба на 3 мали хидроцентрали на реката Злетовица со инсталиран капацитет од 15 MW и проектирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

- **Втора фаза на „Програмата за наводнување на јужната долина на реката Вардар–санација и модернизација на системите за наводнување во југоисточниот регион со што ќе се покријат 3.900 хектари земјоделско земјиште.**

- **Втора фаза на изградбата на ХС “Лисиче”** – за наводнување околу 4.100 хектари земјоделско земјиште.

- **Изградба на системи за наводнување со мал обем (до 300 хектари)** – тендерската документација треба да биде готова до август 2019 година.

Активности по години

2017 година

- Почеток на изградба на браната на Оризарска,
- Почеток на градежни работи на браната Конско и на системот за наводнување Равен Речица,
- Градежни активности за изградба на пристапен пат до браната Речани,
- Подготовка на техничка документација за браната на реката Слупчанска,
- Развој на инфраструктурен проект, детален дизајн и елаборат за влијанието врз животната средина за ХС “Лисиче”,
- Спроведување на втората фаза на „Програмата за наводнување на јужната долина на реката Вардар”,
- Спроведување на втората фаза на изградбата на ХС “Лисиче”.

2018 и 2019 година

Продолжување на градежните работи според потпишаните договори

Влијание врз Буџетот

Трошокот за целосна имплементација на мерката за периодот 2017-2019 година е 96.000.000 евра. Годишниот буџет за 2017 под програмата за рурален развој е 4.560.261 евро.

- Изградба на браната Речани на реката Оризарска – 39.200.000 евра буџетски средства под Програмата за рурален развој.
- Изградба на браната Конско – 40.640.000 евра буџетски средства под Програмата за рурален развој.
- ХС Равен – Речица – 15.030.000 евра буџетски средства под Програмата за рурален развој.

- Изградба на брана на реката Слупчанска – 19.500.000 евра буџетски средства под Програмата за рурален развој.
- Втора и трета фаза на „Проект за подобрување на искористувањето на водениот басен на Злетовица” – 1.000.000 евра грант од Европската инвестициска банка (ЕИБ).
- Втора фаза на „Програма за наводнување на јужната долина на реката Вардар” – 10.250.000 евра заем од КфВ (KfW).
- Започнување со градежните работи од втората фаза на „Програмата за наводнување на јужната долина на реката Вардар”.
- Втора фаза на изградбата на ХС „Лисиче” - 37.750.000 евра.
- Изградба на системи за наводнување со мал обем (до 300 хектари) – 5.000.000 евра ИПА 2015-2017 – Тендерската документација треба да биде готова до август 2019 год.
- Инвестиции во инфраструктурата за наводнување – 3.000.000 евра во 2017 година.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Спроведувањето на мерката ќе го зголеми учеството на наводнуваното земјоделско земјиште од моменталните 4% на приближно 6% (од 20.575 до 20.575+11.700) и исто така ќе ги подобри постоечките системи за наводнување. Со спроведувањето на овие капитални проекти, земјоделците во тие региони ќе имаат на располагање вода за наводнување на земјоделското земјиште и можности за зголемување на земјоделските приноси. Мерката ќе овозможи производство на електрична енергија преку изградба на хидроцентрали, како и обезбедување дополнителни количини вода за хидросистемот „Ослободување на Дојранското Езеро”.

Пристапот на земјоделците до редовно наводнување се очекува да ја зголеми конкурентноста преку воведување нови сорти, диверзификација за земјоделски култури со повисока вредност и повисоки приноси.

Одржлив развој на системите за наводнување и одводнување, преку инвестирање во инфраструктура за наводнување и одводнување.

Очекувано влијание врз општествените резултати

Изградбата на брани ќе обезбеди пристап до вода за пиење за луѓето во тие области, контрола на поплавите по течението и индустриски развој на регионот преку зголемено производство на електрична енергија, што ќе води кон создавање нови работни места. Подобреното земјоделство ќе резултира во зголемено наводнување на земјиштето. Олеснување на локалните мали системи за наводнување ќе промовира одржливост на руралните домаќинства.

Потенцијални ризици

Ненавремено довршување на градежните работи.

Мерка 9. Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште

Краток опис на мерката

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 „Проектите за репарцелизација и консолидација на земјиштето ќе се вршат паралелно со процесот на планирање на инфраструктурата во однос на квалитетот на патната мрежа и мрежата за наводнување, како дел од интегрираниот пристап кон руралниот развој.

Приоритет ќе се даде на регионите со развиено и интензивно земјоделство каде што малите и фрагментирани парцели претставуваат значително ограничување на натамошниот развој на земјоделството како примарна земјоделска активност во руралните средини, пред сè врз основа на интересот кај земјоделците. Процесот на

консолидација на земјиштето може да биде инициран од најмалку половина од сопствениците на земјиштето во консолидационите подрачја или по службена должност од страна на ресорното министерство. Консолидација се применува ако најмалку 70% од сопствениците на парцели во областа на консолидација се согласуваат да се спроведе консолидација преку распределба на земјоделското земјиште, односно сите сопственици во случај кога консолидацијата се спроведува по пат на размена на парцели. Процесот на консолидација ќе се користи за зголемување на површината на земјиштето по земјоделско стопанство преку купување или по пат на распределба на државно земјоделско земјиште што е достапно под наем.

За да се постигнат подобри резултати, активните политики за консолидација на земјиштето во земјоделството ќе бидат комбинирани со соодветна примена и на други политики кои влијаат врз спречување на понатамошна фрагментација или иницирање и интензивирање на процесот на консолидација на земјоделското земјиште како што е „мобилноста на пазарот на земјоделско земјиште“.

Активности по години

2017 година:

- Зајакнување на свеста за процедурите за консолидација и идентификација на нови региони за консолидација;
- Започнување процес на градење на капацитетот на МЗШВ и други заинтересирани страни за успешна имплементација на проектите за консолидација на земјиштето;
- Започнување процес на развој на алатки и процедури за имплементација на проектите за консолидација;
- Воспоставување Систем за мониторинг и евалуација.

2018 година:

- Градење на капацитетот на МЗШВ и други заинтересирани страни;
- Развој на алатки и процедури за имплементација на проектите за консолидација;
- Имплементација на три/четири проекти за консолидација;
- Мониторинг и евалуација.

2019 година:

- Градење на капацитетот на МЗШВ и други заинтересирани страни;
- Имплементација на три/четири проекти за консолидација;
- Мониторинг и евалуација.

Буџетско влијание

Вкупните трошоци изнесуваат 4 милиони евра (од кои националното финансирање изнесува 1 милион евра).

Очекувано влијание врз конкурентноста

Можноста земјоделците да се здобијат со фарми со помалку парцели кои се поголеми и подобро обликувани, како и да се прошири големината на нивните имоти им овозможува истите да станат поконкурентни. Подобрената структура на земјоделскиот имот може да го олесни воведувањето нови земјоделски технологии, што доведува до попросперитетен и ефикасен земјоделски сектор. Придобивките од консолидацијата на земјиштето во земјите од ЕУ резултираат со зголемување на бруто приходот на земјоделците и намалување на работните часови.

Со цел да се создаде значителен ефект, најмалку 30% од целото земјоделско земјиште ќе биде консолидирано во наредните 30 години, за што е потребна реализација на проектиза консолидација на 3000 ха земјиште секоја година. Претпоставувајќи дека времето на подготовка / спроведување изнесува три години, тоа значи дека секоја година околу 10.000 хектари ќе бидат во фаза на имплементација.

Очекувано социјално влијание

Консолидацијата на земјиштето ја промовира социјалната стабилност преку обновување на руралните заедници. Резултатите од разни истражувања и процени на проектите за консолидација на земјиштето покажуваат дека многу рурални заедници што биле вклучени во консолидација на земјиштето покажуваат зголемување на бројот на нови работни места.

Проектот ќе се спроведува во согласност со Доброволните упатства на држење на земја (VGGT - Voluntary guidelines of land tenure), што претставува родово чувствителен и социјално инклузивен пристап на интервјуирање и состаноци каде што сите учесници ќе бидат во можност да ги искажат своите интереси и ќе влијае на нивниот избор на проектот.

Мерка 10. Земјоделски задруги

Кус опис на мерката

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година, за подобрување на структурата во земјоделскиот сектор, односно за подобрување на позицијата на земјоделците на пазарот и зголемување на нивната преговарачка моќ во однос на откупувачите, како и постигнување пониска цена за набавка на репроматеријали и механизација, и средства за инвестиции, предвиден е проектот „Формирање и поддршка на земјоделски задруги“, со кој се дава поддршка на здружување на земјоделците во земјоделски задруги, т.е. формирање и функционирање на земјоделските задруги и развој на земјоделските задруги, преку следниве мерки и активности:

- отстранување на правните и административните пречки за формирање и успешно функционирање на земјоделските задруги;
- обезбедување советодавна и финансиска поддршка на иницијативите за формирање задруги и нивно континуирано следење во иницијалниот период на воспоставувањето до постигнување оптимална функционалност;
- воспоставување систем на континуирани обуки за менаџери кои ќе управуваат со земјоделските задруги за подобрување на маркетиншките, организациските, комуникациските и менаџерските способности и
- организирање национална медиумска кампања за промоција на економското здружување на земјоделците.

Националната стратегија за земјоделство и рурален развој исто така укажува на одредени потсектори како производство на живина и млечни производи, каде што поддршката за формирање задруги е идентификувана како добра можност за ревитализирање на производството, преку групирање на малите производители.

Така, во Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2016 година предвидена е мерката „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење земјоделска дејност“, каде што средства се доделуваат за следните подмерки:

- основање и функционирање земјоделски задруги регистрирани во Регистар на земјоделски задруги при Министерството;
- помош за премии за осигурување, во износ кој не надминува 70% од трошокот за осигурување на земјоделската задруга од мал обем и 80% за земјоделската задруга од голем обем, и
- инвестиции за набавка на земјоделска механизација во висина од 90% од вкупната вредност на набавката.

Во регистарот на земјоделски задруги досега се запишани 35 земјоделски задруги, од кои 7 земјоделски задруги се од голем обем, останатите 28 земјоделски задруги се од мал обем,

со вкупен капацитет од околу 1100 хектари обработлива површина, 260 пчелни семејства, 450 грла говеда, 200 кози и 250 овци.

Активности по години

2017 година

- Поттикнување на процесот на пазарно-ориентирано здружување на земјоделците во земјоделски задруги.
- Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период).
- Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.

2018 година

- Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период).
- Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.

2019 година

- Поддршка за стекнување со Заштитени ознаки за квалитет на земјоделски и прехранбени производи.
- Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период).

Буџетско влијание

Вкупните трошоци за спроведувањето се 5.550.000 евра, од кои за 2017 година: 2.650.000 евра, за 2018 година: 2.200.000 евра и за 2019 година: 700.000 евра.

- Поттикнување на процесот на пазарно-ориентирано здружување на земјоделците во земјоделски задруги и обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период): 850.000 евра во 2017 година, 700.000 евра во 2018 година, и 700.000 евра 2019 година.

- Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи: 3.300.000 евра ИПА поддршка.

- Поддршка за стекнување со Заштитени ознаки за квалитет на земјоделски и прехранбени производи: 150.000 евра од мерките за поддршка на задругите во програмите за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Потребата за формирање земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку поттикнување економско здружување во земјоделски задруги, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите производи, ќе ја зајакнат нивната пазарна улога, ќе ја зголемат конкурентноста и ефикасноста во работењето, ќе го зголемат индивидуалниот приход на земјоделецот, а воедно ќе се овозможи поквалитетно производство, сигурен пласман и поголем профит. Како резултат на тоа, целта на хоризонталната интеграција на субјектите што се вклучени во секторот за производство на храна во основа е ориентирана кон земјоделските задруги кои на најсоодветен начин ќе доведат до подобрување на структурата за снабдување со земјоделски производи.

Очекувано социјално влијание

Развојот на земјоделските задруги дополнително ќе придонесе за заедницата преку зголемување и задржување на работните места во земјоделството и преработувачката

индустрија, заштита на животната средина, одржување на животот и културата во руралните средини.

Во моментот 36 лица се вработени како управители на постојните задруги. Се очекува дека оваа бројка ќе биде двојно поголема со вработување кадар за работа со машини ако се земат предвид новите инвестиции во модернизација на земјоделското производство. Исто така, ќе се формираат и нови задруги со што бројот на вработените ќе биде уште поголем.

Потенцијални ризици

Ограничените капацитети на задругите може да ја попречат модернизацијата на производствените практики и трансферот на нови технологии во производството.

4.3.3.2. Развој на секторот индустрија

Македонската економија се потпира на мал број индустриски сектори и извезува во ограничен број трговски партнери, така што неповолни пазарни услови кои би влијаеле на еден или повеќе од овие сектори или на економските случувања во овие трговски партнери можат да имаат материјален и неповолен ефект врз целокупните економски услови во Македонија. Иако во последните години Македонија ја диверзифицираше својата економија, со сектори како автомобилската индустрија кои стануваат сè поважни, македонската индустрија останува премногу зависна од металите, рударството и текстилниот сектор. Иако овие сектори се релативно диверзифицирани и содржат голем број производители, на крајот на 2015 година текстилот и облеката учествуваа со 14,6% во вкупното индустриско производство, рударството и вадењето камен со 11,6% и металите со 5,5%.

Индексот на конкурентни индустриски перформанси (CIP)⁴⁵ на УНИДО е добар индикатор за капацитетот и потенцијалот на индустријата. Индустриската конкурентност се дефинира како капацитет на државите да го зголемат своето присуство на меѓународните и домашните пазари додека ги развиваат индустриските сектори и активностите со повисока додадена вредност и технолошки состав. Според УНИДО, индексот за македонската индустрија изнесуваше 0,026 во 2013 година (последни достапни податоци). На пример, Германија има највисок CIP индекс од 0,576.

Проблемите со кои се соочува индустријата се зависноста од увозот на сировини и интермедијарни добра и материјали од далечни добавувачи, ниската преговарачка моќ со добавувачите, големите домашни извозници се главно во традиционалните индустрии со цената како примарен двигател на конкурентноста, недоволен развој на кластерите, ограничен пристап до финансии, недоволен развој на управувачките и маркетиншките вештини и друго.

Важен структурен проблем е недостатокот на соработка помеѓу научните и образовните институции и индустријата, како и слаба усогласеност на образовните програми со потребите на пазарот на труд, што резултира со недостаток на адекватно обучена работна сила.

Во изминатиот период, дојде до постепена промена во структурата на индустриското производство како резултат на отворањето нови капацитети што произведуваат производи со повисока технолошка вредност, посебно во ТИРЗ, кои целат кон привлекување странски инвеститори и кои се воспоставени со цел поддршка на модерните технологии. ТИРЗ се слободни зони во однос на царините и даночните закони, и обезбедуваат целосно развиена инфраструктура и пристап до комуналии.

⁴⁵ United Nations Industrial Development Organization, Industrial Development Report 2016

Моментално во Македонија има четири оперативни ТИРЗ, а неколку други се во фаза на планирање. Странските компании што работат во ТИРЗ вклучуваат неколку компании во автомобилскиот, електронскиот, машинскиот и секторот за производство на опрема. Овие компании главно произведуваат добра за извоз со висока додадена вредност. Сепак, прелевањето во домашната економија е ограничено. За да се обезбедат широки придобивки и одржливост на стратегијата за раст водена од СДИ, препорачани се дополнителни реформи за да се отстранат пречките со кои се соочува домашниот приватен сектор, како што се ограничениот пристап до финансии и непредвидливоста на бизнис средината⁴⁶.

4.3.3.3. Развој на секторот услуги

Услужниот сектор во македонската економија има највисоко учество во БДП со над 50%. Секторот забележа раст од 3,9% во 2015 година, при што во рамки на услугите најголем придонес кон растот на економската активност имаше дејноста трговија, транспорт и угостителство, каде што е забележан реален раст од 7,3%. Услужниот сектор е и најголемиот работодавач со учество од над 50% во вкупниот број вработени лица во 2015 година. Како клучни подрачја за развој на служниот сектор во следните неколку години се издвоени: 1) електронската трговија, 2) туризмот и угостителството и 3) креативните индустрии.

Електронска трговија

Електронската трговија бележи нагорен тренд во последните неколку години, иако сè уште е недоволно развиена во споредба со земјите-членки на ЕУ. Како главни причини за нејзиниот развој се издвојуваат: зголемениот пристап до Интернет, зголемената употреба на платежни картички и едноставната регулатива и ниските трансакциски трошоци.

Со Законот за електронска трговија се уредуваат услугите на информатичкото општество поврзани со електронската трговија, одговорностите на давателите на услуги на информатичкото општество, комерцијалната комуникација и правилата во врска со склучувањето на договорите во електронски облик. Постојното законодавство не содржи посебни барања и услови за вршењето на дејноста на трговците преку Интернет и со тоа не претставува проблем за започнување со работа во оваа дејност. Задолжително е само припишувањето и објавување правила и политики за приватност, како и испорака и враќање на паричните средства со кои се гарантира сигурноста на потрошувачите. Трошоците за извршување на електронските трансакции исто така се незначителни, при што провизиите се движат од 3-5%, додека царинската давачка при поднесување на извозната царинска декларација за овој тип трговија е укината⁴⁷.

Меѓутоа, потребно е да се нагласи дека постојат и ограничувачки фактори кои го попречуваат натамошниот развој на електронската трговија, како што се: 1) недоволната информираност за постоењето електронски продавници, 2) ризикот од злоупотреба на личните податоци на потрошувачите и 3) потребата од проширување на постоечката законска регулатива. Недоволната информираност за можностите за извршување трансакции преку Интернет и ризикот од злоупотреба на личните податоци на потрошувачите директно влијаат врз малата побарувачката за овој вид трговија, што се гледа и преку податокот дека во првиот квартал на 2016 година само 10,4% од деловните субјекти со повеќе од 10 вработени имале веб-страница која овозможува нарачување и резервирање добра и услуги. Неопходно е да се направат напори за граѓаните да се

⁴⁶IMF Article IV Report, November 2016

⁴⁷Анализа на состојбата со електронската трговија во Република Македонија, УСАИД, 2010http://mioa.gov.mk/files/pdf/dokumenti/Analiza_e-trgovija_29.11.10.pdf

запознаат со предностите од употребата на електронската трговија како современ начин на тргување, како и дека истата е лесно остварлива и без постоење ризик од злоупотреба на лични податоци.

Туризам и угостителство

Податоците на ДЗС покажуваат раст на бројот на туристи во периодот 2011-2015 година од 26,0%, кој главно се должи на растот на бројот на странски туристи од 48,3%. Раст од 10,1% е забележан и кај бројот на ноќевања, кој во целост е последица на растот на бројот на ноќевања на странските туристи од 37,2%, додека бројот на ноќевања на домашните туристи бележи пад во анализираниот период. Сепак, растот е најголем во текот на летните месеци, што наведува на забрзаниот развој на летниот туризам. Вкупниот број вработени во сместувачките и угостителските објекти во истиот период забележал раст од 14,3%, додека бројот на нови работни места во секторот е само 5,5% од вкупниот број нови работни места во економијата.

Сепак, треба да се има предвид дека напорите за развој на туризмот главно се насочени кон летниот туризам, при што во земјата има неискористен потенцијал за развој на други видови туризам, како што се зимскиот, селскиот, бањскиот и винскиот туризам⁴⁸. Поволните природно-географски услови и културното наследство создаваат потенцијал за привлекување домашни и странски туристи, но недоволно развиената инфраструктура и недоволната понуда на сместувачки и угостителски објекти претставува ограничувачки фактор. Важен аспект за одржлив развој на туристичкиот сектор е и висококвалификуваната млада работна сила, а најголем дел од вработените во секторот се лица со завршено средно образование. Дополнително, ограничувачки фактор е и недостигот на долгорочна стратегија за развој на туризмот во земјата.

Креативни индустрии

Македонската индустрија за софтвер покажа добри резултати во периодот од 2011-2015 година, што резултираше со зголемен број претпријатија, вработени, обрт и извоз. Притоа, околу 95% од приходот доаѓа од ИТ-услугите (модел на работа со подизведувачи), пласиран главно на странските пазари, што не го намалува потенцијалот на домашниот пазар. Освен тоа, на страната на понудата на ИТ-услуги од Македонија не се јавуваат само претпријатијата, туку и висококвалификувани поединци кои ги поседуваат потребните знаења.

Најновите трендови покажуваат интерес помеѓу странските претпријатија за проширување на своите капацитети во Македонија. Ова создава многу поволна положба за висококвалификуваните работници, но, од друга страна, домашните компании се соочуваат со предизвиците во обезбедувањето доволно квалификувани работници. За таа цел, во изминатиот период се спроведени низа мерки за поттикнување на бројот на студенти на техничките факултети кои дадоа позитивни резултати.

Главните предизвици за одржливиот развој на креативните индустрии произлегуваат од потребата за создавање квалитетна понуда на работна сила која може да одговори на барањата на странските претпријатија, така што е неопходно да се продолжи со спроведувањето на мерките за поттикнување на студирањето на техничките универзитети.

⁴⁸Национална стратегија за развој на туризмот во Република Македонија, нацрт-план на Kohl & Partner

Мерка 11: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство

Краток опис на мерката

Мерката има за цел спроведување активности за зголемување на конкурентноста на МСП во секторот, што ќе придонесе за зголемување на приходите на мажите и жените, а особено на младите. Она што е важно е дека фокусот е ставен на обезбедување одржливи системски промени во секторот.

Мерката се спроведува во рамки на Програмата за зголемување на пазарна вработливост (прва фаза), поддржана од страна на Швајцарската агенција за развој и соработка. Програмата има за цел да поттикне промени во овој сектор, со користење пазарен пристап, кој вклучува ефективни платформи со засегнатите страни врз основа на насоките за одржливи промени. Тоа ќе доведе до раст на претпријатијата во Секторот туризам и угостителство преку проширување на постојниот пазар и пристап до нови пазарни можности.

Опфатени се три туристички дестинации - Охрид, Маврово и Крушево, на кои ќе им се помогне да го искористат целосниот потенцијал на нивното историско, природно и културно наследство преку Методологијата за управување со дестинација на Универзитетот во Сент Гален, подобрување на услугите и збогатување на туристичката понуда. Ова ќе привлече повеќе туристи, што за возврат ќе доведе до економски раст и вработување.

- Националната агенција за промоција и поддршка на туризмот и македонските туристички агенции ќе продолжат да го промовираат и поддржуваат туристичкиот сектор во Македонија преку насочена промоција на меѓународните пазари (роуд-шоуа, промотивни патувања (fam trips), таргетирани саеми итн.), што се очекува да ја подобри конкурентноста на туристичкиот сектор на национално ниво.

- Воведување на нови и надградени услуги, како спасување, осигурување, паркинг итн. кои ќе бидат вклучени во туристичката понуда на Крушево, со што се создава основа за комерцијално одржлив бизнис модел. и создавање конкурентна предност на Крушево како дестинација за параглајдерство.

- Консолидација и зајакнување на секторот на туристички водичи преку интерактивна ИТ платформа која ќе има поширок ефект врз македонската туристичка индустрија. Воспоставувањето на светски стандарди за туристички водич (дигитален регистар на лиценцирани туристички водичи, критериуми за проверка на лиценците, рејтинг систем, онлајн оценки итн.) индиректно ќе помогне во развој и пристап до нови пазари и ќе ги поддржи напорите на земјата за откривање на нови дестинации за активен туризам.

Активности по години

2017 година:

- Подобрување на пристапот до меѓународните пазари за дестинацијата Охрид (капацитет за извоз),
- Подобрено управување со дестинација со цел пристап до странските пазари за параглајдерство (дестинација Крушево),
- Подобрени услуги за туристички водич и информирање на туристичките агенции за туристичките водичи.

2018 и 2019 година: Активностите се дефинираат на годишно ниво.

Буџетско влијание

226.022 евра (годишен буџет за 2017 година). Оваа мерка се реализира со поддршка на Владата на Швајцарија.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Зголемениот потенцијал на трите туристички дестинации за привлекување повеќе туристи преку обезбедување подобрени услуги и збогатена туристичка понуда ќе овозможи зголемено учество на домашниот и странскиот пазар, а со тоа и економски раст.

Очекувано социјално влијание

Ќе се создадат нови работни места долж целиот синџир вредности и снабдување во туризмот и се очекува поголема вклученост на млади лица и жени. Околу 600 водичи и нивните вештини и способности ќе бидат видливи и достапни на пазарот на туристичките агенции.

Мерка 12: Зголемување на конкурентноста во секторот на креативни индустрии

Краток опис на мерката

Потсекторите Софтвер и ИТ услуги и Дизајн на производ ќе бидат поддржани со цел развојот на софтвер и дизајн на производ од страна на македонските компании со што ќе постигнат голема пенетрација на пазарот во земјата, како и на меѓународните пазари. Мерката се спроведува во рамки на Програмата за зголемување на пазарна вработливост (прва фаза), поддржана од Швајцарската агенција за развој и соработка, и ги опфаќа следниве активности:

- Имплементација на функцијата за управување со дизајн во трите избрани индустрии: Преработка на храна, Лесна метална индустрија и Мебел. Во заедничка соработка со здруженијата на преработувачи (Македонска асоцијација на преработувачи (МАП), Македонската асоцијација на метална и електро индустрија (МАМЕИ) и Домот на 1000 дизајнери (HO1000D) започна процесот на ангажирање дизајнери во процесот на развој на производ врз основа на побарувачката на компаниите, со крајна цел да се воведат функцијата за управување со дизајн како интегрален дел од процесот на развој на производот.
- Пилотирање нова и надградена услуга понудена од МАСИТ (Македонска комора на ИКТ индустрија) на компаниите-членки и тие што не се членки, согласно ново развиен бизнис план. Седум компании беа избрани врз основа на нивната посветеност и подготвеност за 3 различни пазари (Велика Британија, Шведска и Израел). Овие компании ќе ги нудат своите производи, врз основа на извршена длабинска анализа и претходно спојување со потенцијални партнери.
- По воспоставената соработка и заедничката работилница помеѓу Машинскиот факултет и Универзитетот за уметност од Цирих, деканот и професори од Машинскиот факултет изразија интерес за вклучување на методологијата за истражување дизајн во образовните предмети со цел зголемување на вештините и квалификациите на студентите, почнувајќи од првата година на студии.
- Поддршка на МСП во пристапот до финансиски средства и поквалификуван кадар со цел зголемување на нивната конкурентност. Исто така, ќе се поддржи Агенција за вработување, специјализирана само за ИТ секторот, која ќе ја води комуникацијата меѓу компаниите, провајдерите на неформална обука и невработените млади лица, согласно потребите на индустријата.

Активности по години

2017 година:

- Пристап до пазарот за дизајнери
- Зголемување на извозот од ИТ компании
- Дизајн со социјално влијание

- Услуги за поддршка за ИТ компании.

2018 и 2019 година: Активности се дефинираат на годишно ниво

Буџетско влијание

237.593 евра (годишен буџет за 2017 година). Оваа мерка се реализира со поддршка од Владата на Швајцарија.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Компаниите за производство ќе го зголемат бројот на нови производи, нивната конкурентност на меѓународните пазари и обемот на продажба, што ќе создаде нови работни места за дизајнери и други стручни лица. Македонската ИТ индустрија ќе создаде конкурентна предност во промовирањето сопствени развиени производи.

Очекувано социјално влијание

- Зголемувањето на присуството на компаниите на меѓународниот пазар треба да доведе до зголемување на приходите на компаниите и создавање нови работни места.
- Воведувањето на новиот предмет за методологија за истражување ќе ги зголеми вештините на студентите за соодветно практично истражување што ќе го следат при дизајнирање нови производи и ќе им овозможи подобро разбирање на побарувачката на пазарот и потребите на крајните корисници.
- Агенции за човечки ресурси, хабови и акцелератори кои се веќе основани или се во процес на основање нудат услуги за поддршка на младите за стекнување дополнителни технички и вештини за тимска работа. Се очекува, покрај избраните партнери што ќе ги промовираат и тестираат моделите на соработка со големите компании, другите субјекти да го реплицираат моделот со цел да го зголемат пристапот до квалификувани работници.

4.3.4. ДЕЛОВНО ОКРУЖУВАЊЕ И НАМАЛУВАЊЕ НА НЕФОРМАЛНАТА ЕКОНОМИЈА

Општо за деловното окружување

Подобрувањето на деловното окружување и зголемувањето на конкурентноста на македонската економија се едни од главните приоритети на економските политики на Владата на РМ. Преку низата преземени мерки во изминатите години, во насока на намалување на регулаторните и административните бариери, забрзување на процедурите и намалување на трошоците, Македонија значително го зајакна своето деловно окружување. И понатаму се работи на идентификување на главните проблеми со кои се соочува бизнис секторот, со цел креирање мерки во насока на нивно надминување.

Ваквиот напредок е потврден во најновиот извештај за водење бизнис на Светска Банка “Дуинг Бизнис 2017” каде што Македонија е рангирана на високото 10 место помеѓу 190 економии во светот. Македонија е најдобро рангирана во областа Започнување бизнис, каде што е позиционирана на 4 место во светот. Македонија е добро рангирана и кај индикаторите Плаќање даноци (9 место), Обезбедување градежни дозволи (11 место), Заштита на малцински инвеститори (13 место), како и кај индикаторот Пристап до кредити (16 место помеѓу 190 земји). Сепак, постојат области како Регистрирање имот и Спроведување договори каде што има простор за подобрување.

Согласно Индексот за глобална конкурентност 2016-2017 на Светскиот економски форум, Македонија е рангирана на 68 место од вкупно 138 земји, при што бележи намалување на рангот за 8 места во однос на претходната година. Согласно извештајот, во однос на степенот на развој на економијата, Македонија се наоѓа во фаза 2, Водена од ефикасност, заедно со 30 слични економии, вклучувајќи ги: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Црна Гора, Романија и Србија.

Во Извештајот за проценка на имплементацијата на Европскиот акт за мали бизниси (Small Business Act) се наведува дека Македонија, и покрај тоа што е мала континентална економија, е релативно конкурентна и динамична во однос на нејзините регионални конкуренти.

Приватниот сектор главно го сочинуваат мали и средни претпријатија кои учествуваат со 99,8% во вкупниот број активни претпријатија. МСП се доминантен тип на претпријатија. Заради нивното високо учество во вкупниот број претпријатија тие се значајни извори за вработување, инвестиции како и важни креатори на БДП. Растечкиот број МСП апсорбира најголем дел од работната сила и придонесува за намалување на невработеноста. Малите и средните претпријатија придонесуваат со 76,6% во вкупниот број вработени и 66,6% на додадената вредност. За подинамичен развој на МСП потребно е да се обезбеди подиверзифициран пристап до финансирање, посеопфатна и насочена поддршка и поквалитетни услуги. Но, во земјата недостасува Национална стратегија за развој на малите и средните претпријатија. Претходната стратегија се однесуваше на периодот 2002-2013 година и вклучуваше мерки и активности за поддршка на развојот на претприемништвото и конкурентноста на малите претпријатија.

Публикацијата на ОЕЦД Competitiveness in South East Europe: A Policy Outlook 2016 ја следи конкурентноста преку следење 15 димензии. Во однос на регионот, Македонија е рангирана многу добро во повеќе области, како трговска политика, дигитално општество, иновациона политика, инвестициона политика и други. Како значаен приоритет во наредниот период се наведува потребата за понатамошно подобрување на бизнис климата, привлекување инвестиции и подобрување на извозниот потенцијал кои се од суштинско значење за одржлив раст воден од приватниот сектор и создавање работни места.

Согласно индикаторот Владеење на правото на Светска банка⁴⁹ кој ги мери перцепциите за тоа до кој степен субјектите имаат доверба и се придржуваат кон правилата на општеството, како и квалитетот на спроведувањето на договорите, имотни права, полицијата и судовите и веројатноста за појава на криминал и насилство, Македонија на скала од 0 (најниско ниво) до 100 (највисоко ниво) остварува 50,48% за 2015 година. Во изминатиот период Македонија бележи континуиран напредок кај овој индикатор, а пад е забележан единствено во 2015 година.

Треба да се има предвид дека континуираните напори за подобрување на деловното окружување претпоставуваат честа измена на законските прописи и регулатива што може да претставува ограничување/ризик за странските инвеститори, доколку тие не се сигурни дека во земјата има предвидлива работна средина.

Фискално и парафискално оптоварување

Вкупната даночна стапка во Македонија во 2015 година изнесува 12,9%⁵⁰ и бележи постојано намалување во текот на годините, што значи дека вкупното даночно оптоварување за компаниите е ниско. Просечната даночна стапка во регионот на Источна Европа и Централна Азија изнесува 35,2%, во земјите на ЕУ и ЕФТА 40,6%, додека светскиот просек е 40,8%. Во Македонија се потребни 119 часа за плаќање даноци, што е најкратко време во однос на земјите од регионот на Централна Азија и Источна Европа, каде што просечното време изнесува 247 часа, додека светскиот просек за плаќање даноци изнесува 261 час. Плаќањето даноци се врши целосно преку електронски систем за плаќање даноци, со што постапката е значително поедноставена и поевтинета.

⁴⁹ <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports>

⁵⁰ Извештај Doing Business 2017 на Светска банка

Приватизација

Во однос на индикаторите на транзиција на ЕБРД за 2014 година, во делот на приватизација од голем обем Македонија е оценета со 3,3 што значи дека повеќе од 25% од големите претпријатија се приватизирани или се во процес на приватизирање. Во делот на приватизација од мал обем Македонија е оценета со 4 што значи дека приватизацијата на малите компании е комплетно завршена. Во однос на реструктурирањето и управувањето со претпријатијата, земјата е оценета со 2,7 што значи значителни и постојани активности за промовирање ефикасно корпоративно управување. Во однос на ценовната либерализација и трговскиот и девизниот систем, Македонија во целост ги исполнува стандардите и перформансите кои се типични за развиените напредни индустриски економии, додека во однос на политиката за конкурентност се наведува дека во земјата има воспоставено соодветна законска регулатива и институции.

Спроведување договори

Во однос на индикаторот Спроведување договори согласно извештајот Дуинг Бизнис 2017, Македонија е рангирана на 36 место од 190 земји и бележи намалување на рангот за 10 места во однос на лани. Кај овој индикатор, времетраењето на судската постапка во денови изнесува 634, а трошокот (како % од побарувањето) изнесува 28,8%. Во земјите од Европа и Централна Азија просечното времетраење на судската постапка изнесува 486 дена, додека трошоците изнесуваат 26,6%. Намалувањето на рангот се должи на воведувањето на обврската на странките задолжително да се обидат да го решат спорот преку медијација, пред да поднесат тужба до судот, што се очекува да доведе до намалување на бројот на предмети што ќе се решаваат на суд.

Корупција и неформална економија

Согласно Индексот на перцепција на корупцијата за 2015 година Македонија се наоѓа на 66-то место од вкупно 168 земји и има 42 индексни поени што претставува намалување на рангот за 2 места во споредба со 2014 година (64 место). Во овој извештај се наведува дека иако во дел од земјите во Европа и Централна Азија има одредени подобрувања во борбата против корупцијата, генералната слика за овој регион е дека борбата против корупцијата стагнира. Владите се подготвени да донесат соодветни закони за справување со корупцијата, но нивната примена останува како прашање. Во Унгарија, Македонија, Шпанија и Турција регистрирани се одредени влошувања во справувањето со корупцијата, поради што борбата против корупцијата останува да биде голем предизвик во регионот.

Стапката на неформалната вработеност изнесува околу 20% во 2015 година⁵¹ и е во постојано опаѓање од 2009 година. Постоенето сива економија во земјата предизвикува загуби во буџетските приходи поради неплаќање даноци и придонеси за социјално осигурување кон државата и зголемување на даночното оптоварување за субјектите кои функционираат во рамки на формалната економија. Во насока на намалување на неформалното вработување и сивата економија, во Македонија се имплементираат годишни акциски планови со активности во насока на зајакнување на инспекциските надзори и превентивни мерки (едукации, законски измени и сл.), и унапредување на соработката меѓу институциите на пазарот на трудот.

Пристап до финансии

Според анализата на ЕИБ⁵², генерално, кредитите се достапни, но не секогаш компаниите може да си ги дозволат. Со речиси 6.000 вработени и 430 филијали низ целата земја,

⁵¹<http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.02.pdf>

⁵² Macedonia Assessment of financing needs of SMEs in the Western Balkans countries, European Investment Bank, August 2016

банките им служат на претпријатија независно од нивната големина. Каматните стапки се намалуваат, но ретко се користат необезбедени кредити. Покрај тоа, постепено се појавуваат и други извори за обезбедување на финансиски средства по повластени услови (особено за старт-ап фирми), но пазарот на должничко финансирање не е развиен. Со текот на годините, зголемената конкуренција резултираше со подобри услови за кредити за МСП. Заемодавачите наведуваат голем број ограничувања поради што не може да го зголеми портфолиото на МСП. Тие тврдат дека МСП се поризични со оглед на тоа дека нивниот капацитет за заработка е несигурен. Процената на ризикот на МСП е потешка поради недоволните и често несигурни информации, што доведува до потреба за поинаков пристап. Понатаму, помалите износи на заеми имаат повисоки трансакциски трошоци. Повеќето банки се чини дека веќе се занимаваат со овие пречки, така што имаат посебни одделенија и вработени кои работат посебно со големи компании и со МСП, а некои пак прават разлика и меѓу микро-претпријатија и МСП.

Од аспект на банките, најголемото ограничување претставува општиот недостиг на реални бизнис проекти. Банките не се задоволни од претприемачките вештини и финансиската писменост на потенцијалните клиенти – МСП, како резултат на што се одбиваат многу апликации за кредит. Финансиска поддршка е неопходна за развојот на МСП, но развојот на МСП е потребно да ја оправда финансиската поддршка. МСП гледаат на оваа ситуацијата од поинаква перспектива. МСП се жалат на сложените и обемни постапки за кредитирање и бројната документација. Дополнително, повеќето од нив не можат да обезбедат доволно колатерал, односно обезбедување и не се добро информирани за гарантните можности што им се достапни. МСП исто така сметаат дека е тешко да се разберат сите трошоци околу заемите и дека банките истите не ги објавуваат јасно. Повеќето испитаници, сепак, се на мислење дека пристапот до финансиски средства не е најголемата пречка за растот на МСП во Македонија.

Според Анкетата на претпријатијата на Светска банка од 2013 година⁵³, вредноста на обезбедувањето потребно за добивање заем или кредит се проценува на 275,5% од вкупниот износ на заемот. Анкетата била спроведена во периодот од ноември 2012 до мај 2013 година, кога биле интервјуирани сопствениците и топ менаџментот на 360 фирми. Од нив, 246 се мали претпријатија (5-19 вработени), 94 се средни претпријатија (20-99 вработени), а 20 се големи компании (100+ вработени). Според еден понов документ⁵⁴, барањето за колатерал е околу 150% од вредноста на кредитот. Треба да се истакне дека висината на колатералот зависи од оценката на банката за финансиската состојба на клиентот и ризичноста на проектот. Стратегијата за конкурентност и акцискиот план на Република Македонија 2016-2020 година содржат повеќе мерки за подобрување на пристапот до финансиски средства за фирмите и на среден рок ќе се работи на нивна операционализација⁵⁵.

Е-услуги

Моментално не постои единствен централен портал за пристап до владините е-услуги со повисоко ниво на софистицираност, а корисниците на владини е-услуги (граѓани и претпријатија) пристапуваат кон е-услугите на неунифициран начин. Службениот портал за е-услуги www.uslugi.gov.mk е заостанат и обезбедува само информативни услуги. Можностите за идентификација и плаќање се неконзистентни за сите услуги, што создава збунетост и ја обесхрабрува употребата на е-услуги. Како што е препорачано во извештајот

⁵³ <http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreeconomies/2013/macedonia-fyr#finance>

⁵⁴ Competitiveness Strategy and Action Plan of the Republic of Macedonia 2016-2020, January 2016

⁵⁵ Во рамки на оваа област, Стратегијата вклучува мерки за: воспоставување на национална кредитна гарантна шема, развој на должничко финансирање и нови финансиски инструменти, подобрување на финансиската писменост на МСП и други.

на СИГМА од 2015 година, Министерството за информатичко општество и администрација треба да поттикне развој на службениот портал за јавни услуги <http://uslugi.gov.mk/>. Порталот треба да се развие од статички информативен сајт во платформа каде што корисниците и администрацијата можат да комуницираат за испораката на услуги како и за трансформација на услугите (на пр. преку постојано испробување нови механизми за повратна информација).

Мерка 13: Развој на национален портал за е-услуги

Краток опис на мерката

Мерката предвидува активности за создавање динамичен веб-портал за е-услуги (Национален портал за е-услуги), како единствена точка на контакт со државните тела според едношалтерскиот принцип и користење стандардизирани кориснички интерфејси. Порталот ќе биде достапен преку интернет на различни веб-ориентирани платформи. Визуелниот дизајн на порталот, леснотијата на користење, лесната навигација и користењето W3CG стандарди се особено значајни.

Целта на порталот за е-услуги е да ја зголеми ефикасноста на државните институции и да обезбеди побрзи и поедноставни услуги, преку создавање единствена точка на контакт помеѓу граѓаните и претпријатијата (корисници на е-услуги) и давателите на услуги и преку имплементирање решение кое ќе изврши електронска размена на податоци помеѓу институциите за забрзување на процесот на испорака на е-услуги.

Темелите на порталот за е-услуги се во усвоените правни и воспоставени организациски и технички мерки за имплементирање на едношалтерскиот систем, со што овозможуваат безбедна електронска размена на податоци помеѓу државните институции во согласност со нивните овластувања.

Активности по години

2017 година: - Подобрување на правната рамка за електронско управување

- Нацрт ревизија и промена на Законот за електронско управување и неговите подзаконски акти
- Нацрт водич/методологија/правен акт за провизии за е-услуги
- Зајакнување на капацитетите за имплементација на подобрувањата на Законот за електронско управување и актите за провизии за е-услуги

2018 година: Имплементација на Е-услуги

- Развој и обезбедување целосно функционален национален портал за е-услуги
- Зголемување на бројот на достапни електронски услуги и зголемување на вкупното ниво на софистицираност на електронски административни услуги во согласност со одредниците на ЕУ
- Зголемена употреба на е-услуги од страна на крајните корисници.

Буџетско влијание

Вкупниот трошок на мерката е 518.980 евра (300.462 евра во 2017 година и 218.518 евра во 2018 година). Мерката е компонента на поголем договор за услуги.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Намалување на административниот товар за граѓаните и компаниите, зголемување на ефикасноста на компаниите.

Очекувано социјално влијание

Широка вклученост на сите општествени групи, зголемена доверба во владата, отворени можности за нови бизниси, задоволни корисници, побрзи и поквалитетни услуги, лесен пристап до услугите за населението од руралните средини.

Мерка 14: Усвојување на Национална стратегија за МСП (2017-2022) со Акциски план (2018-2020)

Краток опис на мерката

Во 2017 година се предвидува усвојување на Национална стратегија за МСП (2017-2022), насочена кон поддршка на развојот на МСП и претприемништвото со цел зголемување на продуктивноста и иновативноста на МСП и подобрување на нивната конкурентност на националниот и меѓународните пазари.

Цели на стратегијата се следните:

Конкурентните МСП се двигатели на инклузивен економски раст и создавање продуктивни и пристојни работни места		
Уште подобро деловно окружување	Попродуктивен и конкурентен сектор за МСП	Динамичен екосистем на претприемништво и иновации
Подобрување на креирањето на политиките и координацијата Поедноставување на правното и регулаторното окружување Зајакнување и институционализирање на социјалниот дијалог Подобрување на податоците за МСП и на следењето и оценувањето Воспоставување национална асоцијација на МСП	Подобрување на услугите за деловен развој Подобрување на пристапот до финансии Олеснување на интернационализацијата Поддршка на развојот на индустрискиот сектор	Проширување на претприемништвото во образованието и обуката Подобрување на науката, технологијата и иновациите во развојот на МСП Основање научни и технолошки паркови и инкубатори за иновации

Активности по години

2017: втор квартал - Усвојување на Стратегијата и Акцискиот план

Буџетско влијание

Изработка на Стратегијата = 38.300 евра, финансирана од Меѓународната организација на трудот.

Очекувано влијание врз конкурентноста

1. Конкурентните МСП се двигатели на инклузивен економски раст и на создавањето продуктивни и пристојни работни места.
2. МСП работат во поволно деловно окружување во кое се охрабруваат претприемништвото, инвестициите и продуктивноста, во согласност со европските норми и стандарди.
3. МСП се високопродуктивни и конкурентни учесници на европскиот и другите меѓународни пазари.
4. Конкурентноста на македонската економија сè повеќе се поттикнува од претприемачкиот и иновативниот сектор за МСП.

Очекувано социјално влијание

Зајакнување на консултациите и механизмите за водење дијалог меѓу Владата и приватниот сектор. Посебно внимание ќе биде посветено на вклучувањето на деловните жени во овие механизми, како и на осигурување дека се слуша гласот на микро-претпријатијата.

Потенцијални ризици

Ненавремено усвојување на Стратегијата.

4.3.5. ИСТРАЖУВАЊЕ И ИНОВАЦИИ

Трошоците за истражување и развој од страна на приватниот сектор се многу мали, дури и во високотехнолошките и среднотехнолошките сектори⁵⁶. Според последните податоци на ДЗС, приватните инвестиции во истражување и развој изнесуваат 0,02% од БДП во 2010 година. Јавните инвестиции во истражување и развој пак бележат мал раст и изнесуваат 0,52% од бруто домашниот производ во 2015 година. Како главна пречка за истражување и развој и иновации се високите трошоци на иновациите и ограничениот пристап до финансирање преку банкарските кредити или преку прибирање капитал. Исто така, капацитетот на компаниите да аплицираат за користење финансиски средства достапни преку меѓународни фондови и финансиски институции е ограничен. Пристапот на МСП до финансии за активности поврзани со истражување, развој и иновации е подобрен со основањето и функционирањето на Фондот за иновации и технолошки развој, но покрај постојните инструменти за поддршка на Фондот постојат многу малку други механизми и инфраструктура за поттикнување на вложувањата во истражување, развој и иновации како на пример национална канцеларија за трансфер на технологии, бизнис акцелератори и инкубатори, ризичен капитал, даночни олеснувања и слично. На страна на побарувачката за иновации, воведувањето на иновациите во јавните набавки е сè уште во зачеток и не постојат вложувања преку предкомерцијални набавки.

Следствено на ова, резултатите на земјата во областа на истражување, развој и иновации се скромни. Најновата Ранг листа на иновацииската унија (2015) ја рангира Македонија како „скромни иноватор“ во споредба со останатите европски држави и покрај фактот што земјата постојано напредува во релативниот перформанс, од 35% во 2007 година на 42% во 2014 година, со степен на раст (3,7%) кој е значително над европскиот просек. Ваквото рангирање најмногу произлегува од слабиот перформанс на земјата (под просекот на ЕУ) по однос на сите индикатори. Сепак, идентификувани се одредени јаки страни како на пример воведувањето иновации од страна на малите и средни претпријатија.⁵⁷ Според податоците на ДЗС, бројот на иновативни претпријатија во периодот 2012-2014 година бил 1.078, од кои, 37,1% вовеле иновација на производ и процес, 35,8% вовеле организациска и маркетинг иновација, додека 19,1% истовремено вовеле иновација на производ, процес, организациска и маркетинг иновација.⁵⁸

Согласно анализата "направи или купи технологија" земјите од ЈИЕ претежно се вбројуваат во категоријата "купување технологија" (Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора и Србија) или во категоријата "ниско ниво на иновативност" (Албанија). Извозот на висока технологија учествува со помалку од 4% од вкупниот извоз во Албанија, Босна и Херцеговина и Македонија, со 10% од вкупниот извоз во Хрватска, а со 15,5% од вкупниот извоз на земјите од ЕУ.⁵⁹ Сепак 22% од компаниите во ЈИЕ се вклучени во некаков вид иновации, што ја става Југоисточна Европа пред останатите региони во транзиција. Во Македонија 22,5% од вкупниот извоз на услуги потекнува од активности со примена на висок степен на знаење. Од друга страна пак, бројот на универзитети или други високообразовни институции што биле партнери на активна соработка во воведувањето производ и процес-иновации е значително низок (помалку од 30%).⁶⁰ Соработката меѓу

⁵⁶ EBRD (2014), "Transition report 2014: Innovation in transition"

⁵⁷ Innovation Union Scoreboard 2015, European Union, Belgium 2015

⁵⁸ State Statistical Office of the Republic of Macedonia, News Release No. 2.1.16.20, 01.06.2016

⁵⁹ Competitiveness in South East Europe A POLICY OUTLOOK, 2016

⁶⁰ Статистички годишник 2016, Државен завод за статистика

јавниот сектор, институциите за истражување и развој / академските институции и индустријата е слаба и во голема мера недоволно документирана или промовирана дури и онаму каде што постои.

Според горенаведеното, ограничените инвестиции во истражување, развој и иновации, како и слабата соработка помеѓу приватниот сектор и академските институции претставуваат сериозна пречка во зајакнување на иновациските активности кај микро, малите и средни претпријатија со цел зголемување на нивната конкурентност. Согласно оваа дијагностика, се превземаат активности кои имаат за цел градење инфраструктура за иновации, пилотирање и спроведување на финансиските инструменти на ФИТР и спроведување активности за основање и операционализација на Национална канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ).

Стратешки документи преку кои координирано се таргетираат овие предизвици се Стратегија за иновации на Република Македонија за период 2012-2020 година, Стратегијата за конкурентност на Република Македонија за период 2016-2020 година и Стратегија за образование 2016-2020 година (се очекува да биде усвоена во 2017 година).

Мерка 15: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации

Краток опис на мерката

Индикаторите поврзани со иновацискиот екосистем во Македонија покажуваат недостаток на финансиски вложувања, како и слабости на постоечката „тврда“ и „мека“ инфраструктура. ФИТР ја подобри оваа ситуација до одреден степен со активно спроведување два инструмента за поддршка. Првиот инструмент поддржува проекти со јасна комерцијална амбиција кои се во фаза од „потврден концепт“ (proof of concept) до преткомерцијална (претпазарна) фаза. Преку овој инструмент, Фондот обезбедува финансирање до 85% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 30.000 евра. Вториот инструмент поддржува проекти со јасна комерцијална цел кои се во фаза на прототип (или соодветна фаза во зависност од видот на иновативниот производ, услуга, процес) сè до преткомерцијална (претпазарна) фаза. Преку овој инструмент, Фондот обезбедува финансирање до 70% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 100.000 евра.

Горенаведените инструменти поддржуваат одредени сегменти од иновацискиот циклус додека иновацискиот екосистем би требало да нуди разновидна и флексибилна поддршка во сите фази на иновацискиот циклус (од идеја до комерцијализација на глобален пазар). Исто така, досегашното искуство од спроведувањето на двата инструмента за поддршка покажа ниско ниво на подготвеност за инвестиции кај МСП. Со цел надминување на овие недостатоци, потребно е дополнување на иновациската инфраструктура на начин кој истовремено би го зголемил пристапот до финансии за секој сегмент од иновацискиот циклус и би ја зајакнал подготвеноста на компаниите за инвестиции, што на подолг рок би водело до поефективна искористеност и позначајни резултати. Од овие причини, во претстојниот период, ФИТР планира развој и пилотирање на следните нови инструменти за поддршка:

I. Инструмент за поддршка – „Кофинансирани грантови за екстензија на технологии“

Инструментот ќе биде наменет за анализа на потребите и воведување нови, напредни технологии што би ги подобриле перформансите на македонските МСП и би ја подобриле нивната конкурентност на домашниот и надворешните пазари. Напредните технологии би овозможиле понатамошно воведување и зајакнување на иновативните активности кај

претпријатијата и би го подобриле потенцијалот на приватниот сектор за апсорпција на инвестициски капитал.

II. Инструмент за поддршка – „Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори“

Инструментот ќе биде наменет за воспоставување и активно работење на деловно-технолошки акцелератори како субјекти за давање инфраструктурна поддршка на иновациската дејност, од кои се очекува да одиграат клучна улога во националниот систем на иновации преку обезбедувањето ресурси (технички и финансиски) кои водат до забрзан и одржлив раст и развој на новооснованите трговски друштва стартапи. Овој инструмент се очекува да понуди дополнителни извори за финансирање иновациска дејност кај новоосновани претпријатија, но и значително да ги зајакне човечките капацитети во рамките на новооснованите претпријатија и да придонесе кон зголемување на подготвеноста за привлекување инвестиции и ризичен капитал.

III. Воведување нов инструмент за поддршка –Техничка помош за поддршка на иновативна дејност

Инструментот ќе биде наменет за обезбедување консултантски услуги за поддршка на иновативната дејност (анализа на иновативен потенцијал, воведување и управување со иновации, заштита на интелектуална сопственост, подготовка за привлекување инвестиции, развој на иновациски проекти и сл.) во приватниот сектор по поволни услови.

Активности по години

2017 година: Подобрување на регулаторната рамка – усвојување подзаконски акти за воведување на новите инструменти за поддршка.

Пилотирање на новите инструменти за поддршка – Кофинансирани грантови за екстензија на технологии и Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори.

2018 година: Пилотирање на новиот инструмент за поддршка - Техничка помош за поддршка на иновативната дејност.

2018-2019 година: Спроведување на новите инструменти за поддршка.

Буџетско влијание:

Инструмент бр.	2017	2018	2019
I.	€125.000	€650.000	€575.000
II.	€83.333	€458.334	€500.000
III.	€100.000	€200.000	€200.000
Вкупно:	€218.333	€1.308.334	€1.275.000

Средствата за спроведување на компонентите I и II се обезбедени со договорот за заем со Меѓународната банка за обнова и развој (Светска банка), оперативниот буџет на Фондот и ИПАРД, компонентата III ќе се спроведе под претпоставка дека за оваа мерка ќе се обезбедат донаторски средства од други извори.

Очекувано влијание на конкурентноста

Се очекува горенаведените инструменти за поддршка да го зголемат нивото на јавни и приватни инвестиции во истражување, развој и иновации (како процент од БДП), да го зголемат бројот на компании кои вовеле иновација на производ/процес/услуга, да ги зајакнат човечките капацитети на малите и средни претпријатија и да поттикнат соработка помеѓу академскиот и приватниот сектор. Тоа ќе придонесе кон зголемување на квалитетот на понудата на добра и услуги, како и зголемување на капацитетите на домашните компании да ги исполнат меѓународните стандарди за безбедност и квалитет, што води кон зголемена конкурентност и учество во меѓународниот пазар.

Очекувано социјално влијание

Преку вложувањата во истражување, развој и иновации се зголемува конкурентноста на домашните компании на домашниот и глобалниот пазар, што пак резултира со економски раст и зголемен број работни места. Преку подобрувањето на перформансите на економијата, како и преку зголемувањето на квалитетот на добра и услуги достапни на пазарот, воведувањето иновации води и кон зголемен животен стандард на населението.

Потенцијални ризици

Вклученоста на релевантните чинители и понатамошното јакнење на капацитетите на Фондот за иновации и технолошки развој се клучни предуслови за успешно спроведување на компонентите наведени под оваа мерка. Подобрувањето на подготвеноста за инвестиции кај МСП паралелно со зголемувањето на финансиската поддршка е од клучно значење за апсорпција на достапните фондови. Недоволната комплементарност на ресурсите и механизмите претставува значителен ризик за понатамошното спроведување на постојните и новите инструменти за поддршка.

Мерка 16: Троен хеликс партнерство

Краток опис на мерката

Троен хеликс партнерството како потенцијал за иновација и економски развој во општество базирано на знаење, има значајна улога за универзитетите, индустријата и владиниот сектор за генерирање нови институционални и социјални форми за производство, пренос и примена на знаења. За таа цел Министерството за образование и наука иницираше основање НКТТ како механизам за поврзување и олеснување на соработката меѓу универзитетите, бизнисот и државните институции. Сите подготвителни активности за основање на НКТТ се завршени. Одржувањето на основачкото собрание на кое треба да се основа НКТТ е пролонгирано, поради потребата за усогласување на Законот за иновациона дејност, а со цел обезбедување правна рамка за НКТТ, како и за вклучување на Фондот за иновации и технолошки развој како еден од основачите на НКТТ. Предлог – измените на Законот за иновациона дејност се доставени на мислење до сите засегнати чинители и треба да се усвојат од Владата на РМ. Се планира НКТТ да почне да функционира во првата половина на 2017 година.

Врз основа на анализата на потенцијалот, приоритетите и стратегиите на земјава, констатирано е дека постојат три главни тематски области кои треба да се опфатат во процесот на трансфер на технологии:

I. Земјоделство,

II. Информатичка и комуникациска технологија - ИКТ,

III. Обновливи извори на енергија (зелена енергија).

НКТТ ќе поддржи проекти од неколку (5-10) „дополнителни области“: хемиска, фармацевтска, металуршка, машинска, автомобилска индустрија, креативни индустрии и туризам, доколку со нив се идентификуваат издржливи резултати од истражување и развој, искуство во водење апликативни проекти и посветеност. НКТТ ќе понуди поширок сет услуги отколку само трансфер на технологии, што ќе опфаќа раководење со договори за истражувања, поттикнување соработка помеѓу универзитетите и индустријата, поддршка на универзитетите и индустријата за активности поврзани со технологии и интелектуална сопственост. Како резултат на овие услуги НКТТ треба да генерира приходи, со кои ќе ги поддржува своите активности на долг рок, со оглед на фактот што трансферот на технологии не е профитабилен бизнис, туку е механизам за развој на економијата. НКТТ ќе подготви регистар на експерти од различни индустриски области во земјата, како и регистар за достапни лаборатории и лабораториски услуги, што се

набавени во рамки на проектот „Опременување лаборатории за научно-истражувачка и апликативна дејност“ со цел поголема достапност до крајните корисници. Идентификувани се следниве крајни корисници: научни и истражувачки институции, јавни и приватни универзитети со истражувачки потенцијал, стартап и спин-оф компании, мали и средни претпријатија, иновативни компании и индустрии, странски технолошко ориентирани компании кои ќе бидат заинтересирани да соработуваат со локални партнери, постоечки и потенцијални странски инвеститори, стопански комори, владини институции, невладини организации и фондации, кластерски здруженија, истражувачки компании, консултантски компании и банки.

Активности по години

2017 година: Операционализација на НТТО (екипирање тим, опременување на НТТО, организирање обуки за вработените, воспоставување на процесите и развој на стратегија за заштита на интелектуална сопственост, развој на маркетинг стратегија, развој на стратегија за финансирање и стратегија за обезбедување извори на финансирање, воспоставување систем за финансиско известување и контрола

2018 година: Поддршка на најмалку 5 пилот иновативни проекти во првата година од функционирањето (2018 година), двојно зголемување на целта во втората година и континуирано зголемување на бројот на поддржани проекти годишно од третата година натаму.

2019 година: Да се поднесат најмалку 5 патент анализи и 2 патента во период од 4 години.

Буџетско влијание

Во рамките на Проектот за развој на вештини и поддршка на иновациите (финансиран преку заем од Светската банка), кој се спроведува во рамките на Министерството за образование и наука предвидени се 870.000 евра за обезбедување техничка помош и финансиски ресурси, а исто така ќе се финансира и набавката на бази на податоци за купување патент и истражување на пазарот со цел да се олесни почетната фаза на формирање на НКТТ.

Предвидено е финансирањето на НКТТ да се одвива преку проектот СКИЛС до средината на 2019 година, до кога се очекува НКТТ да се профилира како главен партнер во областа на трансфер на технологии.

Очекувано влијание на конкурентноста

Оваа реформска мерка се очекува да ги стимулира клучните елементи на иновативната економија, односно претприемништвото, комерцијално ориентираните истражувања, партнерството помеѓу универзитетите и индустријата, како и преземањето ризик што може да доведе до подобрување на извозот на производи и услуги.

Очекувано социјално влијание

НКТТ исто така ќе се фокусира и на големите компании и ќе ја поттикнува нивната соработка со универзитетите, особено преку развојот и имплементацијата на пракса потребна за проекти за магистерски и докторски студии и специфични образовни програми. Студентите, наставно-научниот кадар на универзитетите, истражувачките институции и претпријатијата се очекува да имаат корист од активностите на НКТТ, бидејќи таа треба да ја поттикне комерцијализацијата на технологиите, апсорпцијата на знаењата на национално и глобално ниво. Подобрување на капацитетот за иновации и напорите за развој кон економија базирана на знаење, ќе овозможи можности за вработување, зголемена продуктивност и економски раст.

Потенцијални ризици

- Недостаток од внатрешни технолошки способности - увозот на технологија не значи целосно разбирање и познавање на таа одредена технологија.
- Високата цена на технологијата - високата цена во ресурси за интегрирање на постоечката добро развиена алатка или методологија може да се случи како резултат на високи оперативни и/или трошоци за одржување.
- Организациски отпор и комуникациски бариери - основните елементи за успешен трансфер на технологии се сигурен извор на корисни информации, посветеност на размена на информации и флексибилни канали за пренос на информации.
- Бизнис ризик – произлегува од постојани промени во контекст на бизнисот, а може да биде ризик на трошоци, ризик за побарувачка, ризик од курсни разлики и каматен ризик.

4.3.6. ПОТТИКНУВАЊЕ НА НАДВОРЕШНАТА ТРГОВИЈА И ИНВЕСТИЦИИТЕ

Како мала и отворена економија, Македонија мора да се потпира на извозот и на зголемување на конкурентноста за да може да одржи долгорочен раст. Потпомогната со една активна стратегија за промоција на странски директни инвестиции, Македонија постепено се поместува кон извозно-ориентиран модел на раст. Како резултат на тоа, во последните неколку години Македонија обезбеди разновидност на извозот и во однос на производите и во дестинациите, и го зголеми технолошкиот интензитет на својата извозна кошница.

Извозот на стоки од Македонија е на просечно технолошко ниво⁶¹ и главно се состои од метали, хемиски производи, текстил и машини. Оттаму, Македонија извезува и стоки со повисок квалитет, вклучувајќи машини и возила, како и хемиски производи. Така, и покрај зголемувањето на трошоците за труд по единица производ, Македонија во последните години беше во можност да го прошири својот пазарен удел за извоз на стоки во Европската унија, што укажува, меѓу другото, и на повисок квалитет на стоката наменета за извоз. Девизниот курс е фиксен и врзан за еврото, како главна валута во размената со странство.

Вкупните извозни перформанси на производствениот сектор се задоволителни во споредба со другите земји од Западен Балкан. Германија е далеку најважниот пазар за извоз на Македонија, а други важни извозни пазари се Бугарија, Косово, Италија и Србија. Транспортот игра важна улога во секторот на тргувани услуги, додека туризмот е релативно неразвиен и во моментот, главно, привлекува гости од регионот. Сепак, генерално, нето-извозот на услуги придонесува за подобрување на тековната сметка на земјата.

Имајќи предвид дека најголемиот број домашни фирми во Македонија се мали (со помалку од 10 вработени), истите имаат големи потешкотии да бидат конкурентни на извозните пазари, поради нивната неефикасност и високите трошоци за царина, логистика и трговска инфраструктура. Малите и средни претпријатија во Македонија се соочуваат со предизвиците на интеграција во меѓународните пазари поради недостатокот на менаџерски, финансиски и технички капацитети, што ја ограничува нивната конкурентност. Иако мултинационалните фирми влијаеја врз вработеноста и растот на новите индустрии со подобри долгорочни изгледи, нивната ограничена поврзаност со домашните компании спречуваат пошироко влијание врз економијата. Македонија ќе мора повеќе да го поттикне и надгради извозот за да ја зголеми конкурентноста, и тоа преку:

⁶¹ Improving Competitiveness in the Balkan Region – Opportunities and Limits, June 2016, The Vienna Institute for International Economic Studies

инвестирање во инфраструктурата, промовирање појака инвестициска клима, олеснување на растот на бизнисите и трговските врски и поддршка на деловната софистицираност, вештините и иновациите. Ова ќе ѝ помогне на земјата да привлече дополнителни инвестиции за одржлив раст, предводен од приватниот сектор.

Во врска со трговските договори, во 2016 година беше донесен Законот за ратификација на Протоколот 4 кон Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Македонија и Европската заедница и нејзините членки и истиот започна со примена.

До крајот на 2017 година се планира да заврши усогласувањето на Протоколите за потекло на стоката со Турција и земјите на ЕФТА, согласно Регионалната конвенција за пан-евро медитерански правила за потекло и да се спроведе процесот на ратификација.

Во рамки на ЦЕФТА се планира ратификување на дополнителниот Протокол 5 за олеснување на трговијата (побрзо движење и царинење на стоките, вклучително и транзитните) до крајот на првата половина на 2017 година, а Протоколот за трговија со услуги до крајот на 2017 година. Напоредно со преговорите за либерализација на услугите, предвидено е во 2017 година да се преговара и да се склучи Спогодба за признавање на професионалните квалификации, со која директно ќе се влијае на олеснување на трговијата и либерализација на трговијата со услуги, со цел да се редуцира какво било ограничување што постои денес во регионот при извоз на услуги.

Имајќи предвид дека не сите земјите членки на ЦЕФТА се и членки на СТО (Србија, Косово и Босна и Херцеговина), а имајќи ги предвид најновите случувања во олеснувањето и либерализацијата на трговијата со стоки и услуги, сите земји на ЦЕФТА одлучија да усвојат регионални документи за олеснување на трговијата и либерализација, со почитување на одредбите на СТО. Тие документи ќе бидат анекси на постоечкиот договор на ЦЕФТА. Намерата е понатаму да се елиминираат можните трговски бариери што постојат во пред-пристигнувањето на стоката и да обезбедат поголема либерализација на трговијата со услуги, од тоа што е договорено или сè уште се преговара во рамките на СТО.

Мерка 17: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Ќафасан (ИПА 2013)

Краток опис на мерката

Поради просторната ограниченост и зголемениот обем на стоков сообраќај на граничниот премин Табановце, најфреквентен граничен премин (ГП) во Македонија, долж пан-европскиот Коридор X, и најфреквентниот граничен премин кон Албанија, ГП Ќафасан, долж пан-европскиот Коридор VIII, условите на процесирање стокови пратки се ограничени. Заради забрзување и олеснување на трговијата потребна е надградба на постојните објекти. Градежните работи на граничните премини ќе опфатат проширување на постојните царински терминали, изградба на други објекти, како и дополнителни сообраќајни ленти за движење на товарниот сообраќај на ГП Табановце.

Активности по години

Во 2016 година завршија подготвителните активности за имплементација на проектот за надградба на ГП Табановце, добиени се потребните документи за градба и се избрани изведувач на градежните работи и надзор над истите. Градежните работи започнаа во четвртиот квартал од 2016 година. Се планира градежните работи да бидат завршени во рок од 12 месеци. Во тек се подготовките на документи за градба и техничка документација за објава на тендер за надградба на ГП Ќафасан.

2017 година: Во 2017 година се предвидува завршување на градежните работи на ГП Табановце. Тендерската постапка за градежни работи и надзор на ГП Ќафасан се

планирани до крајот на третиот квартал, а градежните работи би започнале во четвртиот квартал.

2018 година: Во четвртиот квартал се планира да заврши надградбата, и градежните работи, и надградените објекти на ГП Кафасан да бидат функционални.

Буџетско влијание

Проектот за надградба на ГП Табановце се финансира од програмата ИПА (2012) и национално кофинансирање и изнесува 1,89 милиони евра. Од нив 1,45 милиони евра се средства обезбедени од ИПА (Компонента 1), а националното кофинансирање изнесува 0,44 милиони евра.

Проектот за надградба на ГП Кафасан се финансира од програмата ИПА (2013) и национално кофинансирање и изнесува 1,48 милиони евра. Од нив 1,14 милиони евра се средства обезбедени од ИПА (Компонента 1), а националното кофинансирање изнесува 0,37 милиони евра.

Очекување на влијанието врз конкурентноста

Се очекува зголемување на бројот на возила што го користат ГП Табановце да се зголеми и тоа: на влез до 25%-30%; на излез до 34%-38%, додека бројот на транзит возила во двете насоки ќе биде 30% од вкупниот број товарни возила.

Проектите ќе придонесат кон: забрзување и олеснување на стоквата размена преку двата гранични премина; олеснување на транспортот долж транс националните оски Север- Југ (Коридор X) и Исток – Запад (Коридор VIII) кои се поврзани со транс-европските транспортни мрежи по 2018 година; намалени застои на граничните премини и придонес во склоп на другите преземени активности како што е воведувањето на Заедничкиот транзитен систем - проект реализиран во 2015 година, во насока на поголема конкурентност на земјата.

Очекуваните придобивки од реализацијата на проектите се: зголемена пропусна моќ на преминот за стокови пратки, намалено време потребно за вршење на граничните/царинските формалности, подобрена инфраструктура за примена на современи средства за инспекција, што ќе придонесе за забрзување и олеснување на стоквата размена преку граничните премини и олеснување на транспортот долж пан - европските коридори X и VIII.

4.3.7. ОБРАЗОВАНИЕ И ВЕШТИНИ

Пристапот до образование е подобрен, но сепак постои недоволна поврзаност помеѓу резултатите од образовниот систем и потребите на приватниот сектор, компаниите укажуваат на недоволен квалитет и достапност на вештини и покрај високата невработеност.

Образовниот систем се состои од предучилишно, основно (6-14 години), средно (15-17/18 години) и високо образование. Системот за предучилишно образование се соочува со значајни предизвици меѓу кои недоволна опфатност на децата во предучилишните установи, неконзистентно спроведување на нормативите и стандардите во предучилишните установи, нецелосни стандарди за рано учење и развој, недоволен број на просветни работници итн.

Нивото на писменост во земјата е високо и изнесува 98,8% за мажите и 96,8% за жените (ДЗС, 2015 година). Бруто-стапката на опфат изнесува 63%, а нето-стапката е 91%.

Стручно образование не привлекува доволен број ученици и не е воспоставен современ систем на постсредно стручно образование. Се забележува несовпаѓање меѓу понудата на кадри од системот за СОО и побарувачката на пазарот на работна сила; системот за

ововедување нови квалификации во СОО е нефлексибилен и неделотворен, се забележуваат и значителни недостатоци во знаењата на наставниците за современите технологии поврзани со наставните предмети, а соработката со деловниот сектор за практична обука на учениците и учење во работна средина е неефикасна. Центарот за стручно образование и обука има лимитирани капацитети за реализација на активностите и низок буџет со кој располага. Според Извештајот на ОЕЦД за конкурентноста во земјите од ЈИЕ, Македонија има индекс од 2,5 (индексот се движи од 1 до 5) за соработка меѓу Центарот за стручно образование и бизнис заедницата, што е повисоко во однос на повеќето земји од регионот на ЈИЕ (Србија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора). Сепак, има голем простор за унапредување на ваквата соработка.

Главни предизвици во високото образование се недоволниот квалитет на високото образование проследен со нецелосно функционален систем за акредитација и евалуација на универзитети и неприлагодени студиски програми на потребите на пазарот на труд.

Иако пристапот до образование е подобрен, сепак остануваат предизвици во обезбедувањето вештини за „нови економии“⁶², како и подобро поврзување на производите од образовниот систем со потребите на приватниот сектор. Системот на средното стручно образование и обука и високото образование ставаат акцент на традиционалните когнитивни вештини, а во случајот на средното СОО, фокусот е на тесно дефинираните професионални профили, со ниска вертикална и хоризонтална флексибилност. Наодите од анкетата на Светска банка во рамки на проектот СТЕП (STEP) за мерење вештини, покажува дека сè повеќе се побаруваат „вештини на новата економија“, како што се способност за извршување комплексни задачи, аналитички и организациски способности итн., кои не може да се автоматизираат. Исто така, новите работни места бараат висока примена на различни вештини, а сè помалку употреба на елементарни и рутински вештини. Овие наоди упатуваат на тоа дека образованието мора да ја смени својата улога од учење факти и теорија кон развивање вештини што може да се применат на различни работни места. Развојот на Националната рамка на квалификации е значајно за намалување на несовапаѓањето на понудата и побарувачката на работна сила.

Главни предизвици во секторот за неформално образование и образование за возрасни се неусогласеноста помеѓу побарувачката и понудата на образование за возрасни заради недостатокот на информации за потребите од работна сила, ниската свест на населението и компаниите, отсуство на систем за валидирање на неформалното и информалното учење, отсуство на сеопфатен систем за финансирање на образованието на возрасни.

Показателот за учество во доживотно учење, кој мери колку од лицата на возраст од 25-64 години се стекнале со едукација или обука, изнесува само 2,6% за Македонија (Евростат), што е далеку под просекот на ЕУ- 28 од 10,7%.

Во периодот 2007-2014 година значително се намали учеството на лицата кои предвременно го напуштиле образованието. Подобрување има и кај учеството на населението на возраст 30-34 години кое има завршено високо образование, кое во последните 7 години е двојно зголемено. Во 2014 година, 25% од населението на возраст 30-34 години во Македонија има завршено високо образование, но споредено со земјите од ЕУ – 28 тоа е далеку под нивниот просек (38%).

За подобрување на состојбите во образованието, во финална фаза е изработка на сеопфатна Стратегија за образованието 2016-2020 која се заснова на достигнувања што се

⁶² World Bank Country Partnership Strategy for the Republic of Macedonia 2015 – 2018

веќе постигнати во образовниот систем и цели кон постепено подобрување на истите, во согласност со утврдените приоритети. Клучни пречки идентификувани во Стратегијата се:

- недоволни податоци за анализа на предвидувањата на потребите на пазарот на труд;
- недоволен социјален дијалог помеѓу заинтересираните страни од образованието и обуката и пазарот на труд;
- недостаток на човечки ресурси со потребни вештини;
- недоволни капацитети за квалитетно реализирање практична обука на работното место.

Мерка 18: Понатамошен развој на системот на квалификации

Краток опис на мерката

Понатамошниот развој и имплементацијата на системот на квалификации ќе придонесе да се забрза процесот на реформи во образованието и обуката и развој и стекнување квалификации согласно потребите на пазарот на труд. Мерката предвидува воспоставување рамнотежа помеѓу понудата и побарувачката на знаење и вештини, овозможување образование на сите и стекнување квалификации по формален и неформален пат за да се овозможи конкурентна работна сила, мобилност на квалификациите, нивно признавање, зголемување на вработеноста, посебно кај младите и ранливите групи и јакнење на социјалниот дијалог.

„Анализата на проценката и анкетата на пазарот на труд подготвена за процесот на реформирање на наставната програма на стручното образование и образованието за возрасни“ покажува дека најголемиот број нови работни места во периодот од 2011 до 2014 година беа креирани во секторите Земјоделство, шумарство и риболов –вешти земјоделски работници (22.036), Преработувачка индустрија – ракувачи и интегратори со машини и постројки (14.322), Транспорт и складирање - ракувачи и интегратори со машини и постројки (6.848), Трговија на големо и мало, поправка на моторни возила и мотоцикли за работниците во услужните индустрии – работници во продавници и продажби на пазарот (6.830), Активност во сместувачки услуги и услуги за храна – работници во услуги, работници во продавници и продажби на пазарот (3.109) и Градежништво – занимања во неиндустрискиот начин на работење во производство (2.828).

Најголем број празни места во средното стручно образование е забележано во следните занимања: работници во услужните активности, занимања за неиндустриски начин на работење во преработувањето и ракувачите и интеграторите со машини и постројки, додека индексот на празни места (обично низок на национално ниво) е повисок во секторите сместување и ресторани, градежништво, административни и поддржувачки услуги, транспорт и складирање, преработување, рударство, трговија и поправка на моторни возила, итн. Секторите како градежништво, преработување, трговија, ИКТ, сместување и ресторани имаа највисока побарувачка за нови работници за време на анализираниот период 2012-2015 година.

Врз основа на оваа анализа се преземаат следните чекори за реформирање на наставната програма на стручното образование и образованието за возрасни. Целни групи се лица на возраст од 15 до 65 години (ученици од средните училишта, посебно стручните училишта, студенти од високообразовните институции и учесници во процесот на доживотно учење).

Активности по години

2017 година:

1. Развој на квалификации за два приоритетни сектора

2. Развој на Опсерваторијата за вештини – развој на веб портал кој ќе ги прикажува достапните податоци на јавноста
- Потпишување договор со Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и Управата за јавни приходи за стекнување податоци за статусот на учениците по завршувањето и просечниот месечен приход, според студиската програма, училиште/факултет
- Добивање податоци од Државниот универзитет во Тетово и Универзитетот на Југоисточна Европа преку алтернативни модули на размена на податоци
- Поврзување на информациските системи на приватните институции за високо образование и добивање податоци
- Развој на нови стандарди на занимања – 60 стандарди според анализите на потребите на пазарот на труд
3. Развој на специјални програми за образование на возрасни и редизајнирање на старите.

2018 година:

1. Развој на квалификации според потребите на работодавачите
2. Развој на Опсерваторијата на вештини – пилот и надградба на системот (доколку е потребно)
3. Развој на специјални програми за образованието на возрасни и обука за полесна мобилност и вработливост
4. Валидација на неформалното образование за стекнување посебни квалификации (воспоставување систем за валидација и процедури за подготовка на валидацијата)
5. Зајакнување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор, како и помеѓу стручните училишта и приватниот сектор, за обезбедување практична работа на учениците и студентите во компаниите. Практичната работа овозможува примена на знаење и развој на вештини директно на работното место во компаниите и способност да се препознае квалитетната работна сила од страна на компаниите во кои се одвива практичната работа.

2019 година:

1. Развој на квалификации барани од страна на работодавците и флексибилен пристап до нивно стекнување
2. Развој на специјални програми за образованието на возрасни и обука за полесна мобилност и вработливост
3. Валидација на неформалното образование за стекнување посебни квалификации
4. Зајакнување на соработката помеѓу високо образовните институции и приватниот сектор, како и помеѓу стручните училишта и приватниот сектор, за обезбедување на квалитетна практична работа на учениците и студентите во компании преку развој на центрите за кариера.

Буџетско влијание (до 2020 година)

Вкупните трошоци за мерката изнесуваат 10.300.000 евра.

- Понатамошно унапредување на системот за развој и имплементација на националната квалификациона рамка, буџет: ЕУ фондови 2.300.000 евра + 200.000 евра (85% ЕУ + 15% национална контрибуција)
- Зајакнување на доживотното учење преку Модернизацијата на системите за стручно образование и обука и образованието на возрасните, Буџет: ЕУ фондови 2.300.000 евра (85% ЕУ + 15% национална контрибуција)
- Поддршка на развојот на вештини и иновации, Буџет: Светска банка 4.200.000 евра
- ЕЦВЕТ буџет: Европска комисија – ДГ за образование и култура и 23.445 евра, 10% национална контрибуција

- Поддршка на модернизацијата на системот за пост-средно образование, буџет: ЕУ фондови 1.000.000 евра + 200.000 евра (85% ЕУ + 15% национална контрибуција).

Очекувано влијание на конкурентноста

Соработка помеѓу формалното, неформалното образование и обука и бизнис секторот за потребите на пазарот на труд и намалување на неадекватноста помеѓу образованието и пазарот на труд и развојот на кариера, што ќе го олесни стекнувањето вештини и компетенции кои ќе придонесат на конкурентноста на претпријатијата, зголемувајќи го препознавањето на стекнатите квалификации во државата од страна на странските инвеститори и препознавање на квалификациите стекнати во странство од страна на нашите странски работодавци.

Очекувано социјално влијание

- Зголемување на вработувањето, особено вработувањето на младите,
- Зголемена транспарентност,
- Вклучување на ранливите групи,
- Зголемување на признавањето на квалификациите, и
- Намалување на несоодветноста меѓу образованието и пазарот на трудот.

Потенцијални ризици

- Недоволни човечки и финансиски ресурси за имплементацијата на активностите,
- Неефикасно водство на реформскиот процес,
- Недоволен интерес на заинтересираните страни за учество.

4.3.8. ВРАБОТЕНОСТ И ПАЗАР НА ТРУД

И покрај напредокот на состојбите на пазарот на труд, земјата сè уште се соочува со висока стапка на невработеност и ниски стапки на вработеност и активност. Општата стапка на вработеност е ниска како резултат на ниската вработеност на жените и на младите лица.

Стапката на вработеност на младите е 17,6%, односно 2,5 пати пониска од просекот во земјата. Младите луѓе се соочуваат со тешкотии при транзицијата од образование кон пазарот на труд: 40% од нив наоѓаат работа за 1 до 3 години откако ќе излезат од образовниот систем, а просечното време на транзиција од образование до работа кај младите луѓе изнесува 6 години (71,6 месеци)⁶³. Нискиот квалитет на работните места е, исто така, причина за загриженост, бидејќи голем дел од младите луѓе заработуваат плата под просечната, често работат прекувремено или на позиции за кои се преквалификувани⁶⁴. Невработеноста на младите главно претставува долгорочен феномен. Невработеноста на младите опаѓа со зголемување на нивото на образование, така што необразованите или ниско образованите млади се соочуваат со повисоки стапки на невработеност од тие со завршено средно и високо образование.

Лицата со минимално образование имаат најголема веројатност да бидат невработени. Иако стапката на вработеност кај високообразованите е значително пониска од просекот, сепак барем 1 од 5 дипломирани студенти е невработен⁶⁵. Ова претставува неефикасно користење на човечките ресурси и укажува на неусогласеност помеѓу образованието или обуката и вештините потребни на пазарот на трудот.

Неактивноста кај жените е несразмерно распространета меѓу младите жени, жените во руралните средини и неквалификуваните, при што една од најважните причини за

⁶³Национална стратегија за вработување на Република Македонија 2016-2020 година

⁶⁴Partnership for Sustainable Development United Nations Strategy for 2016-2020

⁶⁵SECTOR PLANNING DOCUMENT, REPUBLIC OF MACEDONIA, EDUCATION, EMPLOYMENT AND SOCIAL POLICY 2017-2020

женската неактивност се обврските во домаќинството. Стапката на активност е поголема кај лицата со повисоко ниво на образование.

Ниската стапка на отворање работни места и статичкиот пазар на труд резултираат во голема долгорочна невработеност. Во 2015 година, 81,6% од невработените лица чекале работа повеќе од 1 година, а над 69% повеќе од 2 години. Оваа категорија се состои од обесхрабени работници, неактивни лица или вработени во неформалната економија, лица кои ги губат своите знаења и вештини, нивната продуктивност се намалува, а со тоа и шансите да најдат работа. Во овој случај, политиката за вработување треба им ги обезбеди на невработените лица потребните вештини и квалификации за да успеат на пазарот на труд.

Официјалните податоци за вработеноста може да ги преувеличуваат нивоата на невработеност и неактивност. Неформалната вработеност претставува 20% од вкупниот број вработени⁶⁶, која е во постојано опаѓање од 2009 година. Останува предизвикот за Владата како да ги трансформира неформалните работни места во одржливо вработување.

Во структурата на вработеноста и слободните (непополнети) работни места најзастапени се занимањата на средно ниво, за кои се потребни работници со средно (стручно) образование. Најголеми стапки на раст на бројот на вработени лица (новоотворени работни места) има кај високообразованите лица и лицата со средно образование. Имено, во третиот квартал од 2016 година има 6.200 слободни работни места или околу 1,3% од постојниот број работни места во економијата⁶⁷. Работните места се отворени во секторите преработувачка индустрија, градежништво, трговија, транспорт и складирање, и административни и помошни активности. Околу 53% од новите работни места се поврзани со средно стручно образование, а 34% со пониски степени на образование. Во структурата на вработеноста доминираат елементарните занимања кои се нископродуктивни, плаќаат ниски плати, не го искористуваат човечкиот потенцијал. Една петтина од македонските работници работат на ниво на елементарни занимања.⁶⁸

Во изминатиот период значително се модернизирала работењето и услугите на АВРМ, но сè уште мал дел од работодавачите ги користат услугите на Агенцијата за посредување при вработување. Поради ограниченоста на ресурсите (материјални и човечки), а имајќи ја предвид потребата од соочување со високата регистрирана невработеност, АВРМ сè повеќе се фокусира на поддршка на потешко вработливите групи на население, а преку електронските системи обезбедува информации за сите останати учесници на пазарот на труд. Товарот врз вработените во АВРМ е висок, при што односот меѓу вработените во Агенцијата и активните баратели на работа изнесува 1:230 (или 1:378 кога се сметаат само оние вработени во Агенцијата кои им нудат услуги на клиентите), што е значително повисоко од меѓународно прифатениот сооднос од 1:100.

Мерка 19: Профилирање на невработените лица и изготвување Индивидуален план за вработување 2

Краток опис на мерката

Оваа мерка е поврзана со шестиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2016 година „Зајакнување на обезбедувањето активни мерки особено за млади, жени и долгорочно невработени и натамошно подобрување на административниот капацитет на Агенцијата за вработување за профилирање и лично консултирање на барателите на работа.“

⁶⁶<http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.02.pdf>

⁶⁷<http://www.stat.gov.mk/pdf/2016/2.1.16.33.pdf>

⁶⁸Национална стратегија за вработување на Република Македонија 2016-2020 година

Новата алатка во работниот процес на АВРМ е наменета за лица во неповолна положба на пазарот на трудот за да се обезбеди најсоодветната комбинација од услуги и програми за вработување, кои се достапни со годишните Оперативни планови за услуги за вработување и активни програми и мерки на пазарот на трудот. Со овој пристап на работа ќе се зајакне довербата и соработката помеѓу невработеното лице и АВРМ како сервис на граѓаните, бидејќи ќе се прилагодат сите активности кон реалните потреби на невработеното лице за негово вработување. Од друга страна, финансиските средства што се трошат за имплементација на услугите, програмите и мерките за вработување ќе бидат главно насочени кон онаа категорија невработени лица на кои им е потребна најголема помош при вработувањето.

Индивидуален план за вработување се изработува за секое лице кое се евидентира во АВРМ како невработено лице – активен барател на работа, во рок од 30 дена. Истиот е валиден шест месеци, при што доколку невработеното лице не најде работа во тој период, ИПВ се прегледува и се менува. Се вклучува и контролен список за вработливост за сите баратели на работа како алатка за подобрување на изработката на индивидуален план за вработување.

Според одговорите на листата за вработливост, невработените се поделени во три категории: лесно вработливи, со одредени потешкотии во вработувањето и оние кои се тешко вработливи. Првите две категории се насочени кон подготовка на стандарден формат на Индивидуален план за вработување, додека за третата категорија треба да се подготви подетален Индивидуален план за вработување 2.

Активности по години

2017 година: ќе бидат опфатени 7.500 невработени

2018 година: 7.500 невработени ќе бидат опфатени и директно вклучени во програмите и мерките за вработување

2019 година: 7.500 невработени ќе бидат опфатени и директно вклучени во програмите и мерките за вработување

Буџетско влијание

Трошокот за спроведување на мерката е 336 денари по невработен. Финансирана е од годишниот буџет на Агенцијата за вработување. За 2017, 2018 и 2019 година годишниот буџет е проценет на 40.976 евра.

Очекувано влијание врз конкурентноста

Овој пристап ќе ја зајакне довербата и соработката помеѓу невработените и АВРМ, бидејќи сите активности ќе бидат прилагодени на вистинските потреби на невработените. Активните програми и мерки за вработување ќе бидат наменети за невработените за кои се најсоодветни. Исто така ќе ги држи невработените активни и мотивирани во процесот на барање на работа.

Очекувано социјално влијание

Оваа мерка е наменета за невработените лица што се во неповолна ситуација на пазарот на труд и обезбедува најсоодветна комбинација на услуги и програми за вработување, достапни преку годишните оперативни планови. Целта ќе бидат најранливите невработени лица, со посебен фокус на младите лица до 29 години и невработените лица што не биле вработени во претходните 2 години.

4.3.9. СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА, НАМАЛУВАЊЕ НА СИРОМАШТИЈАТА И ЕДНАКВИ МОЖНОСТИ

Стапката на сиромаштија се намалува и достигна 21,5%⁶⁹ во 2015 година наспроти 27% во 2010 година. Сепак, таа изнесува 40,5% кога ќе се вклучи социјалната исклученост. Двата индикатора за нерамномерната распределба на приходите, коефициентот Gini и индикаторот S80/S20 (кој го прикажува соодносот помеѓу збирите на највисоките и најниските 20% на еквивалентни приходи на лицата во домаќинствата), во споредба со 2010 година се намалуваат. Во 2015 година коефициентот Gini изнесува 33,7% и е малку повисок од просекот на ЕУ 28 (31% во 2015 година), додека индикаторот S80/S20 изнесува 6,6% и е повисок од просекот на ЕУ 28 (5,2%). Невработените се соочуваат со највисока стапка на сиромаштија од 39,7%, како и домаќинствата од двајца возрасни со три и повеќе издржувани деца (52,2%).

Родовите разлики на пазарот на труд⁷⁰ се огледуваат во мошне пониска активност на жените и пониска стапка на вработеност. Тие се главно поврзани со сè уште традиционалната улога на жените во домаќинствата. Така на пример, како главна причина за неактивност на жените се наведува грижата околу семејството, децата и постарите лица. Оваа ранливост на пазарот на труд е уште поизразена кај жените со пониски нивоа на образование, жените од руралните подрачја и жените од одредени етнички малцинства. Мерките за намалување на овие родови разлики се во доменот на образовната политика (зголемување на пристапот до образование и намалување на трошоците за образование), активни мерки за вработување итн.

Родовите разлики се присутни и во секторите на вработувања и занимања. Сè уште постои доминантно гледиште и стереотипи кон „машки“ и „женски“ професии. Разлики постојат и во платите. Така, јазот во платите помеѓу жените и мажите (под претпоставка дека имаат исто ниво на образование, исто работно искуство, работат во ист сектор, занимање и сл.) изнесува 17,5%.⁷¹ Јазот е најголем во индустријата и традиционалните услуги.

Одредени социјални групи се особено ранливи⁷². Ромската заедница (која е 2,7% од населението согласно пописот од 2002 година) се соочува со повеќе тешкотии од аспект на приходи, здравство, образование, вработување и услови за живот. Невработеноста на Ромите во 2011 година изнесува 53% наспроти 27% за неромското население, а стапката на сиромаштија беше 41% во однос на 14% проценти за неромското население. Учество во раното детско образование иако се зголемува брзо, сепак останува мал, со 39,5% во 2015 година, а присуството и за Ромите и за етничките Албанци и натаму е под 4%. Вкупно 84% од децата посетуваат средно училиште, додека процентот на Ромите е под 42%. Раното стапување во брак останува проблем: 22% од ромските девојчиња на возраст од 15-19 години се во брак, наспроти националниот просек од 4%.

Лицата со посебни потреби се следната маргинализирана група⁷³. Само мал дел од децата со посебни потреби добиваат каков било вид формално образование. Службите за рана детекција и интервенција се ограничени во обем и опфат, особено во руралните средини, а широко распространетата стигма, дури и меѓу родителите, сè уште стои на патот на вистинското вклучување на лицата од сите возрасти.

⁶⁹<http://www.stat.gov.mk/pdf/2016/4.1.16.101.pdf>

⁷⁰Национална Стратегија за Вработување на Република Македонија 2016-2020

⁷¹Национална Стратегија за Вработување на Република Македонија 2016-2020

⁷²Partnership for Sustainable Development United Nations Strategy for 2016-2020

⁷³Partnership for Sustainable Development United Nations Strategy for 2016-2020

5. БУЏЕТСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА СТРУКТУРНИТЕ РЕФОРМИ

Проектираните расходи на Буџетот на Република Македонија ги опфаќаат и расходите за клучните структурни реформи во следниот период. Буџетските расходи се најголеми во областа Енергетски, транспортни и телекомуникациски пазари, како резултат на инфраструктурните проекти во транспортот и енергетиката, кои се реализираат за подобрување на конкурентноста на земјата. Значителни средства ќе бидат одвоени за поттикнување на технолошката апсорпција и иновациите, како исклучително важен фактор за остварување на високи стапки на економски раст. Исто така, за унапредување на земјоделското производство, одвоени се значителни средства за унапредување на системите за наводнување, консолидација и дефрагментација на земјоделското земјиште и поддршка на земјоделските задруги. Ефектот врз буџетските приходи е пресметан кај Мерката 15: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации.

Повеќе детали за буџетските импликации на структурните реформи се прикажани во Табела 10 од Анекс 1.

6. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ

Програмата на економски реформи за 2017 година преставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии. Самата подготовка на оваа програма како кохерентен стратешки документ претставува потврда за капацитетот на администрацијата, од аспект на координацијата и ефикасноста во работата. Програмата ја изработи Министерството за финансии, координирано од министерот за финансии, во соработка со следните институции:

- Кабинет на Заменик Претседателот на Владата на РМ задолжен за економски прашања;
- Секретаријат за европски прашања на Република Македонија;
- Народна банка на Република Македонија;
- Министерство за економија;
- Министерство за труд и социјална политика;
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за транспорт и врски;
- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство;
- Министерство за информатичко општество и администрација;
- Министерство за правда;
- Дирекција за технолошко-индустриски развојни зони;
- Агенција за вработување на Република Македонија;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот;
- Министерство за финансии - Царинска управа;
- Фонд за иновации и технолошки развој;
- А.Д. МЕПСО (Македонски електропреносен систем оператор).

Програмата беше доставена до Владата на РМ на 23 јануари 2017 година.

Поаѓајќи од фактот што Програмата треба да се достави до ЕК најдоцна до 31^{ви} јануари 2017 година, на предлог на Министерството за финансии сите учесници во процесот утврдија временска рамка за реализација на активностите за подготовка на овој документ:

- На 08.07.2016 година се одржа Иницијален состанок за Програмата на Република Македонија. По состанокот финалниот Работен план беше испратен до ЕК и ОЕЦД;
- Од 09 јуни до 22 јули 2016 година министерствата и другите институции вршеа дијагностика на својот сектор, со помош на алатките добиени од ОЕЦД;
- На 14.07.2016 година се одржа првата работилница со ОЕЦД за презентирање на

предлог алатките за изработка на документот;

- Од 16 јуни до 25 јули година министерствата и другите институции формулираа предлози за секторски реформски мерки и заедно со дијагностиката ги доставија до Министерството за финансии;
- До 19.08.2016 година предлозите беа тестирани со алатката за одредување приоритети добиена од ОЕЦД;
- Од 25.08 до 09.09.2016 година Секретаријатот за Програмата на економски реформи реализира 9 посети при кои со соодветни групи од институциите се разговараше за подобрување на предлозите во соодветната област;
- До 23.09.2016 година беше составена Првата нацрт верзија на Структурните реформски мерки и доставена до ОЕЦД;
- На 19.10.2016 година ОЕЦД одржа технички состанок со националната група за подготовка на Програмата за подобрување на Првата нацрт верзија;
- Од 07 до 11 ноември 2016 година се одржа ТАИЕКС експертска мисија за проценка на буџетското влијание на структурните реформи, очекуваното влијание врз конкурентноста и социјалното влијание;
- По експертската мисија до 15.11.2016 година беше изработена Втората нацрт верзија на Структурните реформски мерки и доставена до ЕК И ОЕЦД;
- На 23 и 24.11.2016 година ЕК и ОЕЦД одржаа технички состаноци со Секретаријатот на ПЕР и со националната група за подготовка на Програмата за подобрување на Втората нацрт верзија;
- До 24.12.2016 година беше изработена прва верзија на останатиот дел од Програмата за економски реформи (макроекономска и фискална рамка);
- На 27.12.2016 година, по мисијата и врз база на добиените препораки од ЕК и ОЕЦД беше изработена Третата нацрт верзија на Структурните реформски мерки и објавена на интернет страницата на МФ;
- На 04.01.2017 година се одржа консултативен состанок со заинтересираните страни;
- До 10.01.2017 година сите заинтересирани страни можеа да достават забелешки кон Програмата;
- Доставување на ПЕР до Владата на РМ – 23 јануари 2017 година;
- Испраќање на ПЕР до Европската комисија најдоцна до 31 јануари 2017 година.

Имајќи предвид дека за минатогодишната Програма Европската комисија искажа признание за напорите кои Владата ги вложува во спроведувањето реформи за подобрување на конкурентноста, Министерството за финансии направи особен напор да го задржи, но и да го подобри квалитетот на годинашниот документ согласно препораките дадени од Комисијата.

При изработката се спроведе и процес на консултација со заинтересираните страни: бизнис заедницата, универзитетите, ЗЕЛС, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни.

Во таа насока, од 27 декември 2016 до 10 јануари 2017 година нацрт ПЕР 2017 беше објавен на интернет страницата на Министерството за финансии, а истовремено беа испратени покани до заинтересираните страни да дадат активен придонес во процесот на изработката на документот преку давање мислења за содржината на документот и предлози за негово подобрување. Добиените мислења и предлози беа разгледани од институциите кои учествуваат во изработката на ПЕР 2017.

Дополнително, на 04.01.2017 година, во просториите на Министерството за финансии се одржа јавна расправа помеѓу институциите кои учествуваат во подготовка на документот, претставници од Европската делегација во Скопје и претставници од заинтересираните страни.

Подетални информации за процесот процес на консултација со заинтересираните страни и добиените мислења и предлози има во Анекс 4 кон документот.

Анекс 1: Преглед на податоци

Табела 1а. Макроекономско сценарио

	ESA	2015 Ниво (милијард и евра)	2015	2016	2017	2018	2019
			Стапка на промена				
1. Реален БДП по пазарни цени	B1*g	8,44	3,8	2,3	3,0	3,5	4,0
2. БДП по пазарни цени	B1*g	8,56	5,8	3,8	5,3	5,8	6,5
Компоненти на реален БДП							
3. Приватна потрошувачка	P3	5,97	3,7	1,4	2,1	2,6	2,7
4. Јавна потрошувачка	P3	1,47	2,1	1,0	1,3	1,3	1,4
5. Инвестиции во основни средства ⁷⁴	P51	2,60	3,6	2,2	4,5	6,0	6,8
6. Промена во залихите (% од БДП)	P52+P53	:	:	:	:	:	:
7. Извоз на стоки и услуги	P6	4,12	6,7	5,8	6,0	6,7	7,3
8. Увоз на стоки и услуги	P7	5,71	5,2	3,6	4,7	5,8	6,1
Придонес во раст на БДП							
9. Финална домашна побарувачка		10,04	4,0	1,8	3,1	3,9	4,3
10. Промена во залихите	P52+P53	:	:	:	:	:	:
11. Нето извоз	B11	-1,60	-0,2	0,5	-0,1	-0,4	-0,3

Извор: ДЗС и пресметки на Министерство за финансии

Табела 16. Ценовни движења

		2015	2016	2017	2018	2019
1. БДП дефлатор	%	1,9	1,5	2,2	2,2	2,4
2. Дефлатор на приватната потрошувачка	%	0,0	0,1	1,4	1,7	2,0
3. НИСР	%	:	:	:	:	:
4. Стапка на инфлација (CPI)	%	-0,3	0,0	1,3	2,0	:
5. Дефлатор на јавната потрошувачка	%	1,1	0,8	1,2	1,2	1,2
6. Дефлатор на инвестициите	%	4,8	4,0	4,2	3,3	3,2
7. Дефлатор на извозот (стоки и услуги)	%	1,5	-0,3	1,7	1,5	1,5
8. Дефлатор на увозот (стоки и услуги)	%	0,8	-0,3	1,7	1,5	1,5

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Табела 1в. Движења на пазарот на труд⁷⁵

	ESA	2015 ниво	2015	2016	2017	2018	2019
			Стапка на промена				
1. Население (илјади)			2.070,2	2.072,9	2.075,6	2.078,3	2.081,0
2. Население (стапка на раст, во %)			0,13	0,13	0,13	0,13	0,13
3. Работоспособно население (илјади)			1.676,7	1.680,7	1.682,4	1.686,6	1.693,8
4. Стапка на активност			57,0	56,5	56,8	57,1	57,6
5. Вработеност (број на вработени, илјади)			706,0	722,2	735,4	750,9	769,1
6. Вработеност, работни часови			:	:	:	:	:
7. Вработеност (раст во %)			2,3	2,3	1,8	2,1	2,4
8. Вработени во јавен сектор (лица)			:	:	:	:	:
9. Вработени во јавен сектор (раст во %)			:	:	:	:	:
10. Стапка на невработеност			26,1	23,9	23,0	22,1	21,1
11. Продуктивност на трудот, лица (реален БДП по вработен)		776,1	1,5	0,0	1,1	1,4	1,6
12. Продуктивност на трудот, работни часови (реален БДП по работен час)			:	:	:	:	:
13. Надоместок за вработените	D1	:	:	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерство за финансии

⁷⁴Податоците се однесуваат на бруто инвестиции

⁷⁵Показателите се однесуваат на возрасната група над 15 години

Табела 1г. Секторски биланс

Процент од БДП	ESA	2015	2016	2017	2018	2019
1. Нето позајмување / задолжување vis-à-vis остаток од светот	B9	-2,0	1,6	-1,0	0,7	2,3
од кое:						
Биланс на добра и услуги		-16,3	-15,3	-15,3	-15,1	-14,5
Биланс на примарен доход и трансфери		14,3	13,1	12,9	12,5	11,9
Капитална сметка		0,0	3,8	1,4	3,3	4,9
2. Нето позајмување / задолжување на приватниот сектор	B9/ED P B9	1,4	5,6	2,0	3,3	4,5
3. Нето позајмување / задолжување на општа влада		-3,4	-4,0	-3,0	-2,6	-2,2
4. Статистичко отстапување		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Извор: Народна банка на Република Македонија

Табела 1д. БДП, инвестиции и бруто додадена вредност

	ESA	2015	2016	2017	2018	2019
БДП и инвестиции						
БДП по тековни цени (во милијарди денари)	B1g	558,2	579,6	610,2	645,4	687,3
Инвестиции (% од БДП)		31,1	31,8	32,9	34,1	35,3
Раст на бруто додадена вредност, процентуални промени по константни цени						
1. Земјоделство		2,3	2,0	2,3	2,3	2,5
2. Индустија (без градежништво)		6,9	-0,8	2,1	3,4	4,0
3. Градежништво		11,0	4,1	5,2	5,8	6,0
4. Услуги		5,0	2,4	2,8	3,1	3,6

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1ф. Движења во надворешниот сектор

Во милијарди евра	2015	2016	2017	2018	2019
1. Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-2,1	-2,1	-2,3	-2,6	-2,5
2. Извоз на добра	3,04	3,34	3,48	3,73	4,06
3. Увоз на добра	4,87	5,23	5,49	5,85	6,29
4. Трговски биланс	-1,83	-1,90	-2,01	-2,12	-2,23
5. Извоз на услуги	1,37	:	:	:	:
6. Увоз на услуги	1,03	:	:	:	:
7. Услуги, нето	0,34	0,43	0,49	0,52	0,58
8. Нето каматни плаќања од странство	:	:	:	:	:
9. Друг нето доход од странство	-0,29	-0,30	-0,38	-0,42	-0,46
10. Тековни трансфери	1,58	1,57	1,67	1,74	1,82
11. од кои од ЕУ	:	:	:	:	:
12. Салдо на тековна сметка	-0,19	-0,20	-0,23	-0,27	-0,29
13. СДИ	0,20	0,25	0,28	0,32	0,36
14. Девизни резерви *	2,26	2,70	:	:	:
15. Надворешен долг*	6,29	7,15	:	:	:
16. од кој: јавен долг*	2,93	3,54	:	:	:
17. од кој: деноминираан во странска валута	:	:	:	:	:
18. од кој: достасани отплати	:	:	:	:	:
19. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (крај на година)	61,6	61,6	61,6	61,6	61,6
20. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (год. просек)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
21. Нето странско штедење (% од БДП)	61,6	61,5	:	:	:
22. Домашно приватно штедење (% од БДП)	0,2	-0,2	:	:	:
23. Домашни приватни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:
24. Домашно јавно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
25. Домашни јавни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:

Извор: Народна банка на Република Македонија

* Податоците за 2016 година се заклучно со септември 2016 година

Табела 1е. Индикатори на одржливост

	Димензија	2012	2013	2014	2015	2016
1. Дефицит на тековна сметка*	% од БДП	-3,2	-1,6	-0,5	-2,1	-2,1
2. Нето меѓународна инвестициона позиција**	% од БДП	-55,1	-55,9	-53,3	-56,1	-57,1
3. Учество на извозот*	% раст	-10,4	4,8	13,7	1,7	10,0
4. Реален ефективен девизен курс**	% раст	0,1	1,6	1,0	-0,2	1,4
5. Номинален трошок на работната сила по единица производ**	% раст	3,0	1,0	-1,1	-0,7	1,7
6. Тек на кредити на приватен сектор	% од БДП	2,4	2,8	4,4	4,3	:
7. Долг на приватниот сектор	% од БДП	86,4	83,7	85,4	87,6	:
8. Државен долг	% од БДП	33,7	34,0	38,0	38,1	41,3

Извор: Народна банка на Република Македонија и Министерство за финансии

*Проекција за 2016 година

** Податоците за 2016 година се заклучно со септември 2016 година

Табела 2а. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2015 Ниво (милијарди денари)	2015 % од БДП	2016	2017	2018	2019
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори							
1. Општ владин буџет	S13	-19,2	-3,4	-4,0	-3,0	-2,6	-2,2
2. Буџет на централна власт	S1311	-20,4	-3,7	-4,0	-3,0	-2,6	-2,2
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	1,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Општа влада (S13)							
6. Вкупни приходи	TR	173,0	31,0	32,1	32,7	32,4	31,6
7. Вкупни расходи	TE	192,3	34,4	36,1	35,7	35,1	33,8
8. Суфицит / дефицит	EDP.B9	-19,2	-3,4	-4,0	-3,0	-2,6	-2,2
9. Каматни расходи	EDP.D41	6,5	1,2	1,2	1,4	1,5	1,6
10. Примарно салдо		-12,7	-2,3	-2,8	-1,7	-1,2	-0,7
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:	:
Компоненти на приходи							
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		100,1	17,9	18,5	19,1	18,9	18,6
12a. Даноци на производство и увоз	D2	72,4	13,0	13,8	14,2	14,1	13,8
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	25,1	4,5	4,2	4,4	4,4	4,4
12c. Даноци на капитал	D91	2,7	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
13. Социјални придонеси	D61	47,9	8,6	8,6	8,5	8,4	8,3
14. Данок на имот	D4	5,1	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		19,9	3,6	4,0	4,2	4,3	3,9
16 = 6. Вкупни приходи	TR	173,0	31,0	32,1	32,7	32,4	31,6
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		148,0	26,5	27,1	27,6	27,4	26,9
Издвоени компоненти на расходи							
17. Колективна потрошувачка	P32	64,6	11,6	12,0	11,2	10,7	10,1
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	82,9	14,9	15,4	15,2	15,0	14,5
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	:	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	82,9	14,9	15,4	15,2	15,0	14,5
19. = 9. Каматни расходи	EDP.D41	6,5	1,2	1,2	1,4	1,5	1,6
20. Субвенции	D3	14,8	2,6	2,6	2,6	2,4	2,3
21. Инвестиции во основни средства	P51	23,5	4,2	4,8	5,4	5,5	5,4
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		0,0	:	0,0	:	:	:
23. = 7. Вкупни расходи	TE	192,3	34,4	36,1	35,7	35,1	33,8
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	39,1	7,0	6,9	6,8	6,4	6,1

Извор: Министерство за финансии

Табела 26. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2015	2016	2017	2018	2019
		милијарди денари				
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори						
1. Општ владин буџет	S13	-19,2	-23,1	-18,6	-17,0	-15,4
2. Буџет на централна власт	S1311	-20,4	-23,1	-18,6	-16,8	-15,1
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Општа влада (S13)						
6. Вкупни приходи	TR	173,0	185,9	199,3	209,4	217,0
7. Вкупни расходи	TE	192,3	209,0	217,9	226,4	232,4
8. Суфицит / дефицит	EDP.B9	-19,2	-23,1	-18,6	-17,0	-15,4
9. Каматни расходи	EDP.D41	6,5	6,9	8,3	9,5	10,7
10. Примарно салдо		-12,7	-16,2	-10,3	-7,5	-4,7
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
Компоненти на приходи						
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		100,1	107,1	116,5	122,1	128,0
12a. Даноци на производство и увоз	D2	72,4	80,0	86,5	90,7	95,0
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	25,1	24,2	27,1	28,5	30,1
12c. Даноци на капитал	D91	2,7	2,9	2,9	2,9	2,9
13. Социјални придонеси	D61	47,9	50,1	51,9	54,5	57,2
14. Данок на имот	D4	5,1	5,4	5,3	5,0	5,0
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		19,9	23,3	25,6	27,8	26,8
16 = 6. Вкупни приходи	TR	173,0	185,9	199,3	209,4	217,0
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		148,0	157,2	168,4	176,6	185,2
Издвоени компоненти на расходи						
17. Колективна потрошувачка	P32	64,6	69,4	68,1	69,0	69,2
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	82,9	89,5	92,7	96,6	99,6
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	82,9	89,5	92,7	96,6	99,6
19. = 9. Каматни расходи	EDP.D41	6,5	6,9	8,3	9,5	10,7
20. Субвенции	D3	14,8	15,0	15,9	15,8	16,0
21. Инвестиции во основни средства	P51	23,5	28,1	32,8	35,5	36,9
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		0,0	0,1	0,1	:	:
23.=7. Вкупни расходи	TE	192,3	209,0	217,9	226,4	232,4
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	39,1	40,1	41,5	41,6	41,6

Извор: Министерство за финансии

Табела 3. Функционална поделба на расходите (вклучително и отплати) на Општа влада

Процент од БДП	COFOG	2015	2016	2017	2018	2019
1. Општи јавни услуги	1	4,3	4,5	4,6	:	:
2. Одбрана	2	1,0	1,0	1,0	:	:
3. Јавен ред и мир	3	2,4	2,7	2,4	:	:
4. Економски политики	4	3,5	3,8	3,7	:	:
5. Заштита на животната средина	5	0,2	0,2	0,2	:	:
6. Комунални услуги и услуги за домување	6	2,0	2,2	2,3	:	:
7. Здравство	7	5,0	5,1	5,0	:	:
8. Рекреативни, културни и религиозни активности	8	0,8	0,8	0,8	:	:
9. Образование	9	3,9	4,0	4,2	:	:
10. Социјална заштита	10	11,3	11,7	11,5	:	:
11. Вкупни расходи (ставка 7 = 23 во Табела 2)	TE	34,4	36,1	35,7	35,1	33,8

Извор: Министерство за финансии

Табела 4. Движења на долгот на општа влада

Процент од БДП	ESA	2015	2016	2017	2018	2019
1. Бруто долг ⁷⁶		38,1	41,3	42,7	43,0	43,9
2. Промена на стапката на бруто долгот		0,1	3,2	1,3	0,3	0,9
Придонес кон промена на нивото на бруто долг						
3. Примарно салдо ⁷⁷		2,3	2,8	1,7	1,2	0,7
4. Каматни расходи ⁷⁸		1,2	1,2	1,4	1,5	1,6
5. Состојба – тек прилагодување		-3,4	-0,7	-1,7	-2,3	-1,4
од кои:						
- Разлики помеѓу кеш и пресметковна основа		:	:	:	:	:
- Нето акумулација на финансиски средства		:	:	:	:	:
од кои:						
- Приватизација		:	:	:	:	:
- Ефекти на вреднување и друго		:	:	:	:	:
p.m. имплицитна каматна стапка на долгот		3,2	3,2	3,5	3,6	3,9
Други релевантни променливи						
6. Ликвидни финансиски средства		:	:	:	:	:
7. Нето финансиски долг (7 = 1 - 6)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 5. Циклични движења

Процент од БДП	ESA	2015	2016	2017	2018	2019
1. Реален раст на БДП (%)	B1g	3,8	2,3	3,0	3,5	4,0
2. Суфицит / дефицит на Општ владин буџет	EDP.B.9	-3,4	-4,0	-3,0	-2,6	-2,2
3. Каматни расходи	EDP.D.41	1,2	1,2	1,4	1,5	1,6
4. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
5. Потенцијален раст на БДП (%)		2,6	2,7	2,4	2,2	2,0
Придонес:						
- труд		1,4	1,5	1,1	0,9	0,8
- капитал		1,7	1,6	1,6	1,5	1,5
- вкупна факторска продуктивност		-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,2
6. Производствен јаз		-0,1	-0,5	0,1	1,4	3,3
7. Циклична буџетска компонента		0,0	-0,2	0,0	0,5	1,1
8. Циклично прилагодено салдо (2-7)		-3,4	-3,8	-3,1	-3,1	-3,3
9. Циклично прилагодено примарно салдо (8-3)		-2,2	-2,6	-1,7	-1,6	-1,8
10. Структурно салдо (8-4)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 6. Разлики со претходната програма

	2015	2016	2017	2018	2019
1. Раст на БДП (процентни поени)					
Претходна Програма	3,5	4,0	4,3	4,5	:
Нова Програма	3,8	2,3	3,0	3,5	4,0
Разлика	0,3	-1,7	-1,3	-1,0	:
2. Суфицит / дефицит на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6	:
Нова Програма	-3,4	-4,0	-3,0	-2,6	-2,2
Разлика	0,2	-0,8	-0,1	0,0	:
3. Бруто долг на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	38,6	39,4	40,7	41,5	:
Нова Програма	38,1	41,3	42,7	43,0	43,9
Разлика	-0,5	1,9	2,0	1,5	:

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

⁷⁶Како што е дефинирано во регулативата 3605/93 (не е ЕСА концепт).⁷⁷Ставка 10 во Табела 2а.⁷⁸Ставка 9 во Табела 2а.

Табела 7. Долгорочна одржливост на јавните финансии

% од БДП	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Вкупни расходи	32,8	35,9	32,8	31,7	30,8	30,2	29,7
Од кои:	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи поврзани со стареење на населението	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи по основ на пензии	7,7	8,9	9,5	9,7	9,3	9,0	8,8
- Пензии за социјално осигурување	:	:	:	:	:	:	:
- Старосна и предвремена пензија	:	:	:	:	:	:	:
- Други пензии (инвалидитет, др.)	:	:	:	:	:	:	:
- Професионални пензии (ако е во општа влада)	:	:	:	:	:	:	:
- Здравство	4,4	4,5	5,0	5,0	5,2	5,4	5,5
- Долгорочна нега (оваа ставка претходно беше вклучена во здравство)	:	:	:	:	:	:	:
Образование	:	4,6	5,2	5,2	5,4	5,4	5,5
Други расходи поврзани со стареењето на населението	:	:	:	:	:	:	:
Каматни расходи	0,8	0,7	1,6	1,9	1,6	1,5	1,2
Вкупни приходи	32,2	33,4	30,8	30,3	29,8	29,6	29,5
Од кои: приход од имот	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: од придонеси за пензии (соц. придонеси)	6,0	6,2	6,0	6,3	6,0	5,8	5,7
Износ на ср-ва за пензии и резерви	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: консолидиран износ на ср-ва на ПИОМ (други ср-ва освен обврски на државата)	:	:	:	:	:	:	:
Претпоставки							
Раст на продуктивноста на трудот	2,9	2,2	2,0	1,8	1,9	2,0	1,8
Реален раст на БДП	6,5	3,4	4,2	4,0	3,5	3,3	3,1
Стапка на активност, мажи (20-64) ⁷⁹	74,8	76,3	77,7	81,4	84,6	86,9	88,7
Стапка на активност, жени (20-64)	50,4	51,8	52,9	58,5	63,8	69,1	74,0
Стапка на активност, вкупно (20-64)	62,8	64,2	65,3	70,0	74,2	78,0	81,4
Стапка на невработеност	35,2	32,2	20,4	12,4	8,2	6,2	4,8
Однос меѓу население над 65 г. и вкупно население	9,6	9,7	10,1	10,4	10,9	11,4	12,0

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7а. Потенцијални обврски

% од БДП	2016	2017
Јавни гаранции	10,5	:
Од кои: поврзани со финансискиот сектор	2,3	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 8. Основни претпоставки за надворешното економско окружување

	Димензија	2015	2016	2017	2018	2019
Краткорочна каматна стапка	Год. просек	0,0	-0,3	-0,3	-0,2	0,0
Долгорочна каматна стапка	Год. просек	1,2	0,8	1,2	1,5	1,7
USD/EUR девизен курс	Год. просек	1,1095	1,1133	1,1039	1,1039	1,1039
Номинален ефективен девизен курс	Год. просек	:	:	:	:	:
Девизен курс во однос на евро	Год. просек	61,6	61,6	61,6	61,6	61,6
Глобален раст на БДП, со исклучок на ЕУ	Год. просек	3,3	3,2	3,7	3,8	4,0
Стапка на раст на ЕУ	Год. просек	2,2	1,8	1,6	1,8	1,8
Стапка на раст на релевантни странски пазари	Год. просек	:	:	:	:	:
Светски увоз, со исклучок на ЕУ	Год. просек	0,8	1,0	3,0	3,3	3,5
Цени на нафта (Брент, USD /барел)	Год. просек	53,4	45,2	54,7	56,8	58,0

Извор: Европска комисија, Есенски проекции 2016 година

⁷⁹Пресметките за пазарот на трудот се однесуваат за возрастната група 15-64 години.

Табела 9. Индикатори на пазарот на труд и социјални индикатори

	Извор	2013	2014	2015	2016*	2017*
1. Стапка на активност (%) вкупно (15+)	ДЗС	57,2	57,3	57,0	56,5	56,8
- мажи	ДЗС	68,5	69,3	68,9	:	:
- жени	ДЗС	45,8	45,3	44,9	:	:
2. Стапка на вработеност (%) вкупно (15+)	ДЗС	40,6	41,2	42,1	43,0	43,7
- мажи	ДЗС	48,7	50,1	50,5	:	:
- жени	ДЗС	32,5	32,4	33,7	:	:
3. Стапка на невработеност (%) вкупно (15+)	е	29,0	28,0	26,1	23,9	23,0
- мажи	е	29,0	27,6	26,7	:	:
- жени	е	29,0	28,6	25,1	:	:
4. Стапка на долгорочна невработеност ⁸⁰	ДЗС	23,9	23,4	21,3	:	:
- мажи	ДЗС	24,0	23,1	22,1	:	:
- жени	ДЗС	23,8	23,8	20,1	:	:
5. Стапка на невработеност кај млади (15-24) (%)	е	51,9	53,1	47,3	:	:
- мажи	е	52,5	52,0	49,7	:	:
- жени	е	51,0	55,0	43,3	:	:
6. Млади лица (15-24) кои не се вработени и не се вклучени во образование или обука (NEET), во %	е	24,2	25,2	24,7	:	:
7. Лица кои рано го напуштаат образованието ⁸¹ , во %	е	11,4	12,5	11,4	:	:
8. Стапка на активност во рано детско учење и згрижување и воспитување**	е	:	:	:	:	:
9. GINI коефициент	е	37,0	35,2	33,7	:	:
10. Нерамномерна распределба на приходи S80/S20, %	е	8,4	7,2	6,6	:	:
11. Трошоци за социјална заштита како % од БДП	МФ	11,2	11,3	11,3	11,7	11,5
12. Трошоци за здравствена заштита како % од БДП	МФ	5,1	4,9	5,0	5,1	5,0
13. Стапка на сиромаштија пред социјалните трансфери и пензии, во %	е	41,0	41,7	40,5	:	:
14. Стапка на сиромаштија ⁸²	е	24,2	22,1	21,5	:	:
15. Јаз на сиромаштија ⁸³	е	40,9	37,0	:	:	:

* Податоците за 2016 и 2017 година се проекции

** Последните расположиви податоци се до 2012 година

⁸⁰ Стапка на долгорочна невработеност - учество на невработените лица подолго од 1 година во вкупната работна сила

⁸¹ Индикаторот за лица кои рано го напуштаат образованието се дефинира како учество на лицата на возраст од 18 до 24 години кои немаат никакво или имаат најмалку основно образование, во однос на вкупната популација од истата возрастна група.

⁸² Стапка на сиромашни лица е процентот на лица со еквивалентен расположлив приход (после социјалните трансфери) под прагот на сиромаштија, кој е поставен на 60% од медијалниот национален еквивалентен приход со вклучени социјални трансфери.

⁸³ Јаз на сиромаштија се пресметува како разлика меѓу медијалниот национален еквивалентен вкупен нето приход за лицата кои се наоѓаат под прагот на сиромаштија и прагот на сиромаштија, изразен како процент од прагот на сиромаштија (поставен на 60% од медијалниот еквивалентен приход)

Табела 10. Матрица на потребните средства

Опис	2016 година	2017 година	2018 година	2019 година
Мерка 1: Програма за реформи во управувањето со јавните финансии				
А. Времетраење на мерката*		X		
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0		
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0		
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0		
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0		
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0		
Мерка 2: Систем (ИТ платформа) за координација, менаџмент, мониторинг и евалуација на јавните фондови на регионално и локално ниво (SiReRa)				
А. Времетраење на мерката*	X			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	- 200.000	- 100.000	- 100.000	- 100.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	200.000	100.000	100.000	100.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	350.000	400.000	650.000	1.600.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	1.600.000
Мерка 3: Заедничка железничка станица Македонија - Србија				
А. Времетраење на мерката*		X		
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)		0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		380.000	1.500.000	1.500.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		380.000	1.500.000	1.500.000
Мерка 4: Надградба и рехабилитација на Коридор X				
А. Времетраење на мерката*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-108.335.000	-57.844.243	-5.151.475	-12.065.759
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	108.335.000	57.844.243	5.151.475	12.065.759
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	22.860.500	30.537.135	17.365.738	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	22.860.500	30.537.135	17.365.738	0
Мерка 5: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII				
А. Времетраење на мерката*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-25.000.000	-770.257	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	25.000.000	770.257	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	69.493.644	99.419.942	100.041.260	50.001.500
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	450.000	5.419.942	41.260	1.500
Мерка 6: Изградба на интерконективен 400 kV далекувод од ТС Битола 2 до македонско албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид				

А. Времетраење на мерката*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	180.000	6.365.000	14.230.000	16.020.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	180.000	2.670.000	3.630.000	3.400.000
Мерка 7: Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем				
А. Времетраење на мерката*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	500.000	9.944.973	12.080.000	11.940.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 8: Подобрување на системите за наводнување				
А. Времетраење на мерката*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-2.174.706	-29.567.752	-34.638.963	-31.810.392
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	2.174.706	29.567.752	34.638.963	31.810.392
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	1.150.000	925.000	925.000	3.000.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	1.150.000	925.000	925.000	3.000.000
Мерка 9: Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште				
А. Времетраење на мерката*	X			X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	-330.000	-330.000	-340.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	330.000	330.000	340.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	197.000	1.094.000	1.000.000	1.000.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Мерка 10: Земјоделски задруги				
А. Времетраење на мерката*	X			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-330.000	-850.000	-700.000	-700.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	330.000	850.000	700.000	700.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	100.000	1.800.000	1.500.000	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	100.000	1.800.000	1.500.000	0
Мерка 11: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство				
А. Времетраење на мерката*				X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	230.030	226.022	152.461	40.155
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 12: Зголемување на конкурентноста во секторот на креативни индустрии				

А. Времетраење на мерката*				X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	230.619	237.593	162.574	37.646
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 13: Развој на национален портал за е-услуги				
А. Времетраење на мерката*		X	X	
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		-30.046	-21.851	
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)		0	0	
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		30.046	21.851	
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		270.416	196.667	
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		270.416	196.667	
Мерка 14: Усвојување на Национална стратегија за МСП (2017-2022) со Акциски план (2018-2020)				
А. Времетраење на мерката*	X	X		
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0		
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0		
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0		
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	19.150	19.150		
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0		
Мерка 15: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации				
А. Времетраење на мерката*		X		
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		-208.333	-1.108.334	-1.046.250
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)		0	0	28.750
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		208.333	1.108.334	1.075.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		100.000	200.000	200.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		100.000	200.000	200.000
Мерка 16: Троен Хеликс Партнерство				
А. Времетраење на мерката*	X			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	-255.000	-355.000	-162.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	255.000	355.000	162.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 17: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Кафасан (ИПА 2013)				
А. Времетраење на мерката*	X			X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	-83.430	-610.471	-86.099
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	83.430	610.471	86.099
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	274.398	2.111.183	404.419
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	274.398	2.111.183	404.419
Мерка 18: Понатамошен развој на системот на квалификации				

А. Времетраење на мерката*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-2.002.635	-1.822.635	-1.462.635	-62.635
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	2.002.635	1.822.635	1.462.635	62.635
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	3.063.000	2.043.000	3.000	3.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	3.063.000	2.043.000	3.000	3.000
Мерка 19: Профилирање на невработените лица и изготвување на Индивидуален план за вработување 2				
А. Времетраење на мерката*	X			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-37.317	-40.976	-40.976	-40.976
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	37.317	40.976	40.976	40.976
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	28.750
Вкупен ефект врз буџетските расходи	138.079.658	91.902.672	44.519.705	46.442.861

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”

Табела 11: Преглед на структурните реформски мерки

Мерка 1: Програма за реформи во управувањето со јавните финансии	
Краток опис	Усвојување на Програмата за реформи во управувањето со јавните финансии која предвидува подобрување во повеќе сегменти од областа на јавните финансии и тоа: зајакнување и имплементација на среднорочна буџетска рамка вклучително буџетско планирање, воведување интегриран информациски систем за управување со јавните финансии, подобрување на усогласеноста, ефикасноста и ефективноста на системот за јавни набавки, модернизирање на даночниот систем и подобрување на даночна наплата, зголемување на квалитетот на царинските процедури и услуги, натамошно подобрување на јавната внатрешна финансиска контрола и ефикасноста на надворешната ревизија.
Временска рамка според години	2017: Усвојување на Програмата за реформи во управувањето со јавните финансии 2017-2020
	2018: /
	2019: /
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	/
Очекувано влијание врз конкурентноста	Програмата ќе претставува основа за спроведување на мерки кои ќе придонесат за зајакнување на капацитетите на институциите во подготовка и спроведување на меѓусебно координирани економски политики, а кои политики треба да одговорат на клучните структурни предизвици за зголемен раст на економијата и креирање на работни места.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	/
Мерка 2: Систем (ИТ платформа) за координација, менаџмент, мониторинг и евалуација на јавните фондови на регионално и локално ниво (SiReRa)	
Краток опис	Систем (ИТ платформа) со неколку компоненти (за човечки ресурси, програми, проекти, средства) кој ќе обезбеди информации и ќе помогне на процесот на координација на планирањето и имплементирањето активности на регионално и локално ниво, со цел подобрување на социјо-економските услови и квалитет на живот. Системот исто така ќе ја следи имплементацијата и алокацијата на буџетот и донираните средства, и ќе обезбеди податоци за идно стратескиско донесување на одлуки.
Временска рамка според години	2017: Воспоставување на правна, организациска и техничка средина за функционирање на системот
	2018: Функционален електронски систем на национално ниво (фаза 1)
	2019: Функционален електронски систем на локално (општинско) ниво (фаза 2)
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Според Студијата за изводливост воспоставувањето на целосно функционален и оперативен систем е проценета на околу 3,5 милиони евра. Влијание врз годишниот буџет: 2017 година – 100.000 евра, 2018 година – 100.000 евра и 2019 година – 100.000 евра.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Воспоставувањето на системот ќе придонесе за континуиран мониторинг на нивото на развој на регионите, со цел навремено и ефикасно прилагодување на програмите и мерките за рамномерен регионален развој кој ќе доведе до зголемување на економскиот потенцијал на регионите.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Зголемувањето на економскиот потенцијал на регионите тесно е поврзан со отворање на нови работни места и подобар животен стандард на населението.
Мерка 3: Заедничка железничка станица Македонија - Србија	

Краток опис	Изградба на заедничката погранична железничка станица во Табановце меѓу Македонија и Србија, со што ќе се постигне ефикасен и брз премин на патнички и товарен сообраќај на граничен премин, преку скратување на процедурите за контроли кои треба да бидат извршени од страна на службите на двете земји.
Временска рамка според години	2017 година: Изработка на физибилити студија, основни проекти и тендерска документација и поднесување на Апликација до WBIF за инвестициски грант
	2018 година: Избор на градежна фирма, склучување на договор и воведување на изведувач во работа
	2019 година: Изведба на градежни работи
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Проектирање: 380.000 евра, WBIF Изградба: околу 3,5 милиони евра WBIF Инвестициски грант
Очекувано влијание врз конкурентноста	Целта на проектот е да се подобри меѓународниот железнички превоз меѓу железничките мрежи на двете соседни држави, како и за воспоставување и спроведување на правната и институционалната рамка за постепено отворање на пазарот на железнички транспорт во Југоисточна Европа, врз основа на постепено остварување. Мерката ќе придонесе за намалување на застоите на границите преку поедноставување и скратување на процедурите на граничниот премин и давање услуги по принципот едношалтерски систем, како и за зголемување на конкурентноста на железничкиот сектор во споредба со други начини на транспорт.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Мерката ќе придонесе за да се олесни транспортот на патници на овој граничен премин.
Мерка 4: Надградба и рехабилитација на Коридор X	
Краток опис	Предвидена е надградба и рехабилитација на транспортниот Коридор X со што целиот патен Коридор X ќе се комплетира на ниво на автопат, а заедно со рехабилитација на делници долж Коридор X капацитетот и севкупната ефикасност на патот E-75 Север - Југ ќе се подобри. Исто така, се предвидува и доградба и модернизација на железничкиот Коридор X.
Временска рамка според години	2017 година - Изградба на патна делница Демир Капија – Смоквица во должина од 28,3 км. - Рехабилитација и надградба на делницата Смоквица - Гевгелија во должина од 10,15 км. - Рехабилитација и надградба левата секција од автопатската делница Куманово–Миладиновци во должина од околу 22,5 км - Обновување на железничката делница Неготино – Ногаевци во должина од 30 км - Модернизација на 10 железнички станици долж Коридор X.
	2018 година - Рехабилитација и надградба десната секција од автопатската делница Куманово–Миладиновци во должина од околу 22,5 км и - Набавка и монтажа на опрема за автоматско регулирање на брзината на возовите (ETCS) и контролор на радиостаниците (GSMR) по должината на Коридорот X Табановце - Гевгелија.
	2019 година -Изградба на патот A1 и Пан-европскиот коридор Xd Градско – Прилеп–првата делница во должина од 10,2 км, а втората во должина од околу 15 км.
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Делница Демир Капија – Смоквица = 210 милиони евра (ИПА, ЕБРД, ЕИБ и Буџет на РМ) Делница Смоквица-Гевгелија = 4,153 милиони евра за градба + 0,518 милиони евра Договор за надзор (85 % ИПА, 15 % буџет на РМ) Делница Градско – Прилеп = 31,8 милиони евра (ЕБРД) и 41 милиони евра (ИПА 2) (претпоставена вредност).

	Куманово-Миладиновци = 5,1 милиони евра за градба + 0,60 милиони евра Договор за надзор. (85 % ИПА, 15 % буџет на РМ) Неготино = Ногаевци 10 милиони евра - заем од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР). Железнички станици = 2,4 милиони евра (85 % ИПА, 15 % буџет на РМ) Набавка и монтажа на опрема за автоматско регулирање на брзината на возовите = 0,5 милиони евра, Контролор на радиостаниците = 0,3 милиони евра. (WBIF)
Очекувано влијание врз конкурентноста	Со изградбата и рехабилитацијата на овие делници, целиот Коридорот X ќе биде изграден на ниво на автопат. Со ова значително ќе се подобри конкурентноста на земјата во однос на зголемување на сообраќајот, зголемување на безбедноста на сообраќајот и намалување на времето на патување. Ефектите ќе бидат подобрување на транспортот на стока за домашните и транзитните превозници, како и скратено време на патување. Исто така, ќе се обезбеди посилно интегрирање со пазарите од земјите од регионот и поврзување со заедничкиот пазар на ЕУ. Со обновување на делници на железничката пруга ќе се овозможи зголемување на дозволената брзина до 120 км/ч, со што ќе се намали времето и трошоците за патување и ќе се подобри конкурентноста во патничкиот и товарниот железнички сообраќај наспроти патниот сообраќај по Коридорот X. Исто така, ќе се намали времето и трошоците за движење на стоките и патниците низ железничките станици преку поставување на посебни влезови за патници и товар. Со подобрена контрола на движење на возовите ќе се овозможи на сигурно и безбедно користење на железничкиот сообраќај, како за превоз на патници така и за превоз на стока.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	На краток рок ќе има значително подобрување на вработеноста од локалното население во регионите каде се врши изградба или рехабилитација на делниците. Така, ефектот врз вработеноста на проектот автопатска делница Демир Капија - Смоквица претставен како број на работни места е следниот: Во текот на имплементација на проектот вработени се 4.165 лица со просечно времетраење од 48 месеци на овие работни места. Во текот на оперативната фаза вработени се 87 лица со просечно времетраење од овие работни места од 276 месеци.⁸⁴ На долг рок мерката ќе влијае за подобра географска поврзаност, со тоа што ќе се забрза транспортот на патници и на стока на оваа делница како на домашните така и на транзитните превозници. Проектот ќе придонесе за подобрување на сигурноста и безбедноста на патниците. Со обновувањето на делниците значително ќе се подобри безбедноста на патниците во патничкиот железнички сообраќај. Железничките станици ќе бидат модернизирани според најдобрите ЕУ практики со цел да се исполнат барањата и потребите на патниците, вклучувајќи ги и патниците со посебни потреби. Контролата на движење на возовите ќе придонесе за подобрување на сигурноста и безбедноста на патниците.
Мерка 5: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII	
Краток опис	Предвидена е надградба и рехабилитација на патниот и железничкиот Коридор VIII.
Временска рамка според години	2017 година - Изградба на автопатот А2, делница Кичево – Охрид (57 км) - Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце (30,8 км) - Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка (34 км). - Изработка на основен проект со тендерска документација за изградба на нова железничка делницата од Крива Паланка до Деве Баир, граница со Бугарија - Подготовка на основен проект со тендерска документација за изградба на нова железничка делница од Кичево до Лин, граница со Албанија во должина од 62,6 км. 2018 година

⁸⁴CBA of the Project for Construction of the section Demir Kapija - Smokvica

	- Изградба на автопатот А2, делница Кичево – Охрид - Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце - Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка
	2019 година - Изградба на автопатот А2, делница Требените – Струга во должина од 8,5 км. - Изградба на експресен пат А2, делница Ранковци - Крива Паланка во должина од 23 км - Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце - Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Куманово- Бељаковце: градежни работи – заем од ЕБОР: 46,4 милиони евра, надзор над градбата: 2,5 милиони евра WBIF грант, изработка на основна документација 1,5 милиони евра WBIF грант Бељаковце-Крива Паланка: градежни работи – заем од ЕБОР: 145 милиони евра, надзор над градбата: 3,0 милиони евра WBIF грант и 4 милиони евра од заемот, за изработка на основна документација 2,7 милиони евра WBIF грант. Крива Паланка-Деве Баир граница со Бугарија, изработка на основен проект со тендерска документација 3,0 милиони евра ИПА грант Кичево-Лин, граница со Албанија, изработка на основен проект со тендерска документација 8,0 милиони евра ИПА грант Изградба на автопат А2, делница Кичево – Охрид: 374 милиони евра финансиран 90% ЕКСИМ банка и 10% од Јавното претпријатие за државни патишта. Изградба на автопатот А2, делница Требените – Струга: 45 милиони евра заем од ЕБОР. Изградба на експресен пат А2, делница Ранковци - Крива Паланка: 78 милиони евра заем од Светската банка. Изградба на експресен пат А2, делница Крива Паланка - граница со Бугарија: 30 милиони евра заем од ЕБОР.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Со изградбата и комплетирањето на железничкиот Коридор VIII ќе се намали времето на патување меѓу Скопје и Софија со железница за околу 1 час во однос на сегашното време на патување со патен сообраќај. Ќе се намали времето на регионално патување меѓу Куманово и Крива Паланка со железница за приближно 35 минути од сегашното време на патување од приближно 50 минути со патен сообраќај. Ќе се скрати железничката врска помеѓу Македонија и Црно море за приближно 200 км, а таа помеѓу Македонија и Истанбул за приближно 150 км. Капацитетот за превоз на товар ќе се зголеми така што ќе се овозможи минување на до 10 товарни возови во секоја насока, што е еквивалентно на 400 патни камиони. Со реализација на мерката ќе се овозможи директен железнички пат меѓу Македонија и Бугарија, избегнувајќи ја потребата за минување преку Србија и олеснување на размената со Бугарија. Со изградба на патните делници долж Коридорот VIII значително ќе се подобри конкурентноста на земјата во однос на подобрата поврзаност на овој регион од земјата и интегрирање на овој регион со целокупната транс-европска мрежа. Ќе се обезбеди непречен и ефикасен пристап до бугарските и албанските пристаништа, како и пристап до потенцијални пазари од Истокот и поврзување на Коридорот TRACECA ⁸⁵ . Ќе се олесни размената меѓу Бугарија, Македонија и Албанија, а ќе се обезбеди и подобра поврзаност со регионалната област на зафаќање на Коридорот VIII со главните јужни италијански пристаништа и оваа област.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	На краток рок ќе се отворат нови работни места во фазата на изградба на делниците на железничкиот и патниот Коридор VIII. На долг рок мерката ќе влијае за подобра географска поврзаност, со тоа што ќе се забрза транспортот на патници и на стока како на домашните така и на транзитните превозници. Мерката ќе придонесе за подобрување на сигурноста и безбедноста на патниците.

⁸⁵TRACECA е кратенка за Транспортниот коридор Европа-Кавказ-Азија

Мерка 6: Изградба на интерконективен 400 kV далекувод од ТС Битола 2 до македонско албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид	
Краток опис	Овој проект е дел од иницијатива за воспоставување на голем Исток-Запад коридор за пренос на електрична енергија помеѓу Бугарија, Македонија, Албанија и потенцијално Италија (преку планиран подводен кабел). Оваа секција (Битола до македонско-албанската граница, со трафостаница во Охрид) е дел од македонско/албанската секција на тој коридор. Главната цел на проектот е изградба на високонапонска линија за пренос на енергија од 400kV помеѓу Трафостаница Битола 2 и македонско-албанската граница, како и изградба на нова трафостаница од 400/110 kV во близина на Охрид. Овој проект е идентификуван како приоритетен во формирањето на регионален пазар на електрична енергија во Југоисточна Европа, и ќе придонесе за стабилноста и безбедноста на системот на електрична енергија на Балканот, не само за двете држави кои се директно засегнати, туку и за системите на електрична енергија во регионот, преку затворање на прстен од 400 kV помеѓу Албанија, Грција и Македонија.
Временска рамка според години	2017 година: почеток на тендерскиот процес за далновод од ТС Битола 2 до ТС Охрид, ТС Охрид, Проширување на ТС Битола 2 и Подобрување на паметната мрежа
	2018 година: започнување на градежните работи за далновод од ТС Битола 2 до ТС Охрид, ТС Охрид, Проширување на ТС Битола 2 и Подобрување на паметната мрежа
	2019 година: продолжување на градежните работи за далновод од ТС Битола 2 до ТС Охрид, ТС Охрид, Проширување на ТС Битола 2 и Подобрување на паметната мрежа
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Вкупниот трошок за имплементација е 49 милиони евра. Проектот е финансиран од страна на МЕПСО и не влијае врз годишниот буџет на Македонија
Очекувано влијание врз конкурентноста	Имплементирањето на проектот ќе резултира со намалување на техничките загуби, намалување на недоставената електрична енергија, зголемено производство во двата меѓусебно поврзани системи, зголемен капацитет за пренос и способност за учество во меѓу-гранична размена на електрична енергија. Од перспектива на македонската економија проектот е економски оправдан низ широк распон на варијации на вредноста на електричната енергија и вредноста на увезената електрична енергија, што главно се должи на проценетите користи од зголеменото производство. Во студијата за изводливост ⁸⁶ влијанието врз македонската економија е проценето на 37,8 милиони евра за 15 годишна перспектива.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Поради многубројните подготвителни и градежни работи проектот ќе ангажира локални компании. Исто така, Проектот го подобрува квалитетот на понудата на електрична енергија, што ќе создаде подобра околина за водење бизнис и ќе ја зголеми вработеноста.
Мерка 7: Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем	
Краток опис	Инвестицијата за ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем е составена од четири компоненти: - Ревитализација на шест 110 kV далекуводи (ТС Битола 1 - ТС Прилеп 1, ТС Осломеј – ТС Кичево, ТС Скопје 1 - ТС Миладиновци, ТС Велес – ТС Овче Поле, ТС Скопје 4 – ТС Велес, ТС Штип – ТС Овче Поле, ТС Штип – ТС Пробиштип), - Нова опрема за трафостаниците, - Комплетно затворање на оптичкиот прстен на преносната мрежа и - Инсталација на системите за надзор и управување со трафостаници.

⁸⁶ Feasibility Study and ESIA for Elbasan (AL) - Bitola (MK) 400 kV Transmission Line – Europe Aid/128073/C/SER/MULTI WB4bis-REG-ENE-01: 2013

Временска рамка според години	2017 година: Опрема за ТС: Рехабилитација на трафостаници, Опрема под висок напон и Релејна заштита - Оптичка јамка: Набавка и инсталација на оптичка земјена жица и опрема и изградба на подземна инсталација за оптичка врска
	2018 година: Активностите ќе бидат определени следната година
	2019 година: Активностите ќе бидат определени следната година
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Вкупниот трошок на имплементацијата е 40,5 милиони евра. Проектот е финансиран од МЕПСО и не влијае на годишниот буџет на Македонија.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Со ревитализацијата и модернизацијата на преносната мрежа ќе се постигне исправност, доверливост, сигурна работа на преносната мрежа, ќе се обезбеди размена на податоци помеѓу Националниот диспечерски центар и електроенергетските објекти, пренос на податоци од областа на деловното и финансиското работење, пренос на податоци за далечинско водење и управување и обезбедување видео надзор на сите објекти приклучени на преносната мрежа, поврзување со соседните телекомуникациски мрежи за пренос на податоци на Србија, Бугарија, Грција и Албанија преку постојните и новите интерконективни водови, исполнување на барањата на Европската асоцијација на електропреносните систем-оператори ENTSO-E за обезбедување дигитална електронска врска со најмалку два соседни преносни систем оператора за размена на податоци од витално значење за водење на системите и стабилност на регионот.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Поради многубројните подготвителни и градежни работи проектот ќе ангажира локални компании. Исто така, проектот го подобрува квалитетот на понудата на електрична енергија, што ќе создаде подобра околина за водење бизнис и ќе ја зголеми вработеноста.
Мерка 8: Подобрување на системите за наводнување	
Краток опис	Со цел да се обезбедат континуирани и долгорочни инвестиции во инфраструктурата за наводнување и одводнување, изготвен е десетгодишен плански документ „Инвестициски план за водостопанска инфраструктура за периодот 2015-2025 година“. Овој план вклучува: Рехабилитација и реконструкција на постојната инфраструктура за наводнување и одводнување, со цел постигнување одржливост во користењето на водите; Надградба и проширување на постоечките хидросистеми, со цел зголемување на наводнуваната површина во земјата; и Изградба на нови големи објекти во македонскиот хидросистем.
Временска рамка според години	2017: Почеток на изградба на браната на Оризарска, Почеток на градежни работи на браната Конско и на системот за наводнување Равен Речица Градежни активности за изградба на пристапен пат до браната Речани Подготовка на техничка документација за браната на реката Слупчанска Развој на инфраструктурен проект, детален дизајн и елаборат за влијанието врз животната средина за ХС „Лисиче“ Спроведување на втората фаза на „Програмата за наводнување на јужната долина на реката Вардар“ Спроведување на втората фаза на изградбата на ХС „Лисиче“
	2018: Продолжување со градежните работи согласно со потпишаниот договор
	2019: Продолжување со градежните работи согласно со потпишаниот договор
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Трошокот за целосна имплементација на мерката за периодот 2017-2019 година е 96.000.000 евра. Годишниот буџет за 2017 под програмата за рурален развој е во вкупен износ од 4.560.261 еврo.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Спроведувањето на мерката ќе го зголеми учеството на наводнуваното земјоделско земјиште од моменталните 4% на приближно 6% (од 20.575 до 20.575+11.700) и исто така ќе ги подобри постоечките системи за наводнување. Со спроведувањето на овие капитални проекти, земјоделците во тие региони ќе имаат на располагање вода за наводнување на земјоделското земјиште и можности за зголемување на земјоделските приноси. Мерката ќе овозможи производство на електрична енергија преку изградба на хидроцентрали, како и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидросистемот „Ослободување на Дојранското езеро“.

	Пристапот на земјоделците до редовно наводнување се очекува да ја зголеми конкурентноста преку воведување на нови сорти, диверзификација за земјоделски култури со повисока вредност и повисоки приноси. Одржлив развој на системите за наводнување и одводнување, преку инвестирање во инфраструктура за наводнување и одводнување.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Изградбата на брани ќе обезбеди пристап до вода за пиење за луѓето во тие области, контрола на поплави по течението и индустриски развој на регионот преку зголемено производство на електрична енергија, што ќе води кон создавање нови работни места. Подобрено земјоделство ќе резултира во зголемено наводнување на земјиштето. Олеснување на локалните мали системи за наводнување ќе промовира одржливост на руралните домаќинства.
Мерка 9: Консолидација и дефрагментација на земјоделското земјиште	
Краток опис	Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 „Проектите за репарцелизација и консолидација на земјиштето ќе се вршат паралелно со процесот на планирање на инфраструктурата во однос на квалитетот на патната мрежа и мрежата за наводнување, како дел од интегрираниот пристап кон руралниот развој. Приоритет ќе се даде на региони со развиено и интензивно земјоделство каде малите и фрагментирани парцели претставуваат значително ограничување на натамошниот развој на земјоделството како примарна земјоделска активност во руралните средини, пред се врз основа на интересот кај земјоделците.
Временска рамка според години	2017: Зајакнување на свеста за процедурите за консолидација и идентификација на нови региони за консолидација; Започнување на процес на градење на капацитетот на МЗШВ и други учесници за успешна имплементација на проектите за консолидација на земјиштето; Започнување на процес на развој на алатки и процедури за имплементација на проектите за консолидација; воспоставување на Систем за мониторинг и евалуација.
	2018: Градење на капацитетот на МЗШВ и други учесници; Развој на алатки и процедури за имплементација на проектите за консолидација; Имплементација на три/четири проекти за консолидација; Мониторинг и евалуација
	2019: Градење на капацитетот на МЗШВ и други учесници; Имплементација на три/четири проекти за консолидација; Мониторинг и евалуација
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Вкупните трошоци изнесуваат 4 милиони евра (од кои националното финансирање изнесува 1 милион евра).
Очекувано влијание врз конкурентноста	Можноста земјоделците да се здобијат со фарми со помалку парцели кои се поголеми и подобро обликувани, како и да се прошири големината на нивните имоти им овозможува истите да станат поконкурентни. Подобрена структура на земјоделскиот имот може да го олесни воведувањето нови земјоделски технологии, што доведува до попросперитетен и ефикасен земјоделски сектор. Придобивките од консолидацијата на земјиштето резултираат со зголемување на бруто приходот на земјоделците и намалување на работните часови. Со цел да се создаде значителен ефект, најмалку 30% од целото земјоделско земјиште ќе биде консолидирано во наредните 30 години, за што е потребна реализација на проекти за консолидација на 3000 ха земјиште секоја година. Претпоставувајќи дека времето на подготовка / спроведување изнесува три години, тоа значи дека секоја година околу 10.000 хектари ќе бидат во фаза на имплементација.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Консолидацијата на земјиштето ја промовира социјалната стабилност преку обновување на руралните заедници. Резултатите од разни истражувања и процени на проектите за консолидација на земјиштето покажуваат дека многу рурални заедници кои биле вклучени во консолидација на земјиштето покажуваат зголемување на бројот на нови работни места. Проектот ќе се спроведува во согласност со Доброволните упатства на држење на земја (VGGT-Voluntary guidelines of land tenure), кој

	претставува родово чувствителен и социјално инклузивен пристап на интервјуирање и состаноци каде сите учесници ќе бидат во можност да ги искажат своите интереси и ќе влијае на нивниот избор на проектот.
	Мерка 10: Земјоделски задруги
Краток опис	Засилување на процесот на воспоставување на земјоделски задруги е најнефективниот приод за што побрзо подобрување на позицијата на земјоделците на пазарот. Како резултат на тоа, целта на хоризонталната интеграција на субјектите што се вклучени во секторот за производство на храна во основа е ориентирана кон земјоделските задруги кои на најсоодветен начин ќе доведат до подобрување на структурата за снабдување со земјоделски производи.
Временска рамка според години	2017: - Поттикнување на процесот на пазарно-ориентирано здружување на земјоделците во земјоделски задруги. - Обезбедување на континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период). - Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.
	2018: - Обезбедување на континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период). - Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.
	2019: - Поддршка за стекнување со Заштитени ознаки за квалитет на земјоделски и прехранбени производи. - Обезбедување на континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период).
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Вкупните трошоци за спроведувањето се 5.550.000 евра и 2.650.000 евра соодветно во 2017 година. Влијанието врз буџетот на државата е 420.000 евра вкупно и 140.000 евра соодветно во 2017 година.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Потребата за формирање на земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку поттикнување на економско здружување во земјоделски задруги, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите производи, се постигне зајакнување на нивната пазарна улога, зголемување на конкурентноста и ефикасноста во работењето, зголемување на индивидуалниот приход на земјоделецот, поквалитетно производство, сигурен пласман, повисока поддршка од државата и поголем профит. Како резултат на тоа, целта на хоризонталната интеграција на субјектите што се вклучени во секторот за производство на храна во основа е ориентирана кон земјоделските задруги кои на најсоодветен начин ќе доведат до подобрување на структурата за снабдување со земјоделски производи.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Развојот на земјоделските задруги дополнително ќе придонесе за заедницата преку зголемување и задржување на работните места во земјоделството и преработувачката индустрија, заштита на животната средина, одржување на животот и културата во руралните средини. Во моментот 36 лица се вработени како управители на постојните задруги. Се очекува дека оваа бројка ќе биде двојно поголема со вработување на кадар за работа со машини ако се земат во предвид новите инвестиции во модернизација на земјоделското производство. Исто така, нови задруги ќе се формираат така што бројот на вработените ќе биде уште поголем.
	Мерка 11: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство
Краток опис	Мерката има за цел спроведување на активности за зголемување на конкурентноста на МСП во секторот, што ќе придонесе за зголемување на приходите на мажите и жените, а особено на младите. Она што е важно е дека фокусот е ставен на обезбедување на одржливи системски промени.
Временска рамка според години	2017: - Подобрување на пристапот до меѓународните пазари за дестинацијата Охрид (капацитет за извоз) - Подобрено управување со дестинација со цел пристап до странските пазари за параглајдерство (дестинација Крушево) - Подобрени услуги за туристички водич и информирање на туристичките агенции за туристичките водичи.
	2018: Активностите се дефинираат на годишно ниво
	2019: Активностите се дефинираат на годишно ниво
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	226.022 евра (годишен буџет за 2017 година). Оваа мерка се реализира со поддршка од Владата на Швајцарија.

Очекувано влијание врз конкурентноста	Зголемениот потенцијал на трите туристички дестинации за привлекување повеќе туристи преку обезбедување на подобрени услуги и збогатена туристичка понуда ќе овозможи зголемено учество на домашниот и странски пазар, а со тоа и економски раст.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Ќе се создадат нови работни места долж целиот синџир на вредности и снабдување во туризмот и се очекува поголема вклученост на млади луѓе и жени. Околу 600 водичи и нивните вештини и способности ќе бидат видливи и достапни на пазарот на туристичките агенции.
	Мерка 12: Зголемување на конкурентноста во секторот на креативни индустрии
Краток опис	Потсекторите Софтвер и ИТ услуги и Дизајн на производ ќе бидат поддржани со цел развојот на софтвер и дизајн на производ од страна на македонските компании ќе постигнат голема пенетрација на пазарот во земјата и како и на меѓународните пазари.
Временска рамка според години	2017: - Пристап до пазарот за дизајнери - Зголемување на извозот од ИТ компании - Дизајн со социјално влијание - Услуги за поддршка за ИТ компании
	2018: Активности се дефинираат на годишно ниво
	2019: Активности се дефинираат на годишно ниво
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	237.593 евра (годишен буџет за 2017 година). Оваа мерка се реализира со поддршка од Владата на Швајцарија.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Компаниите за производство ќе го зголемат бројот на нови производи, нивната конкурентност на меѓународните пазари и обемот на продажба, што ќе создаде нови работни места за дизајнери и други стручни лица. Македонската ИТ индустрија ќе создаде конкурентна предност во промовирањето на нивни сопствени развиени производи.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	- Зголемување на присуството на компаниите на меѓународниот пазар треба да доведе до зголемување на приходите на компаниите и создавање на нови работни места. - Воведувањето на новиот предмет за методологија за истражување ќе ги зголеми вештините на студентите за соодветно практично истражување кои ќе го следат при дизајнирање на нови производи и ќе им овозможи подобро да се разбере побарувачката на пазарот и потребите на крајните корисници. - Агенции за човечки ресурси, хабови и акцелератори кои се веќе основани или се во процес на основање нудат услуги за поддршка за младите за стекнување дополнителни технички и вештини за тимска работа. Се очекува, покрај избраните партнери кои ќе ги промовираат и тестираат моделите на соработка со големите компании, другите субјекти да го реплицираат моделот со цел да го зголемат пристапот до квалификувани работници.
	Мерка 13: Развој на национален портал за е-услуги
Краток опис	Создавање динамичен веб-портал за е-услуги (Национален портал за е-услуги), како единствена точка на контакт со државните тела според едношалтерскиот принцип и користење стандардизирани кориснички интерфејси. Порталот ќе биде достапен преку интернет на различни веб-ориентирани платформи.
Временска рамка според години	2017:Подобрување на правната рамка за електронско управување - Нацрт ревизија и промена на Законот за електронско управување и неговите подзаконски акти - Нацрт водич/методологија/правен акт за провизии за е-услуги - Зајакнување на капацитетите за имплементација на подобрувањата на Законот за електронско управување и актите за провизии за е-услуги
	2018: Имплементација на Е-услуги

	- Развој и обезбедување на целосно функционален национален портал за е-услуги - Зголемен број на достапни електронски услуги, и зголемување на вкупното ниво на софистицираност на електронски административни услуги во согласност со одредниците на ЕУ - Зголемена употреба на е-услуги од страна на крајните корисници
	2019:/
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Вкупниот трошок е 518.980 евра (300.462 во 2017 и 218.518 во 2018 година). Претставува компонента на поголем договор за услуги.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Намалување на административниот товар за граѓаните и компаниите, зголемување на ефикасноста на компаниите.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Широка вклученост на сите општествени групи, зголемена доверба во владата, отворени можности за нови бизниси, задоволни корисници, побрзи и поквалитетни услуги, лесен пристап до услугите за населението од рурални средини.
Мерка 14: Усвојување на Национална стратегија за МСП (2017-2022) со Акциски план (2018-2020)	
Краток опис	Усвојување на Национална стратегија за МСП (2017-2022), насочена кон поддршка на развојот на МСП и претприемништвото со цел зголемување на продуктивноста и иновативноста на МСП и подобрување на нивната конкурентност на националниот и меѓународните пазари.
Временска рамка според години	2017: втор квартал - Усвојување на Стратегијата и Акцискиот план
	2018: /
	2019: /
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Изработката на Стратегијата е финансирана од Меѓународната организација на трудот и чини 38.300 евра.
Очекувано влијание врз конкурентноста	- Конкурентните МСП се двигатели на инклузивен економски раст и на создавањето на продуктивни и пристојни работни места. - МСП работат во поволно деловно окружување во коешто се охрабруваат претприемништвото, инвестициите и продуктивноста, во согласност со европските норми и стандарди. - МСП се високо продуктивни и конкурентни учесници на европскиот и другите меѓународни пазари. - Конкурентноста на македонската економија сè повеќе се поттикнува од по-претприемачкиот и иновативниот сектор за МСП.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Зајакнување на консултациите и механизмите за водење дијалог меѓу Владата и приватниот сектор. Посебно внимание ќе биде посветено на вклучувањето на деловните жени во овие механизми, како и на осигурување дека се слуша гласот на микро-претпријатијата.
Мерка 15: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до средства за истражување, развој и иновации	
Краток опис	Мерките подразбираат развој и пилотирање на нови инструменти за поддршка на МСП: - Кофинансирани грантови за екстензија на технологии - Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори - Техничка помош за поддршка на иновативна дејност Горенаведените инструменти за поддршка не само што ќе ја зголемат понудата на финансиски средства за поддршка на иновации, туку и ќе ги зајакнат капацитетите на македонските компании за искористување на овие средства, што на подолг рок би водело до поефективна искористеност и позначајни резултати од инвестициите вложени во истражување, развој и иновации.

Временска рамка според години	2017: Подобрување на регулаторната рамка– усвојување на подзаконски акти за воведување на новите инструменти за поддршка 2017 :Пилотирање на новите инструменти за поддршка – Кофинансирани грантови за екстензија на технологии и Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори 2018: Пилотирање на новиот инструмент за поддршка - Техничка помош за поддршка на иновативна дејност 2018-2019: Спроведување на новите инструменти за поддршка																							
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Трошокот за целосна имплементација на мерката е 2.801.667 евра, според следната динамика: <table><tr><th>Инструмент бр.</th><th>2017</th><th>2018</th><th>2019</th></tr><tr><td>I.</td><td>€125.000</td><td>€650.000</td><td>€575.000</td></tr><tr><td>II.</td><td>€83.333</td><td>€458.334</td><td>€500.000</td></tr><tr><td>III.</td><td>€100.000</td><td>€200.000</td><td>€200.000</td></tr><tr><td>Вкупно:</td><td>€218.333</td><td>€1.308.334</td><td>€1.275.000</td></tr></table>				Инструмент бр.	2017	2018	2019	I.	€125.000	€650.000	€575.000	II.	€83.333	€458.334	€500.000	III.	€100.000	€200.000	€200.000	Вкупно:	€218.333	€1.308.334	€1.275.000
Инструмент бр.	2017	2018	2019																					
I.	€125.000	€650.000	€575.000																					
II.	€83.333	€458.334	€500.000																					
III.	€100.000	€200.000	€200.000																					
Вкупно:	€218.333	€1.308.334	€1.275.000																					
Очекувано влијание врз конкурентноста	Зголеменото вложување во истражување, развој и иновации кое е главна цел на горенаведените реформски мерки води кон воведување на иновативни производи/услуги/процеси што придонесува кон зголемување на квалитетот на понудата на добра и услуги, како и зголемување на капацитетите на домашните компании да ги исполнат меѓународните стандарди за безбедност и квалитет. Се очекува горенаведените инструменти за поддршка да го зголемат нивото на јавни и приватни инвестиции во истражување, развој и иновации (како процент од БДП), да го зголемат бројот на компании кои вовеле иновација на производ/процес/услуга, да ги зајакнат човечките капацитети на малите и средни претпријатија и да поттикнат соработка помеѓу академијата и приватниот сектор.																							
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Преку вложувањата во истражување, развој и иновации се зголемува конкурентноста на домашните компании на домашниот и глобалниот пазар, што пак резултира со економски раст и зголемен број на работни места. Преку подобрувањето на перформансите на економијата, како и преку зголемувањето на квалитетот на добра и услуги достапни на пазарот, воведувањето иновации исто така води кон зголемен животен стандард на населението.																							
	Мерка 16: Троен Хеликс Партнерство																							
Краток опис	Ќе биде воспоставена Национална канцеларија за трансфер на технологии како дел од Стратегијата за иновации 2012-2020, а ќе биде организирана како Троен Хеликс Партнерство. Трите главни области на работење во процесот на трансфер на технологии, базирано на анализа на потенцијалот, приоритетите и стратегиите на државата се: земјоделството, информациските и комуникациските технологии и изворите на обновлива енергија. Главната цел на НКТТ е да воспостави соработка помеѓу индустријата, посебно големите компании, и универзитетите, за различни активности поврзани со технологијата и интелектуалната сопственост. Дополнително, целта е да се стимулираат клучните елементи на иновациската економија – претприемништвото, комерцијално ориентираните истражувања, партнерствата помеѓу индустријата и универзитетите кои придонесуваат на подобрувањето на извозот на производи и услуги.																							
Временска рамка според години	2017: Воспоставување на НКТТ (градење на тимот, екипирање, обука на кадри, маркетинг и развој на стратегија, план за финансирање и развој на финансиска стратегија, и воспоставување на систем на финансиско известување и контрола). 2018: Поддршка на најмалку 5 иновативни пилот проекти. 2019: Да бидат поднесени најмалку 5 анализи на патент и 2 патента во период од 4 години.																							
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Вкупниот буџет за НКТТ е 870.000 евра. Влијанието врз годишниот буџет по години е: 2017 – 255.000 евра 2018 – 355.000 евра 2019 – 162.000 евра																							
Очекувано влијание врз конкурентноста	Очекуваното влијание врз конкурентноста е во стимулирањето на клучни елементи на иновативната економија – претприемништво, партнерство помеѓу универзитетите и индустријата и преземање на ризици кое може да води кон подобрен извоз на производи и услуги.																							

	Дополнително на главниот фокус на МСП и нивната соработка со универзитетите, НКТТ ќе понуди и услуги на јавните институции во областа на развој на националните стратегии и легислатива, како и развојот на програми потребни за нивно спроведување. Исто така, НКТТ ќе таргетира големи компании и ќе ја поттикнува нивната соработка со универзитетите, посебно преку развојот и спроведувањето на практично ориентирани магистерски и докторски проекти, како и специфични образовни програми.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Мерката има поголемо влијание врз младите, посебно студентите, бидејќи ќе имаат можност активно да учествуваат во процес на трансфер на технологија, што треба да отвори нови димензии во истражувачките полиња со оглед на тоа што предметите и деталите ќе бидат адаптирани во согласност со потребите на индустријата. Студентите исто така ќе имаат корист од развојот и спроведувањето на практично ориентирани магистерски и докторски проекти, и специфични образовни програми.
Мерка 17: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Кафасан (ИПА 2013)	
Краток опис	Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце и Кафасан поради ограничениот простор и зголемениот товарен сообраќај на граничниот премин Табановце – најфреквентните гранични премини (ГП) во земјата, по Пан-Европскиот Коридор X, и најфреквентниот граничен премин со Албанија, ГП Кафасан, по Пан-Европскиот Коридор VIII, условите за процесирање на испораките се ограничени. За да се олесни и забрза трговијата, неопходна е надградба на постоечките објекти.
Временска рамка според години	2017 година: продолжување со изградбата на ГП Табановце. Планираниот период за работа е 12 месеци и на крајот на 2017 година се предвидува завршување на градежните работи на ГП Табановце. ГП Кафасан - тендерската постапка ќе започне во првиот квартал на 2017 година. Почетокот на спроведувањето на проектот е планиран за четвртиот квартал на 2017 година.
	2018 година: Продолжување со градежните работи. Во четвртиот квартал се планира да се заврши надградбата, градежните работи и надградените објекти на ГП Кафасан да бидат функционални.
	2019 година: /
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Проектот за надградба на ГП Табановце се финансира од програмата ИПА (2012) и национално кофинансирање и изнесува 1,89 милиони евра. Од нив 1,45 милиони евра се средства обезбедени од ИПА (Компонента 1), а националното кофинансирање изнесува 0,44 милиони евра. Проектот за надградба на ГП Кафасан се финансира од програмата ИПА (2013) и национално кофинансирање и изнесува 1,48 милиони евра. Од нив 1,14 милиони евра се средства обезбедени од ИПА (Компонента 1), а националното кофинансирање изнесува 0,37 милиони евра.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Се очекува зголемување на бројот на возила кои што го користат ГП Табановце да се зголеми и тоа: на влез до 25%-30%; на излез до 34%-38%, додека бројот на транзит возила во двете насоки ќе биде 30% од вкупниот број на товарни возила. Проектите ќе придонесат кон: забрзување и олеснување на стоковната размена преку двата гранични премини; олеснување на транспортот долж транс националните оски Север- Југ (Коридор X) и Исток – Запад (Коридор VIII) кои се поврзани со транс –европските транспортни мрежи по 2018 година; намалени застои на граничните премини и придонес во склоп на другите преземени активности како што е воведувањето на Заедничкиот транзитен систем -проект реализиран во 2015 година, во насока на поголема конкурентност на земјата. Очекуваните придобивки од реализација на проектите се: зголемена пропусна моќ на преминот за стокови пратки, намалено време потребно за вршење на граничните/царинските формалности, подобрена инфраструктура за примена на современи средства за инспекција, што ќе придонесе за забрзување и олеснување на стоковната размена преку граничните премини и олеснување на транспортот долж пан - европските коридори X и VIII.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	/
Мерка 18 : Понатамошен развој на системот на квалификации	

Краток опис	Балансирање помеѓу понудата и побарувачката за знаење и компетенции, обезбедување на образование за сите и стекнување квалификации на формален и неформален начин за да се овозможи конкуритивна работна сила, мобилност на квалификациите, нивно препознавање, зголемување на вработеноста, посебно помеѓу младите и ранливите групи, и зајакнување на социјалниот дијалог.
Временска рамка според години	2017: 1. Развој на квалификации за два приоритетни сектори 2. Развој на Опсерваторијата за вештини – развој на јавен веб портал кој ќе ги прикажува достапните податоци на јавноста - Потпишување на договор за стекнување на податоци со Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и Управата за јавни приходи за податоци на статусот на учениците по завршувањето и просечниот месечен приход според студискиот програм, училиште/факултет. - Добивање на податоци од Државниот Универзитет во Тетово и Универзитетот на Југоисточна Европа преку алтернативни модули на размена на податоци - Поврзување на информациските системи на приватните институции за високо образование и добивање на податоци 3. Развој на нови стандарди на занимања – 60 стандарди според анализите на потребите на пазарот на труд 4. Развој на специјални програми за образованието на возрасни и редизајнирање на старите
	2018: 1. Развој на квалификации според потребите на вработените 2. Развој на Опсерваторијата на вештини – пилот и надградба на системот (доколку е потребно) 3. Развој на специјални програми за образованието на возрасни и обука за полесна мобилност и вработливост 4. Валидација на неформалното образование за стекнување посебни квалификации (воспоставување на систем за валидација и процедури за подготовка на валидацијата) 5. Зајакнување на соработката помеѓу високо образовните институции и приватниот сектор, како и помеѓу стручните училишта и приватниот сектор, за обезбедување практична работа на учениците и студентите во компаниите. Практичната работа овозможува примена на знаење и развој на вештини директно на работното место во компаниите и способност да се препознае работната сила од страна на компаниите во кои се одвива практичната работа
	2019: 1. Развој на квалификации барани од страна на работодавците и флексибилен пристап до нивно стекнување 2. Развој на специјални програми за образованието на возрасни и обука за полесна мобилност и вработливост 3. Валидација на неформалното образование за стекнување посебни квалификации 4. Зајакнување на соработката меѓу високообразовните институции и приватниот сектор, и меѓу стручните училишта и приватниот сектор, за обезбедување квалитетна практична работа на учениците и студентите во компании преку развој на центрите за кариера.
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	10.300.000 евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Соработка помеѓу формалното, неформалното образование и обука и бизнис секторот за потребите на пазарот на труд и намалување на неадекватноста помеѓу образованието и пазарот на труд и развојот на кариера, што ќе го олесни стекнувањето на вештини и компетенции кои ќе придонесат на конкурентноста на претпријатијата, зголемувајќи го препознавањето на стекнатите квалификации во државата од страна на странските инвеститори и препознавање на квалификациите стекнати во странство од страна на нашите странски работодавци.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	- зголемена вработеност - зголемена вработеност на младите - вклучување на ранливите групи
Мерка 19: Профилирање на невработените лица и изготвување на Индивидуален план за вработување 2	
Краток опис	Невработените лица регистрирани по прв пат се опфатени со оваа мерка. Според одговорите на листата за вработливост, невработените се поделени во три категории: лесно вработливи, со одредени потешкотии во вработувањето и оние кои се тешко вработливи. Првите две

	категории се насочени кон подготовка на стандарден формат на Индивидуален план за вработување, додека за третата категорија треба да се подготви подетален Индивидуален план за вработување 2.
Временска рамка според години	2017: 7.500 невработени ќе бидат опфатени
	2018: 7.500 невработени ќе бидат опфатени и директно вклучени во програмите и мерките за вработување
	2019: 7.500 невработени ќе бидат опфатени и директно вклучени во програмите и мерките за вработување
Трошок за имплементација и влијание врз годишниот буџет	Трошокот за спроведување на мерката е 336 денари по невработен. Финансирано е од страна на годишниот буџет на Агенцијата за вработување. За 2017, 2018 и 2019 година годишниот буџет е проценет на 40.976 евра.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Овој нов пристап ќе ја зајакне довербата и соработката помеѓу невработените и АВРМ, бидејќи сите активности ќе бидат прилагодени на вистинските потреби на невработените. Активните програми и мерки за вработување ќе бидат наменети за невработените за кои се најсоодветни. Исто така ќе ги држи невработените активни и мотивирани во процесот на барање на работа.
Очекувани социјални резултати вклучувајќи и врз вработеноста и социјалните групи, посебно на полот	Оваа мерка е наменета за невработените лица кои се во неповолна ситуација на пазарот на труд и обезбедува најсоодветна комбинација на услуги и програми за вработување, достапни преку годишните оперативни планови. Целта ќе бидат најранливите невработени лица, со посебен фокус на младите лица до 29 години и невработените лица кои не биле вработени во претходните 2 години.

Табела 12: Известување за спроведувањето на структурните реформи од ПЕР 2016-2018

	Мерка 1. Надградба и рехабилитација на Коридор X
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	- Обнова на железничкиот Коридор 10 - Изградба на делницата Демир Капија – Смоквица - Рехабилитација и надградба на делницата на автопатот Смоквица-Гевгелија - Рехабилитација на мостови со грант од НАТО (Патен коридор X)
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	- Делумно - Делумно - Делумно - Да
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	- Во изминатата година е извршена рехабилитација и надградба на железничката станица во Скопје и 9 други поголеми станици. Исто така, во изминатиот период, обновување беше изведено на делниците Табановце - Куманово (L = 12 км) и Миравци - Смоквица (L = 12 км). Во однос на делницата Ногаевци – Неготино договорот со изведувачот е продолжен до 31.12.2017 година. - Извршени се 87% од градежните работи и се очекува делницата да биде целосно завршена до средината на 2017 година. - Прогрес на градежните работи е 75% заклучно со Октомври 2016 година. - Третата фаза од проектот Реконструкција на мостови со грант од НАТО, која се однесуваше на зајакнување на 13 мостовски конструкции по должината на делницата Велес - Катланово, беше целосно завршена на крајот на јуни 2016 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Вкупните трошоци за реализација на оваа мерка во 2016 година беа 131.195.500 евра, од кои 108.335.000 евра средства од Буџетот на РМ и заеми, а 22.860.500 евра ИПА средства.

	Мерка 2. Надградба и рехабилитација на Коридор VIII
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Железничка инфраструктура - Реконструкција на дел од железничката пруга од Куманово до Бељаковце - Изградба на нови и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка - Подготовка на основен проект за изградба на нова делница од Кичево до Лин, граница со Република Албанија 2. Патна инфраструктура - Изградба на автопатот А2, делница Кичево - Охрид
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Делумно 2. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Реконструкцијата на железничката делница од Куманово до Бељаковце е во тек. За изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка во декември 2014 година беше доделен кредит од ЕБОР во износ од 145 милиони евра за градежните работи. Со овој договор одбраната градежна компанија ќе изврши реконструкција на постојните мостови, тунели, уредување и ќе изгради нови во период од 48 месеци. Грант на WBIF во износ од 2,7 милиони евра се искористи за изработка на проектна документација. Процесот на претквалификација започна на 23.05.2016 година. Евалуацијата на 15 апликации е во тек. Подготовката на основен проект со тендерска документација за изградба на нова железничка делница од Кичево до Лин, граница со Република Албанија. Овој проект е во тек. Изградбата на автопатот А2, делница Кичево – Охрид се реализира во согласност со предвидената динамика и досега се завршени 35%. Временската рамка за завршување на инвестицијата е во февруари 2018 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Вкупните трошоци за реализација на оваа мерка во 2016 година беа 25.450.000 евра, од кои 25.000.000 евра средства од Буџетот на РМ и заеми, а 450.000 ИПА средства.
	Мерка 3. Надградба и рехабилитација на локална и регионална патна инфраструктура
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Изградба на автопатот А4, делница Миладиновци - Св. Николе - Штип
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Изградбата на автопатот А4, делница Миладиновци - Св. Николе – Штип е во тек. Свкупниот напредок на градежните работи е 56%. Временската рамка за завршување на инвестицијата е мај 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето	Договорната вредност изнесува 206 милиони евра. Овој проект е финансиран од 90% ЕКСИМ банка и 10% од буџетот на Јавното

и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	претпријатие за државни патишта. Досега се исплатени средства во износ од 96,65 милиони евра.
Мерка 4: Изградба на интерконективен 400 kV далекувод ТС Битола 2 – македонско албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Експропријација на земјиште 2. Подготовка на главен дизајн и тендерска документација Главните цели на задачата треба да биде подготовка на: - Главен дизајн на интерконективниот 400 kV далекувод ТС Битола 2 – македонско албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид - детална техничка спецификација - други документи потребни за подготовка на тендерското досие.
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Делумно 2. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	1. Стекнувањето со земјиште е поврзано со дизајнот на далекуводот и ТС Охрид. Кога ќе бидат одредени и одобрени рутата на далекуводот и позицијата на ТС, тогаш ќе започне процесот на експропријација на местата за кулите и земјиштето под ТС Охрид. Оваа реформа ќе продолжи и во 2017 година. 2. Консултантот/дизајнерот започна со работа на терен подготвувајќи го Главниот дизајн на далекуводот и ТС Охрид. Извештајот за мобилизација беше поднесен и прифатен од АД МЕПСО. Оваа активност ќе продолжи и се очекува да биде завршена во третиот квартал на 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Грант од 180.000 евра од страна на WBIF и ЕБОР.
Мерка 5: Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Подготовка на техничката документација, изработка на тендерска документација и објавување на тендери и потпишување на договори со најдобри понудувачи Тендерска процедура за: Опрема за ТС - Санација на трафостаници - Опрема за висок напон - Заштита на релеи Оптичка јамка - Понуда и инсталација на оптичка жица за заземјување - Опрема и изградба на подземна инсталација за оптичка врска Потпишување договори и започнување со спроведувањето
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Делумно

Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Техничката документација е подготвена и тендерите се објавени. Еден договор е потпишан, два договори се во процес на потпишување. Два тендери се објавени и се сеуште отворени. Спроведувањето на тие договори ќе продолжи и во 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Реалниот трошок во 2016 година беше 500.000 евра, вкупниот проценет трошок за проектот во 2016 година е 8.000.000 евра. Проектот е финансиран од страна на МЕПСО и нема влијание врз годишниот буџет на Македонија.
Мерка 6: Подобрување на системите за наводнување	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Завршување на изградбата на патот до локацијата каде ќе биде изградена браната Оризарска. 2. Добивање на градежни дозволи за изградба на браната Конско 3. Добивање на градежни дозволи за изградба на систем за наводнување Равен Речица
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да. 2. Делумно. 3. Делумно.
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	1. Патот до локацијата каде ќе биде изградена браната Оризарска ќе биде завршен до крајот на 2016 година. 2. Договор за изградба на браната Конско беше потпишан во 2015 година, но оттогаш градежната дозвола не е добиена, изведувачот сеуште не започнал со изградба. 3. За време на 2016 година тендерот за изградба на Равен – Речица ќе биде завршен, а договорот потпишан. Активностите ќе продолжат во 2017 година согласно со потпишаните договори со изведувачите
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Реалниот трошок за 2016 година беше 2.174.706 евра буџетски средства и 1.150.000 средства од ИПА.
Мерка 7: Консолидација и дефрагментација на земјоделското земјиште	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Продолжување со проектните активности (2 пилот проекти за консолидација на земјиштето) во рамки на ФАО проектот „Поддршка за спроведување на национална програма за консолидација на земјиштето“. 2. Потпишување на проектот „Главните политики на националната програма за консолидација на земјиштето“ (MAINLAND). Спроведување на најмалку 2 пилот проекта за консолидација со поддршка од ФАО и идентификација на можни големи проекти за консолидација кои би опфатиле поголема област на консолидација.

Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Да
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	1.1 Детално оценување на интересот и потребите за консолидација во 2 пилот региона Конче и Егри – (јан/мај 2016 година) 1.2 Воспоставување на собрание и други консолидациски тела за сеопфатен консолидациски пилот регион Егри (јуни/јули 2016 година) 1.3 Вреднување на земјата во двата консолидациски региона Конче и Егри (јули/септември 2016 година) 1.4 Развој на планови за повторна распределба за Конче и Егри (октомври/декември 2016 година) 2. Потпишување на проектот „Главните политики на националната програма за консолидација на земјиштето“ (MAINLAND). (ноември/декември 2016 година)
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Реалните трошоци за 2016 година беа 300.000 што е еднакво на проценетиот трошок од 300.000 за 2016 година. Проектот не влијае на годишниот буџет со оглед на тоа што е финансиран со донација од ФАО. Забелешка: 394.000 евра се донација на ФАО за 2 проекти за консолидација, кои се во тек и ќе завршат во март 2017 година, од кои: - 300.000 евра се потрошени во 2016 година, а - 94.000 евра ќе бидат потрошени во 2017 година
Мерка 8. Програма за зголемување на пазарната вработливост (I фаза)	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Туризам и угостителство - Започнување на активностите за управување со дестинации за да се подобрат и диверзифицираат туристичките производи/услуги во Крушево, - Продолжување на активностите за управување со дестинации за да се подобрат и диверзифицираат туристичките производи/услуги во Охрид и Маврово, - Градење на капацитетите на студентите на Факултетот за туризам во Охрид преку Програмата за млади таленти на Светскиот трговски форум (Луцерн). 2. Креативни индустрии - Подобрување на пристапот на ИТ компаниите до меѓународните пазари преку повешт труд во македонските ИТ компании, - Услуги за поддршка на дизајнерите, преку олеснет пристап до пазар - Презентација на политики и практики за родово чувствително управување со човечки ресурси во креативните индустрии, - Поддршка на вработливоста на жени во ИТ компаниите преку можности за згрижување на децата во ИТ компаниите (градинки), - Олеснување на пристапот до услуги и најдобри практики за ИТ компании преку воспоставување на акцелератор во состав на Факултетот за инженерство и информатички технологии во Битола. - Пристап до услуги кои го поддржуваат развојот на женското претприемништво и сопственост на бизниси од страна на жени во петте потсектори (органско земјоделство, одржливо градежништво, туризам, дизајн на производ и софтвер и ИТ)
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Да
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените	Туризам и угостителство: - Поддржана е организација на конференција во Охрид со 42 меѓународни туроператори. Во 2017 година продолжува развој на нови маркетинг и алатки за продажба (организација на роуд шоуа, fam патувања и учество на меѓународни саеми).

активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	- Воспоставување на работна група за управување со дестинација и приоритизирање на стратешки текови на посетители (strategic visitors flow). Во 2017 година фокусот ќе биде на понудата на параглајдерство. - Промоција на Маврово како туристичка дестинација на регионалните пазари (Косово и Албанија). - Градење на капацитетите на студентите на Факултетот за туризам во Охрид преку Програмата за млади таленти на Светскиот форум за туризам (Луцерн). Креативни индустрии: - Поврзување и воспоставување на модели соработка меѓу дизајнери и компании од лесната преработувачка индустрија, преработката на храна и мебел, со цел подобрување на пристапот до нови пазари, зголемување на продажбата и намалување на трошоците во производство и транспорт. - Промоција на портфолиото на услуги од здруженија / прокси компанијата кон ИТ индустријата, како и на успешните приказни од пилот интервенцијата (која ги опфаќа сите членови на ЕКО системот), со цел зголемување на соработката и поголема промоција на извозот. - Машинскиот факултет ќе воведо нов предмет за методика на истражување и ќе продолжи да соработува со професори од Универзитетот за уметност од Цирих за развој на методологијата - Јакнење на капацитетите на хабови, акцелератори и инкубатори со цел поддршка на МСП и старт-апи. - Зголемено присуство на агенции за човечки ресурси на пазарот на ИТ работна сила како посредници меѓу компаниите и даватели на услуги за неформална обука.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Туризам и угостителство: 230.033 евра (годишен буџет за 2016 година). Нема отстапување од планираното. Креативни индустрии: 230.619 евра (годишен буџет за 2016 година). Нема отстапување од планираното
Мерка 9: Финансирање на компаниите преку бизнис ангели	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1: Усвојување на Закон за бизнис ангели 2: Промоција на концептот за бизнис ангели и едукација на јавноста Воспоставување на шема за акредитација на квалификувани бизнис ангели 3: Воспоставување на сигурен систем на инвестиции (веб платформа) каде инвеститорите ангели и претприемачите можат да се сретнат и преговараат
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Делумно 2. Не 3. Не
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	- Работна група составена од претставници од релевантни институции ги разгледа регионалните искуства во врска со функционирањето на мрежата на бизнис ангели, даночните бенефиции кои државите ги предвиделе да ги охрабрат бизнис ангелите и искуствата со нивната акредитација. Според достапните информации, ќе биде подготвен нацрт Закон за бизнис ангели во кој ќе се дефинираат условите и критериумите за лиценцирање и евалуација на бизнис ангели, даночни ослободувања за инвестиции, заштита на инвестиции итн. - Подготовката на Закон за бизнис ангели продолжува и се очекува усвојување на Законот во 2017 година. - Одлагањата во спроведувањето на мерката (активности 2 и 3) беа поради необезбедени финансиски средства - Реформата е во подготовка и не е вклучена во ПЕР 2017-2019.

Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Немаше реални трошоци во 2016 година. Планираниот буџет за 2016 година беше 2.000.000 евра
Мерка 10: Поддршка на конкурентноста на секторот претпријатија	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Објавување на јавен повик 2. Спроведување на Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво од страна на Министерството за економија и Програмата за поддршка на претприемништвото, конкурентноста и иновациите во МСП од страна на Агенцијата за поддршка на претприемништвото.
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Да
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Сите мерки беа успешно спроведени. Јавни повици беа објавени за секоја мерка, и сите пријави беа обработени преку посебно дефинирани комисији. Компаниите кои имаат одобрени пријави добија кофинансирање. Во целина, блиску до 150 компании добија некаков вид на поддршка преку овие програми, како што следува: - женско претприемништво.....23 компании - ISO, HACCP, HALAL стандарди.....15 компании - занаетчии.....12 занаетчии - бизнис центри.....11 центри - занаетчиски комори.....4 комори - кластери.....10 кластери - специјализирани обуки.....60 учесници - патенти...../ - ваучери.....30 компании - клиенти.....5 клиенти Овие програми со слични мерки ќе продолжат да се спроведуваат во 2017 година со истиот буџет кој беше одобрен. Нови програми беа објавени во Службен Весник на РМ бр. 192 од 2016 година, и ќе започнат со спроведување преку објавување на јавен повик на почетокот на 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Вкупно, износот за двете програми е 258,400 евра кои се финансирани од буџетот и реалниот трошок (поддршка) е: МСП 144.000 евра + ИП 25.000 евра + кластери 26.000 евра + АППРМ 63.400 евра = Вкупно 231.400 евра
Мерка 11: Воспоставување на Едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	За 2016 година беа планирани правната, организациската и техничката рамка (анализа, студии и техничка документација). Активност 1. Преглед на тековните бази на податоци за лиценци и дозволи, процедури, бизнис процеси, организациска структура и техничка ИКТ инфраструктура Активност 2. Софтверско решение за електронско издавање на бизнис лиценци и дозволи Активност 3. Активности за поддршка на целосно функционален Едношалтерски систем
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Не 2. Не

	3. Не
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Проектот не е започнат поради одложувања во тендерските процедури и намалување на програмската финансиска алокација. Проектот е во подготовка и не е вклучен во мерките во ПЕР 2017-2019.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Немаше реални трошоци во 2016 година. Во 2016 година вкупниот индикативен буџет беше 694.000 евра (од кои 69.400 евра од националниот буџет, и 625.000 евра од ИПА)
Мерка 12: Троен хеликс партнерство	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Избор на директор и вработени во НКТТ. Подготовка на технички спецификации за набавка на канцелариски материјал. Склучување на договори за наем за НКТТ. 2. Вработување на директор и други вработени. Набавка на канцелариски мебел и материјал. Подготовка на детален бизнис план за 2016 година и оперативен план 2016-2019 година. Студиска посета на австриската КТТ. 3. Дефинирање на системот NTTOMIS. Подготовка на документи за оперативно функционирање на НКТТ. Аквизиција на база на патенти. 4. Спроведување на планираните активности под Оперативната програма.
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Не 2. Не 3. Не 4. Не
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Воспоставувањето на НКТТ е одложено поради потребата за усогласеност со националниот Закон за иновациски активности, за да се воспостави правна рамка и да го вклучува Фондот за иновации и технолошки развој како еден од основачите на канцеларијата. Предложените промени на Законот за иновациски активности се поднесени на мислење и треба да бидат усвоени од страна на Владата на РМ и потоа од Собранието на РМ. Оваа мерка ќе продолжи во 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Немаше реални трошоци. Планираниот буџет беше 130.000 евра.

	Мерка 13: Проширување на пристапот до финансии за иновациска и технолошка апсорпција
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Проширување на постоечките грант шеми 2. Формирање Фонд за еквити и мезанин инвестиции и коинвестициска шеми
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Не 2. Не
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Беше планирано овие мерки да се спроведуваат со финансиска помош добиена под ИПА2. Предвидените мерки не беа одобрени за финансирање во рамките на овој инструмент поради што и не е започнато со нивно спроведување.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Немаше реални трошоци
	Мерка 14: Создавање на слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Преговори за либерализација на финансиските и транспортните услуги 2. Потпишување на Протокол за трговија во услуги 3. Потпишување на Рамковен договор за олеснување на трговијата
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Делумно 3. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Во тек се преговори за заклучување на регионален Протокол за трговија во услуги до крајот на 2016 година, каде државите од ЦЕФТА треба да обезбедат повисока либерализација на услугите, деловните и професионалните услуги, туристичките услуги, услугите поврзани со околината, комуникациски услуги, градежни услуги, дистрибуција, образовни и здравствени услуги, финансиски услуги и транспортните потреби на регионот. Процедурата за ратификација на протоколот ќе следи во 2017 година, а ефективната примена во 2018 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Немаше реални трошоци во 2016 година
	Мерка 15: Примена на Регионалната Конвенција за Пан-Евро медитерански правила за потекло

Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Усогласување на протоколите за правилата на потекло од ЕУ, Турција и ЕФТА државите и ратификација на протоколите за правилата на потекло на стоката
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	За да се интегрира подобро во глобалната економија, Република Македонија го започна процесот на хармонизација на протоколите за правилата на потекло за примена на дијагонална кумулација според Договорите за слободна трговија кои Македонија ги има потпишано со ЕУ, државите од ЕФТА, членките на ЦЕФТА и Република Турција, во согласност со правилата на Регионалната конвенција. Целта е да се применуваат унифицирани правила на потекло. Република Македонија го усвои Законот за ратификација на Протокол 4 кон Договорот за стабилизација и асоцијација помеѓу Македонија и Европската Заедница и нејзините членки (Службен Весник бр. 71 од 11 април 2016 година). Република Македонија продолжува да ги хармонизира протоколите за правилата на потекло со државите од ЕФТА и Турција, што според планот треба да се комплетира до крајот на 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Немаше реални трошоци во 2016 година
Мерка 16: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Кафасан (ИПА 2013)	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Подготвителните активности за спроведување на проектот за надградба на ГП Табановце да се завршат, да се обезбеди потребната документација за изградба и одбере изведувач за работата и надзор на работата. 2. Подготвителни активности за спроведување на проектот за надградба на ГП Кафасан.
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	1. Договорите се објавени во мај 2016 година, а потпишани во септември 2016 година. Спроведувањето на проектот започна во четвртиот квартал (октомври) на 2016 година. 2. Подготвителни активности за спроведување на проектот за надградба на ГП Кафасан се во тек. Документацијата за градежните работи е во завршна фаза. Реформата ќе продолжи во 2017 година.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Во 2016 година нема реални трошоци
Мерка 17: Профилирање на невработените лица и изготвување на Индивидуален план за вработување 2	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	Подготовка на Индивидуален план за вработување и формулирање стратегија за индивидуално вработување (ИПВ верзија 2) за невработени лица кои се соочуваат со значајни потешкотии во вработувањето.

	1. Профилирање на невработени лица регистрирани по прв пат 2. Подготовка на Индивидуален план за вработување 2
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Да
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	Заклучно со 31.10.2016 година, профилирањето на вработливоста е завршено за 4.869 активни баратели на работа, од кои 1.893 се класифицирани како невработени со значајни потешкотии во вработувањето. Од овие, ИПВ2 е подготвен за 1.635 личности. Во 2016 година мерката се спроведува како пилот-мерка, но ќе продолжи како една од редовните активности на АВРМ. Во текот на 2016 година се изврши и целосна реконструкција на 12 центри за вработување, поради што накратко се одложи спроведувањето на оваа мерка во тие центри. Исто така, вработените во АВРМ беа прераспоредувани со поголем фокус на активните мерки и услуги за вработување.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	Реалните трошоци до октомври 2016 година се 26.000 евра, а за целата 2016 година буџетот е проценет на 37.317 евра. Мерката е финансирана од годишниот буџет.
Мерка 18: Образование и квалификации за сите	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Да се анализираат и рedefинираат постоечките квалификации и да се развијат нови квалификации според потребите на пазарот на труд 2. Воспоставување на секторски комисии за квалификации 3. Хармонизација на пазарот на труд со техничкото стручно образование преку развој на наставни програми базирани на стандардите на занимања и промоција на соработката помеѓу училиштата и индустријата преку грантови за училиштата 4. Воспоставување на опсерваторија на вештини 5. Реформирање на наставната програма, практичната работа, соработката на учениците и наставниците во двегодишното и тригодишното стручно образование и обука, развој на нови стандарди на занимања и стандарди на квалификации. 6. Зајакнување на соработката помеѓу институциите за високо образование и приватниот сектор, и стручните училишта и приватниот сектор за обезбедување на квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите.
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1 Да 2. Делумно 3. Делумно 4. Делумно 5. Делумно 6. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на	1. Анализа и рedefинирање на постоечките квалификации и развој на нови квалификации според потребите на пазарот на труд (средина на Јуни 2016 година) - Анализа на анкетата и проценката на пазарот на труд подготвена за процесот на реформирање на наставната програма за СОО и образованието за возрасни 2. Воспоставување на секторски комисии за квалификации (продолжува во 2017 година)

спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	- Развој на критериуми за избор на членовите на секторските комисији - Избор на членови 3. Хармонизација на пазарот на труд и техничкото стручно образование преку развој на наставни програми базирани на стандарди на занимања и промоција на соработката помеѓу училиштата и индустријата преку грантови за училиштата (продолжува во 2017 година). - Подготвена е анализа - Подготвени се стандарди за занимања - Се подготвува модел за техничко стручно образование - Избрани се 10 пилот училишта и компании кои ќе соработуваат и соработката започна 4. Воспоставување на опсерваторија за вештини (продолжува во 2017 година). - Воспоставување на системска архитектура на опсерваторијата за вештини - Развиени се веб сервиси - Ажуриран е алтернативен модул за размена на податоци за институции - Завршен е развојот на статистички извештаи достапни на јавноста - Развиен е приватен веб-портал кој се состои од три модули: Администраторски модул, статистички модул и алтернативен модул за размена на податоци. - Податоци за ученици со завршено средно образование се преземени и направена е врска со информациските системи на следните институции за високо образование: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Универзитет за информатички науки и технологија „Св. Апостол Павле“ – Охрид и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола. 5. Реформирање на наставната програма, практичната работа, соработката помеѓу учениците и наставниците во двегодишното и тригодишното стручно образование и обука, развој на нови стандарди за занимања и стандарди за квалификации (продолжува во 2017 г.) - Завршена е теренската анализа на потребни вештини и квалификации „Анализа на анкетата и проценката на пазарот на труд подготвена за процесот на реформирање на наставната програма за СОО и образованието за возрасни“ - Подготвени се документите (Методологија за осигурување на перманентна хармонизација и усогласување на стручното образование и обука со пазарот на труд, методологија за развој на посебни програми за возрасни базирано на потребите на пазарот на труд и водич за развојот и запишување на резултатите од учењето и нивна проценка). - Развиени се 60 стандарди за занимања - Почеток на развојот на стандарди за квалификации 6. Зајакнување на соработката помеѓу институциите за високо образование и приватниот сектор, и стручните училишта и приватниот сектор за обезбедување на квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите (продолжува во 2017 година).
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	За реализација на мерката во 2016 година беа издвоени вкупно 5.065.635 евра, од кои 2.002.635 евра од Буџетот на РМ и 3.063.000 евра од други извори (грантови, донации итн).
Мерка 19: Еднакви можности за образование	
Краток опис на активностите планирани за 2016 година	1. Обезбедување на учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за учениците. Со оваа под-мерка учениците од руралните подрачја, како и учениците од ранливите групи, талентирани ученици или ученици спортисти ќе бидат мотивирани за постигнување на подобри резултати.

	2. Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование 3. Креирање нова сеопфатна образовна стратегија за периодот 2016-2020
Дали активностите планирани за 2016 година се спроведени?	1. Да 2. Да 3. Делумно
Ако да/делумно, вклучете: - Опис на преземените чекори - Временска рамка на спроведените активности - Потешкотии и одлагања на спроведувањето - Дали реформата ќе продолжи и во 2017 година - Ако не, зошто	1. Во 2016 година беа спроведени следните конкурси за обезбедување на подобро образование за сите за учебната 2016/2017 година: - доделување стипендии за ученици во Спортска академија, - доделување 150 стипендии за талентирани ученици-спортисти од јавните и приватните средни училишта, - доделување 50 стипендии за ученици со посебни потреби од јавните и приватните средни училишта, - доделување до 15 стипендии за ученици од средно образование кои реализираат наставни програми од угостителско-туристичката струка, - доделување 400 стипендии за социјална поддршка на ученици од јавните и приватните средни училишта, - доделување 50 стипендии за талентирани ученици од јавните и приватните средни училишта (45 стипендии за талентирани ученици од јавните средни училишта и 5 стипендии за ученици од приватните средни училишта). 2. Објавен е Јавен повик за доделување парични средства за организирање на активности во основните и средните училишта кои придонесуваат за развој и унапредување на мултикултурализмот, меѓуетничката интеграција и толеранцијата. 3. Сеопфатната стратегија за образование 2017-2020 година е во финална фаза и се предвидува нејзино усвојување во текот на 2017 година. Мерката ќе продолжи и во 2017 година како редовна активност на Министерството за образование и наука.
Реалниот трошок на спроведувањето и влијанието врз годишниот буџет (отстапување од предвидените трошоци, доколку има)	За реализација на мерката во 2016 година беа издвоени вкупно 32.637.000 евра, од кои 30.777.000 евра од Буџетот на РМ и 1.860.000 евра од други извори (грантови, донации итн).

Анекс 2: Показатели за македонската економија за 2015 година согласно Процедурата за макроекономските нерамнотежи на Европската комисија

Следењето на економијата врз основа на листата на показатели за внатрешни и надворешни нерамнотежи (scoreboard indicators) со утврдени индикативни прагови, согласно процедурата за макроекономски нерамнотежи⁸⁷ (Macroeconomic imbalances procedures - MIP) на ЕК, што се спроведува за земјите - членки на ЕУ, може да биде корисно и за следење на основните области на ранливост и кај земјите кандидати, како и за согледување на степенот на нивната конвергенција кон ЕУ. Во продолжение се прикажани основните показатели во рамки на овој пристап за македонската економија во 2015 година, согласно дадените прагови.

Показатели	Индикативни прагови		2011	2012	2013	2014	2015
	долен	горен					
Надворешни нерамнотежи и конкурентност							
Биланс на тековна сметка (% од БДП, 3-годишен подвижен просек)	-4	6	-3,8	-2,6	-2,4	-1,9	-1,3
Нето меѓународна инвестициска позиција (на крај на година во % од БДП)	-35		-52,6	-55,1	-55,9	-53,3	-56,1
Реален ефективен девизен курс (според трошоци на животот, 3-годишна процентна промена)	-11	11	-1,4	-2,5	2,1	2,7	2,3
Учество во светскиот извоз (по тековни цени, 5-годишна процентна промена)	-6		9,5	-13,6	2,9	8,4	19,9
Номинални трошоци по единица труд (3-годишна процентна промена)		12	12,3	-1,0	4,1	3,3	4,6
Внатрешни нерамнотежи							
Цени на недвижности (годишна промена во %, дефлационирани)		6	-10,3	-1,1	-6,1	-0,5	0,1
Кредитни текови на приватен сектор (во % од БДП)		14	3,5	2,4	2,8	4,4	4,3
Долг на приватен сектор (во % од БДП)		133	81,5	86,4	83,7	85,4	87,6
Јавен долг (во % од БДП)		60	32,0	38,3	40,3	45,8	46,7
Обврски на финансискиот сектор (годишна процентна промена)		16,5	9,6	9,9	4,9	7,9	8,4
Стапка на невработеност (3 годишен подвижен просек)		10	31,9	31,5	30,4	29,3	27,7
Стапка на активност (3-годишна промена во процентни поени)	-0,2		0,5	-0,2	0,3	1,0	0,8
Стапка на долгорочна невработеност (3-годишна промена во процентни поени)		0,5	-2,8	-0,8	-2,8	-2,5	-4,2
Стапка на невработеност кај младите (3-годишна промена во процентни поени)		2	-1,2	-1,1	-1,7	-2,1	-6,6

Извор: Националните институции, ИМФ (IMF), Еуростат; пресметки на НБРМ врз основа на расположливи податоци, при што дел од показателите не кореспондираат целосно со барањата во рамки на овој пристап. Потемнетите делови укажуваат на пречекорување на прагот.

Дефицитот на тековната сметка на Република Македонија, како тригодишен подвижен просек, во периодот 2011 - 2015 година, се одржува на пониско ниво од утврдениот долен праг на ранливост (-4% од БДП), со што се наоѓа во рамки на дозволениот интервал. Нето меѓународната инвестициска позиција на земјата во последните пет години е повисока од дозволениот праг, при што наспроти умереното стеснување во 2014 година, во 2015 година повторно се прошири и достигна -56% од БДП. Сепак, треба да се има предвид дека нето меѓународната позиција на страната на обврските ги вклучува и странските директни инвестиции, кои сочинуваат близу половина од порастот на вкупните обврски кон странство во анализираниот период. Во овој контекст, при анализата на земјите коишто конвергираат, токму заради ефектот од странските директни инвестиции, според пристапот на ЕК треба да се земат предвид и други показатели, како што е нето-надворешниот долг, кој ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на 2015 година, нето-надворешниот долг на Република Македонија изнесува 24,8% од БДП (21,6% од БДП во 2014 година).

⁸⁷ Alert Mechanism Report, European Commission, February, 2012.

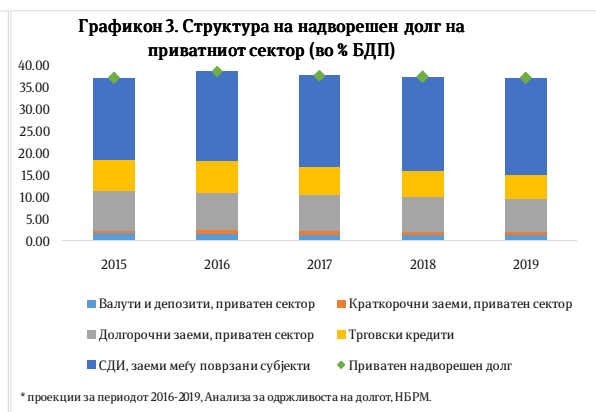
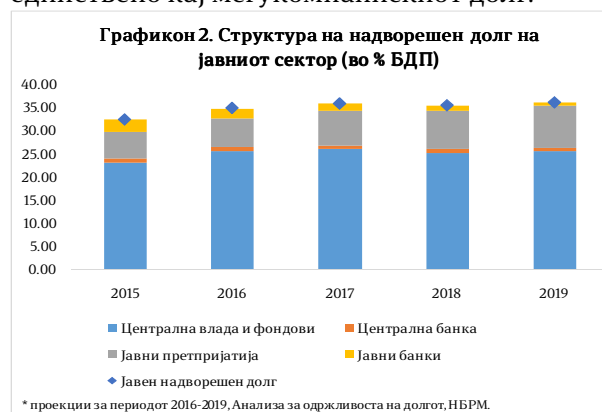
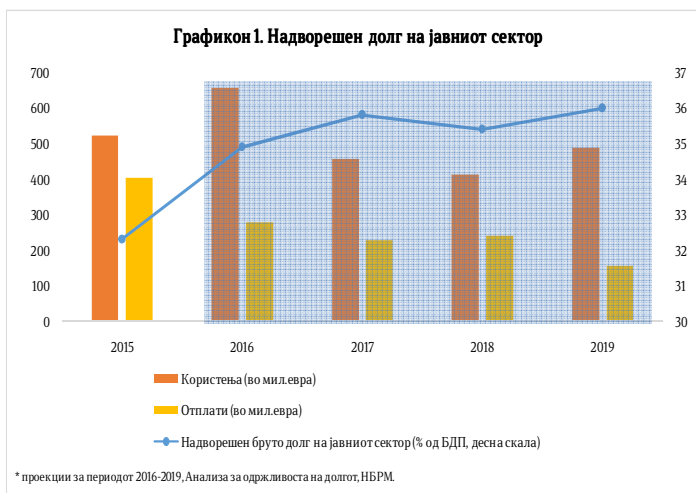
Во периодот 2013 - 2015 година, тригодишната промена на РЕДК укажува на умерена апрецијација од околу 2% (условена главно од НЕДК), што е во рамки на дозволениот интервал. Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз, како петгодишна промена, по падот во 2012 година како последица од кризата, во периодот 2013 - 2015 година бележи забрзан годишен раст. Ваквите движења се одраз на подобрените извозни остварувања, условени од структурните промени во економијата во последните неколку години. Номиналните трошоци по единица производ следени како тригодишна промена, после 2011 година се наоѓаат во безбедната зона, при што во последните три години се релативно стабилни, бележејќи умерени годишни промени. *Општо гледано, имајќи ги предвид аргументите во доменот на обврските кон странство, анализата упатува на солидни движења во надворешниот сектор.*

Во доменот на внатрешните нерамнотежи, годишните промени на кредитите на банките кај приватниот сектор постојано се под поставениот праг, и покрај забрзувањето во последните две години (4,3% од БДП во 2015 година). Обврските на финансискиот сектор во 2015 година забрзаа и остварија стапка на годишен раст од околу 8%, што е под утврдениот праг (16,5%). Цените на недвижностите во периодот 2010 - 2014 година бележеа негативни годишни промени, додека во 2015 година беа непроменети. Вкупниот внатрешен и надворешен долг на приватниот сектор (кредити од домашни банки и од странство) е, исто така, постојано под прагот на ранливост. Во 2015 година, тој изнесува 87,6% од БДП, што е значително под утврдениот праг од 133% од БДП, но од друга страна, треба да се наведе дека во последните години бележи умерен растечки тренд. Јавниот долг, исто така, е на пониско ниво од утврдениот праг (во 2015 година на нивото од 46,7%, наспроти прагот од 60% од БДП), но со динамика на постојан раст. Стапката на невработеност, како тригодишен подвижен просек, иако во последните години се намалува, сепак постојано е значително над прагот, кој е поставен на 10%. Во областа на пазарот на трудот, од 2015 година дополнително се следат и показателите за стапката на активност, стапката на невработеност кај младите (на возраст од 15 до 24 години) и стапката на долгорочната невработеност (невработени лица подолго од една година). Овие показатели за македонската економија во последните неколку години бележат поволни промени (пораст на стапката на активност и намалување на невработеноста кај младите и долгорочната невработеност). *Оттука, во доменот на внатрешните нерамнотежи, македонската економија покажува ранливост во однос на вкупната стапка на невработеност, иако со поволни придвижувања и кај овој показател и кај дополнителните показатели од овој сегмент.*

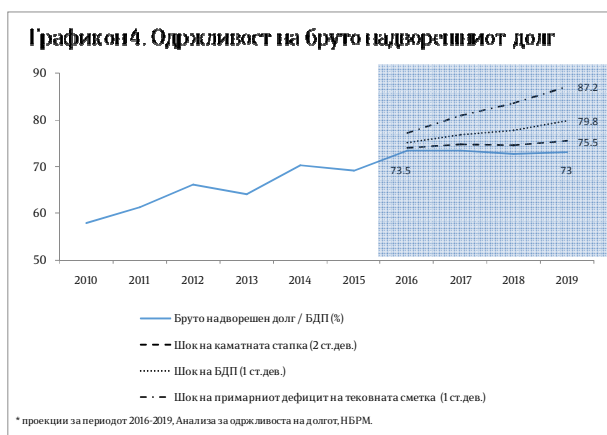
Анекс 3. Анализа на одржливоста на надворешниот долг

Основното сценарио од анализата за одржливоста на надворешниот долг⁸⁸, покажува дека по остварениот пораст на бруто надворешниот долг во 2016 година (проценет на 73,5% од БДП), во 2017 година тој би се задржал стабилен, додека во следниот период би забележал благо намалување (73% од БДП во 2019 година). Примарниот дефицит на тековната сметка (без каматните плаќања) е основниот тек којшто креира долг. Од друга страна, автоматската динамика на долгот (која ги вклучува ефектите од растот на реалниот БДП, промените во цените и во номиналната ефективна каматна стапка) и недолжничките капитални текови делуваат во насока на негово намалување. Валутната структура на вкупниот надворешен долг е релативно стабилна, при што околу 80% од долгот е деноминиран во евра. Рочната структура е исто така стабилна, при што долгорочниот долг сочинува близу 80% од вкупниот надворешен долг во целиот период на проекции.

Очекуваното намалување на надворешниот долг на среден рок до 2019 година, би произлегло од намалувањето на долгот на приватниот сектор (за 1,6 п.п. во однос на 2016 година), додека надворешниот долг на јавниот сектор би се зголемил (за 1,1 п.п. од БДП во однос на 2016 година). Кај јавниот сектор, во периодот 2017-19 година се очекува релативно стабилен износ на задолжувања, додека повисок износ на отплати се предвидени во 2017-18 година, а во 2019 година отплатите би биле пониски. Во рамки на надворешниот јавен долг, пораст на учеството во БДП се очекува единствено кај долгот на јавните претпријатија, согласно очекуваните задолжувања за инфраструктурните проекти, а кај приватниот надворешен долг повисоко учество во БДП до 2019 година се предвидува единствено кај меѓукомпанискиот долг.

⁸⁸Извор: Пресметки и анализа на НБРМ, базирана на пристапот на ММФ. Основното сценарио претпоставува просечен раст на БДП во периодот 2017-2019 година од 4%, базирана на Фискалната стратегија на Република Македонија и прикажаната проекција за платниот биланс, при што треба да се има предвид дека платно-билансната статистика не соодветствува целосно со статистиката на надворешниот долг.

Стрес-тестовите покажуваат дека очекуваната динамика на долгот на среден рок, сепак, е особено сензитивна на шоките кај примарната тековна сметка и економскиот раст. Фактор којшто ја намалува ранливоста е самата структура на надворешниот долг, каде релативно високо учество од близу 40% за целиот период на проекција имаат трговските кредити и долгот по основ на странски директни инвестиции (меѓукомпанискиот долг), како пофлексибилни форми на долг.

Анекс 4. Придонес од консултациите со заинтересираните страни за ПЕР 2017-2019

Програмата на економски реформи за 2017 година преставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии.

Содржина на Програмата на економски реформи	Институција	Номинација
1. Општа рамка и цели на политиката	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
1.1. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од мај 2016 г	Сите вклучени институции	
2. Макроекономска рамка		
2.1. Последни макроекономски движења	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Нецати Куртиши Бојана Илиевска Ленче Тагасовска Виолета С. Петреска Анета Крстевска
2.2. Среднорочно макроекономско сценарио	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Нецати Куртиши Анета Крстевска
2.3. Алтернативно сценарио и ризици	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Нецати Куртиши Анета Крстевска
3. Фискална рамка		
3.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	Министерство за финансии	Маја Аргировска Верица Проковиќ Елена Трпковска
3.2. Реализација на Буџетот во 2016 година	Министерство за финансии	Бранко Димчевски Мара Срезовска Лилјана Ѓуровска
3.3. Среднорочни очекувања	Министерство за финансии	Маја Аргировска Верица Проковиќ Елена Трпковска Вукица Савеска Сузана Пенева Кристина Павловска Андрија Алексоски
3.4. Структурен дефицит	Министерство за финансии	Нецати Куртиши
3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг	Министерство за финансии	Сања М. Манчева Дејан Николовски
3.6. Сензитивна анализа	Министерство за финансии	Нецати Куртиши Сања М. Манчева Дејан Николовски
3.7. Фискално управување и буџетски рамки	Министерство за финансии	Маја Аргировска Верица Проковиќ Елена Трпковска
3.8. Одржливост на јавните финансии	Министерство за финансии	Нецати Куртиши
4. Приоритетни структурни реформи за периодот 2017-2018 година		
4.1. Идентификација на клучните пречки за раст и конкурентност	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
4.2. Резиме на приоритетните реформи	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова

		Бојана Илиевска
4.3. Приоритетни структурни реформи по области		
4.3.1. Управување со јавните финансии	Министерство за финансии Кабинет на ЗПВРМ за економски прашања	Весна Цветанова Андрија Алексоски Марија Пантџ Дане Јосифовски
4.3.2. Енергетски, транспортни и телекомуникациски пазари	Министерство за транспорт и врски Министерство за економија А.Д. МЕПСО (Македонски електропреносен систем оператор)	Горан Темовски Билјана Здравева Јасминка Киркова Љупка Силјаноска Милица Карафиловска Андонов Јордан Ангеловски
4.3.3. Секторски развој		
4.3.3.1. Развој на земјоделскиот сектор	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	Маја Лазареска Александар Георгиевски Александар Митревски Лиле Симоновска
4.3.3.2. Развој на секторот индустрија	Министерство за финансии	Бојана Илиевска
4.3.3.3 Развој на секторот услуги	Министерство за финансии Кабинет на ЗПВРМ за економски прашања	Бојана Илиевска Весна Цветанова Марија Пантџ Дане Јосифовски
4.3.4. Деловно окружување и намалување на неформалната економија	Министерство за финансии Министерство за економија Министерство за информатичко општество и администрација	Бојана Илиевска Десанка Здравковска Јасмина Мајстороска Сузана Костадиновска Солза Ковачевска
4.3.5. Истражување и иновации	Министерство за образование и наука Фонд за иновации и технолошки развој	Јасминка Јанакиева Катарина Кречева
4.3.6. Надворешна трговија и поттикнување на инвестиции	Министерство за финансии Министерство за економија Царинска управа	Весна Цветанова Бојана Илиевска Билјана Д. Стојановска Илија Јаноски
4.3.7. Образование и вештини	Министерство за образование и наука	Наташа Јаневска
4.3.8. Вработеност и пазар на труд	Министерство за труд и социјална политика Агенција за вработување Министерство за финансии	Горан Велески Билјана Живковска Бојана Илиевска
4.3.9. Поттикнување на социјалната инклузија, намалување на сиромаштијата и еднакви можности	Министерство за финансии	Бојана Илиевска
5. Буџетски импликации на структурните реформи	Сите вклучени институции	
6.Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
7. Анекси	Сите вклучени институции	

Имајќи во предвид дека за минатогодишната Програма Европската комисија искажа признание за напорите кои Владата ги вложува во спроведувањето реформи за подобрување на конкурентноста, Министерството за финансии направи особен напор да го задржи, но и да го подобри квалитетот на овојгодишниот документ согласно препораките дадени од Комисијата.

При изработката на Програмата се спроведе и процес на консултација со заинтересираните страни на национално ниво: бизнис заедницата, универзитетите, ЗЕЛС, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни. Процесот на консултација се одвиваше согласно Упатството за ПЕР 2017.

На 8 јули 2016 година се одржа иницијален состанок со заинтересираните страни со следниот дневен ред:

Иницијален состанок за Програмата за економски реформи 8 Јули 2016 година ДНЕВЕН РЕД

МЕСТО:

Министерство за финансии
Даме Груев бр. 12
1000 Скопје, Република Македонија

11:45 – 12:00 Регистрација

12:00 – 12:30 Поздравни говори

г-н Кирил Миноски, министер за финансии
г-н Стефано Дото, ДГ НЕАР, Европска Комисија
г-н Јаромир Левичек, Делегација на ЕУ во Р. Македонија
модератор г-н Андрија Алексоски, национален координатор за Програмата за економски реформи (ПЕР)

12:30 – 13:00 Научени лекции од процесот за ПЕР 2016, проследени со дискусија на тркалезна маса

г-ѓа Весна Цветанова, помошник раководител на Секторот за макроекономска политика, Министерство за финансии
Презентација на Процената на Комисијата за ПЕР 2016 година и на Заедничките заклучоци од Економскиот и финансискиот Дијалог, проследени со дискусија на тркалезна маса

13:00 – 13:30 Упатството за ПЕР 2017 проследено со дискусија на тркалезна маса

г-ца Бојана Илиевска, раководител на одделение во Секторот за макроекономска политика, Министерство за финансии
Презентација на новата верзија на Упатството за ПЕР како поддршка на процесот на подготовка на ПЕР 2017-2019, проследена со дискусија на тркалезна маса

13:30-14:00 Процес на подготовка и поддршка на ПЕР 2017 година проследен со дискусија на тркалезна маса

г-н Андрија Алексоски, Национален координатор за Програма за економски реформи, Министерство за финансии
Главните одредници и клучните датуми, со фокус на процесот на внатрешна координација на Владата, консултации со засегнатите страни и опции за дополнителната техничка поддршка. Презентација на индивидуализиран план за работа и достапната поддршка од страна на ОЕЦД за подготовка на ПЕР 2017-2019, проследена со дискусија на тркалезна маса

Потоа, од 27 декември 2016 до 10 јануари 2017 година нацрт ПЕР 2017 беше објавена на интернет страницата на Министерството за финансии, а истовремено беа испратени јавен

повик и покани до заинтересираните страни да дадат активен придонес во процесот на изработката на документот преку давање мислења за содржината на документот и предлози за негово подобрување <http://www.finance.gov.mk/mk/node/6197>.

На 04.01.2017 година, во просториите на Министерството за финансии се одржа јавна расправа помеѓу институциите кои учествуваат во подготовка на документот, претставници од Европската делегација во Скопје и претставници од заинтересираните страни.

The screenshot shows a web browser window with the URL www.finance.gov.mk/mk/node/6197. The page header includes the logo of the Republic of Macedonia and the Ministry of Finance, along with navigation links in Macedonian and English. The main content area is titled "Повик за консултации за Програма за економски реформи 2017". It contains several paragraphs of text explaining the purpose of the consultation, the role of the European Commission, and the importance of public input. A sidebar on the right features a portrait of the Minister of Finance, Mr. Kiro Gligarov, and a list of links. At the bottom, there is a section titled "Притисни" (Push) with a red button graphic and a logo for "КУПИ КУЉА КУПИ СТАН" (Buy House Buy Apartment).

Повик за консултации за Програма за економски реформи 2017

ПОВИК ДО ЗАИНТЕРЕСИРАНИТЕ СТРАНИ ЗА КОНСУЛТАЦИИ ЗА НАЦРТ ПРОГРАМАТА ЗА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ 2017 ГОДИНА

Ви ја претставуваме нацрт Програмата на економски реформи за 2017 година (ПЕР 2017), која Владата на Република Македонија ќе ја достави до Европската комисија до 31 Јануари 2017 година, по усвојување на нејзиниот текст.

Со подготовка на ПЕР, Владата на Република Македонија од 2014 година се приклучи кон пристапот на Европската комисија за поддршка на долготраен раст и конкурентност преку економското управување како клучен столб во процесот на проширување, со цел да се обезбеди подобро известување за националните планови за економски политики, вклучително и потребните структурни реформи.

Нацрт ПЕР 2017 е подготвена преку веќе воспоставениот национален процес на консултации централно координиран од страна на Министерството за финансии. Документот е изработен согласно „Насоките за програми за економски реформи“ издадени од Европската комисија во мај 2016 година. Во изработката е користена експертска поддршка од Организацијата за економска соработка и развој (OECD).

Со оглед на важноста на овој документ и потребата тој да биде квалитетно изработен, се спроведува процес на широка вклученост на заинтересирани страни. Затоа ги покануваме: бизнис заедницата, универзитетите, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни за активен придонес во процесот на изработката на документот.

Ви сакаме да Ве поканаме на консултативен состанок на 4 Јануари 2017 година во 11 часот, во просториите на Министерството за финансии. Вашите мислења, коментари и предлози може да ги доставите ндоцна до 10 Јануари 2017 година на следните е-маил адреси:

Andrija.Aleksoski@finance.gov.mk координатор на Програмата на економски реформи

Bojana.Bievskai@finance.gov.mk

Министер
г-р КИРО ГЛИГАРОВ
МИНИСТЕР ЗА ФИНАНСИИ

ВНОСТАНИА ИСТО ПАВЕРИ
ГОСВАИ ОВДО ПАВЕРИ
ИНТЕРВЈУ МАК И СЕ
ПРАШИТЕ ГО МИНИСТРОТ

Министерство
Деловод

Притисни
Ова е притисна копче за активирање на процесот

КУПИ КУЉА КУПИ СТАН
www.kupikujakupistan.gov.mk

Во текот на консултациите со заинтересираните страни беа добиени следните мислења и предлози:

Со почит,
акад. Таки Фити

УНАПРЕДУВАЊЕ НА ИСТРАЖУВАЧКАТА И ИНОВАТИВНАТА ДЕЈНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во современи услови, на **истражувањето и развојот (R&D) и на иновациите** им припаѓа посебно значење за економскиот динамизам и економскиот прогрес на земјите. Оттука, подобрувањето на истражувачките и иновациските перформанси на македонското општество се врвен приоритет за идниот развој.

Денес, Република Македонија, според клучните показатели за квалитетот на истражувачкиот и иновативниот процес, многукратно заостанува, не само во однос на високоразвиените земји, туку и во однос на просекот на ЕУ - 28. Гдини наназад показателот за научно - истражувачка интензивност (учество на извојувањата за R&D во БДП на земјата) манифестира тенденција на постојано опаѓање и денес изнесува само 0,22% од БДП. Според овој показател, Светскиот економски форум, помеѓу 132 земји, ја рангира Македонија на 111 место. Структурата на извојувањата за R&D по сектори (бизнис - сектор, Влада, високо образование и непрофитен сектор) е вонредно лоша, со маргинално учество на бизнис секторот, од само 0,04%, и атипична во однос на состојбите во развиените земји. Истражувачката заедница на Република Македонија ја сочинуваат околу 2400 научни кадри (со тенденција на намалување на нивниот број) од кои во претпријатијата работат само 80. Бројот на истражувачи со полно работно време (Full-time equivalents), пак, покажува уште побрза динамика на намалување и денес е сведен на 1,6 истражувачи на 1000 жители, што е 2 пати помалку од Бугарија, речиси 2,5 пати помалку од Хрватска и 4 пати помалку од просекот на ЕУ - 28. Според бројот на иновативни фирми, Македонија заостанува 10 до 15 индексни поени зад просекот на ЕУ - 28. Тоа условува ниско учество на извозот на производи со висока технолошка содржина во вкупниот индустриски извоз - само 3,1%, што е, речиси, шест пати помалку во однос на европскиот просек. Бројот на вработените во услужните сектори базирани на знаења (knowledge - intensive) во вкупната вработеност во Македонија изнесува 19%, наспроти 33% во ЕУ. И според други релевантни показатели (регистрација и користење на лиценци и патенти, број на научни публикации во реномирани меѓународни списанија, учество на ризичниот капитал во БДП итн), Македонија многукратно заостанува зад развиените земји и зад европскиот просек. Оттука, е разбирливо зошто композитниот индекс за иновативност на Македонија изнесува само 0,238, наспроти 0,544 на ЕУ.

Подобрувањето на состојбите во оваа круцијална сфера за вкупниот развој на земјата, најпрвин, претпоставува конципирање на комплексна и добро осмислена стратегија за научно - технолошкиот развој на Република Македонија, придружена со конкретни политики и мерки за нејзина реализација. Факт е дека во оваа сфера не недостасуваат истражувања, анализи па и предлог стратегии (домашни и од релевантни меѓународни истражувачки институции) кои ги дијагностицираат состојбите, слабостите и предизвиците и посочуваат политики и мерки за нивно надминување. Но, исто така, е факт дека се уште не постои конзистентна стратегија за идниот научно-технолошки развој на земјата којашто, врз основа на постојните истражувања, јасно ќе ги дефинира приоритетите, политиките, мерките и носителите на активностите во овој домен. Таа стратегија треба да биде изготвена од домашниот научен

потенцијал, со учество на претставници од стопанството и владини експерти од соодветните ресурси и институции.

Во меѓувреме, на краток и среден рок, потребни се мерки и политики кои ќе го означат и иницираат пресвртот што на овој план мора да се направи.

Прво, неопходно е научните институции (академијата, универзитетите, научните институти и другите научно - истражувачки институции, вклучувајќи ги тука и научно - истражувачките единици во секторот на претпријатијата) во дијалог со политиката, да утврдат јасна динамика за зголемување на издвојувањата за R&D во БДП на земјата. Во земја со ниво на развиеност како Македонија, владата и високото образование и во иднина ќе имаат носечка улога во алиментирање на ресурсите за R&D. Јавната помош во доменот на R&D е значајна, бидејќи директно придонесува за зајакнување на истражувачкиот капацитет на домашните научни институции, за поттикнување и олеснување на нивната соработка со бизнис - секторот и за интензивирање на нивната меѓународна соработка. Македонија, како и многу други земји, е соочена со значајни буџетски ограничување и недостаток на ресурси. Но, сепак, во Македонија постои простор за сериозно кретење на нерационалната владина потрошувачка (хипертрофирана јавна администрација, големи непродуктивни трошоци за владини згради, мебел, споменици и сл, големи субвенции за непродуктивни економски сектори и сл.) и за реалокација на овие ресурси во поддршка на истражувањето и развојот. За постигнување на оваа цел, сугерираме: **а)** динамиката на пораст на издвојувањата за R&D да оди пред динамиката на пораст на БДП на земјата (тоа е случај во многу земји во светот); **б)** издвојувањата на буџетски средства за R&D да добие третман на недискреционен владин "трошок" - како што е, на пример, обврската за редовно сервисирање (исплатување) на јавниот долг на земјата. Во ваква ситуација Владата ќе мора да ја исполни зацртаната обврска за издвојувањата на буџетски средства за R&D што ќе гарантира постигнувања на планираната цел (таргет), уште на среден рок.

Второ, во услови на рецесија, владите применуваат експанзивна фискална политика (ја зголемуваат владината потрошувачка, ги намалуваат даночните стапки или ги комбинираат двете мерки), со цел да се справат со последиците на рецесијата и да ја заживеат економската активност. Искуствата потврдуваат дека за време на Големата рецесија од 2007 -2009 година и европската должничка криза, половина од земјите членки на ЕУ го користеа зголемувањето на инвестициите за R&D како фискален стимул на економијата. Таквата практика треба да ја применува и Владата на Република Македонија, зашто издвојувањата за R&D е инвестирање во иднината и секогаш е подобра солучија од владината (непродуктивна) потрошувачка.

Трето, потребно е МАНУ и другите научни институции, повеќе одколку што тоа беше случај досега, преку регионалната соработка да се јавуваат како лидери или партнери при апликација на заеднички научни проекти финансирани од европските Структурни фондови. Тоа може да даде значаен придонес во зголемувањето на инвестициите за R&D. Искуствата на Словенија, Естонија, Чешката Република, Хрватска и Малта, на пример, побврдуваат дека овие земји, во поново време, успеа значително да ги зголемат инвестициите во R&D. благодарение на поголемо користење на структурните европски фондови и на средствата од Програмата FP7.

Четврто, миграцијата на млади научни кадри од земјата е сериозен проблем со катастрофални долгорочни негативни последици, бидејќи се сведува на губење на најкреативниот дел од човечкиот капитал. Овде посебно нагласуваме дека постои суштинска разлика помеѓу процесот на мобилноста на научниците во рамките на меѓународната соработка во областа на R&D, кој е во основа позитивен, особено ако е проследен со враќање на кадрите во земјата

(кои се стекнале со нови знаења и воспоставиле комуникација со колегите од странските универзитети) и процесот на миграција проследен со “brain drain”. За да се спречи губењето на човечки капитал, неопходно е во земјата, во рамките на дијалогот наука - политика - стопанство, да се воспостави јасна динамика на вработување на младите високообразовани кадри во сите научни институции и во бизнис - секторот. На најдобрите дипломирани студенти, магистри и доктори на науки треба да им се обезбеди лесен пристап до вработување, за да се превенира напуштањето на земјата - посебно трајното одселување од земјата.

Петто, зголемувањето на иновативната активност на бизнис-секторот (секторот на претпријатијата) е од клучно значење за подобрување на истражувачката и посебно на иновативната перформанса на македонската економија. Во развиените европски земји, бизнис-секторот учествува со 60% до 65% во издвојувањата за R&D, наспроти 15% до 20% кај нас. Во Република Македонија, во последниве неколку година, официјалната статистика бележи определен напредок во иновациската дејност на македонските деловни субјекти. Имено, во периодот 2010 - 2012 година, 42,8% од македонските претпријатија (мали, средни и големи - микропретпријатијата не се опфатени во анализата) применуваат некаков вид на иновација - технолошка (иновирање на производ или процес), организациска и маркетиншка. Ако од испитуваните фирми се издвојат секторите трговија и градежништво, бројот на иновативни фирми во македонската економија е уште понизок и заостанува зад европскиот просек за 10 до 15 индексни поени. За илустрација ќе кажеме дека ако македонските фирми за истражување и развој просечно годишно издвојуваат помеѓу 4 до 6 милиони евра, тој износ во случајот на фирмите на Словенија, на годишно ниво, е повисок од 500 милиони евра.

Зголемувањето на поттикот на македонските фирми за иновирање бара да се преземат бројни мерки од страна на самиот бизнис, но и од централната влада и локалните власти. Меѓу нив, посебно, ќе ги издвоиме следниве:

А) Стратегиите за истражувачката и иновативната дејност за подобрување на состојбите во секторот на претпријатијата често сугерираат да се работи на подигање на свеста на менаџерите и претприемачите за корисноста на иновациите за бизнисот - иновациите го подобруваат квалитетот на производите и услугите, ги намалуваат трошоците на производство, ја зголемуваат продуктивноста на трудот, ја подобруваат конкурентската предност на фирмите и им овозможуваат да остварат економски, т.е. надпросечни профити. Кампањите на владата и на нејзините ресори и агенции за промоција на претприемништвото, креативноста и иновативноста, и пошироко за развој на претприемничката култура, се корисни за постигнување на оваа цел. Овие промоции, меѓу другото, треба да се сосредочат и на подигање и подобрување на третманот и статусот на успешните претприемачи, менаџери и иноватори во општеството. Исто така и научните дебати, тркалезни маси, конференции и сл, посветени на оваа проблематика, со присуство на бизнисмени, политичари и други чинители одговорни за состојбите во оваа сфера, можат значајно да придонесат во охрабрувањето на фирмите за преземање на иновативни активности.

Б) Бројни студии потврдуваат дека засилувањето на конкурентниот притисок во економијата може да одигра клучна улога во поттикнувањето на фирмите за иновирање. Тоа претпоставува и понатаму посветено да се работи на подобрување на инвестиционата клима во земјата - изградба на инфраструктура, полесен пристап на фирмите до деловен простор, спречување

на монополистичко однесување и на злоупотреба на монополистички позиции на одделни фирми, транспарентност и праведност во сферата на јавните набавки, елиминирање на корупцијата, напуштање на практиката на инволвирање на политиката во бизнисот, праведна и фер регулација на бизнисите итн. Иако Македонија, во одделни сегменти на бизнис - климата постигна добри резултати (воведен е едношалтерски систем за регистрација на фирми, преку проектот “регулаторна гилотиња” укинати се бројни административно - бирократски бариери поврзани со влезот на нови фирми во секторите, во процедурите за банкрот на фирмите и сл, олеснати се процедурите за издавање на градежни дозволи, подобрена е катастарската евиденција на недвижниот имот итн.), потребни се нови пробиви особено во справувањето со корупцијата и во елиминирањето на инволвирањето на политиката (политичките паартии) во бизнисот. Инволвирањето на политиката во бизнисот има бројни модалитети - делење на фирмите од страна на партиите на власт на “наши” и “нивни”, привилегии на “нашите” фирми во работењето (лесен и редовен пристап до јавните набавки, ослободување на фирмите од контрола на инспекциските органи - даночни, трудови, санитарни и сл. привилегии при судски спорови и заштита на сопственичките права итн), наспроти строг однос, дискриминација, а понекогаш и вистинска “тортура” на “нивните” фирми. Ваквата практика е погубна за бизнис - климата и за поттикот на фирмите продуктивно да инвестираат, да иновираат, да ги шират бизнисите и да креираат нови работни места. Затоа, ваквата практика мора да запре, бидејќи ги руши темелите на функционирачка пазарна економија.

В) Подобрувањето на пристапот на бизнисите до средства за финансирање на нивниот развој е исто така вонредно значајно за интензивирање на иновациската активност на фирмите. Во овој контекст, ќе истакнеме дека: Македонската банка за поддршка на развојот (МБПР), како единствена банка во целосна државна сопственост, во периодот од 1998 година до денес, одигра исклучително важна улога во финансирањето на бизнисите, посебно во кредитирањето на МСП и во поддршката на извозот на претпријатијата. Таа, исто така, придонесе и придонесува и понатаму за зголемување на понудата на зајмовен капитал во земјата и за намалување на каматните стапки на пазарот на капитал. Затоа, сугерираме да се изврши дополнителна капитализација на МБПР. Парите од Буџетот кои би се издвоиле за оваа намена би претставувале добра, продуктивна владина инвестиција, затоа што операционализацијата на кредитите главно им е препуштена на комерцијалните банки кои средствата до крајните корисници ги пласираат според строги банкарски критериуми. Потребно е во рамките на МБПР да се формира посебен фонд за ризичен капитал (по угледот на други државни развојни банки во светот - таков е случајот и со германската Банкарска групација KfW) чија што основна цел и задача би била поддршка на високоиновативни македонски фирми во start-up фазата, но и во повисоките развојни фази. Ова би било и придонес на Владата кон афирмација на финансирањето на бизнисите преку официјален ризичен капитал, но и пошироко и преку неформален ризичен капитал (бизнис - ангели), кои работат според истите принципи како и официјалните ризични фондови. Мислиме дека формирањето на Фондот за иновации и технолошки развој претставува значаен чекор напред не само за олеснување на пристапот до средства за финансирање на растот на високоиновативни start-up бизниси, туку и за афирмација на нови пристапи во поддршката на иновативната активност на македонските претпријатија. Препорачливо е и неговиот капацитет да се зголеми со владини (буџетски) алокации на средства во иднина. Фирмите, пак, од своја страна, мораат поагилно и со поголема посветеност да работат на подобрување на сопствените бизнис-плани и на развивање на профитабилни

и ветувачки инвестициони програми како значаен услов за подобрување на пристапот до средства за финансирање од комерцијалните банки

Г) Со оглед на значајето на иновациите за подигање на перформансите на работење на фирмите битно е да се осмислат и концепираат и посебни даночни олеснувања (тоа го прават многу земји во светот) за поттикнување на иновативната активност во земјата. Како позитивен и поучен пример во оваа сфера, од кој Македонија може да учи, го посочуваме оној на Холандија.

Д) Зајакнување на врските и соработката помеѓу индустријата и науката имаат круцијално значење за подигање на иновацијската активност во бизнис секторот на нашата земја. Појдовна основа за интензивирање на релациите наука - индустрија е оспособувањето на научните институции (јавни и приватни) и на консалтинг фирмите во земјата за нудење на нови и применливи знаења за секторот на претпријатијата. Во овој контекст посебно е значајно:

- зајакнување и збогатување на институционалната инфраструктура значајна за иновацијската активност - институти, научно - истражувачки центри, центри на одличност, бизнис - инкубатори и технолошки паркови, кластери, центри за трансфер на технологија, високообразовни институции итн. Нема сомнение дека јавната поддршка на овие институции е многу значајна.- тоа го потврдуваат и светските искуства и тоа се, повторно, јавни инвестиции со висока долгорочна исплатливост.

- капацитетот на дејствување на научните институции, во прв ред, е детерминиран од квалитетот на кадрите кои работат во овие институции. Позначајни буџетски алокации за нови вработувања на истражувачи во јавните институции, но и стимули за приватните научни институции кои вработуваат вакви кадри треба да стане составен дел на политиките за поддршка на R&D и иновацијската дејност во земјата. Притоа, како што напоменавме, но не е на одмет и да повториме, потребно е крајно да се олесни вработувањето на најдобрите дипломирани студенти, магистранти, докторанти и сл, од различни струки, за да се спречи депресијата на човечкиот капитал, да се спречи одливот на овие кадри во странство, а со тоа да се спречат и големите загуби на македонското општество, бидејќи едукацијата на овие кадри е поврзана со високи општествени трошоци.

- позначајната владина поддршка на научните институции е неопходна и за јакнење на нивните врски и соработка со странските научни институции (размена на кадри, студиски престои и специјализации во странски институции, трансфер на знаења итн.)

- вмрежувањето на научните институции е особено важно, бидејќи овозможува размена и дифузија на информации и знаења

- стопанските комори можат да одиграат посебна улога во доменот на анимирање и поттикнување и охрабрување на бизнисите за поголема соработка со науката, а во функција на подигање на квалитетот на иновацијската активност.

10-ти Јануари, 2017

Почитуван г. Алексоски,

Во прилог одговорите на АмЧам Македонија за испратената нацрт-Национална програма за економски реформи за 2017 година, која беше објавена за јавно коментирање на 29 декември 2016г. Ве молиме имајте во предвид дека коментарите Ви ги испраќаме на македонски и на англиски јазик за да можете да ги искористите соодветно.

Би сакала да се заблагодарам на Министерството за Финансии за вклучувањето на Американската Стопанска Комора во Македонија во процесот на разгледување и коментирање на Националната програма на економски реформи за 2017 година. Би напоменала дека за да има поголема вклученост на сите релевантни страни во насока на создавање на квалитетен документ кој ќе одговара на реалната состојба, најдобро е нацрт програмите да се објавуваат на Единствениот Национален Регистар за Прописи на Република Македонија (ЕНЕР), оставајќи простор за нивно разгледување и коментирање од најмалку 15 работни дена.

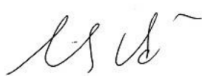
Имајќи го предвид ограниченото време кое го имавме за коментирање на Програмата, ние ги лимитиравме нашите коментари на 3 потсекции од документот (4.3.1 Управување со јавните финансии, 4.3.4 Деловно опкружување и 4.3.7 Образование и Професионални вештини). Од истата причина, ние сме отворени за континуиран дијалог во однос на деталите од имплементацијата на Програмата.

Генерално, нашите впечатоци се дека предложените мерки не опфаќаат неколку важни предизвици и поради тоа овие мерки нема да и помогнат на земјата да ги оствари своите цели поврзани со реформите и развојот. Особено, сметаме дека Програмата треба да вклучи мерки од следниве реформски области:

- Да се обезбеди транспарентност и навремена исплата кон приватниот сектор од страна на сите буџетски корисници;
- Поттикнување на вистински, отворен и системски дијалог со претставниците на компаниите;
- Намалување на сивата економија;
- Намалување на легислативната конфузија;
- Зголемување на предвидливоста, конзистентноста и непристрасноста на инспекциите;
- Зголемување на транспарентноста и надзорот на механизмите за жалба и поплаки кои можат да ги користат компаниите;
- Осигурување дека пара-фискалните трошоци, политиките за оданочување и казнување се рационални и фер;
- Поттикнување на практиканствата во компаниите; и
- Обезбедување на стратешки инвестиции за поквалитетно образование.

Се надевам дека ќе ги прифатите овие коментари, каква што и ни беше намерата, како конструктивна критика насочена кон подготовка на програма со високо квалитетни реформи. Доколку имате одредени прашања или коментари, Ве молам да ме контактирате.

Со почит,

Мишел Османли
Извршен директор

AmCham Macedonia
Vasil Gjorgov 20A, 2nd floor
1000 Skopje, Macedonia
Tel: +389 (0)2 3216 714
www.amcham.com.mk

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

Коментари на потсекција 4.3.1: Управување со јавните финансии

Иако не е експлицитно наведено како посакувана цел или предлог реформска мерка 1 ниту 2, ние ќе го поздравиме имплементирањето на сите реформи кои се во насока на зголемување на транспарентноста на практиките на плаќање извршени од буџетските корисници кон изведувачите од приватниот сектор, како и нивната навременост. Задолжителното плаќање од страна на буџетските корисници кон компаниите од приватниот сектор, значително придонесува за проблемите со ликвидноста во земјата. Почнувајќи од оваа година, Законот за финансиска дисциплина важи подеднакво за сите буџетски корисници, но не постојат докази дека практиките на плаќање на институциите се подобро. Со оглед на обврската на државата самата да се следи во овој процес (вклучително самата да изрекува парични казни до Министерот за Финансии), транспарентност на практиките за јавни плаќања е клучен елемент кој треба да се реши.

Друга значајна реформа во оваа насока ќе биде да се дефинира стандардизирана методологија во рамки на Законот за Извршување со која резервираните "оперативни средства" на Општините треба да се пресметуваат во извршната постапка и да се воведат други мерки со кои ќе се спречи бесрамната и долгорочна злоупотреба на приватните изведувачи кои имаат извршено работи од јавна корист, во добра волја. Во постојниот Закон за извршување не постои методологија со која судиите можат да го утврдат минималното ниво на "оперативни фондови" неопходно за општините да продолжат со непречена работа (член 218). Во пракса, ова значи дека приватните изведувачи кои имаат извршено работи од јавен интерес и пред суд го докажале своето право да бидат платени за нивната работа, понекогаш не можат да го остварат ова право. Во суштина, овој исклучок им овозможува на општините да работат надвор од законот, да го избегнат решавањето на заостанати долгови и да продолжат со нормална работа, вклучително и објавување на нови тендери.

Коментари на потсекција 4.3.4: Деловно Опкружување

Се согласуваме дека напорите на владата да реформира различни аспекти од македонското деловно опкружување во согласност со процените за "Doing Business" извештајот и во помала мера за Извештајот за глобална конкурентност (the *Global Competitiveness Report*), ја подобрија перцепцијата за земјата како дестинација за директни странски инвестиции во регионот. Ова се потврди преку зголемениот број на браунфилд и гринфилд директни странски инвестиции и зголемената вработеност во ваквите ново воспоставени операции во земјата. Исто така, ограничен број на бирократско-административни процеси суштински беа подобро, што им помогна на оние компании кои најчесто се среќаваат со нив.

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

За жал, мерките вклучени во нацрт верзијата на Програмата за 2017г. се ограничени на една долго најавувана мала инвестиција на портал за услуги на е-влада (0.5 милиони Евра) и развој на национална стратегија наменета за мали и средни претпријатија (мерки 14 и 15). Иако континуираната инвестиција во системи за Е-Влада и донесување на стратегии за МСП се добредојдени, овие мерки не можат да бидат оценети како фундаментални реформи.

Наместо тоа, потребни се конкретни и мерливи реформи во повеќе фундаментални области кои ќе предизвикаат позитивна промена во севкупното деловно опкружување. Овие реформи треба да вклучуваат мерки кои ќе:

- Поттикнат вистински, отворен и системски дијалог со индустријата преку соодветна употреба на Единствениот Национален Електронски Регистар на прописи (ЕНЕР), укинувајќи ја употребата на „скратената постапка“ во Парламентот и продолжувајќи на стандардниот рок за јавно коментирање;
- Ја намалат сивата економија преку јасно утврдување на надлежностите на извршните органи, со цел тие да не се преклопуваат помеѓу две или повеќе институции, нивните вработени да се соодветно обучени, опремени и мотивирани за да се справат со овој проблем систематски, на територијата на целата држава;
- Ја намалат регулаторната конфузија со тоа што официјални, консолидирани правни текстови би биле објавувани почесто, намалувајќи ја колизијата помеѓу новите закони и постојаната легислатива и барајќи извршните органи да објавуваат официјални, правно-обврзувачки насоки за примената на законите во одредени случаи;
- Општо усогласување на даночното законодавство (Данокот на добивка и Данокот на додадена вредност) со потребите на глобалната дигитална трансформација. Ова ќе придонесе зголемување на понудата на електронски услуги и водење електронска трговија во Република Македонија, како и за целокупната транспарентност и собирање на приходи.
- Да ја зголемат предвидливоста, конзистентноста и непристрасноста на инспекциите преку зголемување на обемот на работата на Инспекцискиот совет; зголемување на транспарентноста на сите државни институции кои спроведуваат инспекции; зголемување на транспарентноста за изрекувањето на казни како и материјали со инструкции за да им се помогне на компаниите што подобро да го усогласат своето работење со законските прописи, и укинување на стимулациите за инспекторите од зголемување на приливите;
- Ја зголемат транспарентноста и надзорот на механизмите за жалба кои можат да ги користат компаниите; и
- Осигурат дека изречените казни и оданочувањето на компаниите се рационални и правични.

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

Поттикнување на вистински, отворен и системски дијалог со претставници на компаниите

Силно го поддржуваме вклучувањето на следните цели како дел од мерката 13: Донесување на Национална стратегија за МСП (2017-2022) со акционен план (2018-2020): "Подобрување на креирањето на политиките и координација"; "Поедноставување на правната и регулаторната средина"; и "Зајакнување и институционализирање на социјалниот дијалог". Вистински, отворен и системски дијалог со претставниците на компаниите мора да биде камен-темелник на идните напори на Владата за подобрување на деловното опкружување.

Воведувањето на ЕНЕР од страна на Владата беше за пофалба бидејќи е чекор кон зголемување на јавниот коментар за предлог-законите, нешто што е признато од страна на многу фактори. За жал, резултатите покажуваат дека платформата ретко се користи од страна на министерствата за да ги известат граѓаните за планираните промени во законодавството, а уште помалку како алатка која поттикнува отворена, двострана комуникација. Во 2016 година (заклучно со месец Октомври), 91% од сите закони донесени од страна на Собранието се донесени без однапред објавени придружни материјали на ЕНЕР.

Додека одредени компании и деловни асоцијации повремено се поканети на акционо-ориентирани средби со највисоките владини претставници, огромното мнозинство на компании кои работат во земјата се системски исклучени од законодавно-регулаторниот дијалог. Тоа е затоа што многу закони се донесени без да биде овозможен период за јавно коментирање. Според планот за работа на Владата, т.н. "кратка постапка" е наменета да се користи само кога предложените измени не се "сложени и големи". Со оглед на неодреденоста на оваа дефиниција, оваа постапка се користи за сите видови на промени, со што се намалува ефикасноста на паралелните напори кои ги прават одредени државни органи при спроведувањето на дијалог со одредени претставници на бизнис заедницата. Во 2016 година (заклучно со месец Октомври), скратена постапка беше искористена за 82% од сите закони и амандмани усвоени во парламентот. Значајна реформа во јавно-приватниот дијалог треба да започне со мораториум на користењето на "кратка постапка" од страна на Парламентот.

Конечно, дури и кога се почитува рокот од 10 календарски дена за јавно коментирање, утврден од Владата, едноставно е недоволен за обмислен и конструктивен одговор од претставниците на компаниите. Поради ова, за значајна реформа би се сметало доколку се утврди минимален рок од 15 работни дена за јавно коментирање за целата легислатива, и рок од 20 работни дена за јавно коментирање во летниот период и за време на празниците.

Намалување на сивата економија

Ги поздравуваме значителните напори на Владата започнати во 2012 година, за намалување на бројот на нерегистрирани компании како и казнувањето на оние компании кои не управуваат соодветно со трансакциите во готово и не плаќаат даноци, согласно законот. Сепак, изненадени сме од фактот, што во Програмата за 2017 година не се вклучени

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

реформски мерки кои ќе придонесат за понатамошно намалување на сивата економија. Сметаме дека неопходни се реформи кои соодветно ќе ги утврдат надлежностите на извршните органи, за да не се преклопуваат помеѓу две или повеќе институции, а вработените да се соодветно обучени, опремени и мотивирани за да се соочат со овој проблем систематски, низ целата територија на државата.

Државниот пазарен инспекторат (ДПИ) треба да биде една од најважните извршни институции во земјата кога се работи за справување со сивата економија. Сепак, ДПИ практично нема буџетски средства за компјутери, софтвер, возила, складиште за заплетени предмети или други фундаментални алатки кои ќе овозможат доследна реализација на неговата мисија. Дополнително, постапувајќи по владина одлука, во просек 70% од инспекциите кои ги спроведува ДПИ се согласно законот за забрана на пушењето и работното време. Сите овие фактори заедно ја ограничуваат способноста на ДПИ да се справи со сивата економија.

Слично на тоа, додека предложените мерки во Програмата, се надоврзуваат на програмите на Владата за поддршка на иновациите во приватниот сектор, истражување и развој и сл, Државниот завод за индустриска сопственост се мачи со вршењето на неговите најосновни функции за обработка на апликации за патенти и заштита на трговски марки. Во годишниот извештај од 2015 година, ДЗИС известува дека имаат примено 5.357 апликации за признавање и заштита на трговски марки во Македонија, но успеваат да издадат само 614 одлуки кои ги признаат овие права (11%). Всушност, овој сооднос е во просек од 20% за периодот 2003-2014. Ова значи дека постојат илјадници трговски марки (многу од нив глобално признати) кои допрва треба да добијат основно признавање на нивните права во Македонија. Ние сметаме дека напорите на Владата за поттикнување на иновациите меѓу локалните компании мораат да почнат од ефикасно признавање и заштита на оние марки кои се веќе присутни во Македонија.

Намалување на регулаторната конфузија

Покрај постојаното менување на легислатива и регулатива, компаниите кои делуваат во Македонија многу ретко се вклучени во процесот при подготовката на актите и често се соочуваат и со висок степен на регулаторна конфузија предизвикана од:

- Недостигот на проценка на влијанието на регулативата (ПВР) која ќе го утврди влијанието врз приватниот сектор како и потребното време компаниите да се адаптираат на новата легислатива;
- Недостигот на официјално пречистени текстови од сите закони кои се на сила;
- Усвојувањето на закони кои се во колизија со постојната легислатива; и
- Недостигот на официјални информации објавени од надлежните институции за тоа како законите ќе се применуваат во конкретни случаи.

Поради ова, сметаме дека реформа која би била насочена кон намалување на регулаторната конфузија треба да ги содржи сите погоре наведени прашања.

Вообичаена пракса е македонскиот Парламент да усвојува закони кои веднаш стапуваат на сила по нивното објавување во Службен весник. Ова значи дека компаниите практично

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

немаат време да ги адаптираат своите системи, да организираат обуки за своите вработени или да преземат мерки за да го усогласат своето работење со одреден закон пред тој официјално да стапи на сила. Сметаме дека ова делумно се должи на фактот дека владините процени за влијанието на регулативата не го земаат предвид влијанието врз приватниот сектор (туку само влијанието врз државниот буџет). „Сивата зона“ креирана од оваа пракса е дополнително усложнета поради недостигот на подзаконски акти кои често се усвојуваат со задоцнување од 6-12 месеци (како во случајот на Законот за Извршување, кој стапи во сила на 01.01.2017). Поради ова, потребна е реформа која ќе се насочи кон намалување на регулаторната конфузија и таа треба да вклучи мерки кои ќе осигурат дека компаниите нема да се сметаат за одговорни за неусогласеност со новиот закон се додека подзаконските акти не се соодветно објавени и разумно време е поминато, кое ќе им овозможи на компаниите да го усогласат работењето со подзаконските акти.

Многу често, компаниите се принудени да работат со неофицијални текстови на законите кои се консолидирани со измените и дополнувањата или од приватни компании за услуги или од вработените во компанијата. Оваа практика ги изложува компаниите на непотребен правен ризик и ги фаворизира големите организации кои имаат ресурси за водење на овој сложен процес. На пример, Законот за данок на додадена вредност не бил консолидиран во периодот од 1999 – 2013, покрај многуте амандмани донесени во овој период. Слично, пречистен текст на Законот за трговските друштва не е објавен од неговото донесување во 2004 година. Поради ова, потребна е реформа насочена кон намалување на регулаторната конфузија која ќе овозможи создавање на процедури со кои надлежните институции ќе бидат задолжени да објавуваат официјални, пречистени текстови кои ќе може да ги користи целата јавност во рок од 1 месец од секој и сите усвоени амандмани.

Иако Секретаријатот за законодавство е задолжен да осигури новите закони да не се во колизија со веќе постојните прописи, ова сепак редовно се случува. Неопходна е реформа која ќе обезбеди Секретаријатот да ги има неопходните ресурси, овластувања и влијание за намалување на конфузијата создадена во случаите кога законите се во меѓусебен судир.

На крајот, компаниите често имаат потреба од официјално упатство за примената на законите во нивната конкретна ситуација. Денеска, институциите кои имаат овластување да одлучат како одредена регулатива ќе се примени во конкретна ситуација на одредена компанија, тие сепак не ги објавуваат издадените мислења официјално. Ова, поттикнува нееднаква примена и значи дека компаниите не можат да знаат како одреден закон би се применил во слични случаи, освен во ретките случаи кога компаниите ќе побараат автентично толкување во Парламентот. Имајќи ја предвид бавноста на одговорот и загриженоста за заштита на приватноста, ова процедура многу ретко се користи. Компаниите исто така се обесхрабени да ја користат оваа процедура поради парламентарната практика да ги одбива барањата врз основ дека усвоените закони се јасни. Поради ова, треба да се направи реформа со која ќе се наложи на извршните органи да објавуваат официјални, правно-обврзувачки упатства за примената на казните во конкретни случаи (се разбира исклучувајќи ги податоците за ентитетот). Ова е особено клучно во случаите кога компаниите се казнети за толкување на примената на законот поинаку од извршниот орган.

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

Зголемување на предвидливоста, конзистентноста и непристрасноста на инспекциите

Реформи насочени кон поголема предвидливост, конзистентност и непристрасност на инспекциите би имале големо значење за локалното деловно опкружување. Таквите реформи би го намалиле ризикот од неусогласеност за компаниите и би ја зголемиле нивната стапката за проактивно усогласување. Конкретно реформи се потребни во:

- Проширување на составот на неодамна формиранiot Инспекциски совет на сите владини ентитети кои спроведуваат инспекции;
- Задолжување сите државни институции кои спроведуваат инспекции да ги објавуваат на интернет материјалите кои се релевантни за компаниите, за тие да можат да ја разберат нивната улога и да увидат како можат да ги контактираат за прашања;
- Зголемување на транспарентноста за изречените казни како и материјали со инструкции за компаниите да ја зголемат своето проактивно усогласување; и
- Бришење на сите стимулации за инспекторите да ја зголемуваат наплатата од компаниите.

Формирањето на Инспекцискиот совет, кој има за цел да ја стандардизира работата на сите инспекторати, беше значаен чекор во правилна насока. Сепак, Инспекцискиот совет треба да ги вклучи сите државни институции кои спроведуваат инспекции (пр. Управа за јавни приходи, Царинска управа). Исто така, неопходна е реформа со цел идентификување и елиминирање на преклопувањата во надлежностите на државните институции кои спроведуваат инспекции.

Со цел зголемување на основната свесност за бројот, типот и одговорностите на најмалку 28 тела кои извршуваат инспекциската функција, секое од овие тела треба да има своја функционална веб страна, на која ќе бидат објавени сите релевантни закони, подзаконски акти и внатрешни процедури кои се неопходни за компаниите да ја сфатат нивната работа како и да можат да ги контактираат за отворени прашања. На пример, моментално нема ниту една информација достапна на интернет за Државниот инспекторат за земјоделство.

Сметаме дека зголемувањето на транспарентноста за изречените казни е уште една важна реформа која треба да се спроведе. Доколку казните треба да имаат инструктивна улога за другите компании, мора да има јавно расположливи повеќе податоци за типот на ентитети кои се казнувани (пр. големина, сектор, регион) и за типот на прекршоци. За да се зголеми усогласеноста, најдобро би било доколку инспекторатите редовно објавуваат случаи и материјали со инструкции за прашања за кои компаниите најчесто се казнувани.

Дополнително, инспекторатите не смеат да бидат стимулирани на било каков начин да го „полнат буџетот“ од компаниите. На пример, во извештајот на УЈП од 2007 година стои дека „25% од приходите од откриени и наплатени даноци и камати“ ќе се користат како извор за финансирање на оваа институција. Ние сметаме дека ова создава директна мотивација за инспекторите да изнајдат начини за зголемување на приливите од даноци, отколку само да се осигурат дека законите правилно се применуваат.

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

Зголемување на транспарентноста и надзорот на механизмите за жалби и поплаки кои ги користат компаниите

За да се избегне одржување на деловно опкружување каде компаниите се сметаат за виновни уште пред да се докаже дека се невини, потребно е механизмите за жалби и поплаки да бидат конзистентни, транспарентни и ефикасни. Поради ова, неопходно е да се направи реформа за да се спречи злоупотребата од индивидуални инспектори врз компаниите преку зголемување на транспарентноста на институциите кои ги процесираат жалбите на компаниите и осигурување дека најдобрите практики се применети. Ваквите мерки треба да содржат активности поврзани со внатрешен и независен надзор на механизмот за жалби и објавување на детални податоци за добиените поплаки од компаниите. Важни прашања кои треба да се одговорат се:

- Колкав дел од жалбите на одлуките на институциите се целосно или делумно прифатени или одбиени?
- Колку често Управниот суд носи поинакви одлуки од оние донесени од надлежната државна институција?
- Кои чекори се преземаат за да се осигури дека одлуките на Управниот суд се почитуваат? и
- Дали изречените дисциплински мерки за државните службеници се конзистентни?

Како дел од реформата, клучно е да се зголеми транспарентноста на работата на Управниот инспекторат. Во отсуство на конкретни информации за работата на оваа институција, компаниите се сомневаат дека таа ја извршува предвидената функција.

Да се обезбедат рационални и фер Пара-фискални трошоци, Даноци и Казнени Политики

Столб на стратегијата на Македонија за привлекување странски директни инвестиции е одржувањето на релативно ниските даночни стапки и едноставниот даночен систем. Сепак, не се превземаат мерки за да се спречи порастот на огромен број на пара-фискални давачки кои компаниите мора да ги платат. Барем делумно, се чини дека се во пораст. Така, една важна реформа би вклучила најпрвин проценка а потоа и рационализирање на пара-фискалните давачки наплатени на национално и на локално ниво. Веруваме дека оваа реформа ќе им овозможи на компаниите да направат уште попрецизни проценки на своите инвестиции и оперативни трошоци, како и да им овозможи на креаторите на политиките и законите да го согледаат идното зголемување на трошоците во холистички контекст.

Моментално, многу мал дел од деловната заедница носи екстремно голем дел од даночниот товар. Даночниот товар на економијата треба да биде распределен низ сите сектори на многу по еднаков начин, за да се избегне намалувањето на конкурентноста во одредени сектори. Поради ова, АмЧам препорачува даночната структура на земјата да се ревидира и реформира со цел распределување на даночниот товар на земјата што е можно по еднакво.

Неодамнешните измени на Законот за прекршоци, со кои се намалија казните во голем број на закони, е чекор во права насока, бидејќи казните континуирано беа зголемувани во

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

изминатите неколку години без да се води сметка за нивното влијание на компаниите од сите големини. Сепак, политиките за казнување мора да се реформираат фундаментално со цел да се осигури дека тие служат во функција на поттикнување на усогласеност на работењето на компаниите со законите. Особено, големината на казната за еден прекршок мора да кореспондира со сериозноста на прекршокот, човечки грешки или грешки на системот не треба да се казнуваат, исто така компании кои доброволно ја утврдиле и поправиле грешката не треба да бидат казнети, а извршните органи пред да изречат казни треба да издадат предупредување и да ги едуцираат компаниите, но и да дадат време за корективни дејствија.

Коментари на потсекција 4.3.7: Образование и Професионални вештини

Го поздравуваме фокусот на овогодинашната Програма, на образовните квалификации и таргетираната помош кон невработените. Ефективните реформи во оваа област ќе се фокусираат на квалитет, наместо на квантитет и содржина пред форма.

Имено, јавната инвестиција во образованието, досега беше ограничена на подобрување на инфраструктурата, со отворање на нови училишта и универзитети. И покрај тоа што тоа претставува значајна активност во земја чија образовна инфраструктура полека „стареє“, јавни инвестиции се подеднакво потребни во обуки на наставници и воведување на нови модерни техники и материјали за предавање. Ова е посебно потребно во техничките образовни институции, кои е потребно да создадат соодветни вештини во согласност со постојниот пазар на труд. И покрај високата стапка на дипломирани студенти, која е често користена како пример за високо-квалификуваната работна сила со која располага државата, бизнисите сведочат дека всушност се создава уште поголема разлика помеѓу бараните квалификации/вештини и понудата на пазарот на труд.

Понатаму, не веруваме дека тековните реформи на Владата ја разгледуваат важноста на зголемување на бројот и квалитетот програми за практиканство во самите компании. Сегашниот регулаторен пристап за таквите програми е премногу строг; поттикнува површни практиканти и фалсификати; и непотребно ги намалува бројот на квалитетни практикантски позиции кои се нудат во земјата. Реформирањето на тековната законска рамка ќе им овозможи на работодавците да создадат програми кои се корисни за компаниите и практикантите ќе бидат охрабрани да реализираат пракса која дава важни вештини за вработување и им помага на компаниите да најдат квалификувани кадри.

Поточно,

- На компаниите треба да им биде дозволено да вклучат лица кои не се студенти како практиканти без оглед на нивната возраст или образовен статус (на пример, оние формално исклучени од програми за практиканство, кои вклучуваат лица кои не се студенти, кои не се регистрирани во Агенцијата за вработување, како и секој постар од 27 години) .
- На компаниите им е потребна јасна правна рамка за реализација на ангажирањето на практиканти. Оваа рамка треба да содржи податоци како што се формата на

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 29.12.2016г.

договорот, максималното времетраење, надоместоци, осигурување итн. Постојниот Закон за работни односи на Република Македонија не е синхронизиран со Законот за високото образование во поглед на практикантите. Член 99 од Законот за високото образование предвидува секој студент во земјата да реализира најмалку 30 дена "практична работа" годишно во текот на студиите, додека истата пракса не е признаена во Законот за тековните работни односи.

- Недостасуваат детални официјални насоки за практиканството и поврзаните рокови и услови, што резултира со неконзистент третман на практикантите во земјата (на пример, волонтери, вработени со скратено работно време).
- компаниите не треба да одат преку посреднички институции (на пример, Агенции за привремено вработување, Агенцијата за вработување, Факултетите) при ангажирањето практиканти.

Со цел да се одговори на сите горенаведени предизвици, Министерството за образование и наука и Министерството за труд и социјална политика треба да предложат конкретни правни упатства кои ќе ја поттикнат употребата на практиканствата во земјата.